

DET KONGELIGE
FORSVARSDPARTEMENT

Prop. 1 S

(2012–2013)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2013

Utgiftskapitler: 1700–1795

Inntektskapitler: 4700–4799

Innhold

Del I	Innledende del	9			
	1 Hovedmål og prioriteringer	11			
1.1	Mål og oppgaver i forsvarssektoren	11			
1.2	Den videre utviklingen av Forsvaret 2013–2016, samt perioden for kampflyprogrammet	14			
1.2.1	Status ved utgangen av planperioden 2009–2012	14			
1.2.2	Økonomiske rammer og forutsetninger for perioden 2013–2016, samt perioden for kampflyprogrammet	16			
1.2.3	Utfordringer i arbeidet med oppfølging av langtidsplanen	16			
1.3	Økonomiske rammer for 2013	16			
1.4	Hovedprioriteringer i 2013	17			
1.5	Anmodningsvedtak	29			
2	Tryggingspolitikk	30			
2.1	Innleiing	30			
2.2	Tryggingspolitiske utviklings- trekk og prioriteringar	30			
2.2.1	FN	30			
2.2.2	NATO	31			
2.2.3	Asymmetriske truslar og regional ustabilitet	32			
2.2.4	Russland	33			
2.2.5	Nordområda	33			
2.2.6	Nordisk samarbeid	34			
2.2.7	EU	34			
2.3	Internasjonale operasjonar og verksemd	34			
2.4	Forsvarets støtte til det sivile samfunn	35			
2.5	Avslutting	35			
3	Rapport for verksemda 2011	37			
3.1	Forsvarsdepartementet	37			
3.2	Økonomiske rammer	39			
3.3	Forsvarets måloppnåing	40			
3.3.1	Leveransar	40			
3.3.2	Økonomi	45			
3.3.3	Interne prosessar	46			
3.3.4	Menneske, læring og utvikling	48			
3.4	Forsvarsbygg, Nasjonalt tryggingsorgan og Forsvarets forskningsinstitutt	49			
3.4.1	Forsvarsbygg	49			
			3.4.2	Nasjonalt tryggingsorgan	50
			3.4.3	Forsvarets forskningsinstitutt	50
			Del II	Budsjettforslag	53
			4	Nærmere omtale av bevilgningsforslagene mv.	55
				<i>Programområde 04 Militært forsvar</i>	55
				Programkategori 04.10 Militært forsvar mv.	55
				Kap. 1700 Forsvarsdepartementet	57
				Kap. 4700 Forsvarsdepartementet	58
				Kap. 1710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg	59
				Kap. 4710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg	62
				Kap. 1716 Forsvarets forskningsinstitutt	63
				Kap. 1719 Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvars- departementet	64
				Kap. 4719 Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvars- departementet	68
				Kap. 1720 Felles ledelse og kommando- apparat	68
				Kap. 4720 Felles ledelse og kommando- apparat	71
				Kap. 1723 Nasjonal sikkerhetsmyndighet	71
				Kap. 4723 Nasjonal sikkerhetsmyndighet	73
				Kap. 1725 Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben	73
				Kap. 4725 Fellesinstitusjoner og -inntekter under Forsvarsstaben	76
				Kap. 1731 Hæren	76
				Kap. 4731 Hæren	79
				Kap. 1732 Sjøforsvaret	79
				Kap. 4732 Sjøforsvaret	81
				Kap. 1733 Luftforsvaret	81
				Kap. 4733 Luftforsvaret	84
				Kap. 1734 Heimevernet	84
				Kap. 4734 Heimevernet	86
				Kap. 1735 Etterretningstjenesten	86
				Kap. 1740 Forsvarets logistikk- organisasjon	87
				Kap. 4740 Forsvarets logistikk- organisasjon	89
				Kap. 1760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg	90
				Kap. 4760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg	100

Kap. 1761 Nye kampfly med baseløsning	101	7	Oppfølging av § 1a i likestillingsloven	121
Kap. 1790 Kystvakten	106			
Kap. 4790 Kystvakten	108	7.1	Forsvarsdepartementet	121
Kap. 1791 Redningshelikoptertjenesten	108	7.2	Forsvaret	121
Kap. 4791 Redningshelikoptertjenesten	109	7.3	Forsvarsbygg	123
Kap. 1792 Norske styrker i utlandet	109	7.4	Nasjonal sikkerhetsmyndighet	124
Kap. 4792 Norske styrker i utlandet	111	7.5	Forsvarets forskningsinstitutt	124
Kap. 1795 Kulturelle og allmenntilgode formål	112	8	NATOs vurdering av Norge	126
Kap. 4795 Kulturelle og allmenntilgode formål	114	9	Lederes ansettelsesvilkår i heleide statlige foretak under Forsvarsdepartementet	129
Kap. 4799 Militære bøter	114	9.1	Aerospace Industrial Maintenance Norway SF (AIM Norway SF)	129
Del III Omtale av særlige tema	115			
5 Informasjonssaker	117			
5.1 NATOs toppmøte i Chicago – forsvarspakken	117		Forslag	131
5.2 Styrking av informasjonssikkerheten	117		Vedlegg 1	
5.3 Forskningsprogram innenfor samfunnsikkerhet og beredskap	118		Ordninger i tilknytning til verneplikten	138
6 Sektorovergrepene miljøvernpolitikk	119		Vedlegg 2	
6.1 Bevaring av naturens mangfold ...	119		Standardiserte nøkkeltall for forvaltningsorganer med særskilte fullmakter – Forsvarets forskningsinstitutt (FFI)	140
6.2 Bevaring og bruk av kulturminner	119		Vedlegg 3	
6.3 Rent hav og vann og et giftfritt samfunn	120		Budsjettstatistikk for perioden 2010–2013	145
6.4 Et stabilt klima og ren luft	120		Vedlegg 4	
6.5 Miljø- og samfunnsansvar i forsvarssektorens anskaffelser	120		Nøkkeltall for perioden 2010–2013	148
			Vedlegg 5	
			Forsvarets operative struktur iht. Prop. 73 S (2011–2012)	149

Tabelloversikt

Tabell 1.1	Forsvarsrammen 2013 ift. 2012 .	17	Tabell 4.2	Budsjettekniske endringer	59
Tabell 1.2	Oversikt over reelle bevilgnings- endringer samlet for planperioden 2009–2012 sammenlignet med 2008-nivå og over forslag til budsjett for 2013 sammenlignet med 2012-nivå for Nasjonal sikkerhetsmyndighet, Hæren, Sjøforsvaret (utenom Kystvakten), Luftforsvaret, Heimevernet, Etterretningstjenesten og Kystvakten	20	Tabell 4.3	Prosjekter over 100 mill. kroner	62
Tabell 1.3	Oversikt over faktiske endringer samlet for planperioden 2009–2012 sammenlignet med 2008-nivå og over forslag til budsjett for 2013 sammenlignet med 2012-nivå for Nasjonal sikkerhetsmyndighet, Hæren, Sjøforsvaret (utenom Kystvakten), Luftforsvaret, Heimevernet, Etterretningstjenesten og Kystvakten	21	Tabell 4.4	Forsvarsattachéer ved norske utenriksstasjoner i 2013	65
Tabell 3.1	Endringer i løyvinga 2011	40	Tabell 4.5	Militærrådgivere i 2013	65
Tabell 3.2	Utvikling av operativ evne 2005–2011	41	Tabell 4.6	Budsjettekniske endringer	69
Tabell 4.1	Budsjettekniske endringer	57	Tabell 4.7	Budsjettekniske endringer	74
			Tabell 4.8	Budsjettekniske endringer	77
			Tabell 4.9	Budsjettekniske endringer	80
			Tabell 4.10	Budsjettekniske endringer	82
			Tabell 4.11	Budsjettekniske endringer	85
			Tabell 4.12	Budsjettekniske endringer	88
			Tabell 4.13	Formålstabell	91
			Tabell 4.14	Kategori 1-prosjekter	92
			Tabell 4.15	Fellesfinansierte prosjekter (postene 44, 48 og 01)	99
			Tabell 4.16	Endringer i kostnadsbildet etter Prop. 73 S (2011–2012) i 2012-kroner	101
			Tabell 4.17	Kostnadsbildet for kampfly med baseløsning i 2012-kroner	102
			Tabell 4.18	Formålstabell	103
			Tabell 4.19	Kategori 1-prosjekter	103
			Tabell 4.20	Budsjettekniske endringer	106
			Tabell 4.21	Budsjettekniske endringer	110
			Tabell 4.22	Budsjettekniske endringer	112

Figuroversikt

Figur 3.1	Utvikling i Heimevernets trening	42	Figur 3.4	Utvikling i Luftforsvarets aktivitet	42
Figur 3.2	Utvikling i Sjøforsvarets segling	42	Figur 3.5	Utvikling i Hærens øving	43
Figur 3.3	Utvikling i Sjøforsvarets aktivitet i Nord-Noreg	42	Figur 3.6	Utvikling i årsverk i Forsvaret	48

DET KONGELIGE
FORSVARSDPARTEMENT

Prop. 1 S

(2012–2013)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2013

Utgiftskapitler: 1700–1795

Inntektskapitler: 4700–4799

*Tilråding fra Forsvarsdepartementet 14. september 2012,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

Del I
Innledning del

1 Hovedmål og prioriteringer

Norge har i dag et moderne forsvar av meget høy kvalitet. Dette er resultatet av et langvarig og omfattende fornyingsarbeid, store struktur- og organisasjonsendringer og en politisk vilje og evne til langsiktig planlegging og satsing på forsvarssektoren. Det sistnevnte er ingen selvfølge i dagens globale, økonomiske situasjon. Norge har i de senere år hatt en unik økonomisk handlefrihet sammenlignet med de fleste av våre allierte. Denne handlefriheten, kombinert med at arbeidet med å omstille Forsvaret kom i gang relativt tidlig sett ift. mange andre land, har skapt et gunstig utgangspunkt for den videre utviklingen av sektoren. Dette er en situasjon som forplikter når det gjelder en forsvarlig og trygg forvaltning av de betydelige midler forsvarssektoren får til rådighet. Samtidig skal kvaliteten på de leveranser som frembringes nasjonalt, i et alliert byrdefordelingsperspektiv og i en bredere internasjonal ramme, opprettholdes.

Regjeringen ønsker å bygge videre på sektorens gjennomføringsevne og de gode resultatene for perioden 2009–2012. Med dette budsjettforslaget viderefører regjeringen en betydelig satsing på Forsvaret, og legger opp til styrking av alle forsvarsgrenene, Heimevernet, Etterretningstjenesten og Nasjonal sikkerhetsmyndighet. Den nasjonale IKT-sikkerheten styrkes. I etaten Forsvaret er Cyberforsvaret etablert med ansvar for å ivareta IKT-sikkerheten. Regjeringens budsjettforslag for 2013 legger til rette for økt operativ aktivitet, mer øving og trening, tilførsel av nytt og moderne materiell og en styrket beredskap og tilstedeværelse – ikke minst i nordområdene. I sum danner dette et robust grunnlag for en forbedring av operativ evne, som er forsvarssektorens hovedleveranse.

Regjeringen vil i 2013 særlig prioritere å komme i gang med realisering av målsettingene i langtidsplanen for 2013–2016 i samsvar med Stortingets vedtak:

- starte justeringen av Hærens innretning,
- øke materiellinvesteringsnivået, med en kraftig økning av utbetalingene til nye kampfly,

- styrke evnen til å bistå det sivile samfunnet gjennom løpende samarbeid og regelmessig øving med andre sektorer og etater,
- styrke evnen til å møte trusler i det digitale rom, herunder bidra til IKT-sikkerhet på tvers av samfunnssektorene,
- møte forsvarssektorens kompetanseutfordringer,
- videreføre nedtrappingen av våre militære bidrag i Afghanistan.

I 1.4 Hovedprioriteringer i 2013 utdypes disse prioriteringene nærmere.

1.1 Mål og oppgaver i forsvarssektoren

Stortinget behandlet 14. juni 2012 den nye langtidsplanen for forsvarssektoren, jf. Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012) "Et forsvar for vår tid". Regjeringens forslag til forsvarsbudsjett for 2013 legger til rette for å nå målene i den nye langtidsplanen, og legger grunnlaget for forsvarssektorens virksomhet i det første gjennomføringsåret i en ny planperiode.

Gjennom den vellykkede gjennomføringen av langtidsplanen for 2009–2012 har regjeringen skapt et solid utgangspunkt for den videre utviklingen i perioden 2013–2016 og videre fremover. Hovedmålene i den forrige langtidsplanen, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) til St.prp. nr. 48 (2007–2008), vil med stram styring, tydelige prioriteringer og god ledelse av sektoren i 2012, bli nådd. Stortinget har gjennom sine bevilgninger fulgt opp regjeringens prioriteringer i tråd med de forutsetninger som lå til grunn for planen, og forsvarssektoren har gjennom høy grad av gjennomføringsevne, effektivisering og annen ressursfrigjøring i egne virksomheter bidratt vesentlig til at målene nås. Kombinasjonen av bevilgningsmessig oppfølging, effektivisering, stram styring og klare prioriteringer har skapt et meget godt utgangspunkt for å nå målene som er satt for den nye langtidsplanen som nå skal realiseres. Norge har i dag et forsvar som balanserer struktur, oppgaver og ressurser på en god måte og som evner å ivareta

dagens oppgaver med økt operativ evne samtidig som det er skapt rom for å investere ytterligere i moderne og fremtidsrettede kapasiteter.

Stortingets behandling av Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012) viser at det fortsatt er bred enighet om hovedlinjene i norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. Dette er av stor betydning i en tid der rammebetingelsene for Forsvarets virksomhet endrer seg raskt og den internasjonale utviklingen bidrar til usikkerhet om hvilke sikkerhetspolitiske utfordringer Norge kan komme til å møte i årene som kommer. Bred enighet om langtidsplanens mål og virkemidler er også viktig når vi står overfor store investeringer i årene som kommer, ikke minst anskaffelsen av nye kampfly med tilhørende baseløsning. Kampflyanskaffelsen vil innebære et betydelig kapasitetsmessig løft for hele forsvarssektoren og Norges evne til å møte de sikkerhets- og forsvarspolitiske utfordringer landet vil stå overfor i årene som kommer.

Regjeringen legger vekt på at den videre utviklingen av forsvarssektoren skal foregå på en helhetlig måte basert på et langsiktig perspektiv der en bærekraftig balanse mellom ressurser, oppgaver, ambisjonsnivå og operativ evne ivaretas. Forsvarssektoren må kontinuerlig fornyes og forbedres for å kunne møte fremtidige sikkerhetspolitiske utfordringer. Dette er vesentlig for at forsvarssektoren fortsatt skal være et relevant sikkerhetspolitisk virkemiddel for Norge. Bevilgningsmessig oppfølging av de helhetlige og langsiktige planene, forsvarssektorens effektivisering av egne virksomheter, samt fortsatt stram styring og klare prioriteringer i gjennomføringen, vil være avgjørende i så måte. En balansert videreutvikling av et robust og tidsriktig norsk forsvar vil fortsatt kreve en aktiv og kontinuerlig oppfølging, med fortløpende og gode avveininger mellom overordnet politisk styring og detaljert kontroll og oppfølging av enkelthetene som må fungere. Regjeringen vil derfor i styringen fortsette å vektlegge gjennomføringsevne, særlig evnen til resultatoppnåelse tilknyttet prioriterte mål som er mest mulig stabile over tid.

Hovedformålet med forsvarssektoren er å forsvare Norge og norske interesser og verdier mot eksterne trusler og angrep, i samarbeid med allierte land. Forsvaret skal utgjøre en krigsforebyggende terskel. Dagens *sikkerhetspolitiske utfordringer* er preget av endring og uforutsigbarhet. Trender som globalisering, fremvekst av nye stormakter og økonomisk maktforskyving åpner for flere ulike utviklingsretninger i årene som kom-

mer. De sikkerhetspolitiske utviklingstrekk og hovedprioriteringer er nærmere beskrevet i proposisjonens del I, 2. Tryggingsspolitikk.

Forsvaret skal, innenfor sitt ansvarsområde og i samarbeid med andre nasjonale myndigheter der det er naturlig, bidra til å oppfylle følgende *forsvarspolitiske målsettinger*:

- alene og sammen med allierte sikre norsk suverenitet, norske rettigheter, interesser og verdier, samt bevare norsk handlefrihet mot militært og annet press,
- gjennom deltakelse i flernasjonale fredsoperasjoner med utvetydig forankring i FN-pakten og internasjonalt forsvarssamarbeid, bidra til fred, stabilitet, håndhevelse av internasjonal rett og respekt for menneskerettighetene, samt forebygge bruk av makt fra stater og ikke-statlige aktører mot norsk og internasjonal sikkerhet,
- sammen med allierte bidra til kollektivt forsvar av Norge og andre allierte iht. våre allianseforpliktelse, og til å møte ulike typer anslag og angrep for å sikre norsk og kollektiv sikkerhet,
- bidra til å ivareta norsk samfunnssikkerhet, redde liv og begrense konsekvenser av ulykker, katastrofer, anslag og angrep fra statlige og ikke-statlige aktører.

Forsvarets oppgaver er en operasjonalisering av disse forsvarspolitiske målsettingene. I den nye langtidsplanen, Prop. 73 S (2011–2012) "Et forsvar for vår tid", har regjeringen presentert et revidert og oppdatert sett av oppgaver for Forsvaret som Stortinget har gitt sin tilslutning til gjennom behandlingen av Innst. 388 S (2011–2012). Disse kan sammenfattes i følgende overskrifter:

1. Utgjøre en krigsforebyggende terskel med basis i NATO-medlemskapet
2. Forsvare Norge og allierte mot alvorlige trusler, anslag og angrep, innenfor rammen av NATOs kollektive forsvar
3. Avverge og håndtere episoder og sikkerhetspolitiske kriser med nasjonale ressurser, herunder legge til rette for alliert engasjement om nødvendig
4. Sikre et nasjonalt beslutningsgrunnlag gjennom tidsmessig overvåking og etterretning
5. Hevde norsk suverenitet og suverene rettigheter
6. Ivareta myndighetsutøvelse på avgrensede områder
7. Delta i flernasjonal krisehåndtering, herunder fredsstøttende operasjoner
8. Bidra til internasjonalt samarbeid på det forsvars- og sikkerhetspolitiske området

9. Bidra til ivaretagelse av samfunnssikkerhet og andre sentrale samfunnsoppgaver.

For å løse disse oppgavene trenger Norge et moderne, allianseilpasset innsatsforsvar som kan møte ulike utfordringer både hjemme og ute. Et slikt forsvar må holde høy kvalitet og inneha høy kompetanse, fleksibilitet, reaksjonsevne, mobilitet og evne til styrkeoppbygging. Forsvaret må ha evne til å samvirke effektivt med allierte styrker, både for å møte utfordringer i våre nærområder og for å levere relevante bidrag til operasjoner i utlandet. I utgangspunktet vil hovedelementene i Forsvarets struktur bli dimensjonert og videreutviklet for å løse oppgavene 1–7 beskrevet ovenfor. Samtidig skal støtten til det sivile samfunn, oppgave 9, tas med i vurderingen av innretning og dimensjonering av de enkelte kapasitetene i Forsvaret. Forsvaret av Norge vil alltid være Forsvarets viktigste oppgave. Nordområdene forblir Norges viktigste strategiske satsingsområde. Samtidig vil evnen til å kunne delta i operasjoner i utlandet være av vesentlig betydning for utformingen av forsvarsstrukturen, som en del av det kollektive forsvar og for å kunne bidra til internasjonal fred og stabilitet.

Forsvaret av Norge er basert på *verneplikten*. Verneplikten er en kontrakt mellom innbyggerne og staten som innebærer en solidarisk plikt til å stå sammen om å verne om vårt samfunn, vårt demokratiske system og våre felles verdier. Førstegangstjenesten skal tilpasses i tråd med innsatsforsvarets krav til reaksjonsevne, operative avdelingers behov for fleksibilitet og handlefrihet, samt økte krav til kompetanse og kostnadseffektivitet.

Forsvaret er primært innrettet for å håndtere ekstern aggresjon eller press mot Norge, først og fremst fra andre stater. Samtidig råder Forsvaret over mange kapasiteter som kan utgjøre viktige bidrag i andre krisesituasjoner, eksempelvis ulykker, naturkatastrofer eller terror. Regjeringen vil videreutvikle *samarbeidet mellom Forsvaret og sivile aktører* for å sikre et godt koordinert gjensidig samvirke i hele krisespekteret innenfor rammen av totalforsvaret. Dette fordrer bl.a. kunnskap om hva Forsvaret kan bidra med i ulike krisesituasjoner, og regelmessig øving for å bygge opp gjensidig erfaring, tillit og kompetanse.

Personell- og kompetanseområdet vil bli viet stor oppmerksomhet i de kommende årene. Arbeidet skal styrke evnen til å tiltrekke, rekruttere, utvikle, anvende og beholde rett personell med rett kompetanse. De endringene som finner sted i samfunnet for øvrig forsterker betydningen av

dette arbeidet. Personell- og kompetanseområdet har bare i begrenset grad vært gjenstand for en helhetlig og systematisk analyse og tiltaksutvikling som en integrert del av det samlede omstillingsarbeidet. Regjeringen vil derfor prioritere dette området som et langsiktig strategisk utviklingstema. Regjeringen tar sikte på å fremlegge resultater av dette arbeidet for Stortinget i form av en stortingsmelding ved årsskiftet 2012/2013.

Forsvaret vil fortsatt legge stor vekt på ivaretagelse av *veteraner* og deres nærmeste, både før, under og etter utenlandsoperasjoner. Arbeidet med regjeringens handlingsplan "I tjeneste for Norge" vil fortsatt bli fulgt opp.

Oppfølging av 22. juli-kommisjonens rapport

Etter terrorangrepene 22. juli 2011 har det vært et betydelig fokus på tverrsektoriell beredskap, samfunnssikkerhet og Forsvarets bistand, særlig til politiet. Det er en målsetting at Forsvaret i større grad enn tidligere trekkes inn for å bidra til samfunnssikkerhet og andre sentrale samfunnsoppgaver.

22. juli-kommisjonens rapport (NOU 2012:14) gir anbefalinger om tiltak på nasjonalt nivå, som gjelder for alle samfunnssektorer. Forsvarssektoren vil aktivt ta del i arbeidet med å videreutvikle og styrke holdninger og kultur i egen sektor knyttet til bl.a. beredskap, sikkerhet, planverk og kompetanse. Forsvarssektoren vil også bidra til å styrke myndighetenes evne til å håndtere alvorlige kriser innenfor de områder som beskrives i kommisjonens hovedkonklusjon og anbefalinger.

22. juli-kommisjonens rapport inneholder vurderinger og anbefalinger som har overføringsverdi til Forsvarets selvstendige ansvar for krisehåndtering og militær beredskap. Dette vil bli sett i sammenheng med pågående arbeid for å styrke forsvarssektorens operative planverk og beredskapsplanverk for sikkerhetspolitiske krisesituasjoner og krig.

Hva angår Forsvarets bistand til ivaretagelse av samfunnssikkerhet, har regjeringen allerede iverksatt flere tiltak for å bedre evnen til å bistå ved alvorlige krisesituasjoner, jf. Prop. 73 S (2011–2012) kapittel 5.4.1. Oppfølgingen av dette arbeidet er særlig prioritert, og ytterligere tiltak følges opp gjennom regjeringens budsjettforslag for 2013.

I rapporten fra 22. juli-kommisjonen er det lagt stor vekt på etableringen av en permanent og utvidet helikopterberedskap. Denne beredskapen, som på anmodning sikrer militær bistand til politiet, ble re-etablert på Rygge i september 2011 på

samme nivå som i 2009. Fra januar 2013 blir den utvidet til å omfatte håndhevelsesbistand, som innebærer at Forsvaret vil kunne gi helikopterstøtte til politiet også i skarpe situasjoner. I tillegg vil Forsvarets øvrige helikopterressurser kunne benyttes til støtte for sivile myndigheter i en krise.

22. juli-kommisjonen understreker betydningen av Heimevernet som en vital støtteressurs. Regjeringen har i langtidsplanen tydeliggjort Heimevernets innretning og oppgaver knyttet til objektsikring. Det er i budsjettet lagt opp til styrking av Heimevernet for å sikre bedre trente avdelinger med økt operativ evne. Videre skal Garden hurtig kunne bistå politiet med sikringsoppdrag innenfor bistandsinstruksens rammer. Innenfor videreførte budsjetttrammer får Garden tydeliggjort sine oppgaver knyttet til objektsikring i hovedstaden.

Det vil bli gitt økt prioritet til målrettede øvings- og treningsaktiviteter mellom Forsvaret og politiet, og mellom Forsvaret og andre aktører på sivil side. Regelmessig øving av planverk og prosedyrer er essensielt for å kunne håndtere kriser effektivt.

Instruksen for Forsvarets bistand til politiet er revidert og ble vedtatt i statsråd 22. juni 2012. Den er forbedret på en rekke områder, jf. nærmere omtale i 1.4 Hovedprioriteringer i 2013 under avsnittet Forsvarets bistand til ivaretagelse av samfunnssikkerhet. Forsvarsdepartementet vil være i tett dialog med Justis- og beredskapsdepartementet i oppfølgingen, herunder ved målrettet øving av instruksen.

En ny sektorovergripende instruks som tydeliggjør roller og ansvar innenfor objektsikring, ble vedtatt i statsråd 24. august 2012. Basert på denne skal politiet og Forsvaret gjennomføre nødvendige oppdateringer av etatsinterne planer og regelverk for objektsikring.

I det helhetlige arbeidet med å følge opp 22. juli-kommisjonens anbefalinger vil forsvarssektoren på selvstendig grunnlag vurdere ytterligere tiltak for å bedre den nasjonale beredskapen og samfunnssikkerheten knyttet til egne oppgaver. I tillegg vil Forsvarsdepartementet i nært samarbeid med andre aktører aktivt vurdere ytterligere bidrag til den samlede innsatsen for å styrke samfunnssikkerheten.

1.2 Den videre utviklingen av Forsvaret 2013–2016, samt perioden for kampflyprogrammet

1.2.1 Status ved utgangen av planperioden 2009–2012

Forrige langtidsplan ble behandlet av Stortinget 19. juni 2008, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) til St.prp. nr. 48 (2007–2008). De økonomiske rammene lagt til grunn for 2009–2012 innebar en bevilgningsmessig satsing på forsvarssektoren. I langtidsplanen ble det for disse årene lagt opp til en gradvis opptrapping av forsvarsrammen fra 2008-nivået på 31,54 mrd. kroner til et nivå som ligger 800 mill. kroner høyere, målt i 2008-kroner. Regjeringen og Stortinget fulgte opp den bevilgningsmessige økningen i forsvarsbudsjettet som langtidsplanen forutsatte. I tillegg er det blitt bevilget i overkant av 2,5 mrd. kroner ut over langtidsplanenes forutsatte bevilgningsnivå til operasjoner i utlandet, hovedsakelig til operasjonene i Afghanistan, Adenbukta, Tchad og Libya. Det ble også bevilget 720 mill. kroner til erstatning for transportflyet som styrtet i Sverige 15. mars 2012. Stortinget har dessuten bevilget om lag 370 mill. kroner til regjeringens veteransatsing. Det reelle akkumulerte bevilgningsomfanget i planperioden ble derfor nærmere 3,6 mrd. kroner høyere enn lagt til grunn i langtidsplanen. Dette kommer på toppen av den planlagte og gjennomførte rammeøkningen på 800 mill. 2008-kroner.

En annen grunnleggende forutsetning for St.prp. nr. 48 (2007–2008) var å omdisponere midler fra lavere til høyere prioritert virksomhet. Samtidig med den bevilgningsmessige økningen har forsvarssektoren fulgt opp denne forutsetning med omfattende effektiviseringer og organisasjonsendringer innenfor egne virksomheter. Dette dekker bl.a. avvikling av baser og annen infrastruktur samt avgangsstimulerende tiltak for overtallig personell og effektivisering av interne prosesser i forsvarssektoren. Sammen med den bevilgningsmessige økningen har ressursfrigjøringstiltakene skapt en mer varig balanse mellom Forsvarets oppgaver, struktur og ressurser.

Summen av verdien av effektiviseringstiltakene realisert i perioden 2009–2012 utgjør 4 mrd. kroner. Beløpet er basert på realiserte effekter for perioden 2009–2011 og prognoser for 2012. Forutsatt at alle effektene er realisert med varig virkning senest innen utgangen av 2012, vil i overkant av 1,5 mrd. kroner i sin helhet kunne disponeres årlig til høyere prioritert virksomhet fra og med 2013. Midlene som er blitt frigjort hittil i perioden

2009–2012, er i hovedsak blitt benyttet til å sikre forsvarlig innfasing av ny struktur (slik som nye fregatter, korvetter, transportfly og maritime helikoptre), til å oppbemanne prioriterte avdelinger i Hæren, gjennomgående styrke øving og trening, samt finansiere prioriterte tiltak utenfor rammene til langtidsplanen, eksempelvis styrking av Etterretningstjenesten og Nasjonal sikkerhetsmyndighet, miljøsanering av forurenset sjøbunn, utvidet operasjonsspesifikk samt trening før deployering til utlandet og ivaretagelse av veteraner. Iverksetting av prioriterte tiltak og aktiviteter utenfor rammene til langtidsplanen har ført til at materiellinvesteringsnivået har vært noe lavere enn forutsatt. Regjeringen har informert Stortinget om disse forholdene i de årlige budsjettproposisjonene.

Etablering av Forsvarsbygg som egen etat i forsvarssektoren og innføring av en husleiebasert forvaltningsmodell ble vedtatt av Stortinget i 2001, jf. Innst. S. nr. 343 (2000–2001) til St.prp. nr. 77 (2000–2001). Et viktig suksesskriterium var å synliggjøre kostnadene ved Forsvarets eiendomsbruk. Resultatene har i all hovedsak vært positive, bl.a. ved årlig innsparing på over 700 mill. kroner som i sin helhet er beholdt til høyt prioriterte formål i Forsvaret. Gjennom avvikling av baser og annen infrastruktur har Forsvaret frigjort om lag 300 mill. kroner årlig bare i perioden 2009–2012. Dette innebærer en frigjøring av om lag 300 årsverk og i overkant av 185 000 kvm bygningsareal innenfor base- og støttevirksomheten. Forsvarsbygg har de siste ti årene avhendet ca. 2,5 mill. kvm bygg og anlegg. Nettoinntekter til forsvarssektoren er nærmere 3 mrd. kroner. Gevinsten benyttes av Forsvaret til høyere prioritert virksomhet og er et vesentlig bidrag til den positive utviklingen av den operative evnen.

Forsvaret har gjennomgående modernisert avdelinger og bygget opp nye kapasiteter med bedre reaksjonsevne, utholdenhet og kvalitet, noe som igjen bidrar til at evnen til å ivareta pålagte oppgaver er vesentlig styrket. Strukturen, som ble beskrevet i forrige langtidsplan, vil i all hovedsak være på plass innen utgangen av 2012. Leverandørforsinkelser har imidlertid ført til enkelte tidsforskyvinger i strukturutviklingen og tilhørende forsinket avhending av utgående materiellsystemer.

Sentrale utviklingstrekk innenfor de ulike hoveddelene av Forsvaret er som følger:

Fellesavdelinger og -kapasiteter består bl.a. av Etterretningstjenesten, Forsvarets operative hovedkvarter, Forsvarets spesialstyrker, felles logistikk og sanitet, og felles ledelsesstøtte og

operativ støtte. Alle de sentrale strukturelementene er på plass ila. 2012.

Hovedvekten av den planlagte utviklingen av Hærens struktur og realisering av hovedmålene for brigadens avdelinger er blitt gjennomført i perioden. Belastningen ifm. operasjoner i utlandet har vært en utfordring for Hæren. Det har vært nødvendig å utvide den operasjonsspesifikke treningen før deployering til utlandet, og Hæren har avgitt noe større styrkebidrag enn langtidsplanen la til grunn. Samtidig har denne treningen og disse operasjonene tilført Hæren økt kompetanse på de fleste nivåer og fagområder. Hærens økte engasjement i operasjoner i utlandet har ført til en noe forsinket oppbygging av brigaden. Aktivitetsnivået har likevel økt gjennom hele perioden og samsvarer i 2012 med ambisjonsnivået lagt til grunn i langtidsplanen for 2009–2012.

Sjøforsvaret har gjennomgått en betydelig modernisering, der innfasing av fregatter og korvetter har vært prioritert, samtidig med oppgradering av mineryddere og ubåter. Nær hele den nye fartøystrukturen er kommet på plass og blitt tatt i bruk som forutsatt. Strukturen vil imidlertid først oppnå full operativ kapasitet når også nye maritime helikoptre, lettvektstorpedoer og nytt sjømålsmissil er fullt ut innfasert. Seilingsnivået totalt, og i nordområdene særskilt, har vært økende etter hvert som nye fartøyer er blitt tatt i bruk. Kystvakten har modernisert fartøystrukturen og vil i 2013 seile i alt 15 fartøyer. For å ivareta regjeringens nordområdesatsing er seilingsaktivitet i nord blitt prioritert.

Luftforsvaret er blitt etablert med strukturelementer iht. langtidsplanen. Innfasing av C-130J transportfly og arbeidet med å forberede innfasingen av maritime helikoptre er blitt prioritert. Oppgradering av de maritime patruljeflyene P-3 har pågått gjennom hele planperioden, og fortsetter. Forberedelsene for innfasing av nye kampfly i Luftforsvaret vil også fortsette. Samlet sett har det vært en økning av antall produserte flytimer. Luftforsvaret har gjennomgående hatt høy deltakelse i operasjoner i utlandet.

Heimevernet er blitt videreutviklet til et relevant og effektivt verktøy for nasjonal suverenitetshevdelse, krisehåndtering og støtte til det sivile samfunn. Regjeringen har økt aktivitetsnivået i Heimevernet i tråd med det som ble lagt til grunn for langtidsplanen for 2009–2012.

På samme måte som for planperioden 2005–2008 vil planperioden 2009–2012 bli nærmere evaluert. Regjeringen vil komme tilbake til, og på egnet måte informere om, hovedfunn og konklusjoner fra denne evalueringen.

1.2.2 Økonomiske rammer og forutsetninger for perioden 2013–2016, samt perioden for kampflyprogrammet

Regjeringen legger også i de kommende år opp til en betydelig satsing på forsvarssektoren. I gjennomføringen vil det være avgjørende at de økonomiske effektene av de tiltakene Stortinget beslutter, realiseres fullt ut, i tillegg til at det øvrige arbeidet med effektivisering gir de forutsatte resultater. Sektoren skal legge stor vekt på forutsatt gevinstrealisering for å sikre at driftskostnader er i balanse med tilgjengelige ressurser.

Regjeringen legger til grunn at forsvarssektorens økonomiske rammer skal bestå av den ordinære forsvarsrammen med utgangspunkt i en videreføring av det totale bevilgningsnivået i saldert budsjett for 2012, og en midlertidig økning i forsvarsrammen for finansiering av deler av kampflykjøpet med tilhørende baseløsning. Et videreført 2012-budsjett frem til 2016 innebærer reelt sett en styrking på 634 mill. 2012-kroner i 2016. Dette skyldes at det er planlagt en reduksjon i merutgifter til bidrag til militære operasjoner i utlandet på 634 mill. kroner fra og med 2016. Etter hvert som disse midlene frigjøres, skal de, sammen med frigjorte ressurser fra reformtiltak og effektiviseringsarbeid, benyttes til reelt å styrke driften innenfor prioriterte områder i forsvarssektoren.

Regjeringen legger opp til en midlertidig økning av forsvarsrammen i intervallet 22–28 mrd. 2012-kroner over anskaffelsesperioden til nye kampfly med baseløsning. En betydelig del av kampflyanskaffelsen skal tas innenfor den eksisterende forsvarsrammen. Det har medført enkelte omprioriteringer og utsettelse av planlagte prosjekter i Forsvaret. Ut over den allerede vedtatte anskaffelsen av fire treningsfly planlegges den endelige anskaffelsen av kampfly innenfor et intervall på 42–48 kampfly. Endelig beslutning om de siste seks kampflyene vil tas etter at de første 42 er bestilt. For perioden frem til 2016 tar regjeringen sikte på en bevilgningsøkning til Forsvaret på 1,5 mrd. 2012-kroner i 2015 og ytterligere 1,5 mrd. 2012-kroner i 2016.

Hovedtyngden av utgiftsøkningene knyttet til drift av nye kampfly vil først inntreffe etter 2016. Kostnadsberegninger tilsier at et nytt kampflyvåpen med totalt 52 F-35 kampfly medfører en varig økning av årlige driftsutgifter på inntil 375 mill. 2012-kroner, sammenlignet med dagens drift av F-16-flåten, jf. også Prop. 73 S (2011–2012). Grunnlaget for å dekke denne driftsutgiftssøkningen ligger bl.a. i de base- og strukturtiltak som Stortin-

get sluttet seg til under behandlingen av Innst. 338 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012). Videre legges det til grunn at man gjennom kontinuerlig innsats skal kunne håndtere også denne utgiftsutviklingen ved å utnytte nye løsninger som sikrer en mest mulig effektiv bruk av sektorens ressurser, herunder ved en nødvendig tilpasning av kampflyvåpenets leveranseevne i overgangsfasen fra F-16 til F-35. Tidsplanen for innfasing av F-35 skal tilpasses driftsutgiftene for kampflyvåpenet samlet sett, slik at disse utgiftene i hele overgangsfasen mellom F-16 og F-35 skal ha en gradvis utvikling mot det nye driftsutgiftsnivået. Driftsutgiftene ved innføring av F-35 vil således ha sin motsvarighet i en reduksjon av de samlede driftsutgiftene tilknyttet F-16 samt effektiviserings- og strukturtiltak.

1.2.3 utfordringer i arbeidet med oppfølging av langtidsplanen

Grunnlaget for langtidsplanen bygger på en rekke forutsetninger, hvor mange av disse kan påvirkes av sektoren selv, ikke minst gjennom stram styring, tydelige prioriteringer og god ledelse. Enkelte faktorer kan sektoren selv bare i mindre grad påvirke. Dette omfatter først og fremst bevilgningsnivå. Regjeringen har lagt stor vekt på å etablere solide og forutsigbare rammer for den videre utviklingen av forsvarssektoren, gjennom oppfølgingen av den bevilgningsmessige økningen som langtidsplanen for 2009–2012 forutsatte og de økonomiske rammene som er lagt for gjennomføringen av den nye langtidsplanen for forsvarssektoren.

I perioden frem mot 2016 legges det til grunn at planrammen for merutgifter til operasjoner i utlandet gradvis reduseres. Det legges til grunn at de frigjorte midlene skal bidra til å videreføre og styrke Hæren og Heimevernet, styrke Etterretningstjenesten og Nasjonal sikkerhetsmyndighet, samt over tid dekke driftsutgifter til fremskutt operasjonsbase for nye kampfly på Evenes. Realiseringen av sentrale målsettinger i langtidsplanen er således avhengig av en slik frigjøring og tempoet i denne.

1.3 Økonomiske rammer for 2013

Regjeringens budsjettforslag for 2013 legger opp til et forsvarsbudsjett med en utgiftsramme på 42 223,8 mill. kroner og inntektsramme på 5 207,6 mill. kroner.

Tabell 1.1 Forsvarsrammen 2013 ift. 2012

	(i 1000 kr)	
	Saldert budsjett 2012 (2012-kroner)	Forslag 2013 (2013-kroner)
Total forsvarsramme	40 526 060	42 223 799
Drift	30 440 085	31 372 934
EBA-investeringer	1 993 651	2 071 505
Materiellinvesteringer	8 092 324	8 779 360

1.4 Hovedprioriteringer i 2013

Regjeringens forslag til forsvarsbudsjett for 2013 legger til rette for å starte realiseringen av den nye langtidsplanen for forsvarssektoren i tråd med Stortingets behandling av Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012). Forsvarsbudsjettet for 2013 bygger videre på og følger opp resultatene av den vellykkede omstillingen i perioden 2009–2012, og innebærer en ytterligere reell styrking av Forsvaret.

Forslaget til forsvarsbudsjett for 2013 innebærer en nominell økning på 1 697,7 mill. kroner. I 2013 vil det i tillegg bli gitt kompensasjon for lønnsoppgjøret i 2013. Utenom lønns-, pris-, og soldatkompensasjon og andre tekniske endringer er den reelle bevilgningsøkningen på 300,1 mill. kroner (0,74 pst) sammenlignet med saldert budsjett for 2012. Økningen skyldes en netto økning i inntektsanslag, utgifter til særskilt sikring av Statsministerens kontor og Forsvarsdepartementets lokaler, videreført styrket veiledningskapasitet ved Nasjonal sikkerhetsmyndighet for virksomheter med beskyttelsesbehov og beskyttelsesverdige objekter, utvidet helikopterberedskap på Rygge til også å omfatte håndhevelsesbistand til politiet samt dekning av Forsvarsdepartementets merutgifter i 2013 som følge av at Statsministerens kontor har flyttet inn i Forsvarsdepartementets lokaler på Akershus festning.

Det er i 2013 budsjettert med at frigjorte midler for om lag 103 mill. kroner, som følge av en reduksjon av merutgiftene til utenlandsoperasjoner, i sin helhet brukes til styrking av driften og moderniseringsarbeidet innenfor prioriterte deler av Forsvaret iht. langtidsplanen for 2013–2016. Sammen med frigjorte ressurser fra struktur- og reformtiltak og ytterligere effektiviseringsarbeid i forsvarssektoren, til sammen om lag 165 mill. kroner, vil dette som helhet i det første gjennomfø-

ringsåret i den nye langtidsplanperioden danne et solid utgangspunkt for virksomheten og legge godt til rette for å igangsette arbeidet med å nå målene i langtidsplanen.

I samsvar med forutsetningene i langtidsplanen prioriteres tiltak som gir økt operativ evne. Derfor styrkes driftsbudsjettene i Hæren, Sjøforsvaret, Luftforsvaret, Heimevernet og Etterretningstjenesten med reelle bevilgningsøkninger i 2013. I tillegg foreslås en betydelig bevilgningsøkning på driftsbudsjettet til Nasjonal sikkerhetsmyndighet. I etaten Forsvaret er Cyberforsvaret etablert med ansvar for IKT-sikkerheten. Videre prioriteres avsetningen til materiellinvesteringer. Dette legger grunnlaget for en styrking av den operative virksomheten, beredskap og militær tilstedeværelse.

Regjeringen vil i sitt arbeid bygge videre på de gode resultatene for perioden 2009–2012. Den vellykkede omstillingen av forsvarssektoren i perioden 2009–2012 baserte seg på en kombinasjon av bevilgningsmessig opptrapping og effektivisering, stram styring og klare prioriteringer innenfor forsvarssektorens egne virksomheter. I 2013 følges dette opp med frigjøring av ytterligere ressurser gjennom effektiviseringer som gir rom for reell bevilgningsmessig opptrapping av bl.a. Sjøforsvarets og Luftforsvarets budsjetter for å fortsette arbeidet med innfasing av de nye fartøyklassene, transportfly og maritime helikoptre.

2013 vil være det første gjennomføringsåret i den nye planperioden. Regjeringen legger derfor vekt på å skape et godt grunnlag for å kunne starte realiseringen av målsettingene i langtidsplanen gjennom forslaget til forsvarsbudsjett for 2013. De bevilgningsmessige forutsetningene som langtidsplanen bygger på, følges opp i dette budsjettforslaget. Samtidig vil forsvarssektoren påbegynne arbeidet med viktige struktur- og organisasjonstiltak og med å realisere de effektivise-

ringstiltak som i sum skal bidra til å dekke inn styrkingen av prioriterte driftsområder for å sikre innfasing av ny struktur, økt kampkraft og operativ evne. I tillegg vil frigjorte midler som følger av en reduksjon i merutgiftene til utenlandsoperasjoner, utgjøre en nødvendig forutsetning for å sikre denne styrkingen.

Nordområdene er regjeringens fremste strategiske satsingsområde, og Forsvaret er en del av denne satsingen. Bodø videreføres som tyngdepunktet for ledelse av Forsvarets operative virksomhet. Fremtidens luftforsvar skal ledes og videreutvikles i og fra Bodø gjennom flyttingen av generalinspektøren for Luftforsvaret med stab til Reitan. Det etableres en fremskutt operasjonsbase for kampfly ved Evenes. Luftforsvarets kontroll- og varslingskole flyttes til Sørreisa. Hovedbasen for all helikopterverksamhet, herunder de nye maritime helikoptrene er lagt til Bardufoss.

Hærens ledelse er etablert i Troms. Regjeringen ønsker å øke Hærens fleksibilitet og reaksjonsevne gjennom en større forutsigbarhet i tilgangen på stridsklare avdelinger. Panserbataljonen styrkes, mens 2. bataljon videreføres med en ny innretning. Støtteelementene videreføres i Troms.

Sjøforsvarets yteevne er forbedret ved innfasing av nye fartøyer, og ledelsen til Kystvakten er samlet i Sortland. Fartøyenes aktivitet i nord har økt de senere år. Forsvarets logistikkorganisasjon og andre fellesavdelinger videreføres i Nord-Norge, ev. med nødvendige tilpasninger for å ivareta strukturendringer i andre deler av Forsvaret.

I 2013 vil regjeringen særlig prioritere å komme i gang med realisering av målsettingene i langtidsplanen for 2013–2016:

- *Starte justeringen av Hærens innretning.* I oppfølgingen av langtidsplanen legger regjeringen vekt på å øke den operative evnen og tilgjengeligheten i Hæren ytterligere. Det vil bli foretatt justeringer av hvordan Hæren er konseptuelt innrettet, organisert og trent. I ny langtidsplan er det lagt opp til en styrking av Hærens tilgjengelighet, innsatsevne og kvalitet for nasjonal og internasjonal oppdragsløsning med videreføring av to mekaniserte bataljoner og en lett infanteribataljon. Dette arbeidet vil være prioritert i 2013, med fokus på endret innretning av 2. bataljon, men gjennomføringstakten vil være avhengig av omfang og tempo knyttet til frigjøring av midler fra reduksjonen i merutgiftene til norske styrker i utlandet, jf. omtale ovenfor.
- *Øke materiellinvesteringsnivået, med en kraftig økning av utbetalingene til nye kampfly.* Regjeringen legger betydelig vekt på å opprettholde

et høyt investeringsnivå i årene som kommer, for å sikre nødvendig fornying og modernisering av Forsvaret. Dette er avgjørende for å nå målsettingene i langtidsplanen for 2013–2016. Hoveddelen av materiellinvesteringssidene vil i 2013 gå med til å videreføre prosjekter der leveransene allerede er påbegynt. Som en del av kampflyanskaffelsen med baseløsning, har det vært gjennomført en gjennomgang av investeringsporteføljen for å finne nødvendig rom for den delen av anskaffelsen som skal dekkes innenfor et videreført budsjettnivå for forsvarsektoren. Gjennomgangen har medført at det er frigjort i overkant av 11 mrd. kroner, av en total planportefølje på om lag 60 mrd. kroner frem til 2021, gjennom å kutte, redusere eller forskyve planlagte prosjekter. Det er ikke foretatt kutt i prosjekter som er under gjennomføring. I tillegg er leveranseplanen for det antall fly som bør bestilles hvert år, optimalisert for å få en mest mulig jevn årlig utbetaling. Dette gir også økt forutsigbarhet i gjennomføringen av den øvrige investeringsporteføljen. Gjennom Stortingets behandling av Revidert nasjonalbudsjett for 2012 ble det gitt fullmakt til å opprette et eget budsjettkapittel 1761 Nye kampfly med baseløsning. Det ble også, som et engangstilfelle, gitt åpning for at Forsvarsdepartementet kan disponere ubenyttede investeringsmidler i 2012 til fremtidige utbetalinger til kampflyanskaffelsen. I sum gir dette god mulighet for å gjennomføre kampflyanskaffelsen med tilhørende baseløsning uten at dette får vesentlige konsekvenser for øvrige prioriterte strukturelementer. Stortinget har allerede vedtatt å anskaffe fire treningsfly, hvorav to blir levert i 2015 og to i 2016. Det planlegges med at første leveranse av hovedanskaffelsen av kampflyene vil finne sted i 2017. Regjeringen tar sikte på å fremme forslag til Stortinget i 2013 om fullmakt til å bestille de første flyene i hovedleveransen. Tidligere kostnadsanslag for anskaffelsen, fremlagt for Stortinget i St.prp. nr. 36 (2008–2009) og senest i Prop. 73 S (2011–2012), er fortsatt gyldige. I tillegg reduseres usikkerheten knyttet til anslagene stadig, etter hvert som et større antall fly produseres og risikoreduserende tiltak iverksettes. I nevnte proposisjon ble det informert om at regjeringen vurderte en justert anskaffelsesstrategi, som Stortinget ba om å bli orientert om i denne budsjettproposisjon. Denne endringen, som Forsvarsdepartementet baserer sin reviderte plan på, innebærer at anskaffelsen planlegges gjennomført over et lengre tidsrom. Dette

medfører således en viss netto kostnadsøkning, som ene og alene skyldes en anskaffelsesprofil som er strukket over tid. Iht. etablerte rutiner og tidsfrister for bestilling av fly i det flernasjonale programmet, som angir at bestilling må skje fire år før levering, tar regjeringen sikte på å bestille de første flyene med tilhørende utstyr innenfor hovedanskaffelsen i 2013.

- *Styrke evnen til å bistå det sivile samfunnet gjennom løpende samarbeid og regelmessig øving med andre sektorer og etater.* En lærdom av terrorangrepene 22. juli 2011 er at alle relevante ressurser må kunne settes inn hurtig og effektivt hvis vårt samfunn stilles på alvorlig prøve. Forsvarssektoren besitter en rekke kapasiteter som kan benyttes som bistand i sivile krisesituasjoner. Det er viktig å sikre Forsvarets bistand til det sivile samfunn gjennom robuste ordninger. Etter angrepene 22. juli 2011 har den generelle oppmerksomheten om Forsvarets rolle innenfor samfunnsstøtte økt, og regjeringen har i 2011 og 2012 iverksatt flere tiltak for ytterligere å tilrettelegge for bistand i alvorlige krisesituasjoner, jf. omtale i Prop. 73 S (2011–2012) og Meld. St. 29 (2011–2012). I forsvarsbudsjettet for 2013 foreslår regjeringen å videreutvikle og styrke denne innsatsen ytterligere gjennom flere vesentlige tiltak for å bidra til en styrking av samfunnssikkerheten. Heimevernet har en særlig relevant rolle grunnet sin desentraliserte struktur, lokalkunnskap og forhåndsplanlagte oppdrag. Regjeringen har i langtidsplanen tydeliggjort Heimevernets innretning og oppgaver knyttet til objektsikring. For å styrke Heimevernets kapasitet fremmer regjeringen forslag om å øke bevilgningen til Heimevernet som sammen med egne effektiviseringstiltak faktisk styrker Heimevernets budsjett i 2013 med 20 mill. kroner. Dette vil muliggjøre økt trening og øving av områdestrukturen i Heimevernet og styrket kompetanse blant heimevernsbefalet. Økt trening og øving i Heimevernet vil gi flere og mer samtrente heimevernsavdelinger med bedret evne til sikring av viktige objekter. Dette, sammen med bedre utrustning, vil ytterligere øke Heimevernets operative evne og bidra til styrket samfunnssikkerhet. I september 2011 ble det besluttet å etablere en midlertidig militær helikopterberedskap på Rygge med Bell 412-helikoptre som kunne yte administrativ bistand til politiet. Beredskapen ble etablert for å kunne bistå politiet med helikoptertransport etter anmodning iht. bistandsinstruksen. Beredskapen

- inkluderte ikke kapasitet til håndhevelsesbistand til politiet. Regjeringen går inn for å gjøre den nåværende beredskapen permanent og samtidig utvide beredskapen til også å omfatte kapasitet til håndhevelsesbistand til politiet fra og med 2013, og foreslår å øke bevilgningen til Luftforsvaret med 8 mill. kroner for dette formålet. Det ble ifm. behandlingen av Revidert nasjonalbudsjett for 2012, jf. Innst. 375 S (2011–2012) til Prop. 111 S (2011–2012), gitt en tilleggsbevilgning på 4 mill. kroner for å igangsette opptrening av en slik kapasitet. Håndhevelsesbistand innebærer at helikoptrene kan bistå politiet i skarpe oppdrag, eksempelvis ved å sette væpnet politi direkte inn i situasjoner.
- *Styrke evnen til å møte trusler i det digitale rom, herunder bidra til IKT-sikkerhet på tvers av samfunnssektorene.* Regjeringen vil prioritere å styrke forsvarssektorens samlede evne til sikkerhet og operasjoner i det digitale rom og videreutvikle Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) som det sentrale direktorat for beskyttelse av informasjon og infrastruktur av betydning for samfunnskritiske og andre viktige samfunnsfunksjoner. Regjeringen legger i sitt budsjettforslag opp til en økning av bevilgningen til NSM på om lag 43 mill. kroner. Dette vil vesentlig styrke NSMs kapasitet som rådgiver for ulike virksomheter med beskyttelsesbehov og beskyttelsesverdige objekter. Forebyggende sikkerhetsarbeid må gjennomføres kontinuerlig, og ved en slik bevilgningsøkning ønsker regjeringen å styrke nivået på objektsikkerhetsarbeid og bidra til at planlegging og gjennomføring av terrorhandlinger blir vanskeligere i fremtiden som følge av at sikkerhetsnivået og sikkerhetsbarrierene forbedres. Også NSMs kapasitet til å varsle og å koordinere håndtering av digitale angrep gjennom det nasjonale cybersenteret *Norwegian Computer Emergency Response Team* (NorCERT) foreslås vesentlig økt. I etaten Forsvaret er Cyberforsvaret etablert med ansvaret for å ivareta IKT-sikkerheten.
  - *Møte forsvarssektorens kompetanseutfordringer.* Den kommende kompetansereformen, jf. Prop. 73 S (2011–2012), skal videreutvikle sektorens evne til å tilrekke, rekruttere, utvikle og anvende rett personell med rett kompetanse. Regjeringen vil legge frem en stortingsmelding ved årsskiftet 2012/2013. Forsvarssektoren skal stille tydelige krav til relevant sivil og militær kompetanse i alle deler av virksomhe-

ten. Utvikling og anvendelse av kompetanse skal styres av organisasjonens behov.

- Videreføre nedtrappingen av våre militære bidrag i Afghanistan. I tråd med planen til den afghanske regjering og NATO vil sikkerhetsansvaret overføres til afghanske myndigheter provins for provins. Den norskledede styrken i Faryab-provinsen ble trukket ut i september 2012 i tråd med ISAFs ønske. Samtidig vil hoveddrammen for Norges internasjonale militære bidrag også i 2013 være *International Security Assistance Force* (ISAF) i Afghanistan. De norske styrkebidragene vil fra oktober 2012 være kraftsamlet i Mazar-e-Sharif og Kabul. Samtidig med at personell og materiell trekkes ut fra Faryab-provinsen, vil deler av bidraget omdisponeres for å dekke noen av ISAFs kritiske behov. Dette innebærer en justering og omstil-

ling av det norske styrkebidraget i 2013, jf. nærmere omtale i del II, under kapittel 1792 Norske styrker i utlandet. Etter hvert som midler frigjøres på kapittel 1792 skal de benyttes til reelt å styrke driften innenfor prioriterte områder i forsvarssektoren, jf. omtale foran.

Driftsbudsjettet

Regjeringens forslag til forsvarsbudsjett innebærer 31 372,9 mill. kroner til drift som utgjør en nominell økning på 932,8 mill. kroner. Utenom lønns-, pris- og soldatkompensasjoner og andre tekniske endringer foreslås bevilgningen redusert med 61,4 mill. kroner. Imidlertid frigjøres om lag 165 mill. kroner gjennom effektivisering internt i forsvarsektoren slik at driftsbudsjettet totalt sett blir styrket i 2013 sammenlignet med 2012.

Tabell 1.2 Oversikt over reelle bevilgningsendringer samlet for planperioden 2009–2012 sammenlignet med 2008-nivå og over forslag til budsjett for 2013 sammenlignet med 2012-nivå for Nasjonal sikkerhetsmyndighet, Hæren, Sjøforsvaret (utenom Kystvakten), Luftforsvaret, Heimevernet, Etterretningstjenesten og Kystvakten (mill. kroner)

	2008–2012	2012–2013
Kap. 1723 Nasjonal sikkerhetsmyndighet	12,5	42,9
Kap. 1731 Hæren	326,2	53,7
Kap. 1732 Sjøforsvaret	249,5	48,2
Kap. 1733 Luftforsvaret	121,1	50,6
Kap. 1734 Heimevernet ¹	-99,7	10,5
Kap. 1735 Etterretningstjenesten	32,0	59,7
Kap. 1790 Kystvakten ²	50,3	-53,0

Tabellen viser reelle endringer i løpende kroneverdi.

¹ I tråd med Stortingets behandling av Innst. S. nr. 318 (2007–2008) til St.prp. nr. 48 (2007–2008) ble det foretatt reduksjoner i antall personell og antall heimevernsdistrikter. Videre besluttet Stortinget at førstegangstjenesten på Værnes og Porsangermoen skulle avvikles. Samlet frigjorde dette betydelige ressurser, særlig i 2009, som ble omdisponert til prioriterte områder iht. langtidsplanen 2009–2012.

² Bevilgningsreduksjonen i 2013 skyldes reduserte driftsutgifter som følge av kjøp av Nornen-klassen, reversering av engangsbevilgning for klassifisering av KV Senja samt effektiviseringer.

Bevilgningsendringene er i samsvar med grunnlaget for både langtidsplanen 2009–2012 og langtidsplanen 2013–2016 som Stortinget vedtok i hhv. juni 2008 og juni 2012. I tillegg bidrar den interne ressursfrigjøringen som er gjennomført ila. planperioden 2009–2012 sammen med det som er planlagt for 2013, til en ytterligere styrking i 2013. Den årlige effekten av ressursfrigjøringen har gradvis økt for hvert år, og forutsatt at alle effektene er realisert med varig virkning senest innen utgangen av 2012, vil i overkant av 1,5 mrd. kroner

i sin helhet kunne disponeres årlig til høyere prioritert virksomhet fra og med 2013. For budsjettåret 2013 legges det opp til en ytterligere effekt på om lag 165 mill. kroner av ressursfrigjøringstilskene.

Tabellen nedenfor viser de faktiske endringene, hvor effekten av både bevilgningsendringer og intern ressursfrigjøring er medregnet for perioden 2009–2012 og for 2013 for NSM, forsvarsgrenene, Heimevernet og Etterretningstjenesten.

Tabell 1.3 Oversikt over faktiske endringer samlet for planperioden 2009–2012 sammenlignet med 2008-nivå og over forslag til budsjett for 2013 sammenlignet med 2012-nivå for Nasjonal sikkerhetsmyndighet, Hæren, Sjøforsvaret (utenom Kystvakten), Luftforsvaret, Heimevernet, Etterretningstjenesten og Kystvakten (mill. kroner).

	2008–2012	2012–2013
Kap. 1723 Nasjonal sikkerhetsmyndighet	15,4	43,5
Kap. 1731 Hæren	488,1	97,1
Kap. 1732 Sjøforsvaret	346,7	87,2
Kap. 1733 Luftforsvaret	254,0	83,8
Kap. 1734 Heimevernet	-61,4	20,0
Kap. 1735 Etterretningstjenesten	49,6	67,9
Kap. 1790 Kystvakten	106,1	-15,4

Tabellen viser faktiske endringer i løpende kroneverdi.

Hæren

Som det fremgår av ovenstående tabeller er Hærens budsjett betydelig styrket de senere år. Regjeringen foreslår å styrke Hærens budsjett ytterligere i 2013. Den samlede faktiske styrkingen i 2013 vil med dette beløpe seg til 97,1 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012.

Budsjettforslaget legger til rette for at Hæren i 2013 kan starte justeringen av sin innretning iht. langtidsplanen for 2013–2016. Hæren vil kunne levere alle planlagte bidrag til ISAF-operasjonen i Afghanistan i 2013 og ivareta en tilfredsstillende operativ evne. Hæren vil nasjonalt levere kapasiteter til grensevakt og vakt av kongehus, og med Forsvarets spesialkommando/Hærens Jegerkommando iht. fastsatte krav.

Sjøforsvaret

Også Sjøforsvaret har fått et vesentlig styrket budsjett i perioden 2009–2012. Forslaget til budsjett for 2013 innebærer en ytterligere og betydelig budsjettøkning. Den faktiske styrkingen i budsjettforslaget er på 87,2 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012.

Styrkingen går til innfasing og driftsetting av en modernisert struktur, noe som gir et solid grunnlag for en positiv videreutvikling av Sjøforsvarets operative evne. Korvetten KNM Gnist planlegges levert mot slutten av 2012. KNM Skjold planlegges levert tilbake etter oppdatering i 2013. Dermed vil alle korvettene være levert. Den operative evnen har i planperioden 2009–2012 vært økende for samtlige våpen. Sjøforsvaret tilføres i 2013 de to fartøyene i Reine-klassen fra

Heimevernet, hvorav ett vil bli disponert av Kystvakten. Fartøyene overføres med tilhørende årsverk og økonomiske ressurser. Undervannsbåtene gjennomgår planlagte materiellmessige oppdateringer. Seiling i Nord-Norge prioriteres i samsvar med regjeringens nordområdesatsing.

Sjøforsvaret skal i 2013 stille ett mineryddingsfartøy på beredskap for NATOs hurtige reaksjonsstyrke og delta i *Standing NATO Mine Counter Measures Group 1* (SNMCMG 1) med to fartøy i fire måneder.

Kystvakten

Som ledd i regjeringens nordområdesatsing og prioritering av Forsvarets evne til myndighetsutøvelse og suverenitetshevdelse er bevilgningsnivået til Kystvaktens budsjett og aktivitet økt i planperioden 2009–2012. Den foreslåtte bevilgningsreduksjonen i 2013 skyldes reduserte driftsutgifter som følge av kjøp av Nornen-klassen, reversering av engangsbevilgning for klassifisering av KV Senja samt effektivisering. Kystvaktens bevilgning til operativ aktivitet videreføres på om lag samme nivå som i 2012.

Kystvaktens struktur består av ni fartøyer i ytre kystvakt og fem fartøyer i indre kystvakt. Med tilførsel av fartøyet i Reine-klassen øker antallet fartøyer i indre kystvakt og Kystvakten disponerer fra 2013 i alt 15 fartøyer. De senere års modernisering har forbedret Kystvaktens kapasitet og yteevne. Ved innføring av nye maritime helikoptre til erstatning for dagens Lynx helikoptre vil overvåkingskapasitet og mobilitet øke betydelig. Grunnet forsinkelser i leveransene av nye NH90 helikoptre vil en ytterligere levetidsforlen-

gelse av Lynx sikre begrenset helikopterstøtte til Kystvakten ut 2013 og i 2014. I tillegg vil nye maritime helikoptre kunne gi begrenset støtte til Kystvakten i 2013 og 2014. Totalt sett øker Kystvaktens patruljeaktivitet i 2013 ift. 2012.

Luftforsvaret

Regjeringen følger opp satsingen på Luftforsvaret som ila. planperioden 2009–2012 har fått et vesentlig økt budsjettnivå. Luftforsvarets budsjett foreslås ytterligere styrket i 2013. Den samlede faktiske styrkingen i 2013 beløper seg til 83,8 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012.

Styrkingen i 2013 går til innføring og driftsetting av ny struktur (maritime helikoptre og transportfly) og å utvide helikopterberedskapen på Rygge til også å omfatte håndhevelsesbistand til politiet. I tillegg legger budsjettforslaget til rette for at Luftforsvaret i 2013 vil kunne videreføre aktivitetsnivået fra 2012 for kampfly (F-16), EK-fly (DA-20), maritime overvåkingsfly (P-3), kontroll og varsling, luftvern samt drift av baser og stasjoner. Luftforsvaret viderefører i 2013 et C-130J transportfly i Afghanistan. Driftsetting av en levetidsforlenget Lynx vil sikre begrenset helikopterstøtte til Kystvakten ut 2013 og i 2014. Transportflyet som styrtet i Nord-Sverige er erstattet, men trenger å gjennomføre en del oppdateringer til norsk konfigurasjon ila. 2013. Det kan likevel benyttes til enkelte oppdrag i Norge allerede neste år.

Redningshelikoptertjenesten

Regjeringens forslag til bevilgning for Redningshelikoptertjenesten legger til rette for å videreføre aktiviteten på om lag samme nivå som i 2012. Som en konsekvens av at Justis- og beredskapsdepartementet har budsjettansvaret for denne tjenesten foreslår regjeringen en rammeoverføring i 2013 på 17,8 mill. kroner fra budsjettkapittel 1733 Luftforsvaret til Justis- og beredskapsdepartementets budsjettkapittel 455 Redningstjenesten for å dekke inn husleieutgiftene for bygninger og operative plasser (rullebane/oppstillingsplasser) som Redningshelikoptertjenesten bruker.

Heimevernet

For å nå sentrale mål i langtidsplanen for 2009–2012 er Heimevernet blitt prioritert med betydelige bevilgningsøknninger i slutten av perioden. For å ivareta en videreført satsing på Heimevernet og dets funksjoner, særlig knyttet til sikring av

viktige objekter, foreslås en faktisk styrking av Heimevernets budsjett på 20 mill. kroner i 2013. Dette vil muliggjøre økt trening og øving av områdestrukturen og styrket kompetanse til befalet i Heimevernet. Økt trening og øving i Heimevernet vil gi flere og mer samtrente heimevernsavdelinger med bedret evne til å sikre viktige objekter. Dette, sammen med bedre utrustning, vil øke Heimevernets evne til å bidra til samfunnsikkerhet utover et videreført 2012-nivå. To fartøy i Reineklassen avvikles i Heimevernet. Disse fartøyene overføres med tilhørende årsverk og økonomiske ressurser til Sjøforsvaret, hvorav ett vil bli disponert av Kystvakten.

Norske styrker i utlandet

Regjeringen vektlegger FN-mandat og solid folkerettslig forankring for alle operasjoner. Norges deltakelse i FN-ledete operasjoner har blitt styrket siden 2005. Regjeringen vurderer løpende behovet for å stille nye bidrag til FN-ledete operasjoner. De nordiske landene arbeider aktivt for en fremtidig mulig nordisk FN-innsats.

I samsvar med de økonomiske forutsetningene i langtidsplanen 2013–2016 skal betydelige midler på kapittel 1792 Norske styrker i utlandet frigjøres og omdisponeres til prioriterte områder i langtidsplanen. I 2013 er det budsjettert med 102,8 mill. kroner for slik omdisponering.

Det norske bidraget i Nord-Afghanistan trekkes ut av Faryab-provinsen i 2012, og en redusert styrke konsentreres til Mazar-e-Sharif og Kabul. Målet er å redusere Norges fremtidige militære bidrag til ISAF i tråd med ISAFs ønske. Norges militære engasjement i Afghanistan vil fortsatt legge vekt på å bygge afghanske kapasiteter i arbeidet for å sikre overføringen av sikkerhetsansvaret til afghanske myndigheter. Norge skal fortsatt bidra med stabsoffiserer til ISAFs kommandostruktur, med mentorer til den afghanske hæren (ANA) og politiet (ANP) og med instruktører til ANAs bransjeskoler for ingeniør og samband.

Det vil i begynnelsen av 2013 være behov for å opprettholde betydelig kapasitet hos *National Contingent Commander* (NCC) og i Nasjonalt støtteelement (NSE) så lenge reduksjonen av bidraget til ISAF og hjemsending av materiell foregår.

Luftforsvaret skal i første kvartal 2013 videreføre bidraget med et C-130J transportfly til støtte for operasjonen i Afghanistan, med mulighet til å forlenge dette bidraget i ytterligere tre måneder. Spesialstyrkebidraget i Kabul for mentorering av det afghanske spesialpolitiet i Kabul, videreføres i

2013. Norge kanaliserte all økonomisk støtte til ANA gjennom *ANA Trust Fund*. I 2013 er det planlagt med å videreføre 2012-nivået på denne støtten (10 mill. US dollar).

Norge vil i tillegg til ovenstående videreføre tilpassede bidrag til ulike andre operasjoner og beredskapsregistre innenfor rammene av NATO, FN og EU.

Etterretningstjenesten

Etterretningstjenestens budsjett og kapasitet er vesentlig styrket i perioden 2009–2012. Det er behov for ytterligere å styrke Etterretningstjenestens tekniske, operative og personellmessige kompetanse bl.a. for å møte utfordringene som følger av den teknologiske utviklingen. I tillegg til å følge utviklingen av internasjonale islamistiske nettverk, vil Etterretningstjenesten i større grad følge utviklingen av høyreekstreme miljøer i et Europa preget av stadig mer sosial og økonomisk uro. I budsjettforslaget er det i samsvar med dette lagt opp til å prioritere Etterretningstjenesten gjennom en faktisk styrking på 67,9 mill. kroner i 2013.

Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO)

FLO viderefører leveransenivået fra 2012 i 2013, og FLO skal dermed møte kravene til leveranser av forsyning og vedlikehold til Forsvarets avdelinger og eierskapsforvaltning av Forsvarets materiell og gjennomføring av investeringsprosjekter. Videre vil FLO møte kravene til leveranser knyttet til Vertslandsstøttebataljon, strategisk sjø- og lufttransport. Prosjektet for avhending av langtidslagret kystartilleristruktur videreføres og skal være avsluttet innen utgangen av 2013.

Øvrige felleskapasiteter

Forsvarets sanitet (FSAN), Cyberforsvaret og Forsvarets høgskole vil kunne videreføre sine leveranser i 2013 på om lag samme nivå som i 2012. Det forventes en positiv utvikling for FSANs operative evne i 2013.

Spesialstyrkene er en vital kapasitet i Norges forsvar. Det har vært satset på disse styrkene gjennom mange år. Regjeringen vil fortsette denne satsingen. Forsvarets spesialstyrker består i dag av Forsvarets spesialkommando/Hærens Jegerkommando (FSK/HJK) og Marinejegerkommandoen (MJK). Disse avdelingene inngår i de respektive forsvarsgrenene, men er en strategisk styrkeressurs. Dette er bakgrunnen for at det er

etablert et felles ledelselement for spesialstyrkene i Forsvarsstaben. Som regjeringen varslet i Prop. 73 S (2011–2012) er det ønskelig at spesialstyrkene får videreutviklet sine kapasiteter innenfor fullspektrum spesialoperasjoner med vekt på komplementære egenskaper.

Forsvarsdepartementet har gitt forsvarssjefen i oppdrag å vurdere fremtidig beredskap og tiltak i spesialstyrkene for å sikre best mulig operativ effekt av disse. Forsvarssjefen vil så snart som mulig legge frem en helhetlig anbefaling om spesialstyrkene. Regjeringen vil på egnet måte komme tilbake til Stortinget om den videre utviklingen av spesialstyrkene.

Forsvarets operative hovedkvarter (FOH)

Regjeringens budsjettforslag legger opp til en videreføring av ambisjonsnivået for FOH i 2013. For 2013 legges en ramme på 300 mill. kroner til grunn for fellesoperative øvelser over FOHs budsjett. I 2013 gjennomføres ingen tradisjonell vinterøvelse, men midler nyttes til å etablere flere mindre fellesoperative øvingsaktiviteter flere ganger gjennom året. Regjeringen legger vekt på å få med utenlandske avdelinger på disse øvelsene. En hovedleveranse for FOH er å gjennomføre en planmessig og ryddig nedtrapping av våre militære bidrag i Afghanistan. I 2013 vil dessuten FOH begynne planleggingen av et fremtidig luftoperasjonssenter på Reitan.

Trening og øving

Målrettet gjennomføring av nasjonal og alliert øvingsvirksomhet er en vesentlig del av Forsvarets virksomhet og en forutsetning for å kunne vedlikeholde og videreutvikle Forsvarets operative evne. Samtidig blir sivil-militære samvirkeøvelser stadig viktigere som følge av et sammensatt trusselbilde, der en rekke trusler og utfordringer er av sektorovergripende karakter.

Militær aktivitet og øvingsvirksomhet i nord er et av de prioriterte områdene i regjeringens nordområdesatsing. Det skal tilrettelegges for regulær trening og øving for og med allierte og partnerland i Norge, fortrinnsvis i Nord-Norge. Forsvaret skal fortsatt tilby gode treningsfasiliteter til utenlandske avdelinger som ønsker å trene og øve i Norge.

NATO's prioriteringer med basis i nytt strategisk konsept vil utgjøre en viktig del av grunnlaget for trenings- og øvingsaktiviteten også i 2013. Dette innebærer bl.a. fokus på kollektivt forsvar, inkl. beredskaps- og forsterkningsplaner, krise-

håndtering, regionale utfordringer, og på mulighetene for samarbeid mellom NATOs nye kommandostruktur og nasjonale hovedkvarter, slik som Forsvarets operative hovedkvarter (FOH). I tråd med NATOs *Connected Forces Initiative* vil trenings- og øvingsvirksomhet være et sentralt virkemiddel for å ivareta samvirke mellom de ulike lands styrker. Dette innebærer at Forsvaret vil ha fokus på flernasjonalt fellesoperativt trenings- og øvingsvirksomhet. For øvrig har øving og trening for deltakelse i pågående og besluttede operasjoner høyeste prioritet.

Måltrettet sivil-militær øvingsvirksomhet skal bidra til å styrke gjensidig kjennskap til kapasiteter og prosedyrer, i første rekke mellom politiet og Forsvaret. Slik virksomhet styrker politiets evne til å anmode om bistand og sikrer Forsvarets evne til effektivt å stille med relevante og tilgjengelige ressurser, basert på tydelige ansvarsforhold og roller. Krisehåndtering og samarbeid med sivil sektor gis prioritet i øvingsoppleggene. Det skal legges til rette for regelmessig øving med andre sektorer og etater. I tillegg skal trusler mot samfunnskritisk IKT-infrastruktur reflekteres i øvingsvirksomheten.

Øving av styrkestrukturen gjennomføres ved bruk av både kommandoplassøvelser og feltøvelser. Det skal gjennomføres flere fellesøvelser i 2013, samt en rekke trenings- og øvingsaktiviteter i forsvarsgrenene, som koordineres gjennom såkalte fellesoperative arenaer for å oppnå størst mulig synergi. Den flernasjonale hovedøvelsen, *Cold Response*, gjennomføres hvert annet år – neste gang i 2014. For øvrig vil hele kommandostrukturen fra regjeringensnivå til taktisk kommandonivå øves ved bruk av kommandoplassøvelser støttet av databasert simuleringsteknologi.

Øvingssamarbeidet innenfor rammen av NATO og etablert bi-/multilateralt samarbeid har prioritet. Nordisk øvings- og treningssamarbeid legges bl.a. til rette gjennom *Nordic Defence Cooperation* (NORDEFECO). Øvingssamarbeidet med Russland baseres på Forsvarsdepartementets overordnede strategi og gjennomføres med utgangspunkt i en årlig tiltaksplan. Forsvaret viderefører deltakelsen i etablerte internasjonale øvelser for søk og redning, sjøsikkerhet og beredskap mot akutt forurensning i nordområdene. For å støtte opp om øvingsvirksomheten i NATO og for å legge til rette for alliert aktivitet i nærområdene, legges det opp til at Forsvaret på regulær basis påtar seg ansvaret for vertslandstøtte for NATO-øvelser.

Kulturvirksomhet i Forsvaret

Forsvaret er en viktig kulturbærer. Regjeringen foreslår å øke bevilgningen for å forberede Forsvarets bidrag til Grunnlovsjubileet 2014. Norsk Militær Tattoo gjennomføres ikke i 2013. Aktiviteten knyttet til forsvarsmuseene og forsvarsmusikken videreføres på 2012-nivå. Bevilgningen til vedlikehold av festningsverkene videreføres også på 2012-nivået. De nasjonale festningsverkene er viktige minnesmerker og formidlere av forsvarshistorie. Forsvarsbygg har forvaltningsansvaret og det koordinerende ansvaret for de ulike kulturelle aktiviteter og næringsvirksomhet på festningene. Regjeringen legger vekt på at festningene brukes aktivt som kulturarenaer.

Øvrige etater og Forsvarsdepartementet

Bevilgningen til Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) er økt i planperioden 2009–2012. For å styrke arbeidet med forebyggende sikkerhet og IKT-sikkerhet på tvers av samfunnssektorene ytterligere, foreslår regjeringen en videre budsjettøkning i 2013.

Regjeringen foreslår for 2013 særlig å styrke NSMs rådgivende rolle for beskyttelse av informasjon og infrastruktur av betydning for samfunnskritiske og andre viktige samfunnsfunksjoner. NSM har en sentral rolle som rådgiver for ulike virksomheter med beskyttelsesbehov og beskyttelsesverdige objekter. NSM har ansvar for å varsle om og bidra til å koordinere håndteringen av digitale angrep mot kritisk infrastruktur. Dette gjøres gjennom det nasjonale cybersenteret *Norwegian Computer Emergency Response Team* (NorCERT). Senteret varslers om angrep, deler informasjon på tvers av landegrensene og analyserer skadevare som blir brukt i dataangrep. NorCERT flyttet i 2012 inn i nye lokaler med høyteknologisk utstyr. Dette gir bedre muligheter for å ivareta enhetens oppgaver. Regjeringen foreslår for 2013 en videre styrking av NorCERT for å bedre evnen til å forebygge trusler og sårbarheter, og til å oppdage og håndtere alvorlige dataangrep. Styrkingen innebærer en døgnkontinuerlig drift av NorCERT, som vil øke den nasjonale evnen til effektivt å håndtere alvorlige IKT-hendelser, økt kapasitet til analyse av skadevare og strategisk analyse av IKT-risikobildet samt styrket koordinering av samarbeidet innenfor cybersikkerhet. Dette betyr at NorCERT videreutvikles som et operativt nasjonalt senter for koordinering og håndtering av trusler og angrep på samfunnskritiske IKT-systemer.

Hovedaktivitetene knyttet til Forsvarsbygg og Forsvarets forskningsinstitutt foreslås videreført på om lag samme nivå som i 2012. Bevilgningen til drift av Forsvarsdepartementet foreslås økt for å dekke inn økte utgifter ifm. at Statsministernes kontor har flyttet inn i Forsvarsdepartementets lokaler, herunder nødvendige sikringstiltak på Akershus festning. Tilskuddet til Porsanger kommune til omstillingsprosjekter som Kommunal- og regionaldepartementet forvalter, avsluttes, og det foreslås derfor ingen bevilgning til dette formålet i 2013.

Cyberforsvar – forsvar i det digitale rom

Satsingen på nettverksbasert forsvar innebærer økt bruk av det digitale rom for Forsvarets virksomhet og operasjoner. Sårbarheten i digitale, nettbaserte systemer vil bli fulgt opp med nødvendige sikkerhetstiltak, bl.a. tiltak som hindrer uvedkommende tilgang til systemene og tiltak som sikrer driftskontinuitet ved forstyrrelser.

Regjeringen har de senere årene styrket Forsvarets evne til å håndtere IKT-angrep som rammer egne systemer. Som et ledd i etableringen av en robust IKT-organisasjon i Forsvaret, har Forsvarets Informasjonsinfrastruktur (INI) skiftet navn til Cyberforsvaret. Cyberforsvaret skal i 2013 videreutvikle evnen til å drifte Forsvarets samband og understøtte operasjoner både hjemme og ute. Forsvaret skal ivareta defensive tiltak mot digitale angrep mot Forsvarets IKT-systemer, samt ha evne til å operere i det digitale rom. Forsvaret skal være en aktiv deltaker i øvelser der beskyttelse mot angrep i det digitale rom inngår som øvingsmoment. Forsvaret skal også delta i internasjonalt samarbeid mot trusler i det digitale rom både bilateralt og flernasjonalt, f.eks. i regi av FN, NATO og EU. Nasjonale konsekvenser av *NATOs Policy on Cyber Defence* skal følges opp. Ved behov kan Forsvaret støtte NSM som også koordinerer bistand av Forsvarets cyberressurser til sivile myndigheter. Forsvarets rolle kan bl.a. være faglig rådgivning og støtte fra militære fagmiljøer, samt bistand til å reetablere kommunikasjon.

Etablering av et nasjonalt kompetansesenter for beskyttelse og sikring av statlig eiendom, bygg og anlegg

Forsvarsbygg har gjennom sine tjenester til Forsvaret og samarbeid med andre statlige aktører i inn- og utland, opparbeidet betydelig kompetanse på beskyttelse og sikring av eiendom, bygg og

anlegg (EBA) mot spionasje, sabotasje og kriminalitet, herunder terrorhandlinger. Regjeringen har besluttet å utnytte denne kompetansen ytterligere ved å etablere et nasjonalt kompetansesenter i Forsvarsbygg som kan dekke statens samlede behov for tjenester innenfor beskyttelse og sikring av EBA. Senteret vil være fullt ut brukerfinansiert. Et slikt senter initierer økt statlig samspill og felles utnyttelse av ressursene, uten at etablerte ansvars- og myndighetsforhold blir endret. Senteret vil bli utviklet i nært samarbeid med Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM), og være komplementær til NSMs rolle som rådgiver og veileder innenfor objektsikkerhetsområdet. Senteret skal bl.a. kunne gi råd, veiledning og prosjekteringsbistand til øvrige statlige virksomheter med ansvar for å sikre EBA, f.eks. støtte i arbeidet med å oppfylle krav i objektsikkerhetsforskriften av 22. oktober 2010. Kompetansesenteret etableres i Forsvarsbygg ila. 2012.

Investeringer

Regjeringen har de senere år prioritert moderniseringen av Forsvaret og foreslår en ytterligere betydelig styrking av dette arbeidet i 2013 med en samlet investeringsramme på 10 850,9 mill. kroner. Investeringsrammen fordeler seg med 8 779,4 mill. kroner til materiellinvesteringer og 2 071,5 mill. kroner til EBA.

Materiellinvesteringer

Bevilgningene til materiellinvesteringer prioriteres med en reell økning på 328,5 mill. kroner.

Innenfor programområdet *landssystemer* er det i 2013 planlagt at hoveddelen av utbetalingene vil finne sted innenfor ulike prosjekter for anskaffelse av pansrede kjøretøykapasiteter, med oppgraderingen av Hærens CV-90-kjøretøy som det klart største. Ut over dette er det videre planlagt med større utbetalinger knyttet til anskaffelsene av fjernstyrte våpenstasjoner og automatiske granatkastere. For øvrig fortsetter aktiviteter knyttet til å forbedre sikkerheten for personellet i operasjoner og landstyrkenes evne til å operere under ulike forhold.

Programområdet *sjøsystemer* vil også i 2013 kreve betydelige midler, særlig i tilknytning til leveranse av korvetter, nye maritime helikoptre til Kystvakten og fregattene, samt videre oppdatering av ubåter. Det er dessuten planlagt vesentlige utbetalinger til sjømålsmissiler og fregatter.

Innenfor programområdet *luftsystemer* vil oppgraderingen av F-16 kampfly og P-3 Orion domi-

ner i 2013, sammen med oppdatering av utskyttingsplattformene til NASAMS II.

Innenfor programområdet *logistikksystemer* er det i 2013 planlagt med vesentlige utbetalinger knyttet til anskaffelsen av nytt logistikk- og støttefartøy. Det vil også anskaffes etableringsmateriell. For øvrig fortsetter oppgraderingen av ABC søke- og påvisningspanservognene for å bedre vognenes kapasitet og beskyttelse.

Innenfor programområdet *spesialstyrker og soldatsystemer* utgjør anskaffelse av våpen, bekledning og utrustning de klart største investeringene.

Det fremmes ingen nye prosjekter for godkjenning i Prop. 1 S (2012–2013).

Kampfly med baseløsning

Den foreslåtte rammen for nye kampfly med baseløsning for 2013 er 1 851 mill. kroner. Hoveddelen av midlene til nye kampfly med baseløsning vil i 2013 gå med til:

- delutbetalinger for anskaffelse av fire F-35 til treningsformål,
- felles programmeringslaboratorium i USA,
- våpenutvikling (JSM og 25 mm flyammunisjon (Apex)),
- utgiften for å delta i det flernasjonale programmet,
- utredningsarbeid.

I Prop. 73 S (2011–2012) ble det redegjort for fremtidig kontraheringsstrategi for kampflyanskaffelsen. Ut over den vedtatte anskaffelsen av de fire første flyene til trening, har Stortinget sluttet seg til en anskaffelsesstrategi for de resterende flyene. Som følge av bl.a. endret leveringsplan vil regjeringen i denne budsjettproposisjonen presentere et oppdatert kostnadsbilde for både investeringene og levetidskostnadene for det totale F-35 programmet. Dette er et oppdatert kostnadsbilde basert på den reviderte bestillingsprofilen og kostnadsgjennomgangen som ble presentert i vedlegg 2 i Prop. 73 S (2012–2013). De kostnadsanslag for anskaffelsen som tidligere er fremlagt for Stortinget, er fortsatt gyldige, jf. nærmere omtale foran under 1.4 og i proposisjonens del II, kapittel 1761.

I 2013 tar regjeringen sikte på å fremme forslag til vedtak knyttet til de første flyene i hovedleveransen. Det er også planlagt å fremme forslag om vedtak knyttet til videreføring av utviklingen av JSM.

Planlegging og forprosjektering knyttet til investeringer i eiendom, bygg og anlegg (EBA)

for ny baseløsning er startet opp og vil fortsette i 2013. Regjeringen vil komme tilbake til dette etter at beslutningsdokumentasjonen er utarbeidet og kvalitetssikret iht. etablert praksis.

Eiendom, bygg og anlegg (EBA)

Bevilgningen til nasjonal EBA foreslås økt med 66,1 mill. kroner. Netto bevilgningsøkning skyldes slutføring av sikringstiltak på Akershus festning for Statsministerens kontor og Forsvarsdepartementet. Bevilgningen for øvrig er tilpasset forutsetningene i langtidsplanen.

Bevilgningen vil i 2013 bl.a. bli benyttet til EBA-investeringer som følger av omstillingsprosessen i Forsvaret og de vedtak som ble fattet ved Stortingets behandling av Innst. S. 318 (2007–2008) til St.prp. nr. 48 (2007–2008). Dette omfatter bl.a. prosjekteringen av helikopterbasen på Bardufoss med et lite detasjement på Haakonsværn.

Som følge av regjeringens nordområdesatsing gjennomføres det betydelige investeringer. For å effektivisere og forbedre grensevakten bygges to nye stasjoner til Garnisonen i Sør-Varanger. Stasjonene skal dekke hver sin del av den norsk-russiske grensen. Bygging av stasjonen i sør i Svanvik videreføres i 2013, og det forberedes byggestart for stasjonen i nord på Storskog. I tillegg investeres det i boliger og forlegninger i Indre Troms og Øst-Finnmark. Dette er viktig for å rekruttere og beholde godt kvalifisert befall og vervede i Forsvaret og for at vernepliktige som avtjener førstegangstjeneste, kan tilbys gode boforhold.

En stor del av EBA-bevilgningen i 2013 vil bli benyttet til prosjekter for å opprettholde standarden på Forsvarets bygg og anlegg, og for å overholde krav i bestemmelser, lover og forskrifter. Det er derfor planlagt store utbetalinger på prosjekter knyttet til basisanlegg, som rullebaner, flyplassdekker og øvrig infrastruktur i Forsvarets leirer. Dette er investeringer i anlegg som er viktige for Forsvarets daglige virksomhet også i fremtiden.

Investeringer i sikringstiltak på Akershus festning følges opp i 2013.

Regjeringen fremmer i Prop. 1 S (2012–2013) forslag til fire nye prosjekter med utgiftsramme over 100 mill. kroner. Dette er følgende prosjekter:

- Andøya – utbedring av hovedrullebane og flyplassdekker,
- Bardufoss – mannskapsforlegninger,
- Bardufoss – kjøkken og messebygg,
- Namdalseid – etablering av ny kai.

Bevilgningen til investeringer i NATO-infrastruktur i 2013 reduseres med 33,1 mill. kroner og vil i hovedsak omfatte prosjektet *Air Command and Control System* (ACCS) med installasjoner på Sørreisa. Videre er det planlagt inngåelse av kontrakt for prosjektet *Broadcast and Ship-Shore* (BRASS). I tillegg vil to mindre investeringprosjekter for *NATO Naval Forces Sensor and Weapon Accuracy Check Sites* (FORACS) være under implementering i 2013.

Miljøtiltak

Regjeringen legger vekt på å rydde opp i tidligere tiders forurensning i grunn og sjø, og vil i 2013 videreføre eksplosivrydding og miljøsanering i utrangerte skyte- og øvingsfelt samt miljøsanering av forurenset sjøbunn ved Forsvarets havner. Det foreslås benyttet 77 mill. kroner til rydding av skyte- og øvingsfelt og 50 mill. kroner til miljøsanering av havner.

Forsvarets bistand til ivaretagelse av samfunnssikkerheten

Terrorangrepene 22. juli 2011 satte samfunnets sivile beredskap på prøve. I tiden etter angrepene har det vært viktig å trekke lærdom fra krisehåndteringen denne dagen. Forsvarets bistand til ivaretagelse av sivil samfunnssikkerhet er gitt bred omtale i den nye langtidsplanen for Forsvaret, jf. Prop. 73 S (2011–2012). Forsvarsdepartementet vil arbeide målrettet med oppfølgingen, og vil dessuten bistå Justis- og beredskapsdepartementet med konkrete tiltak i lys av 22. juli-kommisjonens rapport. Regjeringen vil sørge for at Forsvarets kapasiteter innrettes og brukes mest mulig hensiktsmessig til støtte for sivile myndigheter, innenfor gjeldende ressursrammer og ansvarslinjer.

- Regjeringen legger i dette budsjettforslaget opp til å etablere en permanent og utvidet helikopterberedskap til støtte for politiet på Rygge. Forsvarets øvrige tilgjengelige helikopterressurser vil også kunne benyttes i krisesituasjoner til støtte for sivile myndigheter.
- Det vil i 2013 legges særskilt vekt på oppfølgingen av to nye instruksjoner som ble vedtatt i 2012: ”Instruks om Forsvarets bistand til politiet” og ”Instruks om sikring og beskyttelse av objekter ved bruk av sikringsstyrker fra Forsvaret og politiet i fred, krise og krig”. Den nye instruksjonen om Forsvarets bistand til politiet er forbedret både hva angår bestemmelsene for

tidlig varsling og forberedelser, klargjøring av prosedyrene i hastetilfeller, forenkling av bistandsformene samt bestemmelser om øvelser fra departementsnivå og nedover. Forsvarsdepartementet vil være i tett dialog med Justis- og beredskapsdepartementet i oppfølgingen av instruksene, og det legges opp til målrettet øving av disse. Instruksjonen for objektsikring skal følges opp med revisjon av politiets og Forsvarets objektsikringsplaner. Forsvarsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet har også igangsatt et arbeid med en ny lov om Forsvarets bistand til politiet.

- Det vil i 2013 også legges vekt på oppfølgingen av en ny instruks om Forsvarets bistand til andre sivile myndigheter enn politiet, som planlegges vedtatt ila. 2012.
- Det vil bli lagt økt vekt på målrettet trenings- og øvingssamarbeid mellom Forsvaret og politiet, og mellom Forsvaret og andre relevante aktører på sivil side. Videre vil det bli arbeidet for styrket samhandling og informasjonsutveksling på alle nivå i forsvars- og justissektoren. De etablerte liaisonordningene mellom Forsvaret og politiet er styrket og skal videreutvikles. Innenfor rammen av den ordinære forsvarsstruktur og tilgjengelige ressurser skal Forsvaret også i fremtiden være best mulig forberedt på å kunne yte bistand, både ifm. terror og annen alvorlig kriminalitet, ved ulykker, naturkatastrofer og andre kritiske situasjoner som måtte oppstå.

Revisjon av forsvarsplaner og beredskapsplanverk

Det er avgjørende for Forsvarets evne til å ivareta sine oppgaver i krise og krig at relevante forsvars- og beredskapsplaner er etablert og oppdatert. Det er derfor i 2012 blitt fokusert på gjennomgang og oppdatering av hovedelementene i det operative planverket knyttet til forsvar av norsk territorium samt en oppdatering av beredskapsplanene for de enkelte avdelinger i Forsvaret. Dette skal sikre evne til rask respons ved ulike typer episoder og kriser i fredstid, og en robust evne til styrkeoppbygging ved sikkerhetspolitisk krise og krig. Etablering av nødvendige beredskapsbeholdninger og på samhandlings- og leveranseavtaler med sivile aktører, der det er mest hensiktsmessig, står sentralt i dette arbeidet. Arbeidet med forsvarsplaner og beredskapsplanverk er nærmere omtalt i Prop. 73 S (2011–2012). Fortsatt utvikling og vedlikehold av forsvars- og beredskapsplanverket vil bli prioritert også i 2013.

Personell og kompetanse

Hovedmålsettingen for forsvarssektorens personellpolitikk er å styrke evnen til å rekruttere, beholde og videreutvikle både militær og sivil kompetanse, tilpasset Forsvarets behov og oppgaver. Dette er samtidig en av forsvarssektorens viktigste strategiske utfordringer. Det er flere forhold og faktorer som bidrar til dette.

Forsvarets oppgaver og innretning er betydelig endret siden dagens personell- og kompetansestrukturer ble etablert. Fra å være et invasjonforsvar hovedsakelig basert på mobilisering, der fredsstrukturen produserte kompetanse for en planlagt krigsstruktur, produserer og anvender Forsvaret i dag kompetanse for å løse et bredt spekter av løpende oppgaver nasjonalt og internasjonalt. Personell- og kompetanseområdet har ikke vært gjenstand for en tilsvarende omstilling som forsvarssektorens struktur, kapasiteter og styringsform.

Norge er i dag et høyteknologisk kunnskaps-samfunn. Endringstakt og teknologisk utvikling har vært spesielt høy i den militære sektor. Et moderne nettverksbasert innsatsforsvar opererer en lang rekke unike og kompliserte systemer som stiller høye krav til operatørens kompetanse og krever økt kontinuitet i mange funksjoner. Samtidig krever den høye endringstakten omstillingsdyktige arbeidstakere, og et nettverksbasert innsatsforsvar krever større kognitivt og kompetansemessig mangfold blant de ansatte.

Forsvaret må evne å tiltrekke seg nye grupper og kategorier i samfunnet og rekruttere ansatte med ulik utdannings- og erfaringsbakgrunn. Endrede oppdrag kan medføre behov for nye typer kompetanse. Spesialisering krever også styrket kompetanse på flere områder. Dette innebærer bl.a. at sivil kompetanse skal rekrutteres og benyttes der slik kompetanse kan være avgjørende for å sikre forsvarlig forvaltning, eksempelvis på områdene økonomi og styring.

Som et viktig virkemiddel i arbeidet med å sikre rett kompetanse ønsker regjeringen å bygge videre på de positive erfaringene fra lærlingordningene i Forsvaret. Forsvaret er i dag en av landets største lærebedrifter.

Forsvaret skal legge til rette for å videreføre og om mulig øke andelen sivile og militære lærlinger. Det skal vurderes ordninger og tiltak som gjør Forsvaret bedre i stand til å ivareta, utvikle og benytte den kompetansen som lærlingene representerer. Lærlinger kan også være en nyttig kilde til rekruttering av teknisk kompetanse og annen etterspurt kompetanse Forsvaret har behov for.

Regjeringen har iverksatt et strategisk arbeid for å adressere sektorens betydelige kompetanseutfordringer. Arbeidet tar utgangspunkt i utfordringene skissert over, samt en grundig kartlegging av personell- og kompetansestrukturen innenfor hver etat og hvordan disse understøtter virksomhetenes og sektorens mål.

Formålet med den kommende kompetansereformen er å sikre til dels grunnleggende forbedringer mht. hvordan forsvarssektoren tiltrekker, utvikler og forvalter sivil og militær kompetanse. Sektoren skal utvikles som en moderne kompetanseorganisasjon som er i stand til å møte fremtidens behov for mangfold, bredde- og spisskompetanse. Bredere rekruttering, en toveis kompetanseflyt med samfunnet for øvrig, mer fleksible karriereløp, og et bedre samsvar mellom individets kompetanseutvikling og organisasjonens kompetansebehov vil være sentrale komponenter i reformen.

Regjeringen tar sikte på å komme tilbake til Stortinget om dette arbeidet ved årsskiftet 2012/2013.

Forsvaret vil i 2013 fortsette arbeidet med karriere- og tjenestegjøringsplaner for alle ansatte og vil videreutvikle et karriereskiftsystem som vil sikre en verdig og god overgang til annen virksomhet ved fullført tjeneste eller kontrakt i Forsvaret.

Alle etater vil ha et særskilt fokus på kort- og langsiktige tiltak for å rekruttere og beholde konkurransutsatt sivil og militær kompetanse.

Regjeringen la i mai 2009 frem St.meld. nr. 34 (2008–2009) om ivaretagelse av personell før, under og etter deltakelse i utenlandsoperasjoner, og fulgte i 2011 opp med handlingsplanen "I tjeneste for Norge" som konkretiserer 126 tiltak for perioden 2011–2013, hvorav 80 tiltak for forsvarssektoren. I 2013 vil igangsatte tiltak videreføres og nye tiltak utvikles og iverksettes. Anerkjennende markeringer, medaljetildelinger og den særskilte kompensasjonsordningen er tiltak som tillegges vekt. Av nye tiltak vil regjeringen særlig fremheve samarbeid mellom Forsvaret og offentlige helsemyndigheter samt videreutvikling av Forsvarets veteran-tjeneste.

Arbeidet med å øke andelen kvinner i forsvarssektoren generelt, og Forsvaret spesielt, fortsetter, og det søkes å finne nye tiltak som kan gi ytterligere resultater. På sikt forventes det at sesjonsplikten for kvinner gir positive resultater. I 2013 vil Forsvaret evaluere de foreløpige erfaringene med todelt sesjonsordning. Som en del av kompetansereformen vil regjeringen også vurdere om tiden er inne for kjønnsnøytral verne-

plikt, bl.a. basert på de erfaringene som nå høstes ifm. sesjonsplikt for kvinner.

Forskningsprosjekter innenfor veteranarbeid og militærsosiologi, med en rekke underprosjekter, videreføres på samme nivå som for 2012, og arbeidet med levekårsundersøkelsen fortsetter.

Den reviderte handlingsplanen for holdninger, etikk og ledelse gir retning for videre arbeid med implementering av tiltakene i planen. Forsvarets ledere har et spesielt ansvar for at tiltakene og målsettingen i handlingsplanen blir innarbeidet i det daglige virket ved avdelingene. Ledere skal bidra til at forsvarssektorens verdigrunnlag gjen-speiles i alle aktiviteter ved avdelingene, og sørge for at målene i handlingsplanen blir kjent og forstått av alle. Det skal være et særskilt fokus på tiltak som fremmer mangfold, og tiltak som hindrer mobbing og uønsket seksuell oppmerksomhet.

Verneplikt

Regjeringen slo fast i den vedtatte langtidsplanen at fundamentet i Forsvaret er, og vil fortsatt være, verneplikten. Det er bred enighet om at verneplikten bidrar til å sikre Forsvarets legitimitet og forankring i befolkningen. Antallet vernepliktige til førstegangstjeneste og tjenestens innhold vil fortsatt bli tilpasset innsatsforsvarets behov og utvikling. Tjenesten differensieres i spennet mellom seks og atten måneder. For enkelte kategorier personell vil grensevakten i 2013 gjennomføre en prøveordning med atten måneders førstegangstjeneste. Forsvaret vil fortsette arbeidet med utvikling av et målbart kvalifiseringssystem for vernepliktige mannskaper med sikte på å gi den vernepliktige en kompetanse som kan dokumenteres med et helhetlig vitnemål.

Aerospace Industrial Maintenance Norway SF

Gjennom en virksomhetsoverdragelse av Luftforsvarets hovedverksted Kjeller (LHK) ble statsforetaket Aerospace Industrial Maintenance Norway SF (AIM Norway SF) etablert 15. desember 2011. AIM Norway SF er eiet av staten ved Forsvarsdepartementet.

Som nyetablert foretak har AIM Norway SF omstillingsbehov, og det vil påløpe ekstra kostnader innledningsvis, jf. Prop. 73 S (2011–2012). Forsvarsdepartementet har således lagt til grunn at det ikke vil bli utbetalt utbytte de første årene. Fremtidig utbytte vil bli håndtert i tråd med Forsvarsdepartementets generelle merinntektsfullmakt. AIM Norway SF forutsettes videreutviklet som en kommersiell virksomhet, herunder ved å konkurrere om oppdrag i markedet.

1.5 Anmodningsvedtak

I denne proposisjonen omtales følgende anmodningsvedtak:

Vedtak nr. 416, 8. mars 2012,

”Stortinget ber regjeringen komme med en plan, samt økte bevilgninger i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2012 for å sørge for at den militære helikopterberedskapen på Rygge videreføres”.

Oppfølgingen av dette vedtaket er nærmere omtalt i proposisjonens del I, 1.1 og 1.4 og i del II, kap. 1733.

2 Tryggingsspolitikk

2.1 Innleiing

Året 2013 er det første i den nye langtidsplanen for Forsvaret. Det tryggingsspolitiske utsynet i Prop. 73 S (2011–2012) skildrar ei kompleks verd der norsk tryggleik er nær knytt til utfordringar nasjonalt og internasjonalt. Regjeringa vil særleg prioritere å styrkje Forsvarets operative evne, gjennom å utvikle Forsvarets samla kapabilitetar vidare og sjå den militære evna i eit heilskapeleg perspektiv, både nasjonalt og i ein internasjonal kontekst. Dette vil medverke til å styrkje den allierte krigsførebyggande terskelen i vårt område.

Globalisering og økt samhandel over landegrensene er grunnleggjande positivt, men gjer oss også meir sårbare. Tryggingsspolitiske kriser langt vekk kan lett få konsekvensar for Noreg og våre nærområde. Den pågåande økonomiske krisa viser kor tett samanvevd verda er. Den finansielle uroa dei siste åra har redusert vestlege land si evne til å handtere nye utfordringar, noko som er bekymringsfullt. Krisa kan i tillegg skape sosial uro, som i seg sjølv kan true politisk stabilitet i Europa. Samtidig vil endringar i det geopolitiske biletet prege utviklinga framover. Verdaskononomiske tyngdepunkt flyttar seg frå Vesten mot Stillehavsområdet. Særleg Kina, men også India, Russland, Brasil og Sør-Afrika, har fått auka tyngde på den internasjonale arenaen. Ei verd med fleire stormakter kan auke faren for stormaktrivalisering. Det er derfor av stor betydning å bidra til at FN og andre multilaterale ordningar fungerer best mogleg for å motverke ei slik utvikling. Noreg tek aktivt del i arbeidet med å skape ein multilateral verdsorden under FN.

Vidare er det avgjerande for tryggleiken vår å styrkje det transatlantiske tryggleiksfellesskapet gjennom NATO. Under NATOs toppmøte i Chicago 2012 var den såkalla forsvarspakken ein av dei viktigaste sakene. Dette initiativet inneber aukande vekt på utvikling av kapabilitetar, fleirnasjonalt samarbeid og evne til operativt samvirke. Samtidig vil den økonomiske krisa få følgjer for den allierte byrdefordelinga og forsvarssamarbeidet. Etterdønningane av den arabiske våren og den urovekkjande utviklinga i Syria vil også ha

uvisse konsekvensar. I Afghanistan held avviklinga av ISAF-operasjonen fram, og innan sommaren 2013 skal dei afghanske tryggingssstyrkane ha overtatt hovudansvaret for tryggleiken i heile landet. Dette er utfordringar som vil ha stor verknad for NATO-samarbeidet og Noreg i tida framover.

Forsvaret har ei sentral rolle i å vareta norske interesser i eige område og på eige territorium. Ambisjonen om eit tilpassa militært nærvær i nord vil verte ført vidare, som eit ledd i regjeringa si prioritering av nordområda. Etter terrorhandlingane 22. juli 2011 har Forsvarsdepartementet og Forsvaret også gått gjennom beredskapen og evna til å støtte sivile styresmakter i deira handtering av kriser. Dette arbeidet vil halde fram i 2013.

2.2 Tryggingsspolitiske utviklingstrekk og prioriteringar

2.2.1 FN

FN-pakta gjev FNs tryggingssråd ansvar for å setje i verk kollektive tiltak for å fremje fred og global tryggleik. FN er den einaste globale instansen som kan legitimere bruk av makt, og den viktigaste arena for å søkje mellomstatlege løysingar på truslar mot fred og tryggleik. For å gjennomføre Tryggingssrådets mandat kan FN anten gjennomføre operasjonane sjølv, eller dei kan be organisasjonar som NATO, EU, den Afrikanske Union (AU) eller medlemsland om å gjennomføre dei. Andre organisasjonar eller samanslutningar av land gjennomfører ofte dei skarpaste operasjonane. Døme på dette er NATOs operasjonar i Afghanistan og Libya.

Med deltaking frå om lag 120 medlemsland leier FN no 16 fredsbevarande operasjonar. Dei siste ti åra har talet på fredsoperasjonar auka. Dei fleste av dagens konflikhtar er interne, prega av ein vanskeleg tryggingssituasjon, mange krigførande partar og vald mot sivilbefolkninga. Vern av sivile er derfor ei viktig oppgåve for FNs fredsoperative verksemd. Det krev robuste og velkvalifiserte styrkar, og tett samarbeid med nasjonale styresmakter og frivillige organisasjonar.

Det er avgjerande at mandata frå FN's tryggingsråd er tydelege, i kombinasjon med klar vilje og evne frå FN's medlemsland til å gjennomføre mandata. Det siste året har FN's tryggingsråd både vist seg handlekraftig og i stand til å reagere på akutte situasjonar som i Elfenbeinskysten og Libya, men var samtidig ute av stand til å samle seg om ei felles haldning i høve til krisa i Syria. Resolusjonane som omhandla Elfenbeinskysten og Libya er historiske, med referanse til prinsippet om *Responsibility to Protect* (R2P).

Det er viktig at FN lykkast som fredsbevarande organisasjon. Den breie multinasjonale deltakinga i operasjonane gjev FN styrke. Det er derfor uheldig at det i første rekkje er land frå sør som deltek med styrkar i FN-leia operasjonar. Det er viktig at vestlege land aukar sin innsats i felt, særleg med spesialiserte einingar, såkalla nisjekapasitetar. Dette kan til dømes vere feltsjukehus og ingeniøreiningar for å gje FN dei beste føresetnadane for å løyse dei komplekse oppgåvene som moderne fredsoperasjonar krev. I dag har Noreg militære observatørar og stabsoffiserar i FN-operasjonar i Kongo, Sudan, Sør-Sudan, på Balkan, i Afghanistan og i Midtausten. Desse bidraga vil først vidare i 2013. Noreg ser også på utsiktene for å delta med einingar i FN-leia operasjonar, gjerne i ei nordisk ramme.

2.2.2 NATO

Regjeringa arbeider aktivt for at NATO framleis skal vere ein effektiv tryggingspolitisk garantist for Noreg, slik alliansen alltid har vore. NATO er ein unik organisasjon med eit felles planverk, ein integrert militær struktur, og ei permanent tilgjengeleg politisk avgjerdsmechanisme – Det nordatlantiske råd. Ikkje nokon annan internasjonal organisasjon har ei slik effektiv evne til planlegging, konsultasjonar og gjennomføring av vedtak. Det er viktig at desse eigenskapane vert førte vidare, og gjennom NATOs organ sikrar vi ein tett og kontinuerleg dialog om felles utfordringar. Den transatlantiske dimensjonen i NATO-samarbeidet er avgjerande for Noreg og Europa.

På toppmøtet i Chicago i mai 2012 var den såkalla forsvarspakken ei av dei viktigaste sakene som vart vedteke. Dette initiativet legg vekt på utvikling av felles kapabilitetar, fleirnasjonalt samarbeid og evne til operativt samvirke. Initiativet skal gjere NATO betre i stand til å møte heile spekteret av utfordringar dei komande åra. Forsvarspakken inneheld tre hovudområde: *Smart Defence*, *Connected Forces Initiative* og *NATO For-*

ces 2020. Forsvarspakken er nærare omtala i del III, 5. Informasjonssaker.

Initiativa i forsvarspakken er likevel ikkje aleine løysinga på korleis NATO skal møte behova for nye kapabilitetar. Frå norsk side vert det framleis lagt vekt på å halde fram fellesfinansieringa og å utvikle felleskapasitetar som medverkar til å knyte alliansen saman. Det er i norsk interesse å styrkje dette fellesskapet, ikkje minst i lys av den økonomiske krisa. I samband med nedtrekket i Afghanistan, vil alliansen sine fellesutgifter til operasjonar verte redusert. Noreg støttar opp om å vurdere korleis fellesfinansiering kan verte nytta til andre føremål i framtida, til dømes trening og øving.

NATO har fleire gonger, m.a. i det strategiske konseptet frå 2010, slått fast at spreining av masseødeleggingsvåpen og ballistisk missilteknologi er ein aukande trussel, og ein av dei største utfordringane alliansen vil stå overfor i framtida. Dette er bakgrunnen for vedtaket på toppmøtet i Lisboa 2010 om å utvikle eit alliert territorialt ballistisk missilforsvar, og i Chicago vart ein såkalla interim kapasitet erklært. Dette inneber at alliansen no har kommando og kontroll over eit avgrensa ballistisk missilforsvarssystem i Europa. Systemet er ikkje retta mot nabostatar i Europa, men mot statar som m.a. opptre i strid med ikkje-spreiingsavtalen. Frå norsk side støttar regjeringa opp om etableringa av eit missilforsvar. Dette styrkjer alliansen si evne til kollektivt forsvar av medlemslanda. Eit felles missilforsvarssystem er viktig for det framtidige transatlantiske forsvarssamarbeidet, og er i samsvar med prinsippet om at tryggleiken skal vere like god for alle medlemslanda. Noreg vil samtidig halde fram si rolle som pådriver i alliansen for eit pragmatisk samarbeid med Russland. Det er brei alliert semje om at samarbeidet med Russland om missilforsvar må vere basert på separate system. Verken Russland, eller andre tredjeland, kan forvente å ha noko rolle i alliansen sin rett til kollektivt sjølvforsvar.

På toppmøtet i Chicago vart også alliansen sin nye strategi for forsvar og avskrekking offentleggjort. Frå norsk side støttar vi den balanserte og heilskaplege tilnærminga som her er lagt til grunn. Noreg legg vekt på at NATO må halde på ei truverdig evne til avskrekking, samtidig som det skal arbeidast for å redusere betydinga av kjernevåpna. Vi er derfor nøgde med at NATO, i samsvar med allereie vedteken politikk i USA og Storbritannia, no vil følgje ein strategi basert på negative tryggingsgarantiar. Dette inneber at alliansen ikkje vil bruke eller true med bruk av kjernevåpen mot statar som har underskreve og som

etterlever ikkje-spreiingsavtalen. I høve til Russland vil alliansen også setje i gang ein prosess knytt til gjensidig reduksjon av kortrekkjande kjernevåpen. Dette sikrar at sentrale sider knytt til nærområdeinitiativet vert følgde opp, særleg med tanke på innrettinga til dei konvensjonelle kapasitetane. Dette inneber også at evna til å utføre dei mest krevjande oppgåvene (kollektivt forsvar) får prioritet.

2.2.3 Asymmetriske truslar og regional ustabilitet

Som beskrive ovanfor har fokuset på symmetriske truslar igjen blitt større etter ein periode der asymmetriske truslar har blitt gitt mest merksemd. Samtidig utgjer dei asymmetriske truslane enno ein vedvarande del av trusselbiletet.

Vi står overfor ei verd der globalisering, framvoksende stormakter og ei økonomisk maktflytting mot Asia set preg på det tryggingsspolitiske landskapet. I tillegg medverkar den økonomiske uroa til å redusere dei vestlege landa si evne til å handtere nye utfordringar.

Terrorisme er ein vedvarande trussel. Trusselen er kompleks, kan kome utan varsel og frå ulike hald. Den 22. juli 2011 vart Noreg ramma av ein av dei mest alvorlege terrorhandlingane i nyare europeisk historie. Sjølv om ekstreme islamistiske nettverk som opererer internasjonalt framleis utgjer ein alvorleg trussel, viste denne aksjonen, som hadde sitt opphav i Noreg, betydninga av å ha merksemd også på utviklinga av høgreekstreme miljø i eit Europa prega av stadig meir sosial og økonomisk uro, og andre moglege truslar.

Faren for spreiging av masseødeleggingsvåpen og ballistisk våpenteknologi er framleis urovekkjande, særleg knytt til ustabile regime som i Iran og Nord-Korea. Dette er mykje av bakgrunnen for vektlegginga i NATO av missilforsvar. Vi ser auka fokus på bruk av verdsrommet for militære føremål. Også trusselen om angrep i det digitale rommet (cyber) er aukande, og understrekar kor sårbart vårt moderne samfunn er. Sjølv om den største trusselen i dag er mot samfunnstryggleiken, viser utviklinga at cyberangrep i verste fall også kan utfordre statstryggleiken. Det er dessutan utfordringar knytt til energisektoren, i første rekke energirelatert infrastruktur og strategiske forsyningslinjer. Vidare kan konkurranse om strategiske ressursar og råvarer vere ei kjelde til konflikt og rivalisering både innan og mellom statar. M.a. kan konsekvensane av klimaendringane føre

til uro og destabilisering, særleg i dei områda som frå før er dårligast stilte.

Sidan våren 2011 har fleire land i Nord-Afrika og Midtausten gjennomgått omfattande politiske og sosiale endringar. Ei mogleg utvikling mot meir pluralisme og demokrati kan berre helsast velkomen. Samtidig kan vi ikkje utelukke ei ytterlegare destabilisering av regionen, med fare for sekterisk vald og utløyning av eit betydeleg konfliktpotensial. Opprørsbølgja i Syria som starta i mars 2011 er ei vidareføring av den arabiske våren og held fram. Som reaksjon på opptøyane har syriske tryggingssstyrkar gått hardt fram, både mot opprørarane og sivilbefolkninga. Bruken av vald frå styresmaktene har vorte fordømt av mange land, av Den arabiske liga, EU og FNs generalsekretær. Eit samla Tryggingssråd vedtok i april 2012 ein resolusjon som autoriserer etablering av ei uvæpna observatørstyrke. Noreg stilte generalmajor Robert Mood til disposisjon som leiar for styrken, i tillegg til observatørar og stabsoffiserar. Diverre har valdsspiralen i landet berre auka, og Tryggingssrådet vedtok å avvikle observatørstyrken frå 20. august 2012. FNs nærvær i Syria består etter dette av eit politisk kontor med sivilt personell, som vert leia av spesialutsending Lakhdar Brahimi for FN og Den arabiske liga. Det har fokus på kontakt med partane, rapportering og overvaking av brot på menneskerettane.

Forsvarsdepartementet følgjer utviklinga på Vest-Balkan nøye. Utviklinga mot ein ytterlegare euroatlantisk integrasjon går i hovudsak i positiv retning. Serbia fekk EU-kandidatstatus frå mars 2012. EU innleia medlemskapsforhandlingar med Montenegro sommaren 2012, og vil gjere det med Kroatia frå juli 2013. Det er også positive skritt i retning av NATO-integrasjon for Bosnia-Hercegovina, Makedonia, Montenegro og Serbia. Samtidig er det teikn til aukande problem i regionen, m.a. svært høg arbeidsløyse, vanskelege økonomiske kår for ein stor del av befolkninga, samt organisert kriminalitet. I tillegg har det vore ei auke i etniske samanstøytar i Makedonia mellom den albanske og makedonske befolkninga, utfordringar i styringa av Bosnia-Hercegovina og i tilhøvet mellom Kosovo og Serbia. Noreg har eit særleg engasjement i regionen innanfor forsvarsretta tryggleikssektorreform (FSSR). I ei tid der andre allierte og partnarar minskar støtta til regionen, held Noreg fram FSSR-støtta på same nivå i 2013. Departementet ser dette som avgjerande for å medverke til stabilitet og tryggleik i eit av Noregs nærområde i Europa.

2.2.4 Russland

Det siste året har Russland gått igjennom både val på parlament i desember 2011, og presidentval i mars 2012. Førstnemnde utløyste ei rekkje store demonstrasjonar, dei første i sitt slag sidan oppløysinga av Sovjetunionen, og kom som ei stor overrasking på styresmaktane. Det statsberande partiet, Foreinte Russland, mista ein stor del av mandata sine, men vann nok mandat til eit knapt fleirtal i parlamentet.

Som venta vart statsminister Putin vald til ny president i mars for ei periode på seks år, med sjanse for attval i 2018. Dei grunnleggjande makttilhøva i landet har ikkje endra seg, og Russland er framleis prega av maktkonsentrasjon rundt den utøvande makta, medan parlamentet, domstolane og media har avgrensa påverknad. I tida etter valet har nasjonalforsamlinga vedteke ei rekkje lover som vil medverke til å innskrenke ytringsfriheten i Russland, m.a. ei lov som medfører ei mangedobling av bøtene for enkeltpersonar og organisasjonar som vert funne skuldige i lovbrøt under offentlige demonstrasjonar. Vilkåra for opposisjonskreftene vert stadig stramma inn.

Den nye presidenten vil framleis leggje stor vekt på Russlands rolle som stormakt, først og fremst regionalt, men også globalt. Regionalt har Russland store planar knytt til utviklinga av ein eurasiske union, med Russland sjølv i førarsetet. Globalt er tilhøvet til NATO, og særleg til USA, sentralt. Sjølv om samarbeidet innanfor NATO-Russlandsrådet kan vise til fleire vellukka prosjekt, er det ei rekkje utfordringar vidare. M.a. har NATOs planar om missilforsvar ført til at Russland har varsla om ei rekkje mottiltak langs grensene mot alliansen.

Russisk økonomi har dei siste åra vore prega av vekst. Dette har også kome det russiske forsvaret til gode. Den store reforma er no gjennomført, og endringane har gitt eit mindre, men meir mobilt og slagkraftig forsvar med god evne til å operere på eige territorium og i nærområda. Det er vedteke økte budsjett og store investeringar i nytt materiell i åra framover. Prioriterte område er marinen, dei strategiske styrkane, luftvern, samband, leiing- og varslingsystem og eit nytt femte generasjon kampfly. Det er ein uttalt ambisjon at innan 2020 skal dei prioriterte styrkane i det russiske forsvaret ha minst 70 pst. moderne materiell.

Noreg har eit grunnleggjande godt tilhøve til Russland. Samtidig er Russland ei regional stormakt med sterke strategiske interesser og kapasitetar i nord. Dette gjer Russland til ein viktig faktor i norsk trygging- og forsvarspolitik.

2.2.5 Nordområda

Nordområda er det viktigaste strategiske satsingsområdet for regjeringa også i 2013. Situasjonen i nord vert vurdert som stabil. Dei overordna målsetjingane knytt til stabilitet og samarbeid om aktuelle utfordringar mellom aktørane i regionen ligg fast. Det vert jamleg lansert nye initiativ knytt til utvinning av olje og gass i regionen, men den faktiske utbyggingstakta går relativt sakte. Utbreiinga av havis i Arktis er hausten 2012 på det lågaste nivået som er registrert, og talet på farty som passerer gjennom nordaustpassasjen har auka betydeleg dei siste to til tre åra. Denne utviklinga vert ønskt velkomen av russiske styresmakter. Den norske regjeringa ser positivt på at den kommersielle aktiviteten i nordområda aukar. Dette er i samsvar med nordområdepolitikken. Vi vil engasjere oss for at det konstruktive samarbeidet om denne utviklinga held fram innanfor ramma av Arktisk råd og Barentssamarbeidet, og i andre fora der det er naturleg å drøfte desse spørsmåla.

Russland har dei seinare åra auka den militære aktiviteten i området. Regjeringa ser denne aktiviteten i hovudsak som eit uttrykk for russiske stormaktsambisjonar, og ikkje verksemd retta mot Noreg. Aktiviteten er også ein konsekvens av endringane i Arktis beskrive ovanfor. Den russiske militære aktiviteten er likevel eit moment som må takast med i den samla vurderinga av trygging- og forsvarspolitiske utfordringar i nærområda våre. Samtidig er samarbeidet med Russland godt på militært nivå. Kystvakta og grensevakta har tradisjonelt hatt eit svært godt samarbeid med dei russiske motpartane sine. Dei siste tre åra har gjennomføringa av fellesøvinga *Pomor* ført til betydeleg meir substans i det militæroporative samarbeidet. Frå norsk side vil vi leggje stor vekt på å vidareføre denne positive utviklinga i 2013.

Ambisjonen om eit tilpassa militært nærvær av norske styrkar i nord vert ført vidare. Dette nærværet medverkar til ein stabil situasjon i regionen med jamleg militær verksemd. Også militært nærvær i regionen i form av øving og trening saman med våre allierte er eit viktig element i regjeringa si nordområdesatsing. Dette er omtalt både i den nye langtidsplanen og i meldinga om nordområda, som vart lagt fram i november 2011. NATOs nærvær i regionen er legitimt og ei naturleg følgje av medlemsskapet vårt. Det er viktig at alliansen har kjennskap til den politiske og militære utviklinga i

området, og har ei oppdatert situasjonsforståing om den militære aktiviteten i regionen. Arbeidet med å vurdere korleis Forsvarets operative hovudkvarter i Bodø kan knytast nærare opp mot den allierte kommandostrukturen vil halde fram i 2013.

2.2.6 Nordisk samarbeid

Det nordiske samarbeidet er tettare enn nokon sinne og vert stadig djupare, både når det gjeld kapabilitetar og operasjonar. Det er ei sentral målsetjing i det nordiske samarbeidet å etablere og utvikle langsiktig samarbeid innanfor prioriterte og eigna område. Dei seinaste åra har utviklinga av det nordiske samarbeidet innanfor rammene av *Nordic Defence Cooperation* hatt høg prioritet. Føremålet er å styrkje landa si evne til forsvar og å redusere kostnadane gjennom samarbeid om kapabilitetar som også vil gjere samarbeidet i operasjonar lettare. Samarbeidet om forsvar har eit langsiktig perspektiv og stort potensial, ikkje berre for Noreg og dei andre nordiske landa, men også for NATO og EU. Dei nordiske landa samarbeider om ein framtidig mogeleg felles FN-innsats.

2.2.7 EU

Noreg og EU har i stor grad like tryggingspolitiske interesser. EUs arbeid med trygging- og forsvarspolitik (CSDP) held fram. Høgrepresentanten for utanriks- og tryggingspolitikk leier to sentrale komponentar i EUs internasjonale verksemd: utanrikspolitikk og krisehandtering.

Med utgangspunkt i felles tryggingspolitiske interesser er det naturleg for Noreg å knyte seg så tett til EU som mogleg innanfor CSDP for å sikre forståing for norske posisjonar og prioriteringar. Noreg har søkt tilknytning til CSDP dels gjennom avtalar som er inngått mellom EU og NATO, dels gjennom bilaterale avtalar Noreg-EU og dels gjennom deltaking i militære og sivile operasjonar, EUs stridsgrupper og i EUs forsvarsbyrå (EDA).

Noreg gjekk i mars 2006 inn ein samarbeidsavtale med EDA. Avtalen gjev oss høve til å delta i byrået sine prosjekt og program. Samarbeidet er tett og omfattande, og utviklar seg i ein kontinuerleg dialog på fleire nivå, samt gjennom deltaking i EDAs styrande organ. Noreg har gjennom si deltaking vorte ein stadig viktigare partner for EDA.

2.3 Internasjonale operasjonar og verksemd

Forsvaret har dei siste åra hatt eit høgt nivå på deltakinga i internasjonale operasjonar. Innsatsen i Afghanistan har vore den klart største og viktigaste operasjonen. Budsjettet for meirkostnader til internasjonale operasjonar i 2012 på 1 234 mill. kroner skal i komande planperiode gradvis reduserast til 600 mill. kroner innan 2016. Dette vil framleis gje rom for betydelege bidrag til internasjonale operasjonar, om lag på nivået før dei særskilte omfattande operasjonane dei seinare åra. Til dømes vart det budsjettert med 700 mill. kroner til dette føremålet i 2004. Dei frigjorde midlane skal nyttast til å styrkje andre føremål i forsvarssektoren her heime.

Det internasjonale samfunnet har sidan 2001 vore tungt involvert i Afghanistan. Innsatsen i *International Security Assistance Force* (ISAF) nærmar seg ei avslutting, og innan sommaren 2013 skal dei afghanske tryggingstyrkane ha overtatt hovudansvaret for tryggleiken i heile landet. Innan utgangen av 2014 skal ISAF-operasjonen avsluttast. Det vil framleis vere eit militært engasjement i Afghanistan etter 2014, men omfanget vil vere mindre og oppgåvene annleis. Etter oppmoding frå ISAF og NATO vart den norsk-leia styrken i Faryab-provinsen avvikla i september 2012. Dei afghanske tryggingstyrkane har dermed teke over ansvaret for tryggleiken i provinsen, ei oppgåve dei har førebudd seg på over lang tid. Noreg vil i 2013 vidareføre andre bidrag til ISAF og delta med ein mindre komponent i ein ny felles nordisk-latvisk styrke som skal rettleie afghansk politi.

Forsvarsdepartementet følgjer piratsituasjonen i Adenbukta og Det indiske hav nøye. Sjølv om det har vorte ei betring i situasjonen, er han framleis bekymringsfull. Ei endeleg løysing må finnast på land. Derfor deltek Noreg i anti-piratarbeidet organisert av FN. Noreg leverte eit vellykka og effektivt bidrag til NATOs anti-piratooperasjon hausten 2011.

Det vert planlagt med ny militær innsats også i åra som kjem, dersom trusselen held fram. Noregs militære innsats i denne typen operasjonar må likevel sjåast i samanheng med vårt samla militære internasjonale engasjement.

Gjennom utvidinga av NATO i 2004 med m.a. dei baltiske land, vart ei midlertidig ordning med *Air Policing* oppretta då dei nye medlemmene ikkje hadde eigne kampfly. *Air Policing* for Baltikum vert gjennomført ved at allierte land er til stades med kampfly i området, basert på ei rotasjons-

ordning. Noreg har deployert F-16 to gonger, sist i 2008. Også etter at USA trakk sine styrkar ut frå Island overtok NATO ansvaret for luftovervakinga av islandsk luftrom. *Air Policing* er eit godt døme på korleis *Smart Defence* kan sjå ut i praksis, og Noreg har aktivt støtta slike kollektive forsvarstiltak. Noreg vil følgje opp *Air Policing*-konseptet også i åra framover ved å bidra til nye rotasjonar både i Baltikum og på Island.

Regjeringa legg vekt på å utvikle regionalt forsvarssamarbeid vidare med land som har liknande trygging- og forsvarspolitiske utfordringar som oss. Det nordiske forsvarssamarbeidet innanfor ramma av NORDEFCO held fram, og har som hovudmål å styrkje landa si forsvarsevne og redusere kostnader gjennom samarbeid om kapabilitetar. Dette vil også gjere samarbeidet i internasjonale operasjonar enklare. Noreg ser også positivt på det britiske initiativet *Northern Group* frå 2010, som ein måte å styrkje samarbeidet mellom nord-europeiske allierte og partnerland. Gruppa består av dei nordiske og baltiske landa, i tillegg til Storbritannia, Nederland, Tyskland, Polen og Belgia. Samtidig legg regjeringa vekt på å styrkje dei bilaterale banda til nære allierte. USA står sentralt i dette.

Forsvarsretta tryggleiksektorreform (FSSR) er ein viktig del av Forsvarets og Forsvarsdepartementets internasjonale verksemd, både som del av oppfølginga av land i regionar der Noreg og NATO har vore engasjert i militært, og som støtte til generell statsbygging. Målsetjinga for FSSR-støtta er å styrkje demokratisk styresett og sivil kontroll med dei væpna styrkane, å betre evna til militær deltaking i fleirnasjonale fredsoperasjonar, samt å handtere arven frå tidlegare konflikter i desse landa. Eit overordna mål er å leggje til rette for nærare euroatlantisk integrasjon, gjennom m.a. reform av militær utdanning, omskolering av overtalig personell, regionalt samarbeid, kapasitetsbygging og administrasjonsreform. Assistanse til naudsynte reformer er eit tryggingpolitisk verkty som fremjar euroatlantisk stabilitet og integrasjon.

FSSR-verksemda er relativt lite ressurskrevjande, og Forsvaret og Forsvarsdepartementet har oppnådd gode resultat over ei lengre periode. Økt etterspurnad etter FSSR-støtte dei seinare åra har resultert i økt innsats også frå Forsvaret. Støtta til partnerland det er etablert samarbeid med vil halde fram i 2013. Nye geografiske område for tiltak vil også vurderast i 2013. Innsatsen er primært retta mot NATO-partnarland på Vest-Balkan, samt Ukraina og Georgia. Han kan likevel inkludere land i andre område, samt støtte

til internasjonale organisasjonar sin FSSR-innsats. Fokus skal vere på fagfelt som gjev utteljing i fleirnasjonalt samarbeid, og som vanskeleg vil kunne misbrukast av ev. ikkje-legitime styresmakter i mottakarlanda i framtida. Forsvaret skal leggje vekt på å førebu mottakarlanda på å kunne yte teljande innsats til fredsoperasjonar og til framtidig samarbeid med nye mottakarland. Forsvarsdepartementet tek sikte på å setje i verk eit FSSR-prosjekt i Sør-Sudan i 2013, der oppgåva vil vere å styrkje det sør-sudanske forsvarsdepartementet si evne til å sikre demokratisk kontroll over dei væpna styrkane.

2.4 Forsvarets støtte til det sivile samfunn

Alle tilgjengelege ressursar i Forsvaret skal kunne delta i sivil krisehandtering, avhengig av situasjonen og behovet for støtte. Etter terrorhandlingane 22. juli 2011 har Forsvarsdepartementet og Forsvaret gått gjennom beredskapen og evna til krisehandtering knytt til sivile kriser. Det har vorte sett i verk fleire tiltak. M.a. er helikopterberedskapen frå Rygge etablert på nytt, det er vedteke ein revidert instruks om Forsvarets bistand til politiet og ein ny instruks om sikring og vern av objekt ved bruk av styrkar frå Forsvaret og politiet i fred, krise og krig.

I 2013 vil det verte lagt særleg vekt på målretta samtrening og øving mellom relevante kapasitetar i Forsvaret og politiet. Vidare vil det verte fokusert på samhandling og informasjonsutveksling på alle nivå i forsvars- og justissektoren. Helikopterberedskapen på Rygge vil i 2013 kvalitativt styrkjast slik at skvadronen også skal kunne yte handhevingsbistand til politiet. Forsvarets støtte til det sivile samfunn er nærare omtala i 1. Hovedmål og prioriteringer og i Prop. 73 S (2011–2012). Etter at 22. juli-kommisjonen la fram sin rapport 13. august 2012, vil Forsvarsdepartementet både på eige grunnlag og saman med Justis- og beredskapsdepartementet arbeide vidare med tiltak som vedkjem forsvarssektoren.

2.5 Avslutting

I sum viser dei tryggingpolitiske utfordringane ei kompleks verd i stadig endring, og der kriser kan dukke opp på kort varsel. Dei globale utfordringane viser betydninga av FN's avgjerande rolle for arbeidet med ein multinasjonal verdsorden basert på folkeretten og menneskerettane, og på NATO

som den fremste garantisten for norsk tryggleik. Samtidig står vi framfor fleire utfordringar her heime som i all hovudsak må løysast nasjonalt, knytt til samfunnstryggleik og oppgåver i nordområda.

Dagens utfordringar krev eit fleksibelt og mobilt innsatsforsvar til bruk både heime og ute.

Den nye langtidsplanen byggjer vidare på det robuste grunnlaget som vart lagt med St.prp. nr. 48 (2007–2008). Fokuset på å oppretthalde ein god balanse mellom ressursar, oppgåver, ambisjonsnivå og operativ evne held fram.

3 Rapport for verksemda 2011

3.1 Forsvarsdepartementet

2011 var det tredje året i langtidsplanen for forsvarssektoren "Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier" for perioden 2009–2012. Langtidsplanen legg grunnlaget for ein balanse mellom oppgaver, struktur og ressursar i Forsvaret gjennom eit økonomisk løft og intern kostnadseffektivisering og ressursfrigjerung. Forsvarsdepartementet gjekk samtidig vidare med den omfattande og naudsynte omlegginga av Forsvaret i tråd med den tidlegare langtidsplanen for 2005–2008, og med dei justeringar som vart gjorde i Soria Moria-erklæringa.

Hovudprioriteringane for 2011 var å styrkje nærværet i nord, føre vidare den militære deltakinga i operasjonar i utlandet på eit høgt nivå, leggje til rette for auka bidrag til FN-leia operasjonar, ei vidare utvikling av Hæren og styrking av felleskapitetar, styrking av personellpolitikken og veteranane sine rettar, ei vidare utvikling av den øvste leiinga av Forsvaret samt styrking av økonomistyringa, omsetningsevna innanfor investering og av forvaltninga. Departementet følgde også i 2011 opp forsvarssektoren gjennom eit overordna målbilete som definerer mål og resultatkrav.

Innflytting av Statsministerens kontor (SMK) i Forsvarets leiingsbygg

Som ein konsekvens av terroråtalet mot regjeringsskvartalet 22. juli 2011, og for å gjere plass til statsministeren og staben hans, flytta forsvarsministeren og delar av Forsvarsdepartementet frå sine faste lokale i Glacisgata til mellombelse lokale i Myntgata. Departementet gjorde i 2011 eit omfattande arbeid for å tilpasse nye lokale til SMK i Forsvarets leiingsbygg og til forsvarsministeren og staben hans i Myntgata – også for å oppfylle nye krav til tryggleik.

Personellområdet

Den 2. mai 2011 la regjeringa fram handlingsplanen "I tjeneste for Norge", med 126 konkrete tiltak som følgjer opp og konkretiserer satsingsom-

råda frå St.meld. nr. 34 (2008–2009) "Fra vernepliktig til veteran". Tiltaka i handlingsplanen skal setjast i verk i perioden 2011–2013. Bak handlingsplanen står seks departement (Arbeidsdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Forsvarsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet og Utanriksdepartementet). Gjennom handlingsplanen synleggjer regjeringa det felles samfunnsansvaret nasjonen har når soldatar frå Forsvaret, tenestemenn frå politiet og personell frå andre delar av justissektoren og utanriksstasjonane vert sende ut i internasjonal teneste.

Gjennomføringa av tiltaka har kome godt i gang, og samarbeidet mellom departementa fungerer godt. Av tiltaka vil departementet spesielt nemne "Pilotprosjekt Østerdalen", som er eit samarbeid mellom Forsvaret og forsvarskommunane Åmot og Elverum. Prosjektet går ut på å prøve ut modellar for samarbeid mellom førstelinjetenestene i kommunane innanfor områda NAV, helse og omsorg, samt barn og familiar. Prosjektet skal vare i to til tre år.

Regjeringa har vidare lagt vekt på å verdsetje veteranane gjennom eit bredt spekter av tiltak. Døme på dette er politisk representasjon ved medaljeseremoniar, samt innføring av eit heilskapleg dekorasjonssystem for verdsetjing i internasjonale operasjonar.

Rettane og vilkåra til veteranar vart betra ytterlegare i 2011. Det vart m.a. etablert ei uavhengig klagenemnd for veteranar. Nemnda handsamar klager på vedtak om kompensasjon for psykiske belastningsskadar som følgje av deltaking i internasjonale operasjonar. I 2011 vart 61 saker slutførte etter den særskilde kompensasjonsordninga, med ei samla utbetaling på om lag 108 mill. kroner.

Samfunnet sitt ansvar for å ta vare på veteranar, nordmenn som tenestegjer på stader med høg risiko og familiare deira vil halde fram, og det vert kontinuerleg arbeidd med å evaluere, revidere og utvikle nye tiltak.

I 2011 gjennomførte Forsvarsdepartementet ein forstudie knytt til framtidige kompetanseutfordringar i forsvarssektoren. Forstudien la grunnla-

get for eit omfattande arbeid som held fram i 2012 og vidare framover.

Støtte til samfunnstryggleik

22. juli 2011 vart forsvarssektoren si evne til å støtte det sivile samfunn sett på prøve. Einingar frå Forsvaret bidrog i stor grad i samband med handteringa av terroråtaka, og Forsvarsdepartementet stilte sine lokale til rådvelde for regjeringa sitt kriseråd. Det har i tida etter åtaka vore viktig å trekkje lærdommar frå krisehandteringa denne dagen og dagane som følgde. I samarbeid med særleg Justis- og beredskapsdepartementet, har det vorte sett i gang arbeid med å effektivisere samarbeidet mellom Forsvaret og sivile styresmakter på ei rekkje område. Frå september 2001 vart det på nytt etablert militær helikopterberedskap på Rygge for å gje transportstøtte til m.a. politiet.

Ei prosjektgruppe under leiing av Justis- og beredskapsdepartementet og Forsvarsdepartementet som har gått gjennom ulike samarbeidsordningar knytt til sivilt-militært samarbeid for kriser og krig, la fram ein sluttrapport med tilrådingar hausten 2010. Dette arbeidet vart følgt opp av regjeringa i 2011. Dei departementa som har eit ansvar for beredskap skal gjennomføre naudsynte oppdateringar av beredskapsordningane i eigen sektor innan utgangen av 2013. Sett frå Forsvarets side er det særleg viktig at det sivile samfunnet si evne til å støtte Forsvaret i krise og krig vert ført vidare.

Samarbeidet i NATO

Arbeidet med å følgje opp avgjerdene frå NATO-toppmøtet i Lisboa i 2010 heldt fram i 2011. Eit viktig område har vore arbeidet med å reformere kommandostrukturen og etatsstrukturen (*agencies*). M.a. vart den geografiske plasseringa av dei militære hovudkvartera vedteke på forsvarsministermøtet i juni. Endringane er positive sett med norske auge, m.a. fordi dei to fellesoperative hovudkvartera i Nederland og Italia får regionalt ansvar, noko som inneber at det vert lagt opp til å styrkje samarbeidet med nasjonale hovudkvarter. Noreg har tilbode alliansen å nytte Forsvarets operative hovudkvarter til å utvikle eit slikt formalisert samarbeid.

Arbeidet med å utvikle eit missilforsvar for Europa i ei alliert ramme heldt fram, og ei erklæring om ein avgrensa kapasitet vart vedteke på toppmøtet i Chicago i 2012. Regjeringa legg vekt på at det nye missilforsvarssystemet aukar trygg-

leiken for alle medlemslanda mot ballistiske missilar og masseøydeleggingsvåpen. Noreg har arbeid for eit samarbeid med Russland om dette prosjektet, men så langt har ikkje det lukkast.

Truslane i det digitale rom er betydelege, og kan utfordre nasjonal og euroatlantisk tryggleik, stabilitet og velstand. Også NATO må betre si evne til forsvar mot digitale angrep. Ein ny *NATO Policy on Cyber Defence* vart vedteke på forsvarsministermøtet i juni 2011. Det vidare arbeidet vert følgt opp gjennom ein eigen implementeringsplan (*Cyber Defence Action Plan*).

Nordisk samarbeid

Det nordiske samarbeidet vert stadig djupare, når det gjeld kapabilitetar, øvingar og operasjonar.

Det er ei sentral målsetjing i det nordiske samarbeidet å etablere og utvikle langsiktig samarbeid innanfor prioriterte og eigna område. Døme på dette er artilleri, langtrekkjande presisjonsvåpen, luftovervaking, maritim overvaking, luftvern, kamp- og logistikksystem for Hæren og taktisk lufttransport. Vidare er det ei målsetjing å utvikle langsiktige logistikk-løysingar for bruk i operasjonar for å utnytte dei samla ressursane betre. Det er også ei målsetjing å styrkje kompetanse og konkurranseevna til nordisk forsvarsindustri.

Det har i perioden vore arbeid med å styrkje samarbeidet knytt til operasjonen i Afghanistan, til dømes om logistikk. Det er også starta eit arbeid med å sjå korleis dei nordiske landa saman kan støtte FNs operasjonar. Noreg, Finland og Sverige samarbeider også tett innanfor ramma av EU. Saman med Estland og Irland vart det sett opp ein innsatsstyrke som stod på beredskap første halvår 2011.

Dei nordiske landa støttar arbeidet til Den afrikanske union med å etablere ein eigen innsatsstyrke som skal kunne handtere kriser på det afrikanske kontinentet. Saman med dei baltiske landa er det også eit samarbeid om tryggleikssektorreform på Vest-Balkan, i Ukraina og Georgia.

Samarbeid med Russland

Etter det siste toppmøtet i NATO-Russlandsrådet (NRC) hausten 2010, har det vore ei gjennomgåande god utvikling mellom alliansen og Russland, både når det gjeld den politiske dialogen og det praktiske militære samarbeidet. Dette trass i den vanskelege diskusjonen om NATOs planlagde missilforsvar i Europa.

Russland har dei siste åra gjennomført ei stor militærreform. Dei viktigaste elementa i denne

har vore etableringa av fire fellesoperative strategiske kommandoar, reform av utdanningssystemet, etablering av eit felles luft- og romforsvar, samt at administrative tenester vert lagt ut på anbod.

Det norsk-russiske tilhøvet hadde ei god utvikling i 2011, både politisk og militært. Ratifiseringa av delelinjeavtalen understreka dei gode og konstruktive relasjonane på politisk nivå. Den maritime øvinga *Pomor* 2011, med deltaking frå både norske og russiske farty og fly, er det hittil mest tydelege dømet på ei utvikling i retning av meir praktisk samarbeid på militær side.

Styrkja økonomistyring og forvaltning

Forsvarsdepartementet har ført vidare den høge merksemda på økonomistyring og forsvarleg forvaltning i 2011. Departementet heldt fram oppfølginga med Forsvaret og Forsvarsbygg gjennom departementsråden si møterekkje med etatsleiarane. Det er positivt å sjå at leiarfokuset i Forsvaret, saman med heving av kompetansen, gjev gode resultat.

Evaluering av tryggleikslova

Tryggleikslova vart sett i kraft 1. juli 2001, og det har sidan den gong vorte gjort mindre justeringar og tilpassingar. I 2011 sette departementet i verk ei heilskapleg evaluering av lova for å vurdere

behovet for ein revisjon. Evalueringa skal vere ferdig i 2012.

3.2 Økonomiske rammer

Stortinget vedtok ei utgiftsramme for forsvarsbudsjettet for 2011 på 39 248,6 mill. kroner. Endringar gjennom året gjorde at budsjettet vart auka til 40 622,8 mill. kroner, dvs. ein auke på 1 374,3 mill. kroner.

I denne auken låg m.a. tilleggsløyvingar til norske styrkar si deltaking i operasjonen i Libya på 361,0 mill. kroner og 52,0 mill. kroner til den særskilte kompensasjonsordninga for psykiske belastningsskadar som følgje av deltaking i internasjonale operasjonar. Av tilleggsløyvinga til operasjonen i Libya vart det ført tilbake 40,7 mill. kroner i ubrukte midlar. Vidare vart det løyvd 86,9 mill. kroner i samband med angrepa mot regjeringskvartalet og på Utøya 22. juli 2011, samt 281,5 mill. kroner knytt til omdanning av Luftforsvarets hovudverkstad Kjeller til statsføretak. I tillegg til dette kom løns- og soldatkompensasjonar på 197,3 mill. kroner og auka inntekter på 451,0 mill. kroner. Vidare vart det gjort ein teknisk reduksjon av forsvarsramma med 55,4 mill. kroner.

Endringar i løyvinga er vist i detalj i tabell 3.1 Endringar i løyvinga 2011.

Ut over dei nemnde endringane hadde forsvarssektoren til disposisjon overførte midlar frå 2010 på til saman 1 591,1 mill. kroner.

Tabell 3.1 Endringar i løyvinga 2011

+/-	Innstilling	Proposisjon	(i 1 000 kr)
+	Innst. 420 S (2010–2011)	Prop. 120 S (2010–2011) ”Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2011”	345 458
+	Innst. 442 S (2010–2011)	Prop. 127 S (2010–2011) ”Endringar i ’Regulativ for tillegg mv. til utskrivne vernepliktige mannskap”	11 904
+	Innst. 408 S (2010–2011)	Prop. 121 S (2010–2011) ”Lønnsregulering for arbeidstakere i det statlige tariffområdet 2011 mv.”	185 348
+	Innst. 21 S (2011–2012)	Prop. 154 S (2010–2011) ”Tilleggsbevilgninger i statsbudsjettet 2011 i forbindelse med angrepene mot regjeringkvartalet og på Utøya”	86 900
+	Innst. 25 S (2011–2012)	Prop. 150 S (2010–2011) ”Merutgifter til norske styrkers deltakelse i operasjonen i Libya i perioden 24. juni til 1. august 2011”	100 000
+	Innst. 60 S (2011–2012)	Prop. 3 S (2011–2012) ”Omdanning av Luftforsvarets hovedverksted Kjeller (LHK) til statsforetak og andre investeringer”	281 500
+	Innst. 111 S (2011–2012)	Prop. 14 S (2011–2012) ”Endringar i statsbudsjettet for 2011 under Forsvarsdepartementet”	363 140
=	Rammeauke		1 374 250

3.3 Forsvarets måloppnåing

3.3.1 Leveransar

Forsvarssjefen har i 2012 offentliggjort ein omfattande rapport for verksemda i 2011. Denne inneheld meir detaljerte vurderingar av Forsvarets leveransar og oppnådde resultat.

I 2011 vart den operative evna totalt sett ført vidare på om lag same nivå som året før med ein positiv tendens for Hæren og Heimevernet. For-

svarssjefen peikte i sin rapport for 2011 m.a. på at Forsvarets operative einingar hadde ei særleg god evne til å handtere dei daglege utfordringane knytt til hevdinga av suvereniteten, og at evna til å handtere episodar og mindre kriser var god. Forsvarssjefen trakk også fram at Forsvarets bidrag til operasjonar i utlandet var særleg gode. Den operative evna, også når det gjeld bidrag til det kollektive forsvaret av NATO, vil auke i takt med at nye kapasitetar vert innførte og oppnår full operativ status.

Tabell 3.2 Utvikling av operativ evne 2005–2011

Utvikling operativ evne	Status 2005	Status 2011
Sikre et nasjonalt beslutningsgrunnlag	God	God
Hevde norsk suverenitet	God (-)	Meget god
Myndighetsutøvelse	God (-)	Meget god
Forebygge og håndtere episoder og sikkerhetspolitiske kriser	Tilfredsstillende	God (-)
Bidra til kollektivt forsvar av Norge og NATO	Ikke tilfredsstillende	God (-)
Bidra til flernasjonalt krisehåndtering og fredsoperasjoner	Tilfredsstillende (-)	Meget god
Støtte til diplomati og til å forhindre spredning av masseødeleggelsesvåpen	God	Meget god
Bidra til samfunnssikkerhet og sentrale samfunnsoppgaver	God	Meget god

Henta frå forsvarssjefen si vurdering av operativ evne.

Etableringa av den operative strukturen som fastlagt for planperioden 2009–2012 er i hovudsak inn- anfor rekkjevidde. I 2011 vart dei fastsette måla for Forsvaret i stor grad oppnådde, men med noko forseinking i strukturutviklinga av Sjøforsvaret og Luftforsvaret. Dette skuldast i hovudsak forseinka leveranse av korvettar og maritime helikopter.

Forsvaret skal sikre Noregs tryggleik, interesser og verdiar. Dette inneber eit breitt spekter av oppgåver som Forsvaret skal løyse. Forsvaret er ein beredskapsorganisasjon der ulike einingar har ulike beredskapstider. Mykje av verksemda er derfor innretta mot å klargjere, vedlikehalde og utvikle denne beredskapen, samtidig som Forsvaret løyser mange oppgåver til dagleg både heime og i utlandet.

Operasjonar og dagleg verksemd nasjonalt

Forsvaret har gjennom heile perioden levert styrkar med høg kvalitet og god operativ evne. Operasjonar og dagleg verksemd nasjonalt inneber fredsoperativ verksemd knytt til Forsvarets oppgåver i fredstid, inkl. evne til nasjonal episode- og krisehandtering. Både dei daglege oppgåvene her heime og oppgåvene knytte til internasjonal krisehandtering i utlandet har vorte løyst på ein særleg god måte.

Forsvaret skal sikre eit godt grunnlag for nasjonale politiske og militære avgjerder. Derfor overvaker Forsvaret kontinuerleg norsk territorium og norske jurisdiksjonsområde med eit breitt spekter av kapasitetar, og med prioritet til nordområda. Forsvaret samarbeider også med andre statlege etatar, noko som medverkar til

betre situasjonsoversikt og ein meir kosteffektiv bruk av ressursane. Evna til overvaking av norske land-, sjø- og luftområde er god, og vil verte forbe- tra dei kommande åra ved innføringa av nye korvettar og maritime helikopter.

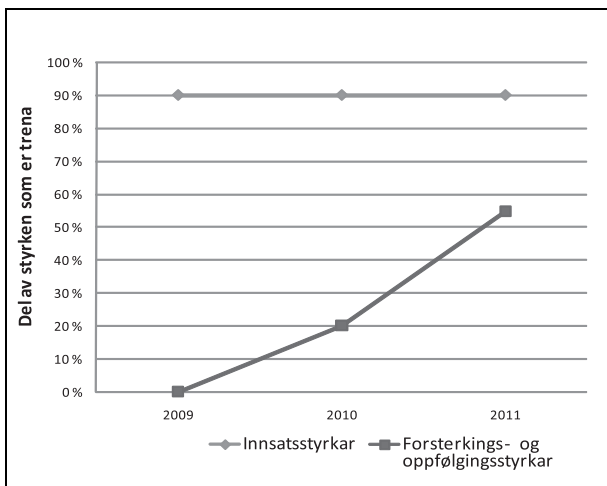
Den kontinuerlege hevdninga av suverenitet og utøvinga av myndigheit vart teken hand om på ein god måte. Hæren løyser dette i utgangspunktet gjennom grensevakta, som ved behov kan forsterkast av andre hæreiningar og Heimevernets innsatsstyrkar. Kystvakta og Kysteskadren (Marinen) har likeeins løyst oppgåvene i sjøterritoriet på ein god måte. Luftforsvaret har hatt kampfly på høg beredskap, samt døgnkontinuerleg drift av kontroll- og varslingsfunksjonar for å halde kontroll i det norske luftterritoriet. HM Kongens Garde og Garnisonen i Sør-Varanger har også løyst oppdraga sine på ein god måte.

Evna til førebygging og handtering av nasjonale episodar og kriser vert vurdert som tilfredsstillande. Forsvaret har ytt gode bidrag til samfunnstryggleik og sentrale samfunnsoppgåver gjennom Heimevernet, Kystvakta, redningshelikoptera, eksplosivryddetenesta og anna støtte. Slik støtte vert gjennomført med kapasitetar og kompetanse som er etablerte for å løyse dei andre oppgåvene til Forsvaret.

Brigadesystemet i Hæren vart utvikla vidare, og dei større materiellprosjekta var i rute. Forsvaret rapporterer at hovudmålsetjingane for Hæren i perioden 2009–2012 vil verte nådde.

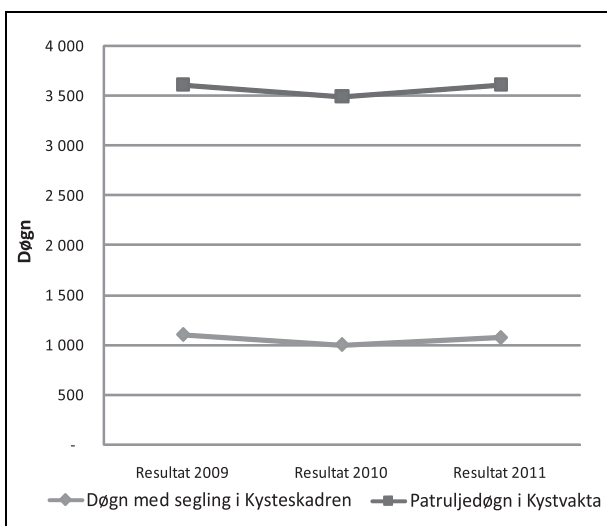
Heimevernets evne til å løyse oppgåvene sine vert vurdert som tilfredsstillande. Det har vore ei prioritert oppgåve å auke treninga frå tidlegare år, og over halvparten av områdestrukturen har gjen-

nomført trening i 2011. Dette er meir enn planlagt. Figur 3.1 illustrerer utviklinga i Heimevernets trening for perioden 2009–2011.

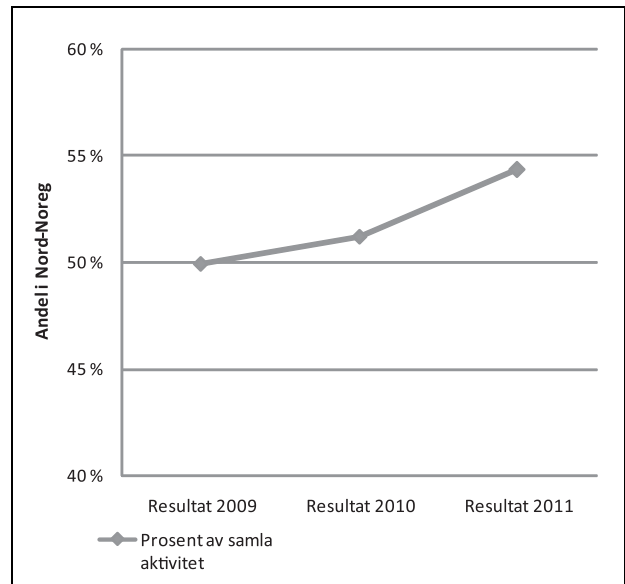

Figur 3.1 Utvikling i Heimevernets trening

Marinens evne til å løyse oppgåvene sine vil gradvis verte betra når nye våpensystem, korvettar og maritime helikopter vert operative. Synleg militært nærvær i nordområda har vore prioritert, og aktiviteten vert samla sett vurdert som tilfredsstillande. Figur 3.2 illustrerer utviklinga i aktivitet for Kysteskadren og Kystvakta i perioden 2009–2011.

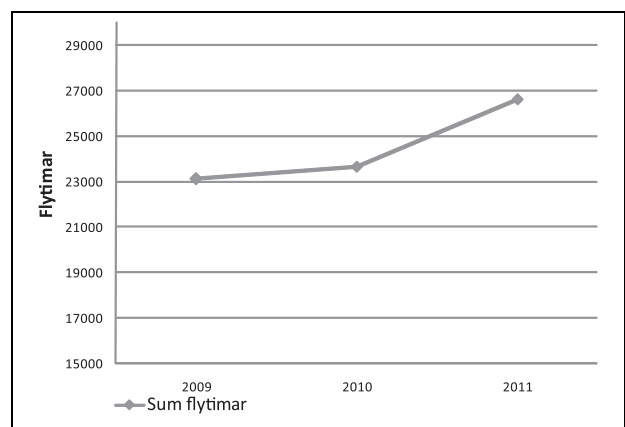

Figur 3.2 Utvikling i Sjøforsvarets segling

Figur 3.3 Utvikling i Sjøforsvarets aktivitet i Nord-Noreg

Luftforsvaret løyser sin del av Forsvarets oppgaver gjennom å halde F-16 jagarfly på beredskap, gjennomføre kontinuerleg luftromskontroll og operasjonar med transportfly og maritime patruljefly. Luftforsvaret har ei redusert evne til å støtte kystvaktfartya med Lynx helikopter, med bakgrunn i at desse no nærmar seg slutten på teknisk levealder. Innføring av dei nye NH90 helikoptra vil endre dette. Figur 3.4 under viser utviklinga i Luftforsvarets aktivitet, målt i flytimar, for perioden 2009–2011.

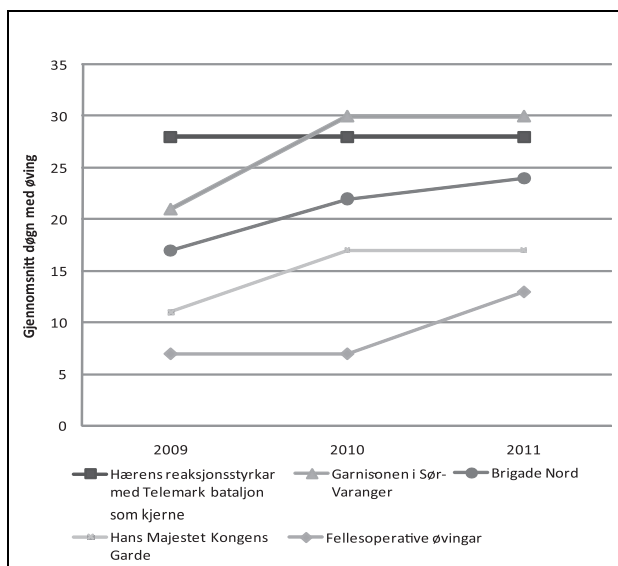
Figur 3.4 Utvikling i Luftforsvarets aktivitet

Øving og alliert trening

Det har i 2011 vore stor øvingsaktivitet for både Forsvarets operative hovudkvarter og for land-, luft- og sjøstyrkane. Øvingsverksemda tok utgangspunkt i den operative statusen for styr-

kane våre og dei oppdraga som skal løysast. Styrkar som stod på beredskap for oppdukkande episodar og kriser, samt styrkebidrag til operasjonar i utlandet, fekk høgste prioritet. Samtidig var det naudsynt med trening og øving av kommandostrukturen si evne til å planleggje og leie operasjonar. Den nasjonale evna til krisehandtering og hevding av suverenitet, samt samarbeid med sivile instansar og styresmakter, vart også øvd. Trenings- og øvingsaktiviteten vart i stort gjennomført i samsvar med planen for verksemda gjennom året.

Auka trening og øving av Brigade Nord har styrka Hærens operative evne. Det vart gjennomført seks pst. fleire øvingsdøgn i 2011 enn det som var planlagt som følge av ekstraløyving i revidert nasjonalbudsjett for 2011. Figur 3.5 illustrerer utviklinga i Hærens øving for utvalde område i perioden 2009–2011. Heimevernet fekk også styrka ressursgrunnlaget sitt i samband med revidert nasjonalbudsjett for 2011. Dette medførte at ein var i stand til å øve noko over halvparten av områdestrukturen. Luftforsvarets deltaking i Libya ga sær verdfull operativ erfaring og god treningseffekt. Sjøforsvaret øvde i hovudsak i samsvar med planen. Samtidig måtte delar av Kysteskadren nedjustere aktivitetsnivået som følge av naudsynt vedlikehald i UVB- og Minevåpenet og tekniske utfordringar på Skjold-klasse farty.

Figur 3.5 Utvikling i Hærens øving

Hovudøvinga i 2011 var den fleirnasjonale vinterøvinga *Cold Challenge* i Nord-Noreg. Øvinga ga eit sær godt utbytte for alle deltakande partar. Ei anna fleirnasjonal øving var *Flotex Silver*, med deltaking av sjø- og luftstyrkar. Deltaking av utanlandske styrkar på øving og trening i Noreg gjev godt utbytte for norske hovudkvarter og einingar med omsyn til planlegging og leiing av operasjonar, samt til samtrening av einingar. Samtidig er dette viktige bidrag til NATOs samla militære kapasitet, og det gjev utanlandske einingar kompetanse på dei spesielle tilhøva i nordområda. Med ein marginal reduksjon i besøk av utanlandske land- og luftstyrkar i høve til 2010, er det framleis stor interesse for å øve i Noreg. I høve til dei to føregåande åra har det vore ein viss auke i talet på seglingsdøgn for utanlandske marinefarty i norske farvatn.

Øvingssamarbeidet innanfor ramma av NATO vart prioritert, særleg bi- og multilateralt samarbeid med USA, Storbritannia, Tyskland, Danmark og Nederland. Samtidig var nordisk deltaking ein del av grunnlaget. USA signaliserte i 2011 auka interesse for trening og øving i Noreg. Øvingsamarbeid med Russland vart gjennomført med utgangspunkt i tiltaksplanen mellom Russland og Noreg. Dette omfatta m.a. øvinga *Pomor*, der norske og russiske marine- og luftstyrkar samverka om maritim tryggleik og vern av næringsinteresser i den vestlege arktiske regionen.

Forsvar i det digitale rom

Forsvaret førte i 2011 vidare arbeidet med å forbetre evna til å møte truslar i det digitale rommet. Dette omfattar i tillegg til førebyggjande grunnsikring av eigne informasjonssystem også evna til militære operasjonar innanfor det såkalla cyberdomenet. Det var i 2011 viktige mål å sørgje for sikre IKT-system i Forsvarets operasjonar nasjonalt og internasjonalt, og å fornye systema i takt med den teknologiske utviklinga.

Omorganiseringa av Forsvarets informasjonsinfrastruktur (INI), som har det utøvande ansvaret for tryggleiken i Forsvarets IKT-system, vart ført vidare i 2011. Som del av dette flytta sjef INI og staben hans frå Oslo til Jørstadmoen 1. august. INI har etter denne fasen av omorganiseringa om lag 1 100 tilsette, med Jørstadmoen og Kolsås som dei to hovudseta. Etterretningstenesta har også ført vidare arbeidet sitt relatert til forsvar i det digitale rommet og styrka si evne til å løyse oppdrag innanfor cyberdomenet.

Totalforsvar, sivilt-militært samarbeid og Forsvarets bidrag til samfunnstryggleik

Både helikopter, eksplosivryddarar, mannskap frå Heimevernet og HM Kongens Garde deltok aktivt i krisehandteringa etter terroråtaka 22. juli, etter førespurnad frå politiet. I tillegg har forsvarssektoren delteke aktivt med å styrkje samfunnstryggleiken på ei rekkje område gjennom heile 2011. Til dømes har det vore utført oppgåver som redningssteneste og kystvakt, samt anna støtte som eksplosivrydding og oppsamling av oljesøl.

Kystvakta har eit godt samarbeid med andre offentlege etatar med ansvar langs kysten og i norske havområde. Det vert jamleg halde kontaktmøte på sentralt, regionalt og lokalt nivå. Gjennom heile 2011 deltok seglande maritime einingar i redningsberedskapen i Noreg. Tilbakemeldingane frå Hovudredningssentralen viser at Forsvarets innsats vart vurdert som svært verdfull.

Forsvaret deltok i fleire sivil-militære samordningsfora, m.a. sentralt totalforsvarsforum og fylkesberedskapsråda. Det har også vore gjennomført ei rekkje øvings- og treningsaktivitetar mellom Forsvaret og ulike sivile instansar.

Vern mot kjemiske-, biologiske-, radiologiske- og atomvåpen (CBRN)

Forsvaret heldt i 2011 fram det kontinuerlege arbeidet med å vidareutvikle kapasitetane for å verne personell og materiell mot verknader av CBRN-våpen. Det vart i 2011 særleg arbeidd med kompetansetiltak, vidareutvikling av det sivil-militære samarbeidet og betring av rutinar og regelverk. Det vart også arbeidd med fleire prosjekt for å skaffe nytt vernemateriell. Dette gjeld materiell i form av søkje- og påvisingsvogner, vernedrakter, reinsemateriell og materiell til bruk for deteksjon, varsling og rapportering.

Operasjonar i utlandet

Forsvaret leverte i 2011 svært gode bidrag til ei rekkje operasjonar utanfor Noreg. Det vart ytt betydelege bidrag til ISAF i Afghanistan, men også til luftoperasjonane over Libya og til anti-pirat-operasjonane i Det indiske hav. Engasjementet i Afghanistan var hovudfokus for den norske militære innsatsen også i 2011. Innsatsen i Afghanistan vart i stor grad ført vidare frå 2010, med vekt på treningslaga *Operational Mentor and Liaison Team* (OMLT) og med instruktørar til dei afghanske sambands- og ingeniørskulane i Kabul og Mazar-e-Sharif. I slutten av året gjennomførte

Noreg eit planlagt rollebytte med Latvia innanfor *Provincial Reconstruction Team* (PRT) Meymaneh, der Latvia overtok oppgåva med å rettleie afghanske tryggingstyrkar, medan Noreg overtok ansvaret for vakt, sikring og eskorte. I Forsvarets rapport for verksemda i 2011 trakk forsvarssjefen m.a. fram at erfaringane frå Afghanistan kjem til nytte gjennom auka operativ evne til å løyse Forsvarets oppgåver i Noreg.

Noreg stilte i 2011 med F-16 kampfly for å handheve FN's tryggleiksresolusjon 1973 (2011) om å beskytte sivile i Libya og hindre Gadaffis styrkar i å bruke militær makt mot sitt eige folk. Den norske styrken på seks kampfly og om lag 120 personar vart deployert 21. mars til basen *Souda Bay* på Kreta. Styrken deltok frå 24. mars i koalisjonsoperasjonen *Odyssey Dawn* under amerikansk leiing, og frå 30. mars til 1. august opererte styrken under NATO-kommando i operasjonen *Unified Protector*. Det norske personellet løyste eit krevjande oppdrag på ein rask, profesjonell og særskilt god måte. Innsatsen har, i fleire ulike samanhengar, hausta mykje ros frå våre allierte. USAs president Barack Obama trakk i FN særskilt fram den norske innsatsen, saman med tre andre allierte land, og den amerikanske forsvarsministeren Robert Gates viste i sin avskjedstale i juni 2011 til korleis Noreg og andre mindre land klarte å stille vektige militære bidrag med høg kvalitet i operasjonen.

I ei tre månaders periode frå september til desember 2011 deltok Noreg med eit Orion maritimt overvåkingsfly til støtte for NATOs operasjon *Ocean Shield* i kampen mot piratverksemd i Det indiske hav. Noregs bidrag hadde base på Seychellene og talde om lag 40 personar. Bidraget hadde høg kvalitet, og leverte eit viktig oversiktsbilete og anna informasjon over aktiviteten i området til operasjonsleiinga og til farty på havet.

Forsvaret deltok også med stabspersonell og observatørar i ei rekkje misjonar, m.a. stilte Noreg i 2011 styrkesjefen i *United Nations Truce Supervision Organization* (UNTSO) i Midtausten og stabssjefen i *United Nations Mission in South Sudan* (UNMISS), samt anna militært personell i begge operasjonane. Noreg bemanna også stillinga som koordinator for tryggleikssektorreform i FN's stabiliseringsoperasjon i Kongo (MONUSCO). I tillegg deltok Noreg med militært personell i FN's misjonar i Kosovo (UNMIK), Afghanistan (UNAMA), Sudan (UNMIS) og til den multinasjonale observatørstyrken i Sinai (MFO). Noreg deltok også med stabspersonell til NATO i Kosovo (KFOR), i Bosnia (NATO HQ Bosnia) og

til EUs operative hovudkvarter for maritime operasjonar (EU OHQ) i England.

Støtte til luftkontroll over Island

Luftforsvaret deployerte med F-16 kampfly til Keflavik flybase på Island i perioden 27. mai–16. juni 2011 for å støtte Island med luftkontroll over eige territorium og for å øve i islandsk luftrom. NATO-landa er samde om å deployere kampfly til Island årleg for å vise nærvær frå NATO.

NATOs ståande reaksjonsstyrkar

I perioden 31. juli–31. desember 2011 deltok Noreg i NATOs ståande mineryddarstyrke med ein mineryddar. Fartyet opererte i det nordatlantiske området. Samtidig var dette det norske bidraget til NRF i 2011. Noreg hadde også eit sivilt farty på beredskapskontrakt for strategisk sjøtransport (Ro-Ro skip) heile året.

Strategisk sjø- og lufttransport

Noreg deltok i 2011 i utviklinga av fleirnasjonale kapasitetar innanfor strategisk sjø- og lufttransport. Desse kapasitetane vert utnytta gjennom:

- *Movement Coordination Centre Europe* (MCCE) i Eindhoven i Nederland. Samarbeidet mellom 25 medlemsland gjer at transportkapasitet kan utnyttast betre og meir kosteffektivt,
- *Multinational Implementation Arrangement* (MIA), som sikrar dei ti deltakarlanda tilgang på sjøtransport. I 2011 bestod denne ordninga av 14 transportskip på beredskapskontrakt (Ro-Ro),
- *Strategic Airlift Interim Solution* (SALIS). Samarbeidet sikrar 14 allierte deltakarland tilgang til såkalla *outsized cargo* lufttransportkapasitet. Kontrakt inngått av NATOs vedlikehalds- og logistikkbyrå (NAMSA) gjev landa dagleg tilgang på strategisk lufttransport gjennom to fly av typen Antonov 124-100, samt ytterlegare seks fly som kan setjast inn ved behov,
- *Strategic Airlift Capability* (SAC). Eit samarbeid mellom tolv nasjonar som har kjøpt og driftar tre strategiske transportfly av typen C-17. Noregs del er 400 årlege flytimar for å dekkje nasjonale behov. Flya vert opererte frå flybasen i Papa i Ungarn, og flyskvadronen er bemanna med personell frå alle tolv deltakarlanda.

Forsvarsretta tryggleikssektorreform

Forsvarsretta tryggleikssektorreform var også i 2011 ein viktig del av Forsvarets og Forsvarsdepartementets internasjonale verksemd, som eit tillegg til norsk engasjement i militære operasjonar i utlandet. Innsatsen var retta mot NATO-partnarland på Vest-Balkan, samt Ukraina og Georgia. Målsetjinga for denne støtta er å styrkje demokratisk styresett og sivil kontroll med dei væpna styrkane, å betre evna til militær deltaking i fleirnasjonale fredsoperasjonar, samt å handtere arven frå tidlegare konflikter i desse landa. Eit overordna mål er å leggje til rette for nærare euroatlantisk integrasjon, gjennom m.a. reform av militær utdanning, omskolering av overtalig personell, regionalt samarbeid, kapasitetsbygging og administrasjonsreform. Gjennom eit langsiktig sanitetssamarbeid har makedonsk sanitetspersonell delteke i norske styrkebidrag i Afghanistan i 2011. Noreg donerer eit rolle II feltsjukehus til Makedonia i perioden 2010–2012.

3.3.2 Økonomi

Det overordna strategiske målet med inneverande langtidperiode er å oppnå ein meir vedvarande balanse mellom struktur og aktivitetar på den eine sida, og økonomiske rammer på den andre. Dette skal gjerast m.a. ved å frigjere ressursar internt i forsvarssektoren, gjennom sterk prioritering på investeringssida og omfordeling, samt effektivisering av den interne drifta. På denne måten skal optimal ressursutnytting både i det årlege og det fleirårlege perspektivet sikrast.

Status i rekneskapen for 2011 er tilfredsstillande. Avvik mellom nysaldert budsjett og rekneskap før lånetransaksjonar viser ei meirutgift på 282,9 mill. kroner. Overført løyving frå 2010 aukar disponibel løyving med 1 591,1 mill. kroner, og rekneskapen viser dermed ei mindreutgift på 1 308,2 mill. kroner samanlikna med disponibel løyving. Mindreforbruket i 2011 skriv seg m.a. frå forseinka framdrift på nokre større investeringsprosjekt i 2011, i hovudsak som følgje av forseinkingar frå leverandørar, men også som følgje av utfordringane knytt til teknisk og merkantilt personell i FLO. Heile beløpet er overført til 2012. Rekneskapen for 2011 viser elles at verksemda i Forsvaret vart gjennomført innanfor dei tildelte rammene. Økonomistyringa i Forsvaret har i stor grad vore god, og Forsvaret har vore ansvarleg og nøktern i økonomistyringa. Tiltaka for å frigjere ressursar internt i forsvarssektoren har gitt dei ønska effektane og er som planlagt fordelt til prio-

riterte område. Vidare fokus på langsiktige tiltak i sektoren vil bidra til å skape balanse i tråd med målsetjinga i langtidsplanen.

3.3.3 Interne prosessar

Forsvarleg forvaltning og styring av verksemda

Forsvaret heldt fram arbeidet med å styrke forvaltninga og den interne kontrollen i 2011. Dette arbeidet har vore høgt prioritert og forankra hjå leiinga på alle nivå i etaten og i departementet. Forsvaret har hatt ei positiv utvikling på fleire forvaltingsområde. Det vil likevel framleis krevje tid før arbeidet gjev full effekt i heile organisasjonen. Arbeidet med forbetring av forvaltninga har fortsett med høg prioritet i sektoren, og tydelege forbetringar som kan dokumenterast er oppnådd innanfor fleire område dei seinare åra. Det er innført ei rekkje tiltak i verksemdene. Leiarfokus knytt m.a. til rettidig betaling av fakturaer, prognosearbeid og, det siste året, bruk av hovudprosess ved anskaffingar, har gitt gode resultat spesielt for økonomistyringa i Forsvaret. Kompetanseheving, tett oppfølging og rettleiing er andre årsaker til den positive utviklinga.

Vidare styrking av kompetanse var blant dei prioriterte tiltaka i Forsvaret i 2011. Støtte og rettleiing til Forsvarets driftseiningar innanfor mål-, resultat- og risikostyring og intern kontroll var også eit prioritert område. Forsvarsdepartementet er nøgd med arbeidet som vart gjort innanfor forsvarleg forvaltning i 2011, men status er enno ikkje tilfredstillande. Arbeidet med betringar held fram.

Organisasjon og styrkestruktur

Ila. 2011 vart Forsvarets operative hovudkvarter (FOH) vidareutvikla. Organisasjonen er etablert og i 2011 vart det gjennomført byggjeprojekt som ledd i arbeidet med å fullføre etableringa.

Hærens organisasjon vart i hovudsak ført vidare i 2011. Hæren er inne i ei betydeleg modernisering av materiellet og førebur m.a. innføring av pansra spesialkjørety, panservåpen og nytt feltartilleri i alle einingar. Styrkevern, nattkapasitet, rekkjevidde, eldkraft og presisjon er satsingsområde.

Hæren, støtta av Vernepliktsverket, har fått på plass ordningar der nyleg utdanna mannskap, personell på beredskapskontraktar og tidlegare verva personell kan gje einingane tilgang på fleire mannskap ved behov.

Heimevernets organisasjon og struktur er ført vidare i 2011 med 11 distrikt. Heimevernsstaben flytta i 2011 frå Oslo til Elverum. Flyttinga legg til rette for styrking av staben sitt faglege virke. I overkant av halvparten av HV-områda gjennomførte årleg trening. Dette var meir enn føresetnadene for 2011 i langtidsplanen for perioden 2009–2012. Det var ein auke frå 2010 og styrka HVs evne til å løyse oppgåvene. Det høge øvingsnivået i innsatstyrkane vart ført vidare i 2011.

Sjøforsvarets organisasjon vart i hovudsak ført vidare i 2011, og forsvarsgreina overtok meir nytt og moderne materiell. Forsvaret førebudde mottak av dei tre siste fartya av Skjold-klassa. Oppdatering av ULA-klasse ubåtar er undervegs. Kystvakta disponerte 14 farty. Kystvaktleiinga, sjefen for Kystvakta med tilhøyrande stabsfunksjonar, vart ved årsskiftet 2011/2012 flytta og samla til Kystvaktstasjon Sortland. Samlokaliseringa medverkar til regjeringa si satsing på nordområda og legg til rette for synergjar m.a. ved at kystvaktfaglege råd og avgjerder kan fastsetjast i eit sterkt fagleg miljø.

Luftforsvarets organisasjon vart i hovudsak ført vidare i 2011. Det vart arbeidd med den framtidige basestrukturen for forsvarsgreina, som del av utarbeiding av ny langtidsplan.

Forsvaret har i 2011 motteke det første NH90-helikopteret. Dei nye transportflya C-130J vart erklært fullt operative i januar 2012. Oppdateringa av dei maritime patruljeflya P-3 heldt fram i 2011.

Den felles analyseininga mellom Etterretningstenesta og Politiets tryggingsteneste vart bestemt ført vidare innanfor eksisterande rammer som følgje av ei evaluering av eininga gjennomført våren 2011. Eininga er eit ledd i arbeidet med å styrkje og formalisere samarbeidsmekanismane mellom Etterretningstenesta og Politiets tryggingsteneste.

Organiseringa av logistikkverksemda i Forsvaret vart i betydeleg grad endra i 2010. Verksemda var utvikla vidare i 2011, som ledd i oppfølginga av endra innretning. Luftforsvarets hovudverkstad, Kjeller (LHK), vart 15. desember 2011 omdanna til statsforetak som eit resultat av Stortingets behandling av Innst. 60 S (2011–2012), jf. Prop. 3 S (2011–2012). Namnet til foretaket er Aerospace Industrial Maintenance Norway SF (AIM Norway SF). Statsforetaket har overteke ein oppdragsportefølje som består av dei vedlikehaldsoppdraga LHK alt utførte for Forsvaret. I tillegg skal verksemda konkurrere om nye oppdrag, primært innanfor luftmilitært vedlikehald.

Sjef for Forsvarets informasjonsinfrastruktur (sjef INI), med tilhørande stabsfunksjonar, flytta i

2011 til Jørstadmoen ved Lillehammer og vart samordna med Forsvarets kompetansesenter for kommando-, kontroll- og informasjonssystem (FK KKIS). Samlokaliseringa legg til rette for ei meir effektiv og føremålstenleg innretting av sjef INIs verksemd. INIs hovudaktivitet vart i 2011 i hovudsak ført vidare. CIS TG (*Communication Information System Task Group*) vart styrka for å betre støtta til planlagde styrkebidrag i 2011.

I Forsvarets sanitet vart det i 2011 prioritert å auke den medisinske kapasiteten. Det vart også prioritert å auke FoU-aktivitetar retta mot personell før, under og etter utanlandsoperasjonar. Nasjonal militærmedisinsk poliklinikk førte vidare kapasiteten innanfor psykiatri til å følgje opp personell frå operasjonar i utlandet etter heimkomst. Vidareutviklinga av Forsvarets medisinske kapasitetar heldt fram i 2011.

Materiell- og infrastruktur

Materiellinvesteringar

Materiellinvesteringane (post 45) i Forsvaret skal bidra til å tilpasse framtidig struktur til nye oppgåver og utfordringar, og betre eksisterande struktur der dette er naudsynt. Omfang og framdrift vert tilpassa dei til ei kvar tid gjeldande økonomiske rammer og strukturplanar.

Status og framdrift i dei enkelte kategori 1-materiellprosjekta er omtala under prosjekta i del II, kapittel 1760, post 45.

Dei største materiellinvesteringane til Hæren i 2011 var pansra kjørety av ymse slag med tilhørande delsystem, simulatormateriell og kommando-, kontroll- og informasjonssystem.

Dei største materiellinvesteringane til Sjøforsvaret var nye Fridtjof Nansen-klasse fregattar og nye Skjold-klasse farty. I 2011 vart den siste fregatten KNM Thor Heyerdahl og Skjold-klasse fartyet KNM Steil overteke av Sjøforsvaret. I tillegg overtok Forsvaret det første maritime helikopteret NH90.

Dei største materiellinvesteringane til Luftforsvaret var oppgradering og modernisering av F-16 kampfly, oppgraderingar og nyanskaffingar for å betre luftvernet (NASAMS II), i tillegg til vidareføringa av ulike oppgraderingsprosjekt for P-3 maritime overvakingfly.

Innanfor soldatsystem var dei største materiellinvesteringane i 2011 innføring av nye handvåpen og nye nattbriller, samt innføring av nytt snøskredredningsmateriell. Leveransane av splintvestar vart også ført vidare i 2011. Vidare vart det

innført anna ny soldatutrusting, som til dømes nye hjelmar.

Innanfor området nettverksbasert forsvar har anskaffing av eit eige romsegment hatt prioritet i 2011. Vidare har norsk tilknytning til *Afghanistan Mission Network* og anskaffing av fiberinfrastruktur til Forsvaret hatt prioritet.

Dei største materiellinvesteringane innanfor logistikkområdet omfattar etableringsmateriell og lett pansra evakueringsssystem. Det vart i tillegg skaffa diverse materiell til einingar som tenestegjer i Afghanistan.

F-35-programmet starta i 2011 prosessen med å skaffe dei fire første F-35 kampflya til treningsføremål. I tillegg heldt vidareutviklinga av *Joint Strike Missile* fram gjennom oppstart av trinn 2.

Nybygg og nyanlegg

I 2011 vart det starta opp ei rekkje nye byggjeprojekt, samt at pågåande byggjeprojekt vart ført vidare og andre prosjekt i investeringsporteføljen vart stilt ferdig. Av prosjekt godkjende av Stortinget og med ei kostnadsramme på over 100 mill. kroner, kan det nemnast at prosjektet for å knyte saman skytefeltet Mauken og Blåtind vart levert til brukar i september 2011. På Haakonsværn vart det nye militære treningsanlegget teke i bruk, og det nye leiingsbygget for Etterretningsbataljonen på Setermoen vart teke i bruk i november. To nye byggjeprojekt vart vedteke av Stortinget ved behandlinga av Innst. 441 S til Prop. 110 S (2010–2011). Det eine er prosjektet for nye stasjonar til grensevakta i Sør-Varanger, der Forsvarsbygg heldt fram med detaljplanlegginga av prosjektet i 2011. I prosjektet for nye befalsforlegningar og fritidsmesse på Jørstadmoen vart arbeidet med å rive nåverande bygg starta opp.

Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeid

Eit større sambandsprosjekt for data- og talesamband med maritime farty vart avslutta, og *Joint Warfare Centre*-bygget med tilknytte IKT-prosjekt vart overlevert NATO i 2011. Fleire mindre prosjekt vart starta opp, spesielt i samband med å kalibrere sensor-, navigasjons- og våpensystema på maritime plattformer.

Avhending av overskotsmateriell

Forsvaret har i mange år arbeidd med avhending av dei 15 utrangerte jagarflya av typen F-5 ved sal. Som ein alternativ måte å avhende nokre av flya på, innleia Forsvaret eit samarbeid med skulever-

ket. Dei hadde behov for, og ønska nyare undervisningsmaterieil innanfor flytekniske fag. For at desse skulane skulle få betre rammevilkår, vart det innleidd eit samarbeid mellom elevar og personell frå Forsvaret med teknisk kompetanse på F-5. Overlevering av fem F-5 jagarfly til skulane starta hausten 2011.

Forsking og utvikling (FoU)

FoU-aktivitetane som vert dekkja over forsvarsbudsjettet er innretta mot tilpassing av teknologi for militære føremål, utvikling av konsept for militære operasjonar og støtte av og tilrettelegging for investeringar. FoU-innsatsen har vore knytt til pågåande og framtidige materiellanskaffingar. FoU-aktivitetar utgjer også grunnlaget for forskingsbasert undervisning ved Forsvarets skular. Forsvarets forskingsinstitutt utfører ein vesentleg del av FoU-aktivitetane.

I 2011 var forskingsinnsatsen m.a. retta inn mot å støtte arbeidet med anskaffing av nye kampfly, tryggingpolitikk, støtte til implementering og vidareutvikling av den vedtekte forsvarsstrukturen og i langtidspanarbeidet.

Forskninga på årskull vart ført vidare i 2011. Målet med denne forskinga er å identifisere målretta rekrutteringstiltak for å motivere både kvinner og menn til teneste i Forsvaret.

Forsvarsdepartementet førte også vidare forskning innanfor områda veteranar og militærsosiologi, som m.a. omfattar forskning på kultur og haldningar i Forsvaret og forskning på psykologiske belastningsskadar.

Nærings samarbeid og samarbeid med offentlege verksemdar nasjonalt og internasjonalt

Forsvaret førte og utvikla i 2011 vidare nærings samarbeid og samarbeid med offentlege verksemdar nasjonalt og internasjonalt. Slikt samarbeid er naudsynt for å skaffe og oppretthalde ulike kapabilitetar for å løyse pålagte oppgåver. Næringslivet deltok i alt frå kompliserte og integrerte prosessar, til levering av enklare materieil, varer og tenester. Gjennomføring av St.meld. nr. 38 (2006–2007) "Forsvaret og industrien – strategiske partnere" vart ført vidare.

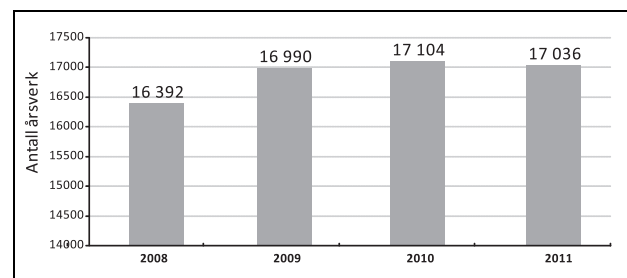
3.3.4 Menneske, læring og utvikling

Personell og kompetanse har i 2011, som tidlegare år, hatt stor merksemd. Gjennom personellpolitikken legg ein grunnlaget for å rekruttere, behalde og utvikle vidare både militære og sivile

medarbeidarar med høg motivasjon og kompetanse tilpassa Forsvarets behov og oppgåver.

Forsvarssektoren heldt i 2011 fram arbeidet med oppfølging av tiltaka i revidert handlingsplan for haldningar, etikk og leing (HEL). Hovudmålet er at alle medarbeidarane i forsvarssektoren skal løyse oppgåvene sine på ein slik måte at tilliten i omgivnadane våre, både ute og heime, vert halde oppe. Lokale tiltaksplanar er utarbeidd ved Forsvarets avdelingar, og et eige e-læringsprogram er gjennomført ved alle einingar i heile sektoren. I 2011 vart også Etisk råd for forsvarssektoren etablert.

Forsvaret hadde ved utgangen av 2011 om lag 17 000 årsverk, som var noko høgare enn planlagt. Det langsiktige arbeidet med dreining av personellstrukturen i Forsvaret heldt fram i 2011 og først vidare i 2012 nærmare eit berekraftig nivå på sikt. Figuren nedanfor illustrerer utviklinga innanfor Forsvaret i perioden 2008–2011.

Figur 3.6 Utvikling i årsverk i Forsvaret

Gjennomgåande hadde Forsvaret i 2011 ein tilfredsstillande kompetansestruktur, sjølv om det innanfor enkelte område vart rapportert om manglar. Det gjaldt spesielt for nokre av dei einingane i Hæren som deltok tungt med personell i operasjonar i utlandet, men også for einskilde miljø i Sjøforsvaret, Luftforsvaret og innanfor investeringsverksemda. Forsvaret set kontinuerleg i gang tiltak, m.a. spesifikk rekruttering retta mot utsette område samt vriding av årsverk mot dei prioriterte områda innanfor m.a. operativ verksemd.

Forsvarssektoren har gjennom heile 2011 hatt stor fokus på leiarutvikling og styrking av kompetanse, særskilt innanfor leing, styring, haldningsskapande arbeid og betre forvaltning. Dette arbeidet vil også verte høgt prioritert vidare.

I 2009 starta Forsvaret arbeidet med utvikling av eit system for kompetansestyring for både militære og sivile arbeidstakarar. Dette arbeidet heldt fram i 2011. Disponering av personellet skal dekkje Forsvarets behov og på same tid ta vare på behovet for fleksibilitet, auka kontinuitet i stilling

og leggje til rette for horisontal utvikling av karrierar. Målsetjinga er å ha eit kompetansestyrings-system for heile Forsvaret på plass i 2014. Arbeidet med å tilpasse utdanningssystemet til endra krav i Forsvaret er eit kontinuerleg arbeid.

Søknad til utdanning og verving i Forsvaret var i 2011 generelt god.

Med omsyn til utfordringane knytte til personvern, har Forsvarsdepartementet i perioden gjennomført seminar og hatt særleg fokus på temaet innanfor arbeidet med tryggingssystemet. Ein kan her nemne "Instruks om sikkerhetstjeneste i Forsvaret" og evalueringa av "Lov om forebyggende sikkerhet (sikkerhetsloven)".

Forsvaret følgde i 2011 opp tiltak frå regjeringa sin handlingsplan "I tjeneste for Norge". Tiltaka omfatta m.a. styrking og betre samordning av organisasjonen som skal førebu og følgje opp personellet som deltek i internasjonale operasjonar, styrkja verdsetjing av veteranar og ei betre oppfølging av dei som vert skadde og deira pårørande. I august 2011 vart prosjektorganisasjonen Forsvarets Veteraneneste etablert som ei eining under Forsvarsstaben. Eininga har ei koordinerande og pådrivarrolle for å gjennomføre tiltak gitt til Forsvaret. Gjennomføringa av tiltaka er godt i gang og held fram med sterkt fokus også i 2012.

Aktivitetar retta direkte mot kvinner heldt fram i 2011. Dette inkluderte m.a. direkte spørsmål og telemarketing mot jenter som på sesjon har vist interesse for å ta utdanning i Forsvaret, og jentecamp for å førebu dei spesielt for opptaksprosessen. I sjølve opptaket til skular i Forsvaret vert moderat kjønnskvolter nytta. Det er også eit medvite kjønnspektiv ved opptak til leiar- og mentorprogram. For å førebygge uønskt seksuell merksemd i Forsvaret, ga Forsvaret ut ei rettleiing i handtering av slike saker. Tre ulike forskingsprosjekt vart starta, innanfor maskulinitet, rekruttering, sosialisering og militær kjernekompetanse. Vidare var 2011 det første året for regjeringa sin strategiske plan for kvinner, fred og trygging 2011–2013, kopla mot FN-resolusjon 1325 (2000) om kvinner, fred og trygging. Eit område for Forsvaret i denne planen handlar om kvinnerekruttering.

Ved utgangen av 2011 utgjorde kvinner om lag 8,5 pst. av befall og verva, ein liten auke samanlikna med utgangen av 2010.

I St.meld. nr. 33 (2008–2009) "Kultur å forsvare – om kulturvirksomheten i Forsvaret frem mot 2020", la regjeringa fram forslag om auka satsing på kulturverksemda i Forsvaret. Denne satsinga heldt fram i 2011 og Forsvarets musikk vart styrkja med 1 mill. kroner i 2011-budsjettet. Dei

interne seremonielle aktivitetane vart prioriterte og styrka i 2011. Forsvarets museum heldt fram arbeidet med å modernisere utstillingane sine og med planlegging av ei eiga utstilling om internasjonale operasjonar.

Regjeringa førte i 2011 vidare tilskotet til dei forsvarsrelaterte organisasjonane, og styrkja avsetnaden til prosjektstøtte. Veteranrelatert arbeid fekk auka tildeling i høve til året før, både i form av drifts- og prosjektstøtte. Ei oversikt over dei som fekk tilskot i 2011 finst på Forsvarsdepartementets heimeside.

Verneplikta

Prosessen og planlegginga for ny todelt sesjonsordning og sesjonsplikt for kvinner starta opp i 2009.

Ein pilot for ny todelt sesjonsordning vart starta opp i 2010 for Hamar-området, og full implementering av ordninga kom i 2011. Sesjonsplikta for kvinner, som vart sett i verk frå 1. januar 2010, er no innarbeid i faste rutinar. Ordninga vil på sikt gje eit breiare rekrutteringsgrunnlag frå kvinner.

Forsvarets behov er styrande for talet på vernepliktige mannskap som vert innkalla til og avteiner førstegongsteneste. Talet på vernepliktige mannskap i 2011 var ei rekvirert styrke på 9 610 i samsvar med behovet. Totalt 20 074 personar møtte på sesjon i 2011. Av desse var 5 286 kvinner. Talet på kvinner som har møtt til sesjon er dobla sia 2010. Det møtte 11 333 til teneste. Første dag av utdanninga hadde Forsvaret 9 004 mannskap til militær opplæring, og av dei var 815 kvinner. Dette er ein auke frå 2010 då talet for kvinner var 735. I 2011 vart 2 777 vernepliktige overførte til disponering og teneste i Heimevernet, 91 til politireserven og 822 til Sivilforsvaret. Av mannskapa som møtte til førstegongsteneste i 2010, fullførte 7 247, av dei 599 kvinner (8,3 pst.) i 2011. Fråfallsprosenten under førstegongstenesta var i 2010 15,7 pst. (12,8 pst. for kvinner), mens den i 2011 var 15,9 pst. (16,8 pst. for kvinner).

3.4 Forsvarsbygg, Nasjonalt tryggingorgan og Forsvarets forskingsinstitutt

3.4.1 Forsvarsbygg

Forsvarsbygg har i 2011 ført vidare tiltak som ytterlegare skal betre evna til forsvarleg forvaltning. Mange av tiltaka som har vorte sett i verk har eit langsiktig perspektiv, og det vil framleis gå noko tid før det kan ventast full effekt. Forsvarsde-

partementet har pålagt Forsvarsbygg spesielt å setje i verk tiltak for å betre den interne kontrollen og styringa av verksemda.

Forsvarsdepartementet er nøgd med at utviklinga av tilstandgraden for utleigeporteføljen betra seg i 2011, men det stod framleis att å slutføre ei analyse som viste kvar ressursane må setjast inn for at tiltaka skal verte enda meir målretta.

Vedlikehald av festningane

Forsvarsbygg har i 2011, i tillegg til ordinært vedlikehald, brukt 97,5 mill. kroner til ekstraordinært vedlikehald av festningane. Festningane framstår i hovudsak som godt vedlikehaldne anlegg, men arbeidet med å betre tilstandsgrad held fram – jf. omtale under del II, kapittel 1710, post 46.

Avhending av eigedom

I 2011 hadde Forsvarsbygg eit netto resultat frå avhending og sal av eigedom på 135 mill. kroner. Det var 11 mill. kroner meir enn året før, men 15 mill. kroner lågare enn budsjettet. 2011 var prega av sal av mange bustader. Forseinka sal av større eigedomar førte til at resultatet for året vart lågare enn venta og miljøtiltak vart rimelegare enn budsjettet. I 2011 vart det sett i gang og gjennomført ei lang rekkje rivings- og sikringsprosjekt i tillegg til prosjekt for miljøreinsing av grunn og sediment i sjøen. Sikker handsaming av avfall var ei prioritert oppgåve. I 2011 avhenda Forsvarsbygg om lag 157 000 kvm eigedom, bygg og anlegg (EBA). Det står framleis att å avhende om lag 310 000 kvm som er utrangert tidlegare.

3.4.2 Nasjonalt tryggingssystem

Nasjonalt tryggingssystem (NSM) er ei kunnskapsbasert verksemd som har mykje spesialistkompetanse innanfor eit breitt oppgåvespekter. Tilsynsverksemda er ein sentral del av NSMs oppgåver, og det vert lagt særleg vekt på å trekkje erfaringar frå analysane av tryggingstilstanden inn i vidareutviklinga av tryggingstiltak. I 2011 har NSM hatt utfordringar med å gjennomføre tilstrekkeleg mengde tilsyn. Dette grunna den naudsynte prioriteringa av støtte til objektryggingarbeidet i sektorane og ikkje minst oppfølginga av råd og rettleiingsverksemd på tryggingsområdet etter terroråtaka 22. juli. Det har vore lagt vekt på å gjennomføre tilsyn ved eit representativt utval av tilsynsobjekt.

NSM har i 2011 hatt stor ekstern pågang etter foredragshaldarar. Den årlege tryggingskonferan-

sen i regi av NSM hadde mange deltakarar, og deltakarane ga generelt gode tilbakemeldingar.

Også i 2011 har den operative aktiviteten i NorCERT vore aukande. Fleire krevjande og alvorlege saker, der ein har støtta politiet og PST, har teke mykje av tida. NorCERT har støtta fleire sektorstyresmakter med å forberede etablering av sentrale responsmiljø i sektorane, m.a. i helsesektoren og justissektoren.

Kapasiteten for inntrengingstesting ("pentest") er sterkt etterspurt. Det har i 2011 ikkje vore mogleg å etterkomme alle førespurnader, og det var venteliste ved årsskiftet. NSM vil motivere sektorstyresmakter og leiarar i verksemdene til å ta NSMs kapasitet for overoppsyn i større bruk i framtida. Innanfor tekniske tryggingundersøkingar (TSU) har 2011 vore eit normalår.

NSM etablerte i 2011 eit prosjekt for å ta fram ein betre prosess for gjennomføring av tryggingsgodkjenning av informasjonssystem som skal handsame skjermingsverdig informasjon med bakgrunn i tryggleikslova.

3.4.3 Forsvarets forskingsinstitutt

Forsvarets forskingsinstitutt (FFI) omsetting i 2011 var på om lag det same reelle nivået som året før. Basistildeling, som i 2011 utgjorde om lag 21 pst. av FFIs inntekter, finansierer grunnlagsstudium og forskingsstrategiske program. I 2011 utgjorde oppdragsforskninga om lag 75 pst. av FFIs samla aktivitetsnivå. Oppdraga vart gitt innanfor eit breitt spekter av fag- og kompetanseområde, m.a. knytt til investering i nytt materiell og forvaltingsoppdrag til Forsvarsdepartementet. Forvaltingsoppdraga omfatta m.a. støtte til langtidsplanlegginga i Forsvarsdepartementet, og deltaking i internasjonale vitenskaplege og teknologiske fora, m.a. representasjon for Noreg i forskingsprogram og forskingssamarbeid knytt til NATOs *Science and Technology Organisation*. Samarbeidet med *European Defence Agency* (EDA) vart i 2011 ytterlegare styrkja. FFI ga også i betydeleg grad råd om val av teknologiløysingar og operasjonskonsept, og tok del i arbeidet etter terrorhandlingane 22. juli.

Oppdrag frå sivile oppdragsgjevarar i inn- og utland utgjorde i 2011 om lag 8 pst. av aktivitetane ved FFI. Det er god kontakt og til dels tett samarbeid mellom FFI og relevant norsk industri.

Drifta av FFI har vorte meir effektiv dei siste åra. Dei indirekte kostnadane sin del av timeprisen har sidan 2006 gått ned med 5 pst. og var ved årsskiftet 2011/2012 42 pst., det same som i 2010.

Kvaliteten på FFIs verksemd vert m.a. målt ved talet på publikasjonar i tidsskrift med fagfelle-vurdering pr. forskarårsverk. Ved avsluttinga av alle prosjekt vert brukarane i tillegg spurt om i

kva grad dei er nøgde med produkta. Resultata av desse evalueringane har vore jamt gode over fleire år.

Del II
Budsjettforslag

4 Nærmere omtale av bevilgningsforslagene mv.

Programområde 04 Militært forsvar

Programkategori 04.10 Militært forsvar mv.

Kapitlene i budsjettet

De følgende to tabeller viser nominelle endringer på de forskjellige kapitlene. Det betyr at det i forslaget for 2013 er lagt inn pris- og lønnskompensasjon og virkningen i 2013 av soldatoppjøret i 2012. Kompensasjon for virkningen av lønnsopp-

gjør i 2013 vil først bli innarbeidet i budsjettet ila. 2013.

På utgiftssiden er budsjetterte inntekter inkludert iht. etablert praksis. Dersom inntektene blir lavere enn budsjettert, vil forsvarsrammen bli tilsvarende redusert. Dersom inntektene blir større enn budsjettert, gjelder Forsvarsdepartementets generelle merinntektsfullmakt.

Utgifter under programkategori 04.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
1700	Forsvarsdepartementet	437 942	355 836	403 856	13,5
1710	Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg	4 756 075	4 638 384	4 903 763	5,7
1715	Lufforsvarets hovedverksted Kjeller som statsforetak	353 000			
1716	Forsvarets forskningsinstitutt	163 794	168 872	174 445	3,3
1719	Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet	500 827	559 067	561 866	0,5
1720	Felles ledelse og kommandoapparat	2 745 428	2 914 228	3 112 185	6,8
1723	Nasjonal sikkerhetsmyndighet	152 892	129 617	176 772	36,4
1725	Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben	2 109 096	2 010 670	2 161 390	7,5
1731	Hæren	5 735 913	5 540 610	5 607 269	1,2
1732	Sjøforsvaret	3 392 000	3 417 958	3 610 045	5,6
1733	Lufforsvaret	4 233 766	4 133 922	4 298 998	4,0
1734	Heimevernet	1 158 779	1 109 252	1 093 503	-1,4
1735	Etterretningstjenesten	986 270	998 104	1 115 214	11,7
1740	Forsvarets logistikkorganisasjon	2 507 490	2 317 090	2 044 686	-11,8

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
1760	Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg	8 167 142	9 230 522	8 066 955	-12,6
1761	Nye kampfly med baseløsning			1 892 000	
1790	Kystvakten	1 002 262	993 385	1 001 965	0,9
1791	Redningshelikoptertjenesten	501 260	524 137	573 382	9,4
1792	Norske styrker i utlandet	1 701 744	1 234 320	1 162 524	-5,8
1795	Kulturelle og allmenntilgode formål	264 974	250 086	262 981	5,2
	Sum kategori 04.10	40 870 654	40 526 060	42 223 799	4,2

Inntekter under programkategori 04.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
4700	Forsvarsdepartementet	5 925	230	238	3,5
4710	Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg	4 221 272	3 824 026	4 073 026	6,5
4715	Luftforsvarets hovedverksted Kjeller som statsforetak	184 000			
4719	Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet	457			
4720	Felles ledelse og kommandoapparat	126 707	71 465	54 343	-24,0
4723	Nasjonal sikkerhetsmyndighet	12 111	2 682	2 771	3,3
4725	Fellesinstitusjoner og -inntekter under Forsvarsstaben	84 055	53 067	60 192	13,4
4731	Hæren	140 341	49 651	61 642	24,2
4732	Sjøforsvaret	82 457	38 031	50 787	33,5
4733	Luftforsvaret	176 684	165 030	171 363	3,8
4734	Heimevernet	14 468	5 497	5 623	2,3
4740	Forsvarets logistikkorganisasjon	294 702	90 277	127 577	41,3
4760	Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg	125 257	81 000	68 000	-16,0
4790	Kystvakten	12 185	409	1 009	146,7

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
4791	Redningshelikoptertjenesten	465 691	480 071	511 148	6,5
4792	Norske styrker i utlandet	75 050	10 368	10 368	0,0
4795	Kulturelle og allmenntilretteliggende formål	16 659	2 465	9 057	267,4
4799	Militære bøter	1 009	500	500	0,0
	Sum kategori 04.10	6 039 030	4 874 769	5 207 644	6,8

Kap. 1700 Forsvarsdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	418 084	330 821	378 016
73	Forskning og utvikling, <i>kan overføres</i>	19 858	25 015	25 840
	Sum kap. 1700	437 942	355 836	403 856

Post 01 Driftsutgifter

Posten økes nominelt med 47,2 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. Økningen knytter seg til merutgifter til drift som følge av at Statsministerens kontor høsten 2011 flyttet inn i Forsvarsdepartementets lokaler. I tillegg knytter økningen

seg til en programfunksjon i Forsvarsdepartementet for å lede og koordinere arbeidet med den kommende kompetansereformen, jf. Stortingets behandling av Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012) "Et forsvar for vår tid".

Nedenfor følger tekniske endringer ift. saldert budsjett for 2012:

Tabell 4.1 Budsjettekniske endringer

(i mill. kr)

Nominell endring 2012–2013	47,2
Lønns- og priskompensasjon	-11,2
Endringer justert for kompensasjoner	36,0
Overføring av budsjettansvar for pilotprosjekt Østerdalen og veterankonferanse fra kap. 1700 til 1719	0,7
Overføring av budsjettansvar for Forsvarets oversikt over instruksverk (FOBID) fra kap. 1700 til 1725	0,3
Reell endring	37,0
Effektivisering	1,7
Faktisk endring av posten	38,7

Ut over den reelle styrkingen av posten med 37,0 mill. kroner kommer effekten av effektivisering, slik at den faktiske økningen vil være på 38,7 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012.

Tildelingen på post 01 dekker videre Forsvarsdepartementets ordinære driftsutgifter som lønn og godtgjørelser, reiser i inn- og utland, representasjon, kompetansebygging, utgifter til husleie samt vedlikehold og drift av bygningsmassen.

I tillegg dekker posten alle utgifter til Forsvarsdepartementets utsendte i Norges delegasjon til NATO, departementets spesialutsending til den norske ambassaden i Washington og en stilling som assisterende forsvarsråd i EU-delegasjonen. I tillegg gjennomfører Forsvarsdepartementet en historisk gjennomgang av dekorasjonsaker knyttet til andre verdenskrig. Utgifter til nytt etisk råd og dekorasjonsrådet er også innarbeidet i forslaget.

Under Forsvarsdepartementets driftsutgifter er det også avsatt midler til forvaltningsoppdrag som Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) utfører etter behov for Forsvarsdepartementet. I 2013 er det satt av 19,9 mill. kroner for å finansiere slike oppdrag over Forsvarsdepartementets driftsbudsjett, og midlene skal bl.a. dekke representasjon i internasjonale fora og forvaltningsmessige utredninger.

Post 73 Forskning og utvikling

Posten er foreslått videreført på samme reelle nivå i 2013 som i saldert budsjett for 2012.

Forsvarsdepartementets støtte til sikkerhets- og forsvarspolitisk forskning og utvikling for 2013 planlegges videreført på om lag samme nivå som i

2012. Forsvarsdepartementets intensjon forblir å støtte relevant forskning på sikkerhets- og forsvarspolitiske spørsmål i Norge, som kan bidra til et allment godt kunnskapsnivå og en informert debatt om temaer av interesse for Forsvarsdepartementet og Forsvaret. Forsvarsdepartementet vil fortsatt basere sin tildeling av forskningsstøtte på kriterier som oppdateres årlig for å gjenspeile aktuelle temaer. Også i 2013 vil støtten omfatte kortvarige prosjekter på ett år, samt langsiktig kompetanseoppbygging, bl.a. gjennom støtte til forskningsprogrammer og gjennom tildeling av doktorgrads- og postdoktorgradsstipendier. Oppdatert informasjon om Forsvarsdepartementets støtteordning til forskning og utvikling er lagt ut på Forsvarsdepartementets hjemmesider under rubrikken "tilskudd".

Forsknings- og utviklingsaktiviteten som følger opp St.meld. nr. 36 (2006–2007) "Økt rekruttering av kvinner til Forsvaret" og St.meld. nr. 34 (2008–2009) "Fra vernepliktig til veteran: Om ivaretagelse av personell før, under og etter deltakelse i utenlandsoperasjoner" videreføres på 2012-nivå. Forskningsprosjektene som følger opp de to stortingsmeldingene er samlet i et felles forskningsprogram på HR-området. Forskningen skal bidra til kunnskap for å ha et best mulig beslutningsgrunnlag for implementering av politikk og tiltak.

Arbeidet med en omfattende levekårsundersøkelse blant veteraner ble påbegynt i 2011 og fortsetter i 2013. Undersøkelsen vil bidra til å gi verdifull innsikt i forhold knyttet til veteranenes livssituasjon, og vil således gi et viktig grunnlag både for tiltak og videre forskning for bedre ivaretagelse av veteraner og deres nærmeste.

Kap. 4700 Forsvarsdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsinntekter	98	230	238
16	Refusjon av foreldrepenger	3 561		
18	Refusjon av sykepenger	2 266		
	Sum kap. 4700	5 925	230	238

Post 01 Driftsinntekter

Posten er videreført på samme nivå som saldert budsjett for 2012 og gjelder utleie av konferanse-

og selskapslokaler på Akershus festning. Inntektene skal dekke Forsvarsdepartementets merutgifter til drift og vedlikehold av lokalene.

Kap. 1710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	3 244 509	2 860 870	3 060 316
46	Ekstraordinært vedlikehold, <i>kan overføres</i>	97 455	61 564	62 980
47	Nybygg og nyanlegg, <i>kan overføres</i>	1 414 111	1 715 950	1 780 467
	Sum kap. 1710	4 756 075	4 638 384	4 903 763

Forsvarsbygg er et forvaltningsorgan underlagt Forsvarsdepartementet, med bruttobudsjettering av driften. Forsvarsbygg er en totalleverandør av eiendomstjenester til forsvarssektoren og forvalter forsvarssektorens eiendommer, bygg og anlegg (EBA). Virksomheten dekker sine utgifter gjennom husleie fra brukerne, betaling for utførte oppdrag og bevilgninger.

Forsvarsbygg skal gi gode og kostnadseffektive leveranser innenfor tildelte ressurser og vil fortsette effektivisering av produksjonen av de tjenester som leveres. I 2013 vil Forsvarsbygg fort-

sette arbeidet med å forbedre tilstanden i sektorens bygningsmasse og avhende utrangert EBA.

Post 01 Driftsutgifter

Posten omfatter utgifter knyttet til forvaltning, drift, vedlikehold og utvikling av forsvarssektorens EBA, inkl. de nasjonale festningsverkene. I tillegg omfatter posten utgifter til miljøtiltak og oppdrag som gjennomføres for andre virksomheter.

Nedenfor følger tekniske endringer ift. saldert budsjett for 2012:

Tabell 4.2 Budsjettekniske endringer

(i mill. kr)

Nominell endring 2012–2013	199,4
Lønns- og priskompensasjon	-81,9
Endringer justert for kompensasjoner	117,5
Tekniske merinntekter kap. 4710, post 01	-140,7
Reell endring	-23,2
Effektivisering	11,5
Faktisk endring av posten	-11,7

Posten foreslås reelt redusert med 23,2 mill. kroner som følge av utsatt oppstart av planlagte prosjekter. Ut over den reelle reduksjonen av posten med 23,2 mill. kroner kommer effekten av effektivisering, slik at den faktiske reduksjonen vil være 11,7 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012.

Ivaretagelse av forsvarssektorens EBA

For 2013 foreslås tilskuddet til ivaretagelse av festningsverkene videreført på samme nivå som i saldert budsjett for 2012. Den brukerbetalte husleien

videreføres på samme nivå som i saldert budsjett for 2012.

Miljøtiltak

Utgifter til miljøoppryddingstiltak reduseres med 15,2 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. Endringen skyldes en redusert utgift på 20 mill. kroner ifm. miljøopprydding i Ramsund og økte utgifter til rydding av skytefelt med 4,8 mill. kroner.

Energiledelse

Forsvarssektoren forbruker om lag 600 GWh energi i form av elektrisitet og olje til drift av eiendom, bygg og anlegg. I samarbeid med Enova SF har Forsvarsbygg etablert fase 2 (2012–2015) av energiledelsesprogrammet med mål om å redusere energiforbruket med 15 pst., eller 93 GWh, i 2016. De samlede utgiftene for fase 2 er estimert til 332 mill. kroner. For 2013 er driftsutgiftene til dette formål budsjettert på samme reelle nivå som saldert budsjett for 2012.

Enøk-investeringsprosjekter for konvertering av varmesentraler basert på olje og elektrisitet til fornybar energi finansieres over kapittel 1710, post 47.

Tilbakeføring og miljøsanering av skyte- og øvingsfelt

Et større antall utrangerte skyte- og øvingsfelt må klareres for mulige blindgjengere før de kan miljøsaneres og avhendes til sivilt bruk. Miljøsaneringen gjennomføres i dialog med miljøvernmyndighetene. Ti felt skal ryddes for eksplosiver og til sammen 24 felt skal miljøsaneres i perioden frem til 2020 før de kan klargjøres for avhending til sivile formål. For 2013 foreslås avsatt 33 mill. kroner til dette formålet.

Tilbakeføring av Hjerkinnskytefelt til sivile formål

Nedleggelsen av skytefeltet ble vedtatt ved behandlingen av St.meld. nr. 11 (1998–1999) "Regionalt skyte- og øvingsfelt for Forsvarets avdelinger på Østlandet – Regionfelt Østlandet", jf. Innst. S. nr. 129 (1998–1999). Tiltaket er et ledd i en omfattende plan for utvidelse av vernet areal på Dovrefjell. Tiltaket har en anslått varighet frem til 2020 og er planlagt gjennomført i to faser. Fase 1 (2006–2012) har omfattet eksplosivrydding, fjerning av de største landskapsinngrepene med landskapstilpasning, sikring av forurensning og nød-

vendig overvåking av forurensningssituasjonen i skytefeltet, samt fjerning av bygninger og veier. Fase 2 (2013–2020) vil omfatte fortsatt eksplosivrydding, herunder avklaring av akseptabelt risikonivå, fjerning av gjenværende installasjoner, istandsetting av terrenginngrep, revegetering og avvikling av leieavtaler. Tilbakeføring av Hjerkinnskytefelt til sivile formål planlegges videreført i perioden 2013–2020 innenfor en kostnadsramme på 332 mill. kroner. For 2013 foreslås avsatt 43,8 mill. kroner til formålet.

Miljøsanering av forurenset sjøbunn

Arbeidet med rydding av sjøbunnen i Ramsund for bl.a. miljøgiften PCB avsluttes i 2013 med deponering av de forurensete massene. Det forventes en betydelig forbedring av miljøtilstanden i Ramsund. Arbeidet vil bli fulgt opp i en overvåkingsperiode på ti år. For 2013 foreslås avsatt 50 mill. kroner til formålet.

Post 46 Ekstraordinært vedlikehold

Tilstandsvurderinger av samtlige nasjonale festningsverk har avdekket at det fortsatt er et betydelig vedlikeholdsbehov på festningene. Posten omfatter utgifter til ekstraordinært vedlikehold som kommer i tillegg til den ordinære bevilgningen over kapittel 1710, post 01. Prioriterte oppgaver vil også i 2013 være å gjennomføre sikkerhetstiltak på murer og bygg for å forhindre mulige skader på helse og miljø, og for å forhindre verdiforringelse og tap av kulturminneverdier. For å opprettholde fremdriften i arbeidet og dermed kunne oppnå målsettingen om en akseptabel tilstandsgrad innen 2020, foreslås posten videreført på samme reelle nivå som i saldert budsjett for 2012.

Post 47 Nybygg og nyanlegg

Bevilgningen til nybygg og anlegg vil i 2013 bl.a. bli benyttet til prosjekter for å realisere omstillingsprosessen som ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 318 (2007–2008) til St.prp. nr. 48 (2007–2008). Det vil også bli startet forberedelser for å gjennomføre prosjekter knyttet til vedtak ved Stortingets behandling av Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012).

Det vil i 2013 gjennomføres store EBA-investeringer i Indre Troms og i Øst-Finnmark. Videre prioriteres også å gjennomføre investeringsprosjekter for å oppgradere og fornye eksisterende EBA for å ivareta nye og endrede krav i lover og

forskrifter. Det vil bli gjennomført investeringer i skyte- og øvingsfelt, tiltak for å bedre standarden på forlegninger og EBA-prosjekter som er en følge av anskaffelse av nytt materiell.

EBA-prosjekter knyttet til etablering av base-løsning for nye kampfly dekket under kapittel 1761, post 47.

Departementet fremmer i Prop. 1 S (2012–2013) forslag til fire nye prosjekter med kostnadsramme over 100 mill. kroner.

Status og fremdrift i pågående prosjekter over 500 mill. kroner

Gråfjell – Regionfelt Østlandet

Prosjektet Regionfelt Østlandet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 232 (2001–2002) jf. St.prp. nr. 55 (2001–2002). I feltet øves skarpskyting, manøvrering og samvirke.

Etableringen av Regionfelt Østlandet er i sluttfasen og ingen nye bygge- og anleggstiltak er planlagt igangsatt i 2013. Det vil imidlertid påløpe utgifter forbundet med målmateriellanskaffelse også i 2013.

I grunnervervet er både kontantoppkjøret og makeskiftet (arealerstatning) avsluttede prosesser. Kontrollskjønnen, som går på ulemper på resteiendom (herunder støyulemper), er påanket av 19 av 28 parter til Eidsivating lagmannsrett. Staten ved Forsvarsbygg har påanket avgjørelsen for de samme parter for så vidt gjelder utmåling av støyerstatning. Dato for ankebehandlingen er foreløpig ikke satt, men forventes behandlet våren 2013.

Nye prosjekter med kostnadsramme over 100 mill. kroner

Andøya – utbedring av hovedrullebane og flyplassdekker

Hovedrullebanen og flyplassdekkene ved Andøya flystasjon har til dels alvorlige skader og mangler som medfører behov for utbedring. Tiltak er derfor påkrevd for å opprettholde sikkerheten for personell og materiell samt for å forhindre ytterligere verdiforringelse.

Det vil bli etablert nytt asfaltdekke på hovedrullebanen og taksebane A. Dagens dekke på disse arealene fjernes. Skuldrene utenfor rullebanen vil bli utvidet noe på hver side for å legge bedre til rette for effektiv og forsvarlig drift. Dekkene på noen av de mindre oppstillingsplassene langs taksebane A oppgraderes.

Prosjektet for utbedring av hovedrullebane og flyplassdekker foreslås gjennomført innenfor en kostnadsramme på 265 mill. kroner.

Bardufoss – kjøkken- og messebygg

Dagens fire kjøkken- og messebygg i Bardufossområdet har behov for tilpasninger og fornyelse for å kunne ivareta Forsvarets fremtidige forpleiningsbehov på Bardufoss. Det foreslås å gjennomføre et prosjekt for bygging av et nytt felles kjøkken- og messebygg i Rusta leir. Nybygget skal ivareta forpleining for alt befall og alle mannskaper i Bardufossområdet. Den eksisterende mannskapsmessen i Rusta leir rives for å gjøre plass til nybygget.

Bygging av et nytt felles kjøkken- og messebygg i Rusta leir er videre en viktig forutsetning for å kunne samle Forsvarets virksomhet på Bardufoss i en fremtidig kompakt og driftsøkonomisk leir. Kjøkkendriften i Rusta befalsmesse, Heggelia mannskapsmesse og befalsmessen på Bardufoss flystasjon avvikles når det nye kjøkken- og messebygget ferdigstilles.

Prosjekt for bygging av et nytt kjøkken og messebygg i Rusta leir er foreslått gjennomført innenfor en kostnadsramme på 199 mill. kroner.

Bardufoss – mannskapsforlegninger

Det er behov for å bedre standarden på mannskapsforlegninger for vernepliktige soldater i Bardufossområdet. Forsvaret ønsker på sikt å utvikle området fra en desentralisert struktur til en kompakt base der dagens mannskapsforlegninger i Heggelia leir og ved Bardufoss flystasjon samles i Rusta leir. I overensstemmelse med dette tiltaket foreslås det å bygge to nye mannskapsforlegninger med totalt 384 sengeplasser i Rusta leir. Forlegningene bygges etter dagens standard som seksmannsrom med eget bad/toalett tilknyttet hvert forlegningsrom.

Prosjekt for nye mannskapsforlegninger i Rusta leir er foreslått gjennomført innenfor en kostnadsramme på 163 mill. kroner.

Namdalseid – etablering av ny kai

Dagens kaianlegg i Namdalseid har ikke tilstrekkelig dybde eller lengde til å ta i mot fartøy som skal ivareta mottak og utskifting av forhåndslagret utstyr i Trøndelag. Det er behov for å utvide kaianlegget for å kunne ta imot større fartøy med lengde på inntil 290 meter.

Prosjektet omfatter etablering av en ny kai øst for dagens anlegg. Den nye kaien vil få en høyde som er bedre tilpasset fartøylene. Det vil i tillegg bli etablert et nytt planert landområde for laste- og losseoperasjoner, en rampekai i tilknytning til

anlegget, nødvendige pullere og lynavlederanlegg.

Prosjektet for etablering av ny kai i Namdalseid foreslås gjennomført innenfor en kostnadsramme på 134 mill. kroner.

Tabell 4.3 Prosjekter over 100 mill. kroner

(i mill. kr.)				
Sted	Prosjektnavn	Utgiftsramme	Utbetaling 2013	Til utbetaling senere
Akershus	Bygning 39	136	61	0
Akershus	Sikringstiltak	333	254	0
Andøya	Utbedring av hovedrullebane og flyplassdekker	265	82	180
Bardufoss	Mannskapsforlegninger	163	55	103
Bardufoss	Kjøkken- og messebygg	199	12	180
Gråfjell	Regionfelt Østlandet	2 113	16	10
Jørstadmoen	Nye befalsforlegninger og fritidsmesse	156	43	0
Hele landet	Bygg for bakke-til-luft-radioer	185	2	0
Haakonvern	Nytt militært treningsanlegg	363	3	0
Mauken-Blåtind	Sammenslåing av skytefelt	457	10	0
Namdalseid	Etablering av ny kai	134	70	62
Sør-Varanger	Nye stasjoner til grensevakten	289	112	100

Kap. 4710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsinntekter	4 057 324	3 667 457	3 909 425
16	Refusjon av foreldrepenger	4 277		
18	Refusjon av sykepenger	24 618		
47	Salg av eiendom	135 053	156 569	163 601
	Sum kap. 4710	4 221 272	3 824 026	4 073 026

Post 01 Driftsinntekter

Forsvarsbygg foreslås budsjettet med driftsinntekter på 3 909,4 mill. kroner for 2013. Korrigert for budsjettekniske endringer er dette en reell videreføring av saldert budsjett for 2012. Endringene skyldes i hovedsak økte leieinntekter, økte

inntekter fra tilleggs-/vertskapstjenester og økning i oppdragsfinansierte aktiviteter.

Post 47 Salg av eiendom

Posten omfatter netto inntekter fra salg av fast eiendom. For 2013 foreslås et inntektskrav på 163,6

mill. kroner basert på oppdatert avhendingsplan for perioden 2010–2014. Dette er en reell økning på 3,4 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012 og er bl.a. en følge av en generell prisøkning i eiendomsmarkedet og lavere utgifter knyttet til avhending av langtidslagret kystartilleristruktur.

Etablering av et nasjonalt kompetansesenter for beskyttelse og sikring av statlig eiendom, bygg og anlegg

Det nasjonale kompetansesenteret for beskyttelse og sikring av statlig eiendom, bygg og anlegg

Kap. 1716 Forsvarets forskningsinstitutt

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
51	Tilskudd til Forsvarets forskningsinstitutt	163 794	168 872	174 445
	Sum kap. 1716	163 794	168 872	174 445

Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) er et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Styret er instituttets øverste organ, og er ansvarlig for instituttets virksomhet overfor Forsvarsdepartementet. Instituttet har som formål å drive forskning og utvikling for forsvarssektoren. Om lag ni pst. av FFIs aktivitet er oppdrag fra sivile kunder i inn- og utland.

FFIs rolle som rådgiver for forsvarssektorens politiske og militære ledelse er fortsatt sentral. Trekk ved den militærteknologiske utviklingen som kan påvirke forutsetningene for forsvarspolitikken og forsvarsplanleggingen, skal fortsatt vies særlig oppmerksomhet. Rådgivning og støtte knyttet til implementering og utvikling av Forsvarets kapasiteter og struktur er instituttets primære funksjon. FFI skal vektlegge støtte til den pågående moderniseringen av forsvarssektoren.

Post 51 Tilskudd til Forsvarets forskningsinstitutt

Regjeringen foreslår en basisfinansiering av FFI for 2013 på 174,4 mill. kroner. Korrigert for pris kompensasjon er tildelingen videreført på samme reelle nivå som i saldert budsjett for 2012. Ut over den reelle videreføringen av posten kommer effekten av effektivisering, slik at den faktiske økningen vil være 0,8 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. FFIs åtte virksomhetsområder er:

(EBA), jf. omtale under del I, 1. Hovedmål og prioriteringer, vil være fullt ut brukerfinansiert. Iht. Forsvarsdepartementets generelle merinntektsfullmakt vil dette føre til en parallell økning av inntekts- og utgiftssiden til Forsvarsbygg. Omfanget av senterets tjenester vil avhenge av hvor stor den statlige etterspørselen blir. Regjeringen vil derfor komme tilbake til Stortinget med de tallmessige økningene tidligst ifm. Revidert nasjonalbudsjett for 2013.

- forsvarsstruktur-, konsept- og operasjonsanalyser,
- samfunnssikkerhet,
- nettverk, kommando, kontroll og kommunikasjon,
- etterretning, overvåking og oppklaring,
- kampsystemer,
- sensorsystemer og signaturtilpasning,
- våpensystemer, -virkninger og beskyttelse,
- menneskelige faktorer, utstyr og beskyttelse.

Instituttet skal støtte opp under Forsvarsdepartementets målsetting om styrket internasjonalt materiellsamarbeid og økt kjøp av standardiserte produkter til erstatning for egenutvikling av teknologi.

En vesentlig del av FFIs virksomhet finansieres av basisbevilgningen. Denne er en viktig forutsetning for instituttets langsiktige kompetanseoppbygging og dets evne til å kunne ha en selvstendig rådgivende rolle overfor Forsvarsdepartementet.

I samsvar med etablerte prosedyrer for innrapportering av nettobudsjetterte virksomheters kontantbeholdning er det utarbeidet tre standardtabeller med nøkkeltall og kommentarer til FFIs regnskapstall for 2009, 2010 og 2011, jf. Vedlegg 2 til denne proposisjonen.

Kap. 1719 Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	224 346	232 746	237 931
43	Til disposisjon for Forsvarsdepartementet, <i>kan overføres</i>	6 549	18 000	18 000
71	Overføringer til andre, <i>kan overføres</i>	65 204	68 321	65 935
78	Norges tilskudd til NATOs driftsbudsjett, <i>kan overføres</i>	204 728	240 000	240 000
	Sum kap. 1719	500 827	559 067	561 866

Kapitlet dekker fellesutgifter i tilknytning til Forsvarsdepartementet, dekning av uforutsette utgifter som trenger rask avklaring, tilskudd og overføringer til frivillige organisasjoner, og Norges tilskudd til NATOs ulike driftsbudsjett.

Post 01 Driftsutgifter

Posten er videreført på om lag samme reelle nivå som i saldert budsjett for 2012. Ut over den reelle videreføringen av posten kommer effekten av effektivisering, slik at den faktiske økningen vil være 0,8 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. Posten dekker fellesutgifter som beskrevet under.

Forsvarsattacheer og militærrådgivere

Forsvarsattacheene og militærrådgiverne er Forsvarsdepartementets representanter ved norske utenriksstasjoner. Attachéordningen vurderes kontinuerlig, og personellets lokalisering endres etter behov. Det planlegges å opprette forsvarsattachéstillinger ved ambassadene i New Dehli og Tel Aviv fra høsten 2013.

Fordelingen av forsvarsattacheer med sideakkrediteringer og militærrådgivere fremkommer av tabellene under.

Tabell 4.4 Forsvarsattacheer ved norske utenriksstasjoner i 2013

Land	Sideakkreditering	Attaché	Ass. attaché
Afghanistan (Kabul)		1	
Finland (Helsingfors)		1	
Frankrike (Paris)	Luxemburg, Belgia, Spania	1	
Etiopia (Addis Abeba)		1	
Italia (Roma)	Albania, Slovenia, Kroatia	1	
Kina (Beijing)		1	
Latvia (Riga) ¹	Estland, Litauen	1	
Nederland (Haag)	Danmark	1	
Polen (Warszawa)	Tsjekkia, Slovakia, Ungarn	1	
Russland (Moskva)	Hviterussland	1	1
Serbia (Beograd)	Montenegro, Makedonia	1	
Storbritannia (London)	Irland	1	
Tyrkia (Ankara)	Aserbajdsjan, Georgia	1	
Tyskland (Berlin)	Sveits, Østerrike	1	
Ukraina (Kiev)		1	
USA (Washington)	Canada	1	3

¹ Er fullt akkreditert til alle de tre baltiske landene.

Tabell 4.5 Militærrådgivere i 2013

Delegasjon/Sted	Militærrådgivere
FN, New York	2
OSSE, Wien	1
EASFCOM ¹ , Nairobi	1

¹ *Eastern Africa Standby Force Coordination Mechanism*

Militærmisjonen i Brussel

Militærmisjonen i Brussel (MMB) er Norges militære representasjon ved NATO-hovedkvarteret og ivaretar regjeringens militære interesser både i NATO og EU, i tett samarbeid med de respektive norske sivile delegasjonene begge steder. MMB spiller en sentral rolle ifm. Forsvarsdepartementets og Forsvarets beslutningsprosesser knyttet til håndteringen av militærfaglige spørsmål. MMB har også en administrativ støttefunksjon for alle norske militære stillinger i Belgia der utgiftene dekkes over kapittel 1719, post 01, samt for enkelte andre norske stillinger i NATOs komman-

dostruktur. Organisasjon og bemanning i MMB videreføres på om lag samme nivå som i 2012.

Opplærings- og treningstiltak i Afghanistan, Balkan, m.m.

Støtte til de afghanske sikkerhetsstyrkene er fortsatt NATOs høyeste prioritet i internasjonale operasjoner. Den vedtatte transisjonsprosessen for overføring av sikkerhetsansvaret til afghanske myndigheter innebærer en stadig større vekt på opplæring og rådgivning, slik at de afghanske sikkerhetsstyrkene gradvis skal bli i stand til å overta dette ansvaret i hele landet. Det kan også være aktuelt å støtte opplærings- og treningstiltak i andre konfliktområder.

Styrket FN-innsats

Det er en ambisjon å øke norske militære bidrag til FNs fredsoperasjoner. Slike operasjoner er et av FNs mest sentrale og etterspurte virkemidler for å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet. FNs integrerte operasjoner samordner militær, humanitær og utviklingsrettet innsats for best

mulig resultatoppgåelse. De nordiske landene har en uttalt ambisjon om et tettere samarbeid om bistand og felles FN-innsats som videreføres i 2013. Latvia har gitt uttrykk for et ønske om å inngå i dette samarbeidet.

Forsvarsdepartementet vil også i 2013 bidra i arbeidet med å styrke FNs evne til å planlegge og gjennomføre fredsoperasjoner, bl.a. gjennom spesialkomiteen for fredsbevarende operasjoner. Det vil i 2013 bli arbeidet aktivt for å nominere godt kvalifisert personell til ledende stillinger i FN, både til hovedkvarteret og operasjonene.

Forsvarsrettet sikkerhetssektorreform

Forsvarsrettet sikkerhetssektorreform (FSSR) omfatter et bredt spekter av virkemidler for å bistå i reform av militære styrker, herunder bistå mottakerlandene i å ivareta egen sikkerhet og myndighetsutøvelse, samt bidra til å bringe militære styrker under sivil og demokratisk kontroll. FSSR er et viktig virkemiddel for å sikre demokratisk utvikling i unge demokratier og for å bidra til å sikre varig fred i tidligere konfliktområder. Norsk FSSR-støtte er et supplement til de militære styrkebidrag som Norge stiller i ulike operasjoner i utlandet, og støtten er koordinert med Utenriksdepartementet.

Norske bidrag til FSSR er rettet mot NATOs partnerland og potensielle fremtidige allierte og bidrar til å utvikle et sterkere NATO ved å forbedre potensielle nasjoner for medlemskap eller partnerskap. Norge bidrar også til FNs arbeid innenfor sikkerhetssektorreform (SSR), der vi bl.a. stiller lederen for SSR-enheten i FNs operasjon i Kongo (MONUSCO). Sammen med de nordiske landene og afrikanske partnere støtter Forsvarsdepartementet Den afrikanske union (AU) i arbeidet med selv å kunne forestå krisehåndtering på det afrikanske kontinent. Norge vil også i 2013 delta i det nordiske samarbeidsprosjektet *African Capacity Building (ACB)*. Formålet er å bistå land i Øst-Afrika med å etablere regional evne til krisehåndtering og fredsoperasjoner. Norges innsats retter seg i hovedsak mot å styrke kyststaters evne til suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse, herunder ressursforvaltning, miljøvern, sikkerhet til sjøs og bekjempelse av piratvirksomhet. Norge har en militærrådgiver fast stasjonert i Nairobi, som samarbeider tett med offiserer fra landene i området om konseptutvikling og kompetansebygging.

Forsvarsdepartementet tar sikte på å starte opp et FSSR-prosjekt i Sør-Sudan i 2013, der

Norge skal bidra til å bygge kompetanse i deres forsvarsdepartement. Målet er å bidra til å sikre demokratisk kontroll av de væpnede styrker.

Forsvarsbygg

Forsvarsbygg utfører en rekke oppgaver for Forsvarsdepartementet som ikke er finansiert gjennom husleie, ekstraordinært vedlikehold eller investeringer i eiendom, bygg og anlegg (EBA). Disse oppgavene knytter seg bl.a. til juridiske tjenester, beskyttelse og sikring, helhetlig gjennomføringsplanlegging for forsvarssektorens EBA samt forskning og utvikling. Helhetlige gjennomføringsplaner har på etablisementsnivå til hensikt å gi gode oversikter over behov og status for EBA-kapasiteter. Planleggingen gir oversikt over mulige overdekninger og tilhørende utrangingspotensialer og/eller underdekninger og tilhørende investeringsbehov. I tillegg synliggjøres teknisk tilstand og bygnings- og anleggsmessige begrensninger og muligheter.

Miljø

Forsvarsdepartementet vil i 2013 videreføre drift og videreutvikling av forsvarssektorens miljødatabase for å bedre kunnskapen om miljøforhold og som grunnlag for å iverksette nødvendige forbedringstiltak. Forsvarsdepartementet vil også delta i det interdepartementale samarbeidsprogrammet for kartlegging og overvåking av biologisk mangfold. Forsvarsdepartementet tildeler årlig en miljøvernpris for å fremme og premiere gode miljøverntiltak. Forsvarets forskingsinstitutt utfører hav- og miljøkartlegging i nordområdene, bl.a. på oppdrag fra Forsvarsdepartementet.

Støtte til analyse-, plan- og utviklingsarbeid i Forsvarsdepartementet

Videreutviklingen av forsvarssektorens langtidspanleggingsprosess fortsetter i samsvar med beskrivelsen i St.prp. nr. 48 (2007–2008) og Prop. 73 S (2011–2012). Utviklingen av forsvarssektoren foregår nå gjennom et mer kontinuerlig strategisk og langsiktig utviklingsarbeid med utgangspunkt i Forsvarsdepartementet. I denne sammenheng initierer Forsvarsdepartementet i økende grad selv utredninger og analyser, både internt og fra eksterne fagmiljøer. Forsvarsdepartementet trekker også i enkelte tilfeller inn ekstern ekspertise for å støtte utvikling av metoder og verktøy, samt ekstern kvalitetssikring av arbeid og utredninger.

Senter for integritet i forsvarssektoren

Ifm. den økte vektleggingen av god styring er det etablert et Senter for integritet i forsvarssektoren. Dette er samlokalisert med Institutt for forsvarsstudier ved Forsvarets høgskole, og styres og finansieres direkte fra Forsvarsdepartementet. Senteret ble etablert 1. september 2012 med sikte på full drift fra og med 2013.

Senteret skal være et kompetansesenter for forsvarssektoren og har fokus på utviklingen av gode styresett gjennom integritetsbygging og anti-korrupsjonsarbeid. Senteret er etablert som kjernen i et virtuelt nettverk som kobles til instanser og aktører også utenfor forsvarssektoren. Behovene for kompetanse utover det sektoren selv besitter, vil skaffes til veie gjennom bl.a. avtaler med kompetansesentra utenfor forsvarssektoren, som organiseres i det virtuelle nettverket.

Post 43 Til disposisjon for Forsvarsdepartementet

Posten vil bli benyttet til dekning av uforutsette utgifter som trenger en rask avklaring og videreføres på samme nominelle nivå som i saldert budsjett for 2012.

Post 71 Overføring til andre

Posten er reelt redusert med 6,1 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012.

Nasjonalt opplysningskontor i tilfelle krig og annen væpnet konflikt

I tråd med Genèvekonvensjonene III og IV av 12. august 1949 om hhv. behandling av krigsfanger og beskyttelse av sivile i krigstid, samt Tilleggsprotokoll I av 1977 til Genèvekonvensjonene, har statspartene en plikt til å opprette og drifte et nasjonalt opplysningskontor. Dette skal opprettes straks etter fiendtlighetens åpning eller okkupasjon, og skal motta og videresende opplysninger om krigsfanger og beskyttede personer som befinner seg i statens makt. Norges Røde Kors har fra 2007 påtatt seg dette ansvaret på vegne av Norge gjennom avtale med Forsvarsdepartementet. Det årlige tilskuddet inkluderer utgifter til å delta i øvelser på dette området.

Støtte til frivillige forsvarsrelaterte organisasjoner

Forsvarsdepartementet tildeler midler til organisasjoner og virksomheter som støtter opp om Forsvarets oppgaver og bidrar til å styrke befolkningens kunnskap om, og forståelse for, norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. Aktiviteten som organisasjonene og virksomhetene yter skal være et supplement til Forsvarets måloppnåelse. I tillegg til denne overordnede rammen for tildelingene vektlegges også ulike prioriterte områder, herunder aktivitet som støtter opp under oppfølgingen og ivaretagelsen av veteraner og deres nærmeste. De forsvarsrelaterte organisasjonene gir viktige bidrag i oppfølgingen av regjeringens handlingsplan "I tjeneste for Norge" om ivaretagelse av personell før, under og etter utenlandsoperasjoner.

Forsvarsdepartementet har oppdatert retningslinjer og kriterier for tildeling av støtte, og revidert informasjonen som er tilgjengelig på departementets hjemmesider. Retningslinjene innbefatter fra 2012 bl.a. en mer aktivitetsbasert tildeling av støtte, hvor driftsstøttens betydning samtidig reduseres. Dette setter større krav til organisasjonenes aktivitetsbaserte virksomhet, hvor aktivitet som støtter opp om Forsvaret og Forsvarets oppgaver i større grad blir tydeliggjort. Denne vridningen videreføres i 2013. En forutsetning for tilskudd er at organisasjonene utvikler seg i tråd med den generelle samfunnsutviklingen, og Forsvarets endrede struktur. Det settes høye krav til realistiske ambisjonsnivå og forsvarlig forvaltning av tildelte midler.

I de siste årenes ressursdialoger og budsjettproposisjoner, har Forsvarsdepartementet informert organisasjonene om at en fremtidig vridning i tildelingens innretning måtte påregnes, inkl. også reduksjon i støtten til enkelte organisasjoner som ikke lenger anses å ha den samme relevans som tidligere. Forsvarsdepartementet har også i 2012 avholdt ressursdialoger og møter med organisasjonene som mottar drifts- og aktivitetsstøtte, hvor denne vridningen og de nye kravene er presisert. Denne dialogen er viktig for Forsvarsdepartementets oppfølging av tildelte midler. Forsvarsdepartementet vil i 2013 ha ytterligere fokus på måloppnåelse og relevans når det gjelder tilskuddsmottakernes aktiviteter.

Støtte til saker vedrørende andre verdenskrig og kulturhistoriske saker

Forsvarsdepartementet tildeler midler etter søknad til saker og mindre prosjekter tilknyttet andre

verdenskrig, som kan gi anerkjennelse til krigsve-
teraner og andre som ble berørt av krigen, eller
spre kunnskap om andre verdenskrig. Det gis
også under denne posten støtte til kulturhisto-
riske formål med tilknytning til forsvarssektorens
virksomhet. Nærmere omtale av ordningen er til-
gjengelig på Forsvarsdepartementets hjemmesi-
der om departementets tilskuddsordninger.

Post 78 Norges tilskudd til NATOs driftsbudsjett

Posten videreføres på samme nominelle nivå som
saldert budsjett for 2012.

Posten dekker Norges bidrag til driftsbudsjet-
tene i NATO og omfatter drift av kommandostruk-

tur, overvåkings- og kommunikasjonssystemer,
herunder også driftskostnadene knyttet til samar-
beidet innenfor *NATO Airborne Early Warning &
Control* (NAEW&C), *NATO Alliance Ground Sur-
veillance* (AGS), utgifter til *NATO Support Organi-
sation* (NSPO) med tilhørende programmer, øving
av NATO-styrker, pensjonsutbetalinger og den fel-
lesfinansierte delen av NATO-ledete operasjoner.
Videre dekker posten Norges tilknytning til mate-
riellsamarbeidet innenfor rammen av det forsvars-
politiske samarbeidet i EU.

Det er ved budsjetteringstidspunktet knyttet
stor usikkerhet til denne posten, ettersom budsjet-
tene i NATO ikke er ferdigbehandlet. Det vil der-
for kunne bli behov for å justere posten ila. 2013,
basert på de endelige budsjettene i NATO.

Kap. 4719 Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsinntekter	304		
16	Refusjon av foreldrepenger	83		
18	Refusjon av sykepenger	70		
	Sum kap. 4719	457		

Kap. 1720 Felles ledelse og kommandoapparat

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	2 745 428	2 914 228	3 112 185
	Sum kap. 1720	2 745 428	2 914 228	3 112 185

Kapitlet omfatter avdelingene Forsvarets høg-
skole, Forsvarets sanitet, Cyberforsvaret og For-
svarets operative hovedkvarter.

Post 01 Driftsutgifter

Posten økes nominelt med 198 mill. kroner ift. sal-
dert budsjett for 2012. Økningen skyldes i hoved-

sak budsjettekniske endringer bl.a. som følge av
overføring av budsjettansvar mellom Forsvarets
logistikkorganisasjon og Cyberforsvaret.

Nedenfor følger tekniske endringer ift. saldert
budsjett for 2012:

Tabell 4.6 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2012–2013	198,0
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-100,6
Endringer justert for kompensasjoner	97,4
Overføring av budsjettansvar for bedriftshelsetjenesten fra kap. 1720 til 1725	3,1
Teknisk endring knyttet til samhandlingsavtale Ramsund orlogsstasjon	0,3
Overføring av budsjettansvar for idrettsutvalg fra kap. 1720 til respektive styrkeprodusenter	2,8
Overføring av budsjettansvar for lokal informasjonsforvalter fra kap. 1725 til 1720	-0,5
Teknisk omdisponering av budsjettansvar fra kap. 1720 til 1735	16,3
Teknisk justering av rutiner for horisontal samhandel fra kap. 1720 til 1731	6,1
Overføring av budsjettansvar for Spesialoperasjonsavdelingen i Forsvarsstaben fra kap. 1720 til 1725	5,5
Overføring av budsjettansvar for IKT fra kap. 1740 til 1720	-304,4
Teknisk justering av EBA-effektivisering i 2012	10,1
Reell endring	-163,3
Effektivisering	22,7
Faktisk endring av posten	-140,6

Reell reduksjon av posten er på 163,3 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. Reduksjonen skyldes i hovedsak at midlertidige styrkinger fra 2012 ikke videreføres, bl.a. tilknyttet øvelse *Cold Response 2012* og Cyberforsvaret. Ut over den reelle reduksjonen av posten kommer effekten av effektivisering, slik at den faktiske reduksjonen vil være 140,6 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012.

Forsvarets høgskole

Forsvarets høgskole (FHS) skal levere utdannings- og kursvirksomhet til forsvarssektoren, med hovedfokus på utvikling og formidling av militærfaglig kjernekompetanse. FHS gjennomfører bl.a. stabsutdanning, masterutdanning og sjefskurs, og har ansvaret for koordinering av all utdanningsvirksomhet i Forsvaret. I 2013 vil arbeidet med å utvikle god faglig synergi og kostnadsbesparende løsninger mellom de ulike utdannings- og kurstilbudene videreføres. Innenfor forskning og utvikling på forsvarsrelaterte fagfelt

skal FHS være en tung bidragsyter med høy akademisk standard. I tillegg skal FHS håndtere og analysere data fra militære operasjoner gjennom Senter for militære erfaringer.

Forsvarets sanitet

Forsvarets sanitet (FSAN) yter helse- og veterinærtjenester til Forsvarets personell og avdelinger i tjeneste nasjonalt samt ifm. operasjoner og krisesituasjoner nasjonalt og i utlandet. Den operative sanitetstjenesten videreutvikles i 2013, med bl.a. økt fokus på flernasjonalt samarbeid. Dette vil bedre tilgjengeligheten og utholdenheten til FSANs deployerbare enheter som består av bl.a. kirurgiske team, feltsykehus, aeromedisinske evakueringsteam og stressmestringsteam. I den hjemmebaserte sanitetstjenesten skal samarbeidet med det sivile helsevesenet videreutvikles i 2013 for å øke kompetansen, sikre tilgang til helsepersonell og sikre at Forsvarets personell tilbys en god medisinsk behandling. Forbedret samarbeid vil også rettes inn mot det videre arbeidet

med regjeringens handlingsplan "I tjeneste for Norge". I handlingsplanen er koordinering av det medisinske hjelpeapparatet sentralt for å nå målsettingen om at en som blir skadet i tjeneste skal føle seg trygg på å bli ivaretatt både medisinsk og økonomisk. FSAN sørger for mentalhelsetjenester og stressmestring til personell gjennom en aktiv, personlig og tilpasset oppfølging fra forberedelsesfasen til perioden etter hjemkomst fra operasjoner i utlandet. I 2013 vil satsingen på FoU-aktiviteter rettet mot personell før, under og etter slike operasjoner videreføres. Arbeidet med å samlokalisere Forsvarets ulike helsetjenester i Indre Troms videreføres. Dette gjøres i sammenheng med det pågående samarbeidet i regi av Bardu kommune mellom berørte aktører tilknyttet etablering av et nytt medisinsk senter i regionen etter at Troms Militære Sykehus er nedlagt, jf. Prop. 73 S (2011–2012). Det tas sikte på at så mye som mulig av Forsvarets basehelsetjenester i regionen legges inn i et slikt nytt senter. Forsvarets vil således bidra aktivt til at det etableres konstruktive og fremtidsrettede løsninger hvor det trekkes vekslers på de positive synergier som kan skapes gjennom et godt samarbeid. Dette vil være til beste for både Forsvaret, regionale og kommunale myndigheter og ikke minst regionens innbyggere.

Cyberforsvaret

Forsvarets informasjonsinfrastruktur (INI) skiftet navn til Cyberforsvaret i september 2012. Cyberforsvaret skal bidra til å sikre Forsvarets evne til helhetlig styring og ledelse innenfor informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT). Cyberforsvaret understøtter Forsvarets operasjoner hjemme og ute med å etablere, drifte, videreutvikle og beskytte samband. I tillegg har Cyberforsvaret en viktig funksjon innenfor utviklingen mot et nettverksbasert forsvar. I 2013 og perioden fremover tiltar denne utviklingen da flere IKT-relaterte investeringsprosjekter går over i driftsfasen. Dette skal forbedre Forsvarets evne til å operere i samvirkende nettverk, både nasjonalt og internasjonalt, med allierte styrker og partnere. Med flere nye systemer i drift vil det i 2013 være et sterkt fokus på kostnadseffektiviteten i IKT-løsningene. Eldre systemer og infrastruktur vil avvikles raskt for å muliggjøre fornyingen.

Forsvarets operative hovedkvarter

Forsvarets operative kommandostruktur ledes av sjefen for Forsvarets operative hovedkvarter (FOH) og utgjør forsvarssjefens utøvende operative ledd. FOH vil i 2013 videreutvikle evnen til å lede nasjonale fellesoperasjoner og utøve den tildelte operative kommandomyndighet. En hovedleveranse for FOH er å gjennomføre en planmessig og ryddig nedtrapping av våre militære bidrag i Afghanistan. Samtidig med at personell og materiell trekkes ut fra Faryab-provinsen, vil deler av bidraget omdisponeres for å dekke noen av ISAFs kritiske behov. Dette innebærer en justering og omstilling av det norske styrkebidraget i 2013, jf. nærmere omtale i del II, under kapittel 1792 Norske styrker i utlandet.

I 2013 vil det arbeides med å knytte FOH nærmere opp i NATOs nye kommandostruktur, og derved bidra til å gi alliansen en mer synlig rolle i nord, samt bidra til oppdatert kompetanse og situasjonsforståelse hos våre allierte.

FOH vil i 2013 starte planleggingen av et fremtidig luftoperasjonssenter på Reitan. Sjef FOH er tillagt ansvar knyttet til planlegging og gjennomføring av fellesoperative øvelser og tilrettelegging for utenlandsk trening og øving i Norge. Det vil bli gjennomført en serie fellesøvelser, hvor regjeringen legger stor vekt på at utenlandske avdelinger deltar. Alliert treningssenter tilrettelegger for utenlandske enheter som trener og øver i Norge. Senteret er underlagt FOH og er lokalisert til Porsangmoen, med dedikert infrastruktur på Åsegarden og Evenes. Virksomheten videreføres på samme nivå som i 2012. FOH arbeider aktivt for å informere allierte og partnere om egnede og tilrettelagte treningsmuligheter i Norge. *Centre of Excellence/Cold Weather Operations (COE/CWO)* er akkreditert til NATO og ledes fra FOH.

Holdninger, etikk og ledelse

Felles for avdelingene under kapitlet er at arbeidet innenfor holdninger, etikk og ledelse videreføres på alle nivåer. Ambisjonen er at de gode holdninger og den profesjonalitet som preger all operativ virksomhet også skal prege forvaltningsområdet.

Kap. 4720 Felles ledelse og kommandoapparat

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsinntekter	94 999	71 465	54 343
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	17		
16	Refusjon av foreldrepenger	12 530		
17	Refusjon lærlinger	2 819		
18	Refusjon av sykepenger	16 342		
	Sum kap. 4720	126 707	71 465	54 343

Post 01 Driftsinntekter

Posten reduseres nominelt med 17,1 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. Reduksjonen skyldes

i hovedsak endring av inntektsføring for Forsvars- og sikkerhetssektorreform (FSSR) i Forsvaret.

Kap. 1723 Nasjonal sikkerhetsmyndighet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	152 892	129 617	176 772
	Sum kap. 1723	152 892	129 617	176 772

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) er et direktorat, administrativt underlagt Forsvarsdepartementet, og med en delt rapporterings- og ansvarslinje til Justis- og beredskapsdepartementet for sivil sektor og Forsvarsdepartementet for forsvarssektoren.

NSM utgjør sammen med Etterretningstjenesten og Politiets sikkerhetstjeneste de tre nasjonale etterretnings- og sikkerhetstjenestene. Direktoratet har en bred kontaktflate mot andre myndigheter nasjonalt og mot samarbeidende tjenester i andre land og i internasjonale organisasjoner.

Regjeringen legger stor vekt på samfunnets samlede evne til sikkerhet i det digitale rom og ønsker å videreutvikle NSM som det sentrale direktorat for beskyttelse av informasjon og infrastruktur av betydning for samfunnskritiske og andre viktige samfunnsfunksjoner. NSM har et sektorovergripende ansvar og *Norwegian Computer Emergency Response Team* (NorCERT) i NSM

skal koordinere og bistå sektorene ved alvorlige IKT-hendelser.

Post 01 Driftsutgifter

Posten er økt nominelt med 47,2 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. Etter tekniske justeringer og kompensasjoner er posten betydelig styrket gjennom en reell bevilgningsøkning på 42,9 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. Ut over den reelle styrkingen av posten med 42,9 mill. kroner kommer effekten av effektivisering, slik at den faktiske økningen vil være 43,5 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012.

Regjeringen legger opp til en tydelig styrking av NorCERT for å bedre evnen til å forebygge trusler og sårbarheter, samt å oppdage og håndtere alvorlige dataangrep. Styrkingen innebærer døgnkontinuerlig drift av NorCERT. Det vil øke den nasjonale evnen til effektivt å håndtere alvor-

lige IKT-hendelser, gi økt kapasitet til analyse av skadevare og strategisk analyse av IKT-risikobil- det samt styrke koordinering av samarbeidet innenfor cybersikkerhet. Dette betyr at NorCERT videreutvikles som et operativt nasjonalt senter for koordinering og håndtering av trusler og angrep på samfunnskritiske IKT-systemer.

I tråd med vedtakene i den nye langtidsplanen for Forsvaret, jf. Stortingets behandling av Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012), foreslår regjeringen å styrke det forebyggende sikkerhetsarbeidet, herunder øke tilsynskapasiteten og styrke kompetansen innenfor forebyggende sikkerhet.

Regjeringen foreslår også å videreføre styrkingen av NSMs funksjon som rådgiver for ulike virksomheter med beskyttelsesbehov og beskyttelsesverdige objekter i Revidert nasjonalbudsjett for 2012, jf. Stortingets behandling av Innst. 375 S (2011–2012) til Prop. 111 S (2011–2012). Dette innebærer en styrking av arbeidet med veiledning om virksomhetenes ansvar for egenbeskyttelses- tiltak og objektsikring.

NSM skal iht. lov av 20. mars 1998 nr. 10 om forebyggende sikkerhetstjeneste (sikkerhetsloven), ha et kontrollerende og koordinerende ansvar for sikkerhetstiltakene som følger av loven. Dette omfatter alle tiltak for å sikre skjermings- verdig informasjon og objekter mot sikkerhetstruende virksomhet. Lovens virkeområde omfatter offentlig forvaltning (stat og kommune) og de deler av privat sektor som gjennom sin virksomhet må håndtere sikkerhetsgradert informasjon eller som, ved særskilt vedtak, er omfattet av sikkerhetsloven. Primæransvaret for forebyggende sikkerhet ligger hos den enkelte virksomhet. NSM fører tilsyn med sikkerhetstilstanden, tar initiativ til at sikkerhetstiltak utvikles, gir råd og veiledning til virksomhetene og har selv beslutnings- myndighet eller annen utøvende rolle i en rekke saker om sikkerhet.

NSM har også oppgaver ut over sikkerhetsloven. Den frivillige sertifiseringsmyndigheten for IT-sikkerhet i produkter og systemer (SERTIT)

har vært en oppgave for NSM siden opprettelsen av direktoratet. Det samme har de sikkerhetsmes- sige kontrolloppgavene knyttet til lov av 26. juni 1953 nr. 8 om oppfinnelser av betydning for rikets forsvar og forskrift av 6. januar 1997 om fotografe- ring mv. fra luften og kontroll av luftfotografier og opptaksmateriale fra luftbårne sensorsystemer. Siden 2004 har NSM utøvd oppgaven som sekre- tær for koordineringsutvalget for forebyggende informasjonssikkerhet (KIS).

NSM har siden 2004, som et prøveprosjekt, og fast fra 2006, hatt oppgaven som nasjonal koordi- neringsinstans for håndtering av internettrusler og angrep mot offentlige og private virksomheter med viktige samfunnsfunksjoner. NorCERT bidrar gjennom løpende operativ virksomhet med effektive tiltak. Samtidig etableres nettverk og kompetanse som beredskap mot fremtidige alvor- lige anslag. Varslingssystem for digital infrastruk- tur (VDI) er en del av NorCERT og gir myndighe- tene mulighet for varsling og verifisering av alvor- lige og koordinerte angrep mot samfunnsviktig IKT-infrastruktur. NorCERT flyttet inn i nye loka- ler i 2012 og vil i 2013 befestе sin nasjonale koordi- nerende rolle i samarbeid med relevante samar- beidspartnere. Internasjonalt vil rollen befestes gjennom et aktivt samarbeid med tilsvarende enheter i andre land og i internasjonale organisa- sjoner.

NSM ble etablert i 2003 med en delt forvalt- ningsmodell mellom Forsvarsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet. Det endrede trusselbildet har aktualisert behovet for en mer helhetlig tilnærming til de ulike sikkerhetsutfor- dringene ut fra hva samfunnet samlet sett har behov for, på tvers av dagens sektortenkning. End- ringer i sikkerhetstilstanden generelt gir et økt behov for sterkere fokus på bl.a. informasjonssik- kerhet og objektsikkerhet. Derfor etablerte de to departementer i mars 2012 prosjektet "Evaluering og videreutvikling av Nasjonal sikkerhetsmyndig- het". Prosjektet har initiert ekstern evaluering av NSM og vil legge frem sin endelige rapport våren 2013.

Kap. 4723 Nasjonal sikkerhetsmyndighet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsinntekter	9 111	2 682	2 771
16	Refusjon av foreldrepenger	1 501		
18	Refusjon av sykepenger	1 499		
	Sum kap. 4723	12 111	2 682	2 771

Post 01 Driftsinntekter

NSMs inntekter består i stor grad av næringslivets tilskudd til drift av NorCERT, konferanseav-

gifter og refusjoner av utgifter som dekkes av andre etater. Posten er reelt sett videreført på samme nivå som saldert budsjett for 2012.

Kap. 1725 Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	2 023 419	1 985 053	2 022 720
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>			133 000
50	Overføring Statens Pensjonskasse, <i>kan overføres</i>	80 509	19 393	
70	Renter låneordning, <i>kan overføres</i>	5 168	6 224	5 670
	Sum kap. 1725	2 109 096	2 010 670	2 161 390

Kapitlet omfatter Forsvarsstaben, Forsvarets sikkerhetsavdeling, Forsvarets militærgeografiske tjeneste, Forsvarets skole i etterretnings- og sikkerhetstjeneste, Forsvarets mediesenter, Forsvarets Forum, Feltprestkorpsset, Forsvarets regnskapsadministrasjon, Forsvarets lønnsadministrasjon, Vernepliktsverket, Forsvarets personeltjenester, NATO-stillinger i Norge og i utlandet, Forsvarets veteransenter på Bæreia og Regional støttefunksjon i Oslo.

Post 01 Driftsutgifter

Posten økes nominelt med 37,7 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. Denne reduksjonen skyldes i hovedsak tekniske endringer, herunder overføring av budsjettet for den særskilte kompensasjonsordningen for psykiske belastningsskader som følge av deltakelse i utenlandsoperasjoner til post 21 under dette kapitlet. I tillegg kommer reelle endringer i form av reduserte utgifter til personell utenfor stilling samt økte utgifter til bonusordning for avdelingsbefal.

Nedenfor følger tekniske endringer ift. saldert budsjett for 2012:

Tabell 4.7 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2012–2013	37,7
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-88,6
Endringer justert for kompensasjoner	-51,0
Overføring av budsjettansvar for Forsvarets oversikt over instruksverk (FOBID) fra kap. 1700 til 1725	-0,3
Overføring av budsjettansvar for bedriftshelsetjenesten fra kap. 1720 til 1725	-3,1
Teknisk endring knyttet til samhandlingsavtale Ramsund orlogsstasjon	1,0
Overføring av budsjettansvar for lokal informasjonsforvalter fra kap. 1725 til 1720	0,5
Overføring av budsjettansvar for Spesialoperasjonsavdelingen i Forsvarsstaben fra kap. 1720 og 1733 til 1725	-9,5
Overføring av budsjettansvar for kvarter på Linderud og Huseby fra kap. 1725 til 1731	0,1
Overføring av budsjettansvar for felles opptak og seleksjon fra kap. 1732, 1733 og 1734 til 1725	-1,5
Overføring av budsjettansvar for vakt og sikring av Linderud leir fra kap. 1725 til 1731	3,4
Teknisk justering knyttet til utrangering av EBA	1,3
Overføring av budsjettansvar for kantinedrift på Kolsås fra kap. 1725 til 1740	0,3
Overføring av budsjettansvar for forlegning på Huseby og Linderud fra kap. 1731 til 1725	-14,7
Overføring av budsjettansvar knyttet til EBA fra kap. 1725 til 1733	11,6
Overføring av budsjettansvar for Forsvarets seniorforbund fra kap. 1719, post 71 til 1725, post 01	-0,5
Teknisk overføring av budsjett for den særskilte kompensasjonsordningen til kap. 1725, post 21	130,0
Teknisk justering av EBA-effektivisering i 2012	-67,8
Reell endring	-0,2
Effektivisering	11,2
Faktisk endring av posten	11,0

Ut over den reelle reduksjonen av posten med 0,2 mill. kroner kommer effekten av effektivisering, slik at den faktiske økningen vil være 11,0 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012.

Forsvarsstaben

Forsvarsstaben har på vegne av forsvarssjefen gjennomførings- og oppfølgingsansvaret for de oppdrag etaten pålegges av Forsvarsdepartementet. Forsvarsstaben har også operative funksjoner for å kunne ivareta evnen til helhetlig gjennomføring, styring og oppfølging av operativ virksomhet. I 2013 vil Forsvarsstaben starte iverksettelsen

av den vedtatte langtidsplanen i Forsvaret. Øvrige sentrale fokusområder vil være videre effektivisering, forbedring av styrings- og kontrollmekanismer, forsvarlig forvaltning samt utvikling av Forsvarets felles integrerte forvaltningssystem.

Avdeler under Forsvarsstaben

Vernepliktsverket (VPV) har det koordinerende ansvaret for rekrutteringsvirksomheten i Forsvaret og rekrutterer kvinner og menn til tjeneste og utdanning i hele totalforsvaret. I tillegg har VPV ansvaret for utskrivning og verneplikt, samt rulleføring av yrkesbefalet og personell som ikke er i tje-

neste. VPV gjennomfører innledende søknadsbehandling og har ansvar for felles opptak og seleksjon til Forsvarets grunnleggende utdanning. Ny todelt sesjonsordning skal evalueres i 2013 i den hensikt å vurdere effekten sett opp mot målene om økt rekruttering av kvinner og betydelig redusert frafall. VPV vil i 2013, sammen med andre HR-rettede avdelinger, ha fokus på arbeidet med utvikling av ny HR-funksjonalitet i Forsvarets felles integrerte forvaltningssystem. VPV administrerer hærreserven.

Prosjektet Forsvarets veteranjeneste (FVT) ble styrket i 2012. I 2013 vil prosjektet bli evaluert, og arbeidet videreføres i en permanent ny organisasjon med et godt apparat for ivaretagelse og anerkjennelse av veteraner i tråd med regjeringens handlingsplan "I tjeneste for Norge" og Meld. St. 34 (2008–2009) "Fra vernepliktig til veteran".

Forsvarets sikkerhetsavdeling (FSA) er underlagt sjef Forsvarsstaben. FSA ivaretar det overordnede ansvar for utøvelsen av forebyggende sikkerhetstjeneste i Forsvaret i medhold av sikkerhetsloven med underliggende forskrifter.

For øvrige fellesinstitusjoner under kapitlet vil aktiviteten i hovedsak videreføres på 2012-nivå.

NATO-stillinger

NATOs kommandostruktur (NCS) gjennomgår betydelige endringer og skal reduseres fra ca. 13 000 til ca. 8 800 stillinger samtidig som alliansens ambisjonsnivå og operative evne skal videreføres. En rekke omorganiseringer vil finne sted før NATOs kommandostruktur etter planen skal oppnå *Initial Operating Capability* (IOC) innen utgangen av 2013. Det legges opp til at Norge fortsatt skal bidra substansielt til den nye kommandostrukturen, med godt kvalifisert personell, på et nivå som er tilpasset de helhetlige reduksjonene og endringene som vi har vært med på å beslutte i NATO. Forsvarets personelltjenester ivaretar det administrative og forvaltningsmessige ansvaret

for Forsvarets personell som tjenestegjør i NATO og øvrige faste stillinger i utlandet.

Post 21 Særskilt kompensasjonsordning for psykiske belastninger

Forsvarsdepartementet etablerte i 2012 en todelt kompensasjonsordning for psykiske belastningskader som følge av deltakelse i operasjoner i utlandet i perioden 1978 og frem til 1. januar 2010. Todelingen innebærer at skadelidte kan få utbetalt 65G ved 100 pst. ervervsmessig uførhet ved psykiske belastningsskader, dersom de samme beviskravene og bevistema som gjelder etter det lovfestede objektive ansvaret i forsvarspersonelloven § 12b, er oppfylt. I tillegg videreføres den opprinnelige kompensasjonsordningen med 35G ved 100 pst. ervervsmessig uførhet med de lempeligere vilkår som gjelder i dag. Det ble ifm. behandlingen av Revidert nasjonalbudsjett for 2012, jf. Innst. 375 S (2011–2012) til Prop. 111 S (2011–2012), opprettet en post 21 under kapittel 1725 for utgifter under den særskilte kompensasjonsordningen. I 2013 samles bevilgningene for den todelt ordningen på denne posten.

Post 50 Overføringer Statens Pensjonskasse

Posten gjelder utgifter til førtidspensjon ved fylte 60 år for sivilt personell før Folketrygden overtar ansvaret. Ordningen opphørte 31. desember 2005. I 2013 vil følgelig samtlige som benyttet seg av ordningen ha nådd aldergrensen på 67 år, og det settes ikke av midler til posten.

Post 70 Renter låneordning

Posten gjelder utgifter til rentestønad for å dekke differansen mellom utlånsrenten i Befalets låneordning og markedsrenten, samt utbetalinger av garantiansvar. I 2013 reduseres posten med 0,7 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012 grunnet reduserte inntektskrav under kapittel 4725, post 70.

Kap. 4725 Fellesinstitusjoner og -inntekter under Forsvarsstaben

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsinntekter	61 475	52 383	60 192
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	2		
16	Refusjon av foreldrepenger	7 522		
17	Refusjon lærlinger	2 248		
18	Refusjon av sykepenges	12 626		
70	Renter låneordning	5	36	
90	Lån til boligformål	177	648	
	Sum kap. 4725	84 055	53 067	60 192

Post 01 Driftsinntekter

Posten økes nominelt med 7,8 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012 grunnet reviderte inntektsforventninger.

Post 90 Lån til bolig

Posten reduseres reelt med 0,6 mill. kroner ift. saldert budsjett 2012. Det forventes ingen inntekter på posten i 2013.

Post 70 Renter låneordning

Posten reduseres reelt med 0,036 mill. kroner ift. saldert budsjett 2012. Det forventes ingen inntekter på posten i 2013.

Kap. 1731 Hæren

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	5 735 913	5 540 610	5 607 269
	Sum kap. 1731	5 735 913	5 540 610	5 607 269

Post 01 Driftsutgifter

Posten økes nominelt med 66,7 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. I 2013 starter justeringen av Hærens konseptuelle innretning som Stortinget har sluttet seg til gjennom behandlingen av Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012). Hæren skal videreføre det gode trenings- og øvingsnivået fra 2012 og innfase nytt materiell. Hæren videreutvikles med en økt evne til gjen-

nomføring av brigadeoperasjoner. To av brigadens manøverbataljoner skal endre innretning. Panserbataljonen vil få et større innslag av vervede og derigjennom deployerbarhet og reaksjonsevne på lik linje som Telemark bataljon. Dette vil muliggjøre to selvstendige bataljonsstridsgrupper i fremtiden. 2. bataljon på Skjold vil rettes inn mot mer mobilitet i utfordrende terreng. Logistikk- og støtteorganisasjonen omorganiseres og videreut-

vikles for å styrke Hærens operative evne og utholdenhet hjemme og ute.

Nedenfor følger tekniske endringer ift. saldert budsjett for 2012:

Tabell 4.8 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring	66,7
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-203,3
Endringer justert for kompensasjoner	-136,6
Teknisk endring knyttet til samhandlingsavtale Ramsund orlogsstasjon	0,1
Overføring av budsjettansvar for idrettsutvalg fra kap. 1720 til 1731	-0,5
Teknisk justering av rutiner for horisontal samhandel mellom kap. 1720 og 1731	-6,1
Overføring av budsjettansvar for kvarter på Linderud og Huseby fra kap. 1725 til 1731	-0,1
Overføring av budsjettansvar for vakt og sikring av Linderud leir fra kap. 1725 til 1731	-3,4
Overføring av budsjettansvar for forlegning på Huseby og Linderud fra kap. 1731 til 1725	14,7
Teknisk omdisponering av midler til operasjonsspesifikk trening fra kap. 1731 til 1760, post 45	172,4
Teknisk justering grunnet ny ordning for transport av materiell	-7,2
Teknisk justering av EBA-effektivisering i 2012	20,4
Reell endring	53,7
Effektivisering	43,4
Faktisk endring av posten	97,1

Ut over den reelle styrkingen av posten med 53,7 mill. kroner kommer effekten av effektivisering, slik at den faktiske økningen vil være 97,1 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012.

Overordnede oppgaver

Hæren skal styrkeprodusere og stille landmilitære kapasiteter på beredskap for innsats hjemme og ute i hele spekteret fra fred til væpnet konflikt. Hærens innretning, organisering og trening skal i årene som kommer endres for å øke operativ evne, tilgjengelighet og kvalitet. Brigaden er rammeverket for å utdanne og stille godt trente og etterspurte styrkebidrag. Hæren skal i sterkere grad utnytte sammenhengen mellom operativ struktur, styrkeproduksjonsstruktur og kompetansestruktur for å bedre evnen til å levere stridsklare enheter. Hæren skal videreutvikle brigadens evne til gjennomføring av taktiske samvirkeoperasjoner i en fellesoperativ ramme og gjennom tilførsel av nytt materiell få økt egenbeskyttelse og større ildkraft.

I 2013 vil Hæren være engasjert i løpende oppdrag nasjonalt, bl.a. gjennom grensevakten samt vakthold og sikring av kongehuset, og stille bidrag til pågående operasjoner i utlandet. Operasjonen i Afghanistan blir betydelig redusert og Hærens styrkebidrag er stabsoffiserer, logistikk, mentorbidrag og instruktører til opplæring.

Organisasjon og styrkestruktur

Hæren vil ilt. 2012 nå de mest sentrale målsettingene som var nedfelt i langtidsplanen for Forsvaret for perioden 2009–2012. Hæren vil i 2013 bl.a. modernisere og videreutvikle grensevakten, utvikle og omorganisere logistikkbase land for å ytterligere optimalisere den operative logistikken, og videreføre innfasingen av Archer artillerisystem. Hæren er i hovedsak lokalisert til Indre Troms, Østerdalen og Sessvollmoen.

Brigade Nord er Hærens hovedelement i det mobile landforsvaret. Innenfor rammen av Brigade Nord videreføres Hærens tyngdepunkter i Troms og Østerdalen med to mekaniserte manø-

verbataljoner og en lett infanteribataljon, med tilhørende logistikk- og taktisk støtte.

Strukturen vil baseres på fast ansatte, vervede spesialister, avdelingsbefal og vernepliktige som gjennomfører førstegangstjeneste og som vil være godt samtrente. Utviklingen av brigadekommandoen som det høyeste taktiske kommandonivå i Hæren, videreføres. Panserbataljonen starter oppbyggingen fra i hovedsak å være en vernepliktsbasert avdeling mot å bli likeverdig med Telemark bataljon med evne til hurtig innsats. Disse bataljonene, med støtteavdelinger, vil i hovedsak bestå av vervede, men med et tydelig innslag av personell inne til førstegangstjeneste. 2. bataljon omvæpnes til en lett infanteribataljon med lette avdelingsvåpen med høy mobilitet og ildkraft. For å starte omvæpningen endres innkallingstidspunktet for 2. bataljon fra vinterinnkalling til sommerinnkalling i 2013. Bataljonen skal kunne inngå i en arktisk innsatsstyrke, og et konsept for denne styrken skal utredes 1. og 2. kv. 2013.

Forsvarets spesialkommando/Hærens jegerkommando inngår i Hærens struktur, men er en felles strategisk ressurs. HM Kongens Garde (HMKG) videreføres for å ivareta kontinuerlig vakthold og sikring av kongehuset. HMKG skal også kunne løse oppdrag til støtte for samfunnsikkerheten, basert på tilgjengelige ressurser. Dette innebærer bl.a. å kunne bistå politiet innenfor rammer satt av bistandsinstruksen. HMKG vil trene sammen med politiet og andre relevante avdelinger i Forsvaret. Grensevakten videreutvikles som en moderne, effektiv organisasjon for grenseovervåking i sammenheng med etablering av to nye grensestasjoner, for å bidra til å dekke de krav som stilles til Schengen-området yttergrense og Norges forpliktelser iht. Grenseavtalen av 1949. For enkelte kategorier personell vil grensevakten i 2013 gjennomføre en prøveordning med 18 måneders førstegangstjeneste.

Forsvarets kompetansesenter for logistikk og operativ støtte (FKL) er et felles kompetanse- og operasjonsstøttesenter for hele Forsvaret. FKL videreutvikles på Sessvollmoen for å kunne levere felleskapasiteter innenfor operativ logistikk, forvaltningssystemer og virksomhetsprosesser. Utviklingen av FKL vil ses i lys av en helhetlig gjennomgang av Hærens logistikk- og støtteorganisasjon for å samordne og sikre en best mulig støtte til både Hæren og Forsvaret for øvrig.

Hæren vil i 2013 utrede en samordning av funksjoner mellom Hærstaben og Brigade Nord's stab for å effektivisere ledelse og styring. I denne sammenhengen vil også den helhetlige organiseringen av Hærstaben bli vurdert.

Materiell som vil bli innfaset og driftsatt i Hæren vil være rettet mot bl.a. moderniseringen av brigadens avdelinger, HMKG, Grensevakten og Hærens taktiske treningssenter. Innfasingen av Archer rørartilleri fortsetter. Samlet vil anskaffelsene bidra til å styrke Hærens evne til forflytning, egenbeskyttelse, ildkraft og kompetanse innenfor operativt samvirke.

Personell, utdanning og kompetanse

Hæren vil fortsette å støtte implementering av tiltak iht. regjeringens handlingsplan for ivaretagelse av personell før, under og etter utenlandsoperasjoner.

For å oppnå balanse på personellområdet vektlegger Hæren tiltak for å styrke rekruttering og evne til å beholde den nødvendige kompetansen. Det vil bli lagt særskilt vekt på kunnskapsbaserte tiltak mot konkurranseutsatt kompetanse.

Innfasing av karriere- og tjenestegjøringsplaner i Hæren er et viktig element for å gi forutsigbarhet og trygghet for personellet og deres familier.

Hærens skoler ivaretar det grunnleggende utdanningsbehovet til sentrale deler av Hærens operative avdelinger. Hæren vil kontinuerlig arbeide for å modernisere og optimalisere sin utdanningsvirksomhet for å bygge en fremtidsrettet kompetansestruktur for egen forsvarsgren og resten av sektoren. Hæren vil på noen områder i større grad trekke på sivil kompetanse.

Hærreserven består av vernepliktig befall og nylig utdannede mannskaper hvor en mindre andel er på beredskapskontrakter. Denne reserven er en viktig ressurs for styrking av de stående avdelingene for beredskap og operasjoner, og bedrer Hærens evne til styrkeoppbygging, nasjonal krisehåndtering og rekruttering til operasjoner i utlandet. Reservens administreres av Vernepliktsverket. Resterende deler av vernepliktsmassen skal overføres direkte til Heimevernet etter avsluttet førstegangstjeneste.

For Hæren er det spesielt viktig å videreføre verneplikten som grunnlag for styrkeproduksjon og rekruttering. Antall vernepliktige som gjennomfører førstegangstjeneste skal fortsatt være tilpasset Forsvarets fremtidige behov.

Arbeidet innenfor holdninger, etikk og ledelse videreføres på alle nivåer i Hæren. Ambisjonen er at de gode holdninger og den profesjonalitet som preger all operativ virksomhet også skal prege forvaltningsområdet.

Kap. 4731 Hæren

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsinntekter	87 649	49 651	61 642
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	544		
16	Refusjon av foreldrepenger	23 965		
17	Refusjon lærlinger	3 234		
18	Refusjon av sykepenger	24 949		
	Sum kap. 4731	140 341	49 651	61 642

Post 01 Driftsinntekter

Posten er etter tekniske justeringer og kompensasjoner reelt økt med om lag 11 mill. kroner ift. sal-

dert budsjett for 2012 pga. økt salg og leieinntekter.

Kap. 1732 Sjøforsvaret

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	3 392 000	3 417 958	3 610 045
	Sum kap. 1732	3 392 000	3 417 958	3 610 045

Post 01 Driftsutgifter

Posten økes nominelt med 192,1 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. Økningen nyttes til en styrking av Sjøforsvarets aktivitet, både samlet og i Nord-Norge, og prioritet gis til slutføring av den gjenstående del av innfasingen av nye fregatter og korvetter.

Innfasingen av fregatter og korvetter gir et svært moderne og styrket sjøforsvar med betydelig operativ slagkraft og økt evne til tilstedeværelse i nord. Det er en klart definert målsetting å øke aktiviteten i nord ytterligere.

Nedenfor følger tekniske endringer ift. saldert budsjett for 2012:

Tabell 4.9 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2012–2013	192,1
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-116,6
Endringer justert for kompensasjoner	75,5
Teknisk endring knyttet til samhandlingsavtale Ramsund orlogsstasjon	-2,0
Overføring av budsjettansvar for idrettsutvalg fra kap. 1720 til 1732	-0,6
Overføring av budsjettansvar for felles opptak og seleksjon fra kap. 1732 til 1725	0,6
Teknisk justering grunnet ny ordning for transport av materiell	-1,0
Overføring av budsjettansvar for ett Reine-klasse fartøy fra kap. 1734 til 1732	-32,5
Teknisk justering av EBA-effektivisering i 2012	8,1
Reell endring	48,2
Effektivisering	39,0
Faktisk endring av posten	87,2

Ut over den reelle budsjettmessige styrkingen av posten med 48,2 mill. kroner kommer effekten av effektivisering, slik at den faktiske økningen vil være 87,2 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012.

Overordnede oppgaver

Sjøforsvaret skal styrkeprodusere og stille maritime kapasiteter til beredskap og innsats nasjonalt og i utlandet i hele spekteret fra fred til væpnet konflikt. Sjøforsvarets kapasiteter skal hevde suverenitet og suverene rettigheter, utøve myndighet og støtte opp om ivaretagelsen av norske interesser. Tilstedeværelse av Sjøforsvarets styrker bidrar til å skape stabilitet, troverdighet og forutsigbarhet, og er en viktig ressurs til den daglige maritime sikkerhet i norske havområder. Aktiviteten i Sjøforsvaret vil også i 2013 understøtte regjeringens nordområdesatsing.

Gjennom trening og deltakelse i øvelser, nasjonalt og i utlandet, bygges kompetanse for effektivt å utnytte Sjøforsvarets kapasiteter i løsning av gitte oppgaver, selvstendig eller i samarbeid med andre. Sjøforsvaret skal stille et mineryddingsfartøy på beredskap i hele 2013 for NATOs hurtige reaksjonsstyrke *NATO Response Force* (NRF), og være en del av *Standing NATO Mine Counter Measures Group 1* (SNMCMG 1) med to fartøy i fire måneder. Den samlede øvings- og seilingsaktiviteten i Sjøforsvaret planlegges økt ift. 2012.

Organisasjon og styrkestruktur

Sjøforsvaret fortsetter i 2013 med innfasingen av den nye fartøystrukturen. Sjøforsvaret er fremtidsrettet og moderne og disponerer fartøyer og avdelinger som utfyller hverandre godt.

Commander Norwegian Task Group (COM-NORTG) videreføres som et sjømilitært ledelseselement på taktisk nivå. Marinejegerkommandoen er administrativt og styrkeproduksjonsmessig underlagt generalinspektøren for Sjøforsvaret, men er en felles strategisk ressurs. Fregattene vil oppnå full kapasitet når de utrustes med nye maritime helikoptre og sjømålsmissiler. Fregattene kan imidlertid allerede nå løse de fleste forutsatte oppdrag. Den siste av de seks korvettene forventes levert i 2012. KNM Skjold, som var den første korvetten som ble levert, er nå tilbake på verftet for å bli oppdatert til samme status som de øvrige fartøyene. KNM Skjold er forventet tilbake i operativ tjeneste i 2013. Oppdatering av minerydderfartøyer og undervannsbåter fortsetter i 2013. Minedykkerkommandoen videreføres. Nytt logistikk- og støttefartøy planlegges levert innen utgangen av 2016, jf. Stortingets behandling av Innst. S. nr. 370 (2008–2009) til St.prp. nr. 70 (2008–2009) "Om investeringar i Forsvaret". Kystjegerkommandoen videreføres og skal kunne inngå som en del av en arktisk innsatsstyrke. De to fartøyene i Reine-klassen skal avvikles i Heimevernet og overføres til Sjøforsvaret innen 1. januar 2013 med tilhørende årsverk og økonomiske res-

surser, hvorav ett fartøy vil bli disponert av Kystvakten.

Den nye strukturen vil styrke Sjøforsvarets operative kapasitet i 2013. Det planlegges med mer seiling og økt tilstedeværelse i nordområdene i takt med at strukturen bemannes og driftsettes.

Den tidligere basen Olavsvern er slettet fra inventarlisten til NATO og avhendingsprosessen videreføres i tråd med gjeldende retningslinjer. Olavsvern er lagt ut på markedet for salg.

Personell, utdanning og kompetanse

Sjøforsvaret vil fortsette å støtte implementering av tiltak iht. regjeringens handlingsplan for ivaretagelse av personell før, under og etter utenlandsoperasjoner.

For å bedre balansen på personelloområdet vektlegger Sjøforsvaret fortsatt tiltak for å styrke rekruttering, aktive tiltak for re-rekruttering, og

evnen til å beholde den nødvendige kompetansen. Det vil bli lagt særskilt vekt på kunnskapsbaserte tiltak mot konkurranseutsatt kompetanse.

Innfasing av karriere- og tjenestegjøringsplaner i Sjøforsvaret er et viktig element for å gi forutsigbarhet og trygghet for personellet og dets familier.

Sjøforsvarets skoler ivaretar det grunnleggende utdanningsbehovet til sentrale deler av Sjøforsvaret, inkl. Kystvakten. Sjøforsvaret vil kontinuerlig arbeide for å modernisere og optimalisere sin utdanningsvirksomhet for å bygge en fremtidsrettet kompetansestruktur for egen forsvarsgren og resten av sektoren. Sjøforsvaret vil på noen områder i større grad trekke på sivil kompetanse.

Arbeidet innenfor holdninger, etikk og ledelse videreføres på alle nivåer i Sjøforsvaret. Ambisjonen er at de gode holdninger og den profesjonalitet som preger all operativ virksomhet også skal prege forvaltningsområdet.

Kap. 4732 Sjøforsvaret

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsinntekter	56 798	38 031	50 787
16	Refusjon av foreldrepenger	11 672		
17	Refusjon lærlinger	3 110		
18	Refusjon av sykepenger	10 877		
	Sum kap. 4732	82 457	38 031	50 787

Post 01 Driftsinntekter

Posten er etter tekniske justeringer og kompensasjoner reelt økt med 11,9 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012, med bakgrunn i økninger i leie-

inntekter for bolig og kvarter, samt økning relatert til salg av enkeltmåltider. Dette kommer i tillegg til refusjoner som følge av Sjøforsvarets ivaretagelse av vertslandsstøtten overfor *NATO Joint Warfare Centre*.

Kap. 1733 Luftforsvaret

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	4 233 766	4 133 922	4 298 998
	Sum kap. 1733	4 233 766	4 133 922	4 298 998

Kapitlet dekker Luftforsvaret utenom Redningshelikoptertjenesten som er budsjettert over kapittel 1791.

Post 01 Driftsutgifter

Posten økes nominelt med 165,1 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. Styrkingen i 2013 går til innføring og driftsetting av ny struktur (maritime helikoptre og transportfly) og å utvide helikopterberedskapen på Rygge til også å omfatte håndhevelsesbistand til politiet. I tillegg legger budsjettforslaget til rette for at Luftforsvaret i 2013 vil kunne videreføre aktivitetsnivået for kampfly (F-

16), EK-fly (DA-20), maritime overvåkningsfly (P-3), kontroll og varsling, luftvern samt drift av baser og stasjoner. Nordområdene vil være hovedfokus for den flyoperative virksomheten. Luftforsvaret viderefører i første kvartal 2013 et C-130J transportflybidrag i Afghanistan. Driftssetting av en levetidsforlenget Lynx, vil gi helikopterstøtte til Kystvakten ut 2013 og i 2014. Oppgraderingen av kampfly (F-16) og maritime overvåkningsfly (P-3) fortsetter. Samtidig legger regjeringens budsjettforslag til rette for mottak av nye maritime helikoptre i 2013.

Nedenfor følger tekniske endringer ift. saldert budsjett for 2012:

Tabell 4.10 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2012–2013	165,1
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-133,6
Endringer justert for kompensasjoner	31,5
Overføring av budsjettansvar for idrettsutvalg fra kap. 1720 til 1733	-0,5
Overføring av budsjettansvar for Spesialoperasjonsavdelingen i Forsvarsstaben fra kap. 1733 til 1725	4,0
Overføring av budsjettansvar for felles opptak og seleksjon fra kap. 1733 til 1725	0,6
Overføring av budsjettansvar knyttet til EBA fra kap. 1725 til 1733	-11,6
Teknisk justering grunnet ny ordning for transport av materiell	-2,0
Overføring av budsjettansvar for luftvarslingskjeden fra kap. 1740 til 1733	-2,5
Rammeoverføring knyttet til EBA fra kap. 1733 til Justis- og beredskapsdepartementet	17,8
Teknisk justering av EBA-effektivisering i 2012	13,3
Reell endring	50,6
Effektivisering	33,2
Faktisk endring av posten	83,8

Ut over den reelle budsjettmessige styrkingen av posten med 50,6 mill. kroner kommer effekter av effektivisering, slik at den faktiske økningen vil være 83,8 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012.

Overordnede oppgaver

Luftforsvarets hovedoppgave er å styrkeprodusere luftmilitære kapasiteter til Forsvarets styrkestruktur samt stille styrker på beredskap for luftovervåking, myndighetsutøvelse og suvereni-

tetshevdelse, nasjonalt og i utlandet i hele spekteret fra fred til væpnet konflikt. Deler av den luftoperative strukturen er tilgjengelig på kort varsel for operasjoner hjemme og ute. Luftforsvaret bidrar i 2013 til operasjoner i utlandet med et transportflybidrag med C-130J i Afghanistan ut første kvartal, med mulighet for forlengelse i ytterligere tre måneder. I tillegg vil C-130J bidra med annen transport av gods og personell i inn- og utland. Luftforsvarets helikopterbidrag med Bell-helikoptre i Afghanistan (*Norwegian Aeromedical Detachment*) ble trukket tilbake til Norge

høsten 2012. Luftforsvarets Bell-helikoptre vil i 2013 rettes inn mot nasjonale oppgaver. Som et ledd i regjeringens arbeid for å styrke samfunnssikkerheten foreslår regjeringen at det etableres en permanent og utvidet helikopterberedskap til støtte for politiet på Rygge. Beredskapen blir utvidet til også å omfatte håndhevelsesbistand.

Luftforsvaret viderefører oppdrag mht. ressurs- og miljøoppsyn over havområdene, samt søke- og redningsoperasjoner. Maritim kontraterrorberedskap videreføres med tilgjengelige systemer.

Trening og øving i Luftforsvaret i 2013 vil videreføre evnen til å løse oppdrag i nordområdene, herunder evnen til maritim luftovervåking og håndtering av ev. krenkelser på en troverdig måte, samtidig som understøttelse av operasjonene i utlandet har høy prioritet. Luftforsvaret skal fortsette innføring og driftssetting av nye maritime helikoptre og trening av personell til disse. Luftforsvaret skal i 2013 fortsette innføring av det siste nye C-130J transportfly med gjenstående oppretting av besetninger og tilførsel av nødvendig reservedelslager og infrastruktur. Regjeringen viderefører kampflysystemene og maritime overvåkingsfly på samme nivå som i saldert budsjett for 2012.

Organisasjon og styrkestruktur

Som oppfølging av Stortingets behandling av Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012), fortsettes i 2013 arbeidet med å forberede en rekke struktur- og organisasjonsendringer som vil finne sted i de kommende to langtidsprio-der i Luftforsvaret. Deriblant anskaffelse av nye kampfly med tilhørende baseløsning på Ørland, etableringen av en fremskutt operasjonsbase for F-35 på Evenes, nedleggelse av flystasjoner og omstruktureringen av luftkommando- og kontrollstrukturen i Luftforsvaret.

Bredden av kapasiteter i Luftforsvaret videreføres i 2013 på om lag på samme nivå som i 2012. I 2013 legger regjeringens budsjettforslag til rette for videreført innføring og driftssetting av maritime helikoptre iht. oppdatert fremdriftsplan basert på forsinket leveringstakt. Opptrening og bruk av de første helikoptrene vil prioriteres til de

helikopterbærende fartøyene i Kystvakten. Operativ testing og evaluering av maritime helikoptre blir gjennomført ved Bardufoss flystasjon. Dagens Lynx-helikoptre utfases gradvis ifm. innfasingen av nye kystvakthelikoptre. Til erstatning for det tapte C-130J transportflyet vil et erstatningsfly innføres og driftssettes i 2012–2013.

Luftkommando- og kontrollstrukturen vil moderniseres og videreutvikles. Dette ses i sammenheng med NATOs plan for integrasjon av det moderne og enhetlige kommando- og kontrollsystemet, *Air Command and Control System* (ACCS).

Luftforsvarets rekruttutdanning videreføres på Madla i samarbeid med Sjøforsvaret.

Personell, utdanning og kompetanse

Luftforsvaret vil fortsette å støtte implementering av tiltak iht. regjeringens handlingsplan for ivaretagelse av personell før, under og etter utenlandsoperasjoner.

For å oppnå balanse på personellområdet vektlegger Luftforsvaret tiltak for å styrke rekruttering og evne til å beholde den nødvendige kompetansen. Det vil bli lagt særskilt vekt på kunnskapsbaserte tiltak mot konkurranseutsatt kompetanse. I tillegg skal Luftforsvaret fortsette å utvikle sitt samarbeid med de sivile utdanningsetatene for å bedre rekrutteringen til teknisk grunnutdanning.

Innfasing av karriere- og tjenestegjøringsplaner i Luftforsvaret er et viktig element for å gi forutsigbarhet og trygghet for personellet og deres familier.

Luftforsvarets skoler ivaretar det grunnleggende utdanningsbehovet til sentrale deler av Luftforsvaret, inkl. Redningstjenesten. Luftforsvaret vil kontinuerlig arbeide for å modernisere og optimalisere sin utdanningsvirksomhet for å bygge en fremtidsrettet kompetansestruktur for egen forsvarsgren og resten av sektoren. Luftforsvaret vil på noen områder i større grad trekke på sivil kompetanse.

Arbeidet innenfor holdninger, etikk og ledelse videreføres på alle nivåer i Luftforsvaret. Ambisjonen er at de gode holdninger og den profesjonalitet som preger all operativ virksomhet også skal prege forvaltningsområdet.

Kap. 4733 Luftforsvaret

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsinntekter	145 855	165 030	171 363
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	357		
16	Refusjon av foreldrepenger	11 274		
17	Refusjon lærlinger	3 883		
18	Refusjon av sykepenger	15 315		
	Sum kap. 4733	176 684	165 030	171 363

Post 01 Driftsinntekter

Posten videreføres reelt på samme nivå som i saldert budsjett for 2012.

Kap. 1734 Heimevernet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	1 158 779	1 109 252	1 093 503
	Sum kap. 1734	1 158 779	1 109 252	1 093 503

Post 01 Driftsutgifter

Posten reduseres nominelt med 15,7 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. Reduksjonen skyldes at to Reine-klasse fartøyer med årsverk og tilhørende økonomiske ressurser overføres fra Heimevernet til Sjøforsvaret, hvorav ett vil bli disponert av Kystvakten. Det høye øvingsnivået til innsatsyrkene på 90 pst. videreføres. Regjeringen legger,

i tråd med den nye langtidsplanen, opp til mer utstyr og økt trening og øving av områdestrukturen i 2013. Kurs- og kompetansevirksomheten for befal og spesialister styrkes vesentlig i 2013. Tiltakene vil bidra til at HV videreutvikles og øker den operative evnen ytterligere.

Nedenfor følger tekniske endringer ift. saldert budsjett for 2012:

Tabell 4.11 Budsjettekniske endringer

	(i mill.kr)
Nominell endring 2012–2013	-15,7
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-40,7
Endringer justert for kompensasjoner	-56,4
Teknisk endring knyttet til samhandlingsavtale Ramsund orlogsstasjon	0,1
Overføring av budsjettansvar for idrettsutvalg fra kap. 1720 til 1734	-1,2
Overføring av budsjettansvar for felles opptak og seleksjon fra kap. 1734 til 1725	0,3
Teknisk justering grunnet ny ordning for transport av materiell	-1,7
Overføring av budsjettansvar for Reine-klassen fra kap. 1734 til 1732 og 1790	65,0
Teknisk justering av EBA-effektivisering i 2012	4,4
Reell endring	10,5
Effektivisering	9,5
Faktisk endring av posten	20,0

Ut over den reelle styrkingen av posten med 10,5 mill. kroner kommer effekten av effektivisering, slik at den faktiske økningen vil være 20,0 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012.

Interne kostnadsreduserende tiltak i Heimevernet sammen med den bevilgningsmessige styrkingen gjør det mulig å styrke trening av Heimevernets områdestruktur og øke kompetansen blant heimevernsbefalet.

Overordnede oppgaver

Heimevernet har et landsdekkende ansvar med hovedoppgaver innenfor vakthold og sikring av viktige militære og sivile objekter som bidrag til nasjonal krisehåndtering. Distriktsstabene inngår i den nasjonale kommandostrukturen og skal i denne rollen ivareta et territorielt ansvar på vegne av sjef FOH i første rekke innenfor sine distrikter, herunder sivilt-militært samarbeid på lokalt og regionalt nivå. Videre skal Heimevernet ivareta andre typer spesielle oppdrag, som forsterket grensevakt, styrkebeskyttelse, sikring av nasjonale styrker og mottak av allierte forsterkninger.

Heimevernet utgjør en betydelig ressurs, med bl.a. sin lokalkunnskap, for det sivile samfunnet og kan etter anmodning også yte bistand til sivile myndigheter iht. bistandsinstruksen. Heimevernet skal ha en hurtig og utholdende evne og støtte det sivile samfunnet lokalt basert på det moderniserte totalforsvarskonseptet.

Organisasjon og styrkestruktur

HV videreføres innenfor en ramme på totalt 45 000 mannskaper i innsats- og områdestrukturen. Heimevernet skal være mobiliseringsbasert og organisert i 11 distrikter med tilhørende staber. Innsatsstyrken vil tilpasses et nivå på inntil 3 000 soldater. Styrkene vil ha høy reaksjonsevne. Områdestrukturen økes til om lag 42 000 personell i tråd med en tydeligere vektlegging av lokal og regional samfunnskontakt innenfor det moderniserte totalforsvarskonseptet.

Generalinspektøren for Heimevernet med stab er lokalisert til Terningmoen. Heimevernets skole- og kompetansesenter videreføres på Dombås. Befalsutdanningen på seks måneder foregår på Porsangmoen.

Sjøheimevernets kommandostruktur avvikles 1. januar 2013, og videreutvikles tilpasset Heimevernets operative konsept. Styrkingen vil ivaretas av maksimalt fire av distriktsstabene. Sjøheimevernet kan benyttes til å løse oppgaver knyttet til vakthold og sikring av kystnære sivile og militære objekter. Fartøyene av Reine-klassen overføres til Sjøforsvaret med årsverk og tilhørende ressurser, hvorav ett disponeres av Kystvakten.

Luftheimevernet inngår i områdestrukturen og videreføres som en integrert del av baseforsvaret ved noen av Luftforsvarets operative baser, men kan i tillegg benyttes til å løse det samme oppgavespekter som styrkene i landheimevernet.

Personell, utdanning og kompetanse

Produksjon av befal i forsvarsgrenene skal tilfredsstillende HVs behov for befal i den operative strukturen. Kompetanseutvikling i HV fortsetter som tidligere i regi av egne utdanningsinstitusjoner og gjennom kurs, trening og øvelser. Heimevernet vil på noen områder i større grad trekke på sivil kompetanse.

Den høye trenings- og øvingsaktiviteten som ble etablert i forrige langtidsplanperiode styrkes ytterligere i 2013, og skal bidra til økt utholdenhet og bedre tilgang på trent personell. Regjeringen vil videreføre ordningen med at frivillige heimevernssoldater, enkeltvis eller oppsatt i egne enhe-

ter, kan delta i forsvarsgrenenes styrkebidrag til operasjoner i utlandet. Heimevernet vil også fortsette å støtte implementering av øvrige tiltak iht. regjeringens handlingsplan for ivaretagelse av personell før, under og etter utenlandsoperasjoner.

Arbeidet innenfor holdninger, etikk og ledelse videreføres på alle nivåer i Heimevernet. Ambisjonen er at de gode holdninger og den profesjonalitet som preger all operativ virksomhet også skal prege forvaltningsområdet.

Samarbeidet med sivile myndigheter, som bl.a. politi, fylker, kommuner og beredskapssetater skal fortsatt ha høy prioritet.

Kap. 4734 Heimevernet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsinntekter	6 013	5 497	5 623
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	527		
16	Refusjon av foreldrepenger	3 098		
17	Refusjon lærlinger	387		
18	Refusjon av sykepenger	4 443		
	Sum kap. 4734	14 468	5 497	5 623

Post 01 Driftsinntekter

Posten videreføres reelt på samme nivå som i saldert budsjett for 2012.

Kap. 1735 Etterretningstjenesten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
21	Spesielle driftsutgifter	986 270	998 104	1 115 214
	Sum kap. 1735	986 270	998 104	1 115 214

Post 21 Driftsutgifter

I regjeringens budsjettforslag er det i samsvar med langtidsplanen lagt opp til å prioritere Etter-

retningstjenesten (E-tjenesten). Det er behov for å styrke E-tjenestens tekniske, operative og personellmessige kompetanse bl.a. for å møte utfordringene som følger av den teknologiske utviklingen.

I tillegg til i større grad å følge utviklingen av internasjonale islamistiske nettverk, vil Etterretningstjenesten i større grad følge utviklingen av høyreekstreme miljøer i et Europa preget av stadig mer sosial og økonomisk uro.

Posten er nominelt økt med 117,1 mill. kroner. Posten er etter tekniske justeringer og kompensasjoner reelt økt med 59,7 mill. kroner. Korrigert for effektivisering er den faktiske økningen av posten 67,9 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. Økningen er et ledd i oppfølgingen av den nye langtidsplanen for Forsvaret, jf. Stortingets behandling av Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012).

E-tjenesten er regulert ved lov av 20. mars 1998 nr. 11 om etterretningstjenesten. Oppgavene omfatter innsamling av relevant og oppdatert etterretningsinformasjon og gjennomføring av analyser til støtte for utforming av norsk utenriks-, sikkerhets- og forsvarspolitik samt å opprettholde et godt situasjonsbilde som grunnlag for norske myndigheters beslutninger. For å kunne løse sine oppgaver, i tillegg til å støtte forsvarsplanleggingen og norske styrker som deltar i operasjoner i utlandet, har E-tjenesten blitt styrket de senere årene. Norges sivile og militære utenlands etterretningstjeneste er underlagt forsvarssjefen, og støtter både militære og sivile myndigheter med informasjon og vurderinger, innenfor rammene av etterretningstjenesteloven.

E-tjenesten skal holde Forsvarsdepartementet og andre departementer orientert om relevante endringer i den militære og politiske situasjonen i norsk interesseområde. Tjenesten skal også betjene Forsvaret, støtte forsvarsplanleggingen,

og oppdrag i utlandet der Norge er engasjert. Bidrag til kampen mot internasjonal terrorisme, trusler i det digitale rom og spredning av massedeleggelsesvåpen utgjør videre en sentral del av E-tjenestens aktiviteter.

For å ivareta oppdragene som er tillagt tjenesten vektlegges høy faglig kompetanse tilpasset det nye trusselbildet, samt videreutvikling av tjenestens tekniske nivå og evne til å prosessere store mengder informasjon. Det sammensatte og til dels uklare trusselbildet, sammen med en rask teknologisk utvikling spesielt på kommunikasjonssiden, vil også i fremtiden være en utfordring for å tilfredsstille kravene til en moderne og effektiv tjeneste med god tilgang til utenlandsetterretningsrelevant informasjon. Dette gjør det nødvendig å iverksette og videreføre tiltak for å modernisere tjenesten.

Som et ledd i arbeidet med å styrke og formalisere samarbeidsmekanismene mellom E-tjenesten og Politiets Sikkerhetstjeneste (PST) ble det ved årsskiftet 2007/2008 etablert en felles analyseenhet mellom tjenestene som en prøveordning, med fokus på trusselvurderinger og temarapporter. Analyseenheten ble evaluert i 2011, uten at det ble konkludert med en fremtidig permanent ordning. I lys av evalueringen, behovet for økt operativt samarbeid mellom E-tjenesten og PST innenfor grenseoverskridende terrorisme, samt oppfølgingen av 22. juli-kommisjonens rapport, legges det opp til å utrede om samarbeidet innenfor kontrattterror bør styrkes ytterligere og ev. organiseres på en annen måte, jf. Meld. St. 29 (2011–2012) s. 99.

Kap. 1740 Forsvarets logistikkorganisasjon

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2011	budsjett 2012	
01	Driftsutgifter	2 507 490	2 317 090	2 044 686
	Sum kap. 1740	2 507 490	2 317 090	2 044 686

Kapitlet omfatter den bevilgningsfinansierte delen av Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) og dekker utgifter til FLO stab, drift av EBA, oppdrag knyttet til forvaltning av Forsvarets materiell (fagmyndighet), Forsvarets uniformsutvalg, og strategisk transportvirksomhet inkl. rettighetsreiser for samtlige soldater og befal i sektoren.

Post 01 Driftsutgifter

Posten reduseres nominelt med 272,4 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. Hovedgrunnen til reduksjonen er en teknisk justering av budsjettansvaret for IKT. FLO får likevel en faktisk styrking som muliggjør en videreført satsing på bl.a. pågå-

ende avhending av langtidslagret kystartilleristruktur, samt videre utvikling av logistikk tjenestene. Budsjetttrammen for 2013 medfører et videreført aktivitetsnivå fra 2012.

Nedenfor følger tekniske endringer ift. saldert budsjett for 2012:

Tabell 4.12 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2012–2013	-272,4
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-63,9
Endringer justert for kompensasjoner	-336,3
Teknisk endring knyttet til samhandlingsavtale Ramsund orlogsstasjon	0,5
Overføring av budsjettansvar for IKT fra kap. 1740 til 1720	304,4
Overføring av budsjettansvar for kantinedrift på Kolsås fra kap. 1725 til 1740	-0,3
Teknisk justering grunnet ny ordning for transport av materiell	11,9
Overføring av budsjettansvar for luftvarslingskjeden fra kap. 1740 til 1733	2,5
Overføring av budsjettansvar for innkjøpsorganisasjonen i FLO/IKT fra kap. 1740 til 1760, post 01	2,7
Teknisk justering av EBA-effektivisering i 2012	10,9
Reell endring	-3,7
Effektivisering	17,0
Faktisk endring av posten	13,3

Ut over den reelle reduksjonen av posten med 3,7 mill. kroner kommer effekten av effektivisering, slik at den faktiske økningen vil være 13,3 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012.

Overordnede oppgaver

Hovedoppgavene til FLO er å ivareta eierskapsforvaltning av materiell, utføre vedlikehold, levere forsyningstjenester for Forsvaret samt fremskaffe materiellkapasiteter gjennom investeringsprosjekter over kapittel 1760. Sjef FLO ivaretar på vegne av forsvarssjefen fagmyndighetsrollen for logistikk og har ansvar for forvaltning av Forsvarets materiell. FLO leverer logistikk tjenester til øvrige deler av Forsvaret på bakgrunn av inngåtte leveranseavtaler. I 2013 er omfanget av avtalene om lag 3,0 mrd. kroner. Dette er i hovedsak tungt vedlikehold og forsyningstjenester i direkte tilknytning til den daglige styrkeproduksjonen i Forsvaret, og dekkes gjennom horisontal samhandel med andre kapitler. FLO skal også forvalte og ivareta logistikkberedskap iht. forsvarssjefens operative krav, og har ansvar for avhending av materiell. FLO er en premissleverandør i logistikkproses-

sene og har en viktig rolle i det videre fornyings- og effektiviseringsarbeidet.

Organisasjon og styrkestruktur

FLO er organisert i sju divisjoner: Landkapasiteter, Maritime kapasiteter, Luftkapasiteter, IKT-kapasiteter, Felleskapasiteter, Vedlikehold og Forsyning. Sjef FLO støttes av FLO stab og en egen investeringsstab.

FLO skal i 2013 fortsette arbeidet med effektivisering slik at organisasjonens kvalitet og leveringsevne ytterligere forbedres. Det skal vektlegges å øke egen produktivitet for å være en konkurransedyktig logistikkleverandør for Forsvaret. Et fokusområde fremover vil være å ivareta Forsvarets behov for logistikk- og forvaltningstjenester i samarbeid med næringslivet, andre offentlige aktører og med andre land der dette er totaløkonomisk lønnsomt og effekten bidrar til økt operativ evne. Arbeidet med å videreutvikle Forsvarets felles integrerte forvaltningssystem fortsetter. FLO skal, bl.a. gjennom en personellmessig styrking av investeringsområdet, arbeide for å redusere gjennomføringstiden i materiellanskaffelses-

prosjektene, slik at omsetningsevnen øker og tildelte investeringsmidler kan utnyttes optimalt.

Organisasjonen skal tilpasses i samsvar med de struktur- og organisasjonsendringene som gjøres i andre deler av Forsvaret. FLO skal støtte Forsvarets styrkeproduksjon, styrkeoppbygging og operasjoner med basis i sin stasjonære struktur. Oppsetningsansvaret for Vertslandsstøttebataljonen og ivaretagelsen av strategisk luft- og sjøtransport videreføres i FLO.

Personell, utdanning og kompetanse

FLO vil i 2013 vektlegge å styrke rekruttering og evne til å beholde den nødvendige kompetansen for å oppnå bedre balanse på personellområdet. Det vil bli lagt særskilt vekt på tiltak mot konkurranseutsatt og kritisk viktig kompetanse. Dette arbeidet gjennomføres i tett samarbeid med styrkeprodusentene, som også er viktige leverandører av kompetanse til FLO.

FLO vil fortsette å støtte implementering av tiltak iht. regjeringens handlingsplan for ivareta-

kelse av personell før, under og etter utenlandsoperasjoner.

Arbeidet innenfor holdninger, etikk og ledelse videreføres på alle nivåer i FLO. Ambisjonen er at de gode holdninger og den profesjonalitet som preger all operativ aktivitet også skal prege forvaltningsområdet.

Avhending av langtidslagret stasjonært kystartilleri

Avhending av langtidslagret kystartilleristruktur (LLKA) startet opp i 2010, jf. Stortingets behandling av Innst. 350 S (2009–2010) til Prop. 125 S (2009–2010). Prosjektet skal være avsluttet innen utgangen av 2013. Kostnadsrammen for totalprosjektet er 207,2 mill. kroner, hvorav 118,1 mill. kroner er materiellrelaterte kostnader som skal dekkes på kapittel 1740, post 01. For 2013 foreslås det avsatt 18,7 mill. kroner til avhending av LLKA på kapittel 1740.

Kap. 4740 Forsvarets logistikkorganisasjon

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsinntekter	247 484	90 277	127 577
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	487		
16	Refusjon av foreldrepenger	9 206		
17	Refusjon lærlinger	3 086		
18	Refusjon av sykepenger	34 439		
	Sum kap. 4740	294 702	90 277	127 577

Post 01 Driftsinntekter

Posten er etter tekniske justeringer og kompensasjoner reelt økt med 43,5 mill. kroner ift. saldert

budsjett for 2012, med bakgrunn i salg av materiell og refusjoner fra allierte.

Kap. 1760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under kap. 1760, post 45</i>	1 002 108	922 061	881 538
44	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, nasjonalfinansiert andel, <i>kan overføres</i>	50 772	40 137	31 923
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 1761, post 45</i>	6 907 683	8 092 324	6 998 359
48	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, fellesfinansiert andel, <i>kan overføres</i>	123 412	81 000	67 000
75	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, Norges tilskudd til NATOs investeringsprogram for sikkerhet, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 1760, post 44</i>	83 167	95 000	88 135
	Sum kap. 1760	8 167 142	9 230 522	8 066 955

Regjeringen vektlegger også i 2013 gjennomføringen av betydelige investeringer for å videreføre moderniseringen av Forsvaret. Opprettelsen av kapittel 1761 Nye kampfly med baseløsning ble vedtatt ved Stortingets behandling av Revidert nasjonalbudsjett for 2012, jf. Innst. 375 S (2011–2012) til Prop. 111 S (2011–2012). Kapitlet er opprettet for bedre å synliggjøre alle utgifter til nye kampfly med baseløsning. Se for øvrig omtale under kapittel 1761.

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker gjennomføringskostnader til materiellanskaffelsesprosjekter i Forsvaret og gjenspeiler den prosjektporteføljen som til enhver tid er til gjennomføring. Posten er i utgangspunktet redusert med 70 mill. kroner som er overført til kapittel 1761, post 01, gjennomføringskostnader for kampflyanskaffelsen. Justert for tekniske endringer er posten reelt redusert med 2,5 mill. kroner. Ut over den reelle reduksjonen av posten med 2,5 mill. kroner kommer effekten av effektivisering, slik at den faktiske økningen vil være på 4,8 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012.

Post 44 Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, nasjonalfinansiert andel

Posten dekker de nasjonale utgiftene knyttet til gjennomføring av NATOs investeringsprogram

for sikkerhet i Norge og til forhåndsfinansiering av NATO-prosjekter når dette er nødvendig. Posten er reelt redusert med 9,1 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. Reduksjonen skyldes i hovedsak at arbeidene knyttet til informasjonsinfrastruktur ved *Joint Warfare Centre* (JWC) er ferdigstilt og det forventes ikke startet opp vesentlige, nye prosjekter i Norge i 2013 som vil kreve større utbetalinger.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold

Posten omfatter utgifter til investeringer i materiell til Forsvaret, unntatt nye kampfly, og Nasjonal sikkerhetsmyndighet. Posten omfatter også utgifter til forsknings- og utviklingsaktiviteter og *Concept, Development and Experimentation* (CDE)-aktiviteter. I tillegg omfatter posten utgifter til markedsføring av norskprodusert materiell som Forsvaret anvender eller planlegger å anskaffe, herunder markedsføring overfor utenlandske myndigheter og bidrag fra Forsvarets personell med brukerinnsett og som referansekontakter. For å kunne opprettholde og videreutvikle den vedtatte forsvarsstrukturen, er det viktig at Forsvaret har et kontinuerlig fokus på gevinstrealisering i virksomheten. Investeringsmidler kan også nyttes til tiltak for å redusere driftskostnader, øke produktiviteten eller forbedre kvaliteten på leveranser innenfor vedtatt struktur og ambisjoner. Posten er

reduisert som følge av at bevilgningen til anskaffelse av nye kampfly med baseløsning er overført til et nytt kapittel 1761. Hensyntatt dette er bevilgningen reelt økt med 328,5 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012.

Materiellinvesteringer generelt

Regjeringen vektlegger også i 2013 gjennomføringen av en rekke store investeringer for å videreføre moderniseringen av Forsvaret. Investeringsaktiviteten i 2013 vil bli rettet inn mot investeringer som understøtter den strukturen som ble vedtatt ved behandlingen av langtidsplanen for 2013–2016, jf. Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012) "Et forsvar for vår tid". Hoveddelen av materiellinvesteringsmidlene vil i 2013 gå med til å videreføre prosjekter der leveransene allerede er påbegynt. For en overordnet beskrivelse av aktiviteter vises det til proposisjonens del I, 1. Hovedmål og prioriteringer .

For en ytterligere gjennomgang av de største investeringene (kategori 1) henvises til omtale i påfølgende tekst.

Totalporteføljen (post 45)

Prosjektene er organisert innenfor ulike programområder. Innenfor det enkelte programområdet vil omsetningen variere fra år til år i takt med at prosjekter avsluttes og nye igangsettes. Det vil også bli brukt midler på tilrettelegging av fremtidige investeringer. Dette omfatter bl.a. aktiviteter som internasjonalt materiellsamarbeid, forprosjektering og forskning og utvikling. Som et ledd i å innpasse de store utbetalingene for nye kampfly legger regjeringen opp til å disponere et betydelig beløp på kapittel 1760, post 45, i 2012, som et engangstiltak, til fremtidige kampflyutbetalinger. En oversikt er gitt i tabell 4.13 Formålstabell.

Ila. budsjettåret kan det bli nødvendig å endre leverings- og betalingsplaner som følge av usikkerhet som alltid vil være til stede i den årlige gjennomføringen. Oversikten over kontrakter og utbetalinger i 2013 er derfor basert på estimater, og vil kunne bli justert gjennom budsjettåret. Kostnadsrammen for det enkelte prosjekt oppjusteres årlig ift. den faktiske priskompensasjonen på kapittel 1760, post 45. Regjeringen legger til grunn at endringer i rammen for prosjektene som følge av priskompensasjon og valutaendringer ikke krever særskilt godkjenning av Stortinget, og omtales ikke ytterligere i denne proposisjonen.

Tabell 4.13 Formålstabell

Område:	(i mill. kr)		
	Økonomisk omfang	Anslått utbetaling 2013	Anslått behov for bestillingsfullmakter
Landsystemer	24 810	1 623	7 049
Sjøsystemer	44 147	1 836	3 024
Luftsystemer	20 320	735	1 916
Nettverksbasert forsvar	12 296	708	1 230
Logistikksystemer	9 030	904	2 047
Spesialoperasjoner og soldatsystemer	10 161	829	1 480
LOS-programmet i Forsvaret	1 728	363	254
Totalt	122 492	6 998	17 000

Tabell 4.14 Kategori 1-prosjekter

		(i mill. kr)		
Ev. endring	Formål/prosjektbetegnelse	Kostnadsramme (post 45)	Forventet gjenstående 1. januar 2013	Anslått utbetaling 2013 (post 45)
	0007 Forskningsfartøy	1 303	528	342
	2513 Logistikk- og støttefartøy	1 696	1 696	246
	2765 Taktisk datalink	1 120	408	16
	2814 Logistikkprosjektet i LOS-programmet i Forsvaret	822	615	283
	5026 Pansrede spesialkjøretøyer – brukt materiell	1 132	14	1
	5060 Brukte Leopard 2 stridsvogner	1 609	147	4
	5436 Kampvogner til Hæren	9 560	8 814	768
	5439 Landbasert, indirekte ildstøtte	1 991	1 411	180
	6027 Nye sjømålsmissiler (NSM) – anskaffelse	3 832	758	291
	6088 Nye fregatter	18 230	980	361
	6300 Skjold-klasse MTB	5 659	338	171
	6345 Videre oppdatering av ULA-klassen undervannsbåter	1 397	997	320
	6401 Erstatning av <i>Stingray Mod 0</i>	1 843	639	54
	7017 Strategisk lufttransportkapasitet – anskaffelse	1 077	69	0
	7102 Nye kortholdsmissiler og hjelmontert sikte	1 609	676	13
	7189 Strukturoppdatering P-3 Orion maritime overvåkingsfly	1 036	275	70
	7512 F-16 elektronisk krigføringsmateriell	1 082	10	4
	7611 NASAMS II	1 194	49	0
	7660 Enhetshelikopter til Forsvaret	6 559	3 992	731
	7806 Nye transportfly – anskaffelse	4 911	994	310

Kategori 1-prosjekter – nye prosjekter for godkjenning

Forsvarsdepartementet legger ikke frem noen kategori 1-prosjekter for godkjenning i denne proposisjonen.

Kategori 1-prosjekter – godkjenning av endring av omfang og kostnadsrammer

Forsvarsdepartementet legger ikke frem noen kategori 1-prosjekter med endring av omfang og kostnadsramme for godkjenning i denne proposisjonen.

Kategori 1-prosjekter – status og fremdrift

0007 Forskningsfartøy

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2010–2011) til Prop. 1 S (2010–2011), og omfatter bygging av et nytt fartøy til overvåking av militær aktivitet, innhenting av informasjon og til militær forskning i nordområdene.

Det nye fartøyet skal erstatte dagens forskningsfartøy F/S Marjata satt i operasjon i 1995 og som opererer i Barentshavet mesteparten av året.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er på 1 303 mill. kroner.

2513 Logistikk- og støttefartøy

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 370 (2008–2009) til St.prp. nr. 70 (2008–2009). Prosjektet omfatter anskaffelse av et nytt logistikk- og støttefartøy, primært til understøttelse av Forsvarets maritime kapasiteter, slik at disse kan oppnå betydelig økt operativ tilgjengelighet og evne til tilstedeværelse over tid. Fartøyet skal også kunne understøtte andre avdelinger i Forsvaret samt samfunnet for øvrig i beredskapssammenheng.

Det er gjennomført en initiell utlysning hos prekvalifiserte tilbydere. Ettersom mottatte tilbud gikk ut over kostnadsrammen er det foretatt en tilpasning av kravdokumentet med tilhørende ny utlysning hos de opprinnelige prekvalifiserte tilbyderne.

Det legges fortsatt til grunn at det opprinnelige fartøyskonseptet skal videreføres med de funksjoner som er nødvendig for å kunne gjennomføre de oppdrag og oppgaver som var forutsatt, jf. Innst. S. nr. 370 (2008–2009) til St.prp. nr. 70 (2008–2009).

Leveranse av nytt logistikk- og støttefartøy er planlagt i 2016. Fartøyet vil være operativt i 2017. Med innfasing av nytt logistikk- og støttefartøy vil dagens to logistikkfartøyer, KNM Tyr og KNM Valkyrien, fases ut.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 696 mill. kroner.

2765 Taktisk Data-Link 16

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 220 (2003–2004) til St.prp. nr. 54 (2003–2004). Prosjektet omfatter anskaffelse av Taktisk Data-Link 16 (Link 16) til overføringer av felles situasjonsbilde mellom Forsvarets taktiske enheter.

Anskaffelsen er sentral i utviklingen av et nettverksbasert forsvar, og omhandler bl.a. Link 16-terminaler til F-16 kampfly og NASAMS luftvern-system. Videre anskaffes det et antall mobile og deployerbare kommunikasjonsmoduler med Link 16-kapasitet som kan benyttes av Hærens avdelinger i Norge og Forsvarets avdelinger i operasjoner i utlandet. Det etableres i tillegg et fast Link 16 bakkenettverk i tilknytning til Ørland hovedflystasjon for trening på nettverksbaserte operasjoner, også i samarbeid med allierte.

Hovedleveransen av Link 16-terminaler ble avsluttet i 2010. Kontrakt for etablering av Link 16 bakkeinfrastruktur (bakkenettverk) ble inngått i april 2006 med THALES Norway. Link 16 bakkenettverk ble tatt i bruk i april 2012. Kontrakt for integrasjon av Link 16 til Hæren, samt andre beslutningsstøttesystemer, ble inngått primo 2009 med Kongsberg Defence Systems. Denne kontrakten hadde leveranse siste kvartal 2011. Link 16 til Hæren er levert og satt i prøvedrift fra april 2012. Siste fase i prosjektet er å etablere integrasjon mot Link 16 i NATO prosjektet *Air Command and Control System* (ACCS) for optimal utnyttelse av Link 16 infrastrukturen. Prosjektet er planlagt avsluttet ultimo 2014.

Prosjektets prisjusterte totale kostnadsramme (post 45) er 1 120 mill. kroner.

2814 Logistikkprosjektet i LOS-programmet i Forsvaret

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 317 (2007–2008) til St.prp. nr. 55 (2007–2008). Logistikkprosjektet skal gi Forsvaret en helhetlig logistikk-løsning for prosesser innenfor materiellinvestering, konfigurasjonsstyring, vedlikehold og avansert forsyning. Etter innføringen av Logistikkprosjektet vil Forsvaret få et komplett integrert forvaltningssystem, benevnt FIF 3.0.

Regjeringen informerte i Prop. 1 S (2009–2010) om at det skulle avholdes ny utlysning om levering av prosjektets løsning. I Prop. 110 S (2010–2011) "Investeringar i Forsvaret", ble det informert om at det var mottatt to tilbud som begge lå over den vedtatte kostnadsrammen. Gjennom Stortingets behandling av Innst. 441 S (2010–2011) til Prop. 110 S (2010–2011) ble det vedtatt å øke kostnadsrammen slik at LOS-programmet kan slutføres som forutsatt.

Forsvaret har inngått kontrakt med Accenture AS. Oppstart av prosjektet var 1. september 2011. Gjennomføringen av prosjektet gjøres i flere faser, hvorav den første er designfasen. Denne skal munne ut i en detaljert beskrivelse av løsningen,

og skulle vært avsluttet innen 1. september 2012. Accenture AS er blitt forsinket, og det er stor risiko i prosjektet. Risikohåndteringen i Forsvaret vektlegges derfor særskilt i dette prosjektet. Første fase i prosjektet er nå planlagt avsluttet innen utgangen av 2012. Siden kontrakten med Accenture AS er en målpriskontrakt, vil Forsvaret måtte dekke deler av de merkostnadene forsinkelsen medfører. Merkostnadene dekkes av prosjektets usikkerhetsavsetning. Leveransen planlegges avsluttet i 2015.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 822 mill. kroner.

I tillegg til Logistikkprosjektet er det iverksatt et omstillingsprosjekt innenfor personellområdet i den hensikt å inkludere dette området i det SAP-baserte felles forvaltningssystemet.

5026 Brukte pansrede spesialkjøretøy

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (1995–1996) til St.prp. nr. 1 (1995–1996), sist endret ved behandlingen av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2006–2007) til St.prp. nr. 1 (2006–2007). Prosjektet skulle tilføre Hærens mekaniserte avdelinger brukte pansrede spesialkjøretøy av typen M-113 innen 2007. Leveransene er imidlertid forsinket grunnet tekniske utfordringer og lang leveringstid på hovedkomponenter. Vognleveransene er planlagt avsluttet i 2013. Det er så langt produsert og levert 269 vogner i prosjektet, mens 19 vogner gjenstår. Vognleveransene bidrar til å heve kvaliteten på Hærens avdelinger, og bidrar til modernisering og effektivisering av forsvarsgrenen.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 132 mill. kroner.

5060 Brukte stridsvogner av typen Leopard 2

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2000–2001) til St.prp. nr. 1 (2000–2001), sist endret ved behandlingen av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2001–2002) til St.prp. nr. 1 (2001–2002). Prosjektet omfatter anskaffelse av 52 brukte stridsvogner av typen Leopard 2 til Hæren fra Nederland. Vognene har bedre ytelse mht. beskyttelse og ildkraft enn de gamle Leopard 1-stridsvognene som Hæren tidligere har disponert, og erstatter et tilsvarende antall eldre vogner av denne typen. Avtale ble inngått med Nederland i 2001. Vognene er levert, og har vært under innfasing fra 2003. Det har vært forsinkelser i leveransene av delsystemer. Prosjektet er planlagt avsluttet i 2014.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 609 mill. kroner.

5436 – Kampvogner til Hæren

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 387 S (2011–2012) til Prop. 93 S (2011–2012). Prosjektet omfatter en oppgradering og ombygging av eksisterende 103 stormpanservogner av typen CV-90 i kombinasjon med en nyan-skaffelse av vogner. Prosjektets omfang inkluderer anskaffelsene som var planlagt gjennomført i prosjektet Pansret stridsoppklaringsssystem. Vognene vil tilføre økte kapasiteter og kampkraft, og prosjektet er viktig for den fortsatte modernisering og videreutvikling av Hæren.

Prosjektet skal i alt levere 146 CV-90 i ulike versjoner, dvs. stormpanservogner, stridsledelsesvogner, stormingeniørvogner, oppklaringsvogner, multirollevogner (bombekaster og transport) og vogner for utdanningsformål. Det skal videre anskaffes bl.a. fjernstyrte våpenstasjoner, kommunikasjonsystemer og ubemannede stridstekniske luft- og bakkefarkoster.

Leveransene i prosjektet er planlagt avsluttet i 2018.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 9 560 mill. kroner.

5439 Landbasert, indirekte ildstøtte

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 370 (2008–2009) til St.prp. nr. 70 (2008–2009). Prosjektet omfatter anskaffelse av inntil 24 hjulgående, selvdrevne artilleriskyts, ammunisjonshåndteringssystemer, logistikk og en viss mengde moderne ammunisjon til Hæren. De nye skytsene skal erstatte eldre og vedlikeholdskrevende materiell av typen M-109. Anskaffelsen gjennomføres i samarbeid med Sverige, og prosjektet er et viktig foregangsprosjekt i det nordiske materiellsamarbeidet. Det har oppstått forsinkelser i leveransen grunnet bl.a. kvalitetsavvik og tekniske utfordringer med ammunisjonshåndteringssystemet og kruttgasser. Leveransen planlegges ferdigstilt innen utgangen av 2015.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 991 mill. kroner.

6027 Nye sjømålsmissiler (NSM) – anskaffelse

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 287 (2006–2007) til St.prp. nr. 78 (2006–2007). Prosjektet omfatter anskaffelse av nye sjømålsmissiler (NSM) med tilhørende utstyr

som vil utgjøre Forsvarets hovedvåpen for overfla-tekkrigføring på fregattene og korvettene. Hovedkontrakt og interim vedlikeholdskontrakt er inngått med Kongsberg Defence & Aerospace AS. Missilene er under produksjon, og det utføres tester av missilets kapasiteter og egenskaper. Det etableres et testfelt i Norge for å utføre nødvendige operative og tekniske tester av missilet før endelig leveranse. Missilene er planlagt levert i perioden 2011–2015, og installeres og integreres fortløpende på fartøyene fra 2012.

Sjøforsvaret vil gjennomføre demonstrasjonskyting av NSM fra fregatt og korvett høsten 2012. Videre vil prosjektet gjennomføre prøveskytinger av NSM i 2013 og 2014 for å teste missilenes ytelser ift. de krav som er stilt (teknisk evaluering).

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 3 832 mill. kroner.

6088 Nye fregatter

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 207 (1998–1999) til St.prp. nr. 65 (1998–1999). Hovedkontrakt for utvikling, design og levering av fem fartøyer med tilhørende våpensystem og kommando- og kontrollsystem ble inngått med spanske Empresa Nacional Bazan (senere Izar, nå Navantia). Alle fartøyer er levert og er også utenfor garantiansvaret for leverandøren.

Fregattprosjektet jobber nå med avsluttende tester, oppretting av tidligere feil og mangler, garantiasaker og ferdigstilling av fartøyene for å kunne ta i bruk nye sjømålsmissiler, lettvektstorpidoer og satellittkommunikasjon.

Første hovedoverhaling av de to første fregattene er planmessig gjennomført etter fem års drift. Iht. gjeldende driftskonsept vil et av fartøyene være inne til hovedoverhaling og klargjøring hvert år. Det er inngått en rammeavtale med Bergen Group om å støtte Forsvaret i det skipstekniske vedlikeholdet.

I forrige budsjettproposisjon informerte regjeringen om at fregattprosjektet ville bli terminert i slutten av 2013. Etter en ny gjennomgang av resterende arbeid med leverandøren, vil kontrakten bli avsluttet i 2013 og fregattprosjektet vil sannsynligvis ikke bli terminert før i 2014.

Fregattprosjektet ble opprinnelig vedtatt med en kostnadsramme på 12 240 mill. kroner (1999-kroner), men er justert flere ganger gjennom Stortingets godkjenning av tilleggskapasiteter til fregattene. Prosjektet er også kompensert årlig som følge av prisjusteringer og ved to anledninger

som følge av valutaendringer. Det har ikke vært kostnadsoverskridelser i prosjektet. Fregattprosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er nå 18 230 mill. kroner, og prosjektet ligger an til å bli ferdigstilt om lag 1 mrd. kroner under denne kostnadsrammen.

På grunn av forsinket levering av fartøyer, som tidligere omtalt overfor Stortinget, og mer tid for å rette opp utestående feil og mangler, er det nødvendig å opprettholde prosjektorganisasjonen lenger enn opprinnelig planlagt. Det er derfor behov for å øke gjennomføringskostnadene (post 01) fra opprinnelig 775 mill. kroner til 895 mill. kroner.

6300 Skjold-klasse missiltorpedobåter

Prosjektet ble vedtatt av Stortinget ved behandling av Innst. S. nr. 11 (2003–2004) til St.prp. nr. 82 (2002–2003) ”Bygging av Skjold-klasse missiltorpedobåter”. Prosjektet omfatter anskaffelse av fem nye Skjold-klasse fartøyer og tilpasning av forseriefartøyet KNM Skjold, samt anskaffelse av våpensystemer, løsninger for logistikk og opplæring. Serieleveransen av de fem fartøyene er om lag to og et halvt år forsinket pga. utfordringer med bl.a. fremdriftsmaskinen. Fartøyene var opprinnelig planlagt levert i 2008 og 2009. Forsvaret får kompensasjon for forsinket levering ved bl.a. å motta ytelser som er av stor nytteverdi for Forsvaret, og som bedrer fartøyenes operative kapasitet. Det er levert to fartøyer i 2010, ett fartøy i 2011 og ett i mars 2012. Det siste serieproduserte fartøyet planlegges levert ved årsskiftet 2012/2013, mens oppgraderingen av prototypefartøyet, KNM Skjold, foretas i første halvår 2013.

Integrering av Norsk sjømålsmissil (NSM) på fartøyene er under gjennomføring og forventes sluttført ved utgangen av 2012.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 5 659 mill. kroner.

6345 Videre oppdatering av Ula-klassen undervannsbåter

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2008–2009) til St.prp. nr. 1 (2008–2009) og omfatter oppdatering og oppgradering av sensor- og våpensystemer på Ula-klassen undervannsbåter. Prosjektet skal forbedre sikkerheten under dykking, navigasjonssikkerheten og sikkerheten om bord generelt, slik at gjeldende krav i samsvar med nasjonale og internasjonale regelverk og sentrale NATO-krav oppfylles. Prosjektet ble startet opp i 2010, og er planlagt ferdigstilt ila. 2016.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 397 mill. kroner.

6401 Erstatning av Stingray Mod 0

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 62 (2007–2008) til St.prp. nr. 22 (2007–2008) og omfatter anskaffelse av nye lettvektstorpedoer. Torpedoene skal kunne benyttes av fregattene, NH90 og P-3C Orion maritime patruljefly. Kontrakt ble inngått med BAE Systems tidlig i 2009, og en samarbeidsavtale mellom Forsvarets logistikkorganisasjon og BAE Systems om vedlikehold og lagring av torpedoene er under utarbeidelse. Nær halvparten av torpedoene ble levert i 2010 og 2011, mens de resterende leveres iht. kontrakt i 2012.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 843 mill. kroner.

7017 Strategisk lufttransportkapasitet – anskaffelse

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 317 (2007–2008) til St.prp. nr. 55 (2007–2008). Prosjektet innebærer norsk deltakelse i et multinasjonalt program for strategisk lufttransportkapasitet som har anskaffet tre Boeing C-17 transportfly. Alle tre fly ble levert i 2009, men enkelte andre relaterte anskaffelser gjenstår. Flyene opererer ut fra flybasen Papa i Ungarn, og luftvingen er bemannet med personell fra de 12 deltager nasjonene. Det har vært en gradvis økning av tilgjengelige flytimer for hvert år. Luftvingen forventes å nå full operativ kapasitet ved utgangen av 2012. Prosjektet gir Norge tilgang på strategisk lufttransportkapasitet for frakt av personell og stor/tung last over store avstander, bl.a. for støtte til internasjonale operasjoner og humanitære oppdrag.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 077 mill. kroner.

7102 Nye kortholdsmissiler og hjelmmontert sikte

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2001–2002) til St.prp. nr. 1 (2001–2002). Prosjektet skal anskaffe nye kortholdsmissiler og hjelmbasert siktesystem til F-16 kampfly. Våren 2003 ble det europeiske missilet IRIS-T valgt. Missilene skal benyttes med et avansert hjelmbasert siktesystem som inngår i prosjektet. Integrasjon og testing av IRIS-T er gjennomført, og våpenet inngår nå som en del av bestykningen på våre F-16 kampfly. Prosjektet er planlagt avsluttet i 2013.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 609 mill. kroner.

7189 Strukturoppdatering P-3 Orion maritime overvåkningsfly

Prosjektet ble vedtatt av Stortinget ved behandlingen av Innst. S. nr. 226 (2005–2006) til St.prp. nr. 72 (2005–2006), og endret ved behandlingen av Innst. S. nr. 121 (2006–2007) til St.prp. nr. 37 (2006–2007). Prosjektet omfatter utskifting av vinger og horisontale haleflater på de seks maritime overvåkningsflyene av typen P-3C/N. Kontrakt ble inngått i 2007, og utskifting av vinger og haleflater på det første flyet startet opp i 2009. Iht. planen vil siste fly være ferdig oppdatert primo 2016.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 036 mill. kroner.

7512 F-16 elektronisk krigføringsmateriell

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (1997–1998) til St.prp. nr. 1 (1997–1998), og omfatter elektronisk krigføringsmateriell til alle F-16 kampfly med nødvendige støtte- og kontrollsystemer. Leveranser av jammepod og opphengsmekanismer ble slutført i 2005, styringssystemet ble levert i 2010 og missilvarslingssystem er under levering. Prosjektet planlegges avsluttet i 2013.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 082 mill. kroner.

7611 NASAMS II

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (1999–2000) til St.prp. nr. 1 (1999–2000), og omfatter en systemteknisk oppgradering av NASAMS. Prosjektet gjennomgikk senere en fornyet vurdering av omfang og kostnader, for å bli bedre tilpasset struktur og materiell som blir brukt av våre allierte. Det reviderte prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 232 (2001–2002) til St.prp. nr. 55 (2001–2002). Nødvendige kontrakter er inngått. Både levering og kostnader er iht. plan, og materialet er overført til bruker. Prosjektet planlegges avsluttet i 2013.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 194 mill. kroner.

7660 Enhetshelikopter til Forsvaret

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2000–2001) til St. prp.

nr. 1 (2000–2001). Prosjektet omfatter levering av 14 NH90 helikoptre til Kystvakten og fregattene. Kontrakt ble inngått mellom Forsvarets logistikkorganisasjon og franske NATO Helicopter Industries (NHI), gjennom et felles nordisk anskaffelsesprogram – *Nordic Standard Helicopter Programme* (NSHP). Helikoptrene skulle opprinnelig vært levert i perioden 2005–2008, men er vesentlig forsinket fra leverandørens side. Forsvaret mottok det første norske NH90 helikopteret i november 2011. Ved mottakskontroll av de første leveransene er det blitt avdekket en rekke uakseptable avvik fra leverandørens egen spesifikasjon og standarder. Dette har forårsaket ytterligere forsinkelser.

Forsvaret skal ta imot seks helikoptre i en såkalt *Initial Operational Capability* (IOC) konfigurasjon. Disse helikoptrene oppfyller ikke alle kontraktuelle krav, men tilfredsstiller krav for; trening, oppstart av initiell operativ og teknisk evaluering og en initiell operativ kapasitet til Kystvakt. De resterende åtte helikoptrene blir etter foreliggende planer levert fra 2013 til 2015 i *Full Operational Capability* (FOC)-konfigurasjon. Deretter vil de seks første helikoptrene bli rekonfigurert til FOC-versjon.

I lys av at det fortsatt er usikkerhet knyttet til om leveransene av NH90 kan bli ytterligere vesentlig forsinket eller i verste fall bortfalle, har Forsvaret foretatt en foreløpig vurdering av mulige alternativer til NH90. Vurderingen konkluderer med at det foreligger mulige alternative leverandører. Forsvaret har bl.a. fått i oppdrag å undersøke nærmere muligheten for å få levert helikoptre av typen *Seahawk* fra Sikorsky, hvis dette skulle vise seg nødvendig. Forsvarsdepartementet legger imidlertid fortsatt til grunn at leverandøren av NH90 vil klare å møte de kontraktuelle forpliktelser.

Kontrakten på helikoptrene kom i stand som et nordisk samarbeidsprosjekt. Sverige og Norge har inngått en avtale om logistikkstøtte, som for Norges del dekker de første fem årene etter levering av første norske helikopter. Det pågår et arbeid for å vurdere videre understøttelse av helikoptrene i levetiden.

En tidligere forstudie av et mulig nasjonalt kompetansesenter for helikopter sannsynliggjør et marked for å etablere en helikoptersimulator i Norge for trening av militære og sivile piloter og besetning. Etablering og drift av helikoptersimulator i Norge er forutsatt utført av kommersielle aktører, med sivile og militære helikopteroperatører som kunder, også i et mulig nordisk samarbeid.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 6 559 mill. kroner.

7806 Nye transportfly – anskaffelse

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 287 (2006–2007) til St.prp. nr. 78 (2006–2007). Prosjektet omfatter anskaffelse av fire nye transportfly av typen C-130J. Forsvaret har inngått avtale med amerikanske myndigheter om en såkalt *Foreign Military Sales*-anskaffelse. Første fly ble levert i november 2008, andre fly i juni 2009 og de to siste sommeren 2010.

Som følge av den tragiske ulykken i Sverige i mars 2012, hvor et Hercules fly styrtet og fem offiserer omkom, vedtok Stortinget ved behandlingen av Revidert nasjonalbudsjett for 2012, jf. Innst. 375 S (2011–2012) til Prop. 111 S (2011–2012), en tilleggsfinansiering på 720 mill. kroner for å erstatte det havarerte flyet. Takket være velvilje fra amerikanske myndigheter og det amerikanske luftforsvaret, har Forsvaret kjøpt et nytt fly som opprinnelig skulle leveres til det amerikanske luftforsvaret. Det nye flyet vil ankomme Norge høsten 2012 og vil deretter gjennomgå en oppgradering til norsk konfigurasjon.

Prosjektet var opprinnelig planlagt avsluttet i 2013, men vil bli videreført til 2014 for å kunne ivareta nødvendige ombygginger av erstatningsflyet til norsk konfigurasjon.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45), inkl. tilleggsbevilgningen på 720 mill. kroner, er 4 911 mill. kroner.

Prosjekter som avsluttes

8007 Sikker tilgang til romsegment (satellitt) for satellittkommunikasjon for Forsvaret

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 188 S (2009–2010) til Prop. 56 S (2009–2010) "Framskaffing av ein kommunikasjonssatellitt til Forsvaret". Prosjektet omfatter fremskaffelse av en kommunikasjonssatellitt i et bilateralt materiellsamarbeid med Spania. Prosjektet skal gi Forsvaret tilgang til sikker og robust bredbåndskommunikasjon over satellitt i hele satellittens levetid.

Partene har gjennomført en ny vurdering av det forretningsmessige grunnlaget for prosjektet, og funnet at forretningsplanen ikke lenger er solid nok. Årsaken er endrede forutsetninger, redusert inntektspotensial og økt usikkerhet bl.a. forbundet med utnyttelse av den planlagte kapasiteten.

På bakgrunn av dette har Norge og Spania sammen kommet frem til at det er mest hensikts-

messig å terminere prosjektet. Forsvarets behov for sikker og robust satellittkapasitet vil inntil videre dekkes gjennom fortsatt leie. Samtidig vil det startes et arbeid for å vurdere langsiktige løsninger. Partene vil videreføre dialog om mulighetene for et fremtidig samarbeid på satelittområdet. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget om denne saken på egnet måte.

Det er hittil utbetalt om lag 6,3 mill. kroner på kapittel 1760, post 45, i prosjektet.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) var 1 074 mill. kroner.

Prosjektet termineres.

Forskning og utvikling

Utgiftene til de fleste av Forsvarsdepartementets forsknings- og utviklingsaktiviteter knyttet til utvikling av nye kapasiteter dekkes over materiellinvesteringsskapitlet. En vesentlig del av forsknings- og utviklingsaktivitetene er direkte knyttet til gjennomføringen av materiellprosjekter. Aktivitetenes innretning og omfang følger derfor av de investeringsbeslutninger som treffes. Den øvrige forskning og utvikling styres i hovedsak direkte av Forsvarsdepartementet, i faglig dialog med kompetansemiljøer i de underliggende etater.

Fremtidige prosjekter

2078 Sensorer for militær luftromsovervåking

Regjeringen informerte Stortinget i Prop. 1 S (2009–2010) om et fremtidig prosjekt Sensorer for militær luftromsovervåking. Hensikten med prosjektet er å fremskaffe militære sensorsystemer til overvåking av nasjonalt og tilstøtende luftrom, jf. omtale i Prop. 1 S (2009–2010). Arbeidet med konseptuelle studier ferdigstilles i 2012. Regjeringen vil komme tilbake til denne saken med en anbefaling på et senere tidspunkt.

3049 Erstatning Nordkappklassen og 6615 Erstatning KV Ålesund

De tre helikopterbærende kystvakt fartøyene i Nordkappklassen ble tatt i bruk på begynnelsen av 1980-tallet. Fartøyene er i ferd med å nå sin tekniske levealder som er beregnet til ca. 40 år. Likeledes vil leiekontrakten for KV Ålesund utløpe i 2016. Utredningsarbeidet for å vurdere hvordan fartøyene kan erstattes pågår. Regjeringen vil komme tilbake til saken med en anbefaling på et senere tidspunkt.

5029 Pansrede hjul-/støttekjøretøy

Forsvarsdepartementet informerte i Prop. 1 S (2011–2012) om at man planla å legge prosjektet frem for Stortinget i 2012. Som en konsekvens av Stortingets behandling av ny langtidsplan, jf. Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012), skal 2. bataljon omdannes til en lett infanteribataljon. Prosjektets omfang må derfor revurderes. Regjeringen vil ev. komme tilbake til saken med en anbefaling på et senere tidspunkt.

6086 AEGIS COTS Baseline Update

Prosjektet er opprettet for å oppdatere maskinvare og programvare til fregattene. Eksisterende maskinvare og programvare er fra midten av 1990-tallet, og mye av maskinvaren kan ikke gjenanskaffes i dag. Det samme gjelder også for delsystemene av integrerte våpensystem, som sensor-systemer, brosystemer og kommunikasjonssystemer. Regjeringen planlegger å fremme prosjektet for godkjenning i 2013.

6346 Undervannskapasitet etter 2020

Det er, som Stortinget ble informert om i Prop. 1 S (2011–2012), igangsatt konseptuelle studier vedr. undervannskapasitet etter 2020. Første fase av studiene er ferdigstilt, og ytterligere utredninger er igangsatt. Formålet er å finne det beste alternativet for en videreføring av undervannsbåter i Forsvarets struktur. Alternativene som utredes er levetidsforlengelse av eksisterende ULA-klasse undervannsbåter og anskaffelse av nye undervannsbåter, ev. en kombinasjon av disse to løsningene. Resultatet vil etter planen tidligst kunne foreligge i 2014. Regjeringen vil komme tilbake til denne saken med en anbefaling på et senere tidspunkt, men vil holde Stortinget informert om utviklingen.

Saker til informasjon

Industrielt samarbeid

For å styrke den nasjonale verdiskapningen fører regjeringen en aktiv og sammensatt næringspolitikk. Totalt investerer Forsvaret årlig for om lag åtte mrd. kroner i materiell og gjennomfører omfattende kjøp av varer og tjenester fra det norske næringsliv. Det er derfor viktige næringspolitiske aspekter knyttet til Forsvarets virksomhet.

Regjeringens strategi for næringspolitiske sider ved Forsvarets anskaffelser, jf. Innst. S. nr. 117 (2007–2008) til St.meld. nr. 38 (2006–2007)

”Forsvaret og industrien – strategiske partnere”, lanserte en rekke tiltak som nøye er blitt fulgt opp. Dette har bidratt til å styrke samarbeidet mellom industrien og Forsvaret i de senere år. Et sentralt element i dette arbeidet er økt oppmerksomhet rundt industrielt samarbeid ved forsvarsanskaffelser. Dette samvirket skal også bidra til at oppdrag kommer norsk forsvarsindustri til gode ved materiellanskaffelser fra utlandet.

Regjeringen legger til grunn at samarbeidet med industrien skal ta utgangspunkt i Forsvarets behov for materiell og tjenester og baseres på kostnadseffektive løsninger. Samarbeidet må også ivareta tilstrekkelig forsynings- og informasjonssikkerhet for å imøtekomme Forsvarets beredskapsbehov. Derfor skal også industrielt samarbeid legge til rette for at norsk industri gis adgang til å levere materiell og tjenester i utenlandske markeder. Krav om gjenkjøp overfor utenlandske leverandører er i denne sammenheng et viktig virkemiddel.

Industrisamarbeidet innrettes i utgangspunktet mot Forsvarets sju teknologiske samarbeidsområder, for i størst mulig grad å bidra til at dette kommer Forsvaret til gode både på kort og lang sikt. Foruten industrisamarbeidet knyttet til anskaffelsen av F-35, jf. omtale under kapittel 1761, ble det i 2010 godskrevet samarbeidsprosjekter for 2 mrd. kroner mellom utenlandsk industri og 106 norske bedrifter fra 17 fylker. De fleste av disse er små- og mellomstore bedrifter.

Forskrift om forsvars- og sikkerhetsanskaffelser

Regjeringen orienterte i Prop. 1 S (2011–2012) om EUs nye direktiv for handel på forsvars- og sikkerhetsområdet. Direktivet har som siktemål å legge store deler av det europeiske forsvarsmarkedet

inn under reglene om unionens indre marked. Forsvarsmarkedet er i dag i stor grad unntatt fra reglene om det indre markedet, og direktivet vil derfor ventelig ha betydelige følger for måten forsvars- og sikkerhetssektoren anskaffer nytt forsvars- og sikkerhetsmateriell. Alle anskaffelser som omfattes av direktivet vil i fremtiden måtte lyses ut på like og ikke-diskriminerende vilkår i EØS-området. Hovedhensikten med direktivet er å øke den europeiske forsvarsindustriens konkurransevne og samtidig gi myndighetene i EØS-landene billigere og bedre forsvars- og sikkerhetsmateriell.

Norge er i utgangspunktet forpliktet til å implementere direktivet iht. våre forpliktelser i EØS-avtalen. Forsvarsdepartementet vil sende på høring et utkast til forskrift som gjennomfører direktivet i norsk rett. Det tas sikte på at forskriften skal tre i kraft tidlig i 2013.

Post 48 Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, fellesfinansiert andel

Posten dekker utgifter til NATOs investeringsprogram for sikkerhet i Norge. For autoriserte prosjekter forskutteres utgifter på grunnlag av prognoser for forbruk. Utgiftene refunderes fra NATO og inntektsføres på kapittel 4760, post 48. Refusjon fra NATO på prosjekter som er prefinansiert over kapittel 1760, post 44, vil også bli inntektsført på kapittel 4760, post 48. Posten er reelt redusert med 14,0 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. Reduksjonen skyldes i hovedsak at arbeidene knyttet til informasjonsinfrastruktur ved *Joint Warfare Centre* (JWC) er ferdigstilte, og at det kun gjenstår utbetalinger ifm. med garantiperioden.

Tabell 4.15 Fellesfinansierte prosjekter (postene 44, 48 og 01)

		(i mill. kr)				
Sted	Prosjektnavn	Kostnadsramme NATO finansiert (post 48)	Kostnadsramme nasjonal andel (post 44)	Forventet utbetaling i 2013 (post 48)	Forventet utbetaling i 2013 (post 44)	Forventet utbetaling i 2013 (post 01)
Stavanger	<i>Joint Warfare Centre</i> (JWC)	736	182	4	1	1
Sørreisa	ACCS til CRC (ARS)	256	165	46	21	1
Hele landet	Øvrige prosjekter			17	10	1
Totalt				67	32	3

Sørreisa – etablering av nytt IKT-system for utøving av luftkommando og kontroll ved CRC Sørreisa

NATO-prosjektet for å etablere et *Air Control Centre – Recognized Air Picture Centre – Sensor Fusion Post* (ARS) på Sørreisa går inn i siste fase med anskaffelse av nytt kommando- og kontrollsystem. De bygningstekniske arbeidene er tidligere fullført. NATO-prosjektet skal erstatte *NATO Air Defence Ground Environment System* (NADGE) gjennom etablering av et moderne IKT-system kalt *Air Command and Control System* (ACCS). Prosjektet har tidligere vært omtalt i St.prp. nr. 1 (2004–2005). Kontrakten for IKT-leveransen ble signert sommeren 2009 og utløser økonomiske forpliktelser for deltakernasjonene frem til 2016. Klargjøring av EBA til installasjon av ACCS ble ferdigstilt i 2012. Leveransen av ACCS til ARS Sørreisa vil tidligst starte i 2013 og forventes ferdigstilt i 2016.

Stavanger – etablering av Joint Warfare Centre (JWC)

Våren 2006 ble første trinn i byggearbeidene for det permanente nybygget til JWC godkjent av

NATO. Grunnarbeidene startet sommeren 2006, og hele bygget (13 500 kvm) ble ferdig i 2010. Hovedtyngden av IKT-systemene, der Norge er prosjektansvarlig, ble levert våren 2011 og bygg med IKT ble overlevert NATO og JWC juni 2011. En rask og god implementering av treningssentret har sterkt bidratt til at det i avgjørelsen om ny kommandostruktur i NATO ble valgt å beholde JWC i Norge. Mindre utbetalinger ifm. med garantiperioden vil avslutte prosjektet ultimo 2013.

Post 75 Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, Norges tilskudd til NATOs investeringsprogram for sikkerhet

Norges utgifter til NATOs investeringsprogram for sikkerhet har blitt gradvis redusert frem til 2012 som følge av en økning i antall medlemsland og en gradvis innføring av ny kostnadsfordelingsnøkkel. Samtidig har forbruket vært tilnærmet uendret de siste år. Posten er reelt redusert med 10,0 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012.

Kap. 4760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsinntekter	4 279		1 000
16	Refusjon av foreldrepenger	2 086		
18	Refusjon av sykepenger	2 016		
45	Store nyanskaffelser	77 515		
48	Fellesfinansierte bygge- og anleggsinntekter	39 361	81 000	67 000
	Sum kap. 4760	125 257	81 000	68 000

Post 01 Driftsinntekter

Posten er ny i 2013 og gjelder refusjoner.

Post 48 Fellesfinansiert bygg- og anleggsinntekter

Posten er reelt redusert med 14,0 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. Posten gjelder refusjo-

ner fra NATO ifm. NATOs investeringsprogram for sikkerhet i Norge. Inntektene blir justert hvert år ift. fremdrift og forbruk i autoriserte prosjekter i Norge. Inntektene på post 48 er i hovedsak knyttet til refusjon av utgifter på kapittel 1760, post 48. Reduksjonen skyldes i hovedsak at arbeidene knyttet til informasjonsinfrastruktur ved *Joint Warfare Centre* (JWC) er ferdigstilte, og at det kun gjenstår utbetalinger ifm. garantiperioden.

Kap. 1761 Nye kampfly med baseløsning

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter			70 000
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>			1 781 000
47	Nybygg og nyanlegg, <i>kan overføres</i>			41 000
	Sum kap. 1761			1 892 000

Opprettelsen av kapittel 1761 Nye kampfly med baseløsning ble vedtatt ved Stortingets behandling av revidert nasjonalbudsjett for 2012, jf. Innst. 375 S (2011–2012) til Prop. 111 S (2011–2012). Kapitlet er opprettet for bedre å synliggjøre alle utgifter til anskaffelse av nye kampfly med baseløsning. Ved behandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2012 ble post 45 under dette kapitlet opprettet, med en bevilgning på 700 mill. kroner for 2012. I denne proposisjonen foreslås også post 01 Gjennomføringskostnader og post 47 Nybygg og nyanlegg opprettet.

Kostnadsbildet

Tidligere kostnadsanslag for anskaffelsen, fremlagt for Stortinget i St.prp. nr. 36 (2008–2009) og i Prop. 73 S (2011–2012), er fortsatt gyldige. I tillegg reduseres usikkerheten knyttet til anslagene stadig, etter hvert som et større antall fly produseres og risikoreduerende tiltak iverksettes.

I nevnte proposisjon ble det informert om at regjeringen vurderte en justert anskaffelsesstrategi, som Stortinget ba om å bli orientert om i denne budsjettproposisjon. Denne endringen,

som Forsvarsdepartementet baserer sin reviderte plan på, innebærer at anskaffelsen planlegges gjennomført over et lengre tidsrom. Dette medfører således en viss netto kostnadsøkning, som ene og alene skyldes en anskaffelsesprofil som er strukket over tid, bl.a. for å utjevne den årlige budsjettbelastningen. Med en leveringsplan som nå strekker seg fra 2015 til 2024, i stedet for fra 2016 til 2021, vil den forventede kostnaden for inntil 52 fly øke fra om lag 60 mrd. kroner til 61,2 mrd. kroner på post 45. I tillegg vil gjennomføringskostnadene på post 01 øke med om lag 400 mill. kroner da varigheten av programmet øker. Denne planen vil regjeringen løpende vurdere med tanke på det endelige omfang og realiseringstempo. Det er videre gjort en fornyet vurdering av kostnadene knyttet til basetiltak ved Ørland og Evenes. I Prop. 73 S (2011–2012) ble det gitt et kostnadsanslag på om lag 5,1 mrd. kroner. De nye beregningene viser en kostnad på om lag 4,85 mrd. kroner. De viktigste årsakene til nedjusteringen er at omstillingskostnader er trukket ut sammen med kostnader knyttet til flytting av andre avdelinger til Ørland.

Tabell 4.16 Endringer i kostnadsbildet etter Prop. 73 S (2011–2012) i 2012-kroner

(i mrd. 2012-kroner)

Kapittel 1761, Post	Prop. 73 S	Endring	Nåværende	Merknad
01	1,10	0,45	1,55	Varighet til 2024 mot tidligere 2021
45	60,0	1,20	61,20	Endret leveringsplan for flyene
47	5,10	-0,25	4,85	Trukket ut kostnader på Ørland som ikke er direkte knyttet til kampfly
Sum	66,20	1,40	67,60	

For å finansiere kampflyanskaffelsen med tilhørende baseløsning har regjeringen lagt opp til en betydelig midlertidig styrking av forsvarsbudsjettet med samlet inntil 28 mrd. kroner fra og med 2015 og i kampflyprogrammets varighet. I Forsvarsdepartementets planer er denne styrkingen fordelt på både kampfly og baseløsning, med hhv. 23,6 mrd. kroner på post 45 og 4,4 mrd. kroner på post 47.

Ifm. behandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2012, jf. Innst. 375 S (2011–2012) til Prop. 111 S (2011–2012), ble det for 2012, som et engangstiltak, gitt tilslutning til at Forsvarsdepartementet kan holde tilbake midler fra formål under kapittel 1760, post 45, slik de var angitt i Prop. 1 S (2011–2012) for Forsvarsdepartementet. Disse tilbake-

holdte midlene vil bli omdisponert til kampflyinvesteringen for etterfølgende år. For å balansere betalingsprofilen på begge investeringskapitlene er det så langt planlagt å unnlate å disponere 1,5–2 mrd. kroner i 2012 på kapittel 1760, post 45, for 2012. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget vedrørende konkrete forslag til disponeringsendringer innenfor kapittel 1760, post 45, ifm. Forsvarsdepartementets omgrupperingsproposisjon for 2012.

Tabellen under beskriver forventet kostnadsbilde for kampfly med baseløsning, fordelt på postene 01, 45 og 47. I tillegg synliggjøres forventet fordeling mellom ordinær tildeling på kapittel 1761, midlertidig styrking av kapitlet og disponering av avsetning i 2012 på kapittel 1760.

Tabell 4.17 Kostnadsbildet for kampfly med baseløsning i 2012-kroner

	(i mill. 2012-kroner)			
	2012	2013	Senere	SUM
Gjennomføringskostnader (post 01)	46	69	1 441	1 556
Kostnadsbildet for kampfly med utrustning (post 45)	622	1 741	58 859	61 222
Ordinær tildeling på kap. 1761, post 45	700	1 741	35 181	37 622
Midlertidig styrking av kap. 1761, post 45	0	0	23 600	23 600
Kostnadsbildet for baseløsning (post 47)	20	40	4 777	4 837
Ordinær tildeling på kap. 1761, post 47	20	40	377	437
Midlertidig styrking av kap. 1761, post 47	0	0	4 400	4 400
Total kostnad (post 01, 45 og 47)	688	1 850	65 077	67 615

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker gjennomføringskostnader for programmet som skal anskaffe nye kampfly med baseløsning og er knyttet til den daglige driften av programmet, nasjonal våpenutvikling (APEX ammunisjon og JSM) og deltakelse i det flernasjonale programmet. Posten foreslås tilført 70 mill. kroner i 2013.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold

Posten omfatter utgifter til investeringer i materiell til nye kampfly. Posten foreslås tilført 1 781 mill. kroner i 2013.

Gjennom Stortingets behandling av langtidsproposisjonen for Forsvaret, jf. Innst. 388 S (2011–

2012) til Prop. 73 S (2011–2012), ble det fattet vedtak om å etablere hovedbase for de nye kampflyene på Ørlandet, med en fremskutt QRA-base på Evenes. I tillegg stilte Stortinget seg bak ambisjonen om å anskaffe 52 fly, men at det tas sikte på å beslutte anskaffelsen av de siste seks flyene etter at de første 46 flyene er bestilt. Stortinget ble videre informert om en anskaffelsesstrategi som innebærer at regjeringen vil fremme forslag til vedtak om fullmakt til anskaffelse av fly for de enkelte år disse skal bestilles.

I 2013 vil det påløpe programrelaterte kostnader ut over de direkte utgiftene for anskaffelsen av fire F-35 til treningsformål og JSM utvikling trinn 2. Dette omfatter kostnadene for deltakelsen i produksjonsavtalen for F-35 som i 2013 vil beløpe seg til i underkant av 197 mill. kroner.

Prosjektporteføljen (post 45)

Ia. budsjettåret kan det bli nødvendig å endre leverings- og betalingsplaner som følge av usikkerhet som alltid vil være til stede i den årlige gjennomføringen. Oversikten over kontrakter og utbetalinger i 2013 er derfor basert på estimat, og vil kunne bli justert gjennom budsjettåret. Kost-

nadsrammen for det enkelte prosjekt oppjusteres årlig ift. den faktiske priskompensasjonen på kapittel 1761, post 45. Regjeringen legger til grunn at endringer i rammen for prosjektene som følge av priskompensasjon og valutaendringer ikke krever særskilt godkjenning av Stortinget, og omtales ikke ytterligere.

Tabell 4.18 Formålstabell

Område:	Økonomisk omfang	(i mill. kr)	
		Anslått utbetaling 2013	Anslått behov for bestillingsfullmakter
Nye kampfly med baseløsning	62 630	1 781	3 500

Tabell 4.19 Kategori 1-prosjekter

Ev. endring	Formål/prosjektbetegnelse	Kostnadsramme (post 45)	(i mill. kr)	
			Forventet gjenstående 1. januar 2013	Anslått utbetaling 2013 (post 45)
	7602 F-35 – fire fly til treningsformål	5 018	4 350	668
	7707 <i>Joint Strike Missile</i> (JSM) – Utvikling trinn 2	1 076	520	434

Kategori 1-prosjekter – nye prosjekter for godkjenning

Forsvarsdepartementet legger ikke frem noen kategori 1-prosjekter under kapittel 1761 for godkjenning i denne proposisjonen.

Kategori 1-prosjekter – godkjenning av endring av omfang og kostnadsrammer

Forsvarsdepartementet legger ikke frem noen kategori 1-prosjekter under kapittel 1761 med endring av omfang og kostnadsramme for godkjenning i denne proposisjonen.

Kategori 1-prosjekter – status og fremdrift*7602 F-35 – fire fly til treningsformål*

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 441 S (2010–2011) til Prop. 110 S (2010–2011). Prosjektet omfatter anskaffelse av fire F-35 *Lightning II* til treningsformål. Anskaffelsen av de fire flyene er et viktig steg for å sikre en tilfredsstillende operativ kampflykapasitet i vekslingsfasen mellom F-16 og F-35.

I Prop. 73 S (2011–2012) ble det informert om at anskaffelsen av to av flyene var vurdert fremskyndet til 2015. Ved å flytte anskaffelsen utjevnes den budsjettmessige belastningen av den totale kampflyinvesteringen. En slik endring nyttes også til å forsterke de norske industrielle mulighetene i programmet. Grunnet enkelte partnernasjoners flytting av deres respektive bestilling av F-35 ut i tid, er en slik fremskyndet bestilling mulig å gjennomføre.

Ved å anskaffe to fly ett år tidligere vil enhetsprisen gå noe opp, fordi kostnadene per fly er synkende etter hvert som produksjonsantallet øker. Disse økte kostnadene ligger innenfor den godkjente kostnadsrammen for prosjektet da andre kostnadsfaktorer, som gunstigere valutakurs, har virket i positiv retning.

Ifm. leveransen av disse to flyene skal det også gjennomføres forberedelser for integrasjon av bremseskjerm. En slik integrasjon av bremseskjerm er et krav fra norsk side. Programmet ønsker å forberede alle norske F-35 for mulig påmontering av bremseskjerm slik at de kan overføres for senere bruk i Norge. Regjeringen ser det som viktig å forsere bremseskjermimplementeringen gjennom de to flyene som leveres i 2015.

En anskaffelse av de to første flyene i 2015, og de to siste i 2016, gjør at Forsvaret kan legge opp til en noe flatere utdanningstakt enn opprinnelig planlagt. Dette gir Forsvaret en bedret fleksibilitet til å håndtere eventuelle nødvendige justeringer i overgangsperioden fra F-16 til F-35.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 5 018 mill. kroner.

7707 Joint Strike Missile (JSM) – Utvikling trinn 2

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 441 S (2010–2011) til Prop. 110 S (2010–2011). Prosjektet omfatter utvikling av JSM trinn 2. Det operative ambisjonsnivået for ny kampflykapasitet stiller krav om langtrekkende antioverflatevåpen med sjø- og landmålskapasitet. *Joint Strike Missile* – JSM – vurderes å være det eneste våpenet som vil kunne møte de operative kravene rundt 2020. Våpenet kan bæres innvendig i F-35 og er avgjørende for å oppfylle det operative ambisjonsnivået. Prosjektet er forventet å pågå frem til medio 2013.

Utviklingen av JSM trinn 2 er iht. kontrakt. Det har vært forsinkelser innenfor enkelte områder pga. sene leveranser fra eksterne aktører (bl.a. vindtunnel og motorleverandør), men dette anses ikke å ha påvirket prosjektets utvikling negativt. Prosjektet følger forventet tidsplan, og alle indikasjoner tilsier per i dag at hovedmål for trinn 2 (godkjennelse av *Critical Design Review*, medio 2013) vil oppnås.

Regjeringen er i gang med nærmere vurderinger av integrasjonsfasen, herunder også hvordan kostnadene forbundet med denne skal dekkes mest mulig hensiktsmessig. For om mulig å få til en sømløs overgang til neste utviklingstrinn, vil regjeringen fremme vurdering av en mulig oppstart av JSM-utvikling trinn 3 i en proposisjon planlagt våren 2013.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme (post 45) er 1 076 mill. kroner.

Forskning og utvikling

Ugiftene til Forsvarsdepartementets forsknings- og utviklingsaktiviteter knyttet til nye kampfly med baseløsning dekkes over kapittel 1761 post 45. En vesentlig del av forsknings- og utviklingsaktivitetene er direkte knyttet til gjennomføringen av materiellprosjekter og våpenutvikling. Aktivitetenes innretning og omfang følger derfor av de investeringsbeslutninger som treffes.

Fremtidige prosjekter

Hovedleveransen av nye kampfly

Ved behandlingen av Innst. S 388 (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012) informerte regjeringen om vurderingene som ble gjort vedrørende leveringsplanene for F-35. For å jevne ut den budsjettmessige belastningen av kampflyanskaffelsen, presenterte regjeringen behovet for å gjennomføre anskaffelsen over noen flere år enn tidligere lagt til grunn. Det ble også informert om at regjeringen planla å gjennomføre kampflyanskaffelsen ved fortløpende beslutninger i det enkelte år. For leveranser av fly er det iht. bestillingsprosedyrene som er nedfelt i avtalen mellom partnernasjonene, behov for en innmelding og bekreftelse av bestilling fire år før leveranse.

Dette medfører at for fly som skal leveres i 2017, må bestilling foretas i 2013. Basert på dette legger regjeringen opp til å komme tilbake med anmodning om en fullmakt til bestilling av et antall F-35 kampfly for leveranse i 2017, i 2013.

Programmeringslaboratorium

For å kunne utnytte flyene maksimalt må det etableres et felles programmeringslaboratorium (PRL) i USA for å utvikle data som skal holde flyets avionikk oppdatert. Det pågår for tiden samtaler med de øvrige deltakernasjonene om hvordan dette laboratoriet skal organiseres og hvilken kostnadsfordeling som skal legges til grunn. Det er i det presenterte kostnadsbildet så langt avsatt om lag 1 mrd. kroner til PRL. Regjeringen vil komme tilbake med bevilgningsmessige forhold på egnet måte når partnernasjonene har blitt enige om organisering og finansiering.

P7704 PSFD – MoU

Produksjonsavtalen (PSFD) for F-35 ble inngått i 2007 og strekker seg frem til 2024. Produksjonsavtalen regulerer de aktiviteter som foregår i produksjonsfasen og inkluderer Norges andel av felleskostnadene med årlige utbetalinger som totalt vil utgjøre om lag 1 mrd. kroner. Regjeringen vil komme tilbake med bevilgningsmessige forhold på egnet måte i en proposisjon i 2013.

Post 47 Nybygg og nyanlegg

Etablering av base på Ørlandet og fremskutt base på Evenes

Prosjektering av nødvendige EBA-investeringer knyttet til ny kampflybase på Ørlandet og fremskutt

base på Evenes vil fortsette i 2013, og prosjekter vil bli fremmet for oppstart etter hvert som beslutningsgrunnlaget for de enkelte bygnings- og anleggsmessige tiltakene er utarbeidet. Større prosjekter fremmes for Stortinget iht. gjeldende ordning for godkjenning av slike.

Saker til informasjon

Industrisamarbeid i kampflyprogrammet

Regjeringen legger stor vekt på industrisamarbeidet knyttet til anskaffelsen av nye kampfly og at dette skal gi oppdrag for industri i Norge. Arbeidet bygger på strategien beskrevet i St.meld. nr. 38 (2006–2007) "Forsvaret og industrien – strategiske partnere" for å ivareta næringspolitiske aspekter ved Forsvarets anskaffelser.

Den politiske målsettingen i industrisamarbeidet er at verdiskapingen i Norge skal tilsvare anskaffelseskostnadene knyttet til F-35. Industrien i Norge har per juni 2012 konkurrert seg til ca. 2,1 mrd. kroner i kontrakter knyttet til flyskrog og motor.

I et omfattende og bredt anlagt samarbeidsprosjekt der ni nasjoner deltar, er *best value*-prinsippet valgt for å sikre lavest mulig levetidskostnader for F-35. Dette innebærer at forsknings-, industri- og utviklingsmiljøene i partnernasjonene må konkurrere om oppdrag på flyet. Dette prinsippet er ansett å være det mest kostnadseffektive for dette programmet.

Med utgangspunkt i Forsvarets behov har regjeringen siden Stortinget sluttet seg til valget av F-35, vært opptatt av å øke bredden i den norske industrideltakelsen. Forsvarsdepartementet godkjente i 2010 en videreutvikling av 25 mm kanonammunisjon (APEX) hos *Nammo*. Det forventes ilt. høsten 2012 en beslutning om at APEX blir én av tre ammunisjonstyper som partnerlandene kan velge til utrustning av F-35. I 2011 sluttet Stortinget seg til regjeringens anbefaling om en videreutvikling av *Kongsberg Defence & Aerospace AS (KDA) Joint Strike Missile (JSM)* – trinn 2. I juni 2012 har amerikanske myndigheter uttrykt støtte til arbeidet med integrasjonen av JSM i F-35. I den videre utviklingen av JSM vil KDA kunne involvere mer enn 20 norske underleverandører. Samlet sett vil mer enn 30 norske bedrifter være

engasjert i industrisamarbeid knyttet til F-35-anskaffelsen. I tillegg vil bedrifter som er engasjert, også benytte seg av lokale virksomheter.

Forsvarsdepartementet har etablert et eget program for å kunne bidra til å styrke norsk industris konkurransekraft ift. å kunne delta i utvikling og produksjon av delkomponenter spesifikt til F-35. Programmet har en varighet på fire år (2012–2015) og en samlet økonomisk ramme på 50 mill. kroner.

Det er etablert et godt grunnlag for at kampfly-anskaffelsen skal gi uttelling i tråd med de politiske målsettingene. Erfaringene fra industrisamarbeidet knyttet til F-16-anskaffelsen var meget gode, og de industrielle målsettingene ble møtt over en 20-årsperiode. Nå har *Lockheed Martin* og motorleverandøren *Pratt Whitney* tilkjennegitt industrielle muligheter for produksjon til F-35 for om lag 36 mrd. kroner over produksjonstiden. For å kunne ta del i disse mulighetene forutsettes det at industrien i Norge fortsetter å være konkurransedyktig innenfor sine utvalgte områder. Det anslås av KDA at potensialet knyttet til salg av JSM kan beløpe seg til 25 mrd. kroner, mens tilsvarende for APEX anslås av *Nammo* til 10 mrd. kroner. Samlet sett vurderes det industrielle potensial til om lag 60–70 mrd. kroner over hele F-35s produksjonstid. Den skarpe konkurransen med andre lands industri samt langsiktigheten i anskaffelsen, gjør at det hefter usikkerhet ved realiseringen av hele dette potensialet.

Realisering av den politiske målsettingen om industriell retur forutsetter at både industrien og de politiske myndigheter opprettholder et aktivt engasjement, også etter at de fire treningsflyene er levert i 2015–2016. Før det inngås juridisk forpliktende avtaler om kjøp av fly, vil Forsvarsdepartementet også vektlegge leverandørenes oppfølging og realisering av sine industriplaner, i tillegg til status for flyets modenhet og videre kostnadsutvikling. I tillegg vil Forsvarsdepartementet legge stor vekt på, og bidra til, at både JSM og APEX blir integrert i F-35 tidligst mulig. Det er videre en sentral målsetting at industrien i Norge, inkludert *AIM Norway SF*, også er med å konkurrere om fremtidige vedlikeholdsoppdrag knyttet til kampflyene.

Kap. 1790 Kystvakten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	1 002 262	993 385	1 001 965
	Sum kap. 1790	1 002 262	993 385	1 001 965

Post 01 Driftsutgifter

Posten foreslås nominelt økt med 8,6 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. Som ledd i oppfølgingen av langtidsplanen 2009–2012, jf. Innst. S. nr. 318 (2007–2008) til St.prp. nr. 48 (2007–2008), regjeringens nordområdesatsing og vektleggingen av evne til suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse er bevilgningene til Kystvakten økt betydelig gjennom de senere år.

Kystvaktens kapasitet er forbedret som følge av moderniseringen, bl.a. ved at de nye fartøyene løser hele spennet av Kystvaktens oppgaver. Ivaretagelsen av disse oppgavene må også ses i sam-

menheng med Forsvarets øvrige kapasiteter som overvåking og etterretning, maritim luftovervåking og andre fartøyer. Fartøystrukturen er modernisert, og består av ni fartøyer i ytre kystvakt og fem fartøyer i indre kystvakt. Med tilførsel av ett fartøy i Reine-klassen øker antallet fartøyer i indre kystvakt, og Kystvakten vil fra 2013 disponere 15 fartøyer. Forslaget til bevilgningsreduksjonen for 2013 skyldes innsparinger og reversering av engangsbevilgning ifm. klassifisering av KV Senja.

Nedenfor følger tekniske endringer ift. saldert budsjett for 2012:

Tabell 4.20 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2012–2013	8,6
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-29,1
Endringer justert for kompensasjoner	-20,5
Overføring av budsjettansvar for ett Reine-klasse fartøy fra kap. 1734 til 1790	-32,5
Reell endring	-53,0
Effektivisering	7,6
Innsparing som følge av kjøp av Nornen-klassen	30,0
Faktisk endring av posten	-15,4

Ut over den reelle reduksjonen av posten med 53,0 mill. kroner kommer effekten av effektivisering, slik at den faktiske reduksjonen vil være på 15,4 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. Bevilgningsreduksjonen i Kystvaktens budsjett for 2013 skyldes reversering av engangsbevilgning ifm. klassifisering av KV Senja. Hensyntatt disse forholdene er Kystvaktens bevilgning til operativ aktivitet videreført på om lag samme nivå som i 2012.

Overordnede oppgaver

Kystvaktens hovedfunksjon er suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse. I tråd med regjeringens nordområdesatsing prioriteres Kystvaktens aktivitet til de nordlige havområdene. Gjennom flere år er bevilgningene til Kystvakten vesentlig styrket, både til økt drift og for å kunne gjennomføre en betydelig modernisering av strukturen. Moderniseringen har forbedret Kystvaktens kapasitet og yteevne. Dette muliggjør en økt tilstedeværelse og styrket ivaretagelse av Kystvaktens

primæroppgaver, spesielt i nordområdene. Det er en klart definert målsetting å øke aktiviteten i nord ytterligere.

For fiskeriene innebærer Kystvaktens bidrag til ressursforvaltningen kontroll gjennom effektiv overvåking, relevant tilstedeværelse og jevnlig og mer målrettede inspeksjoner i områder der det foregår fangst og fiske. "Nasjonal strategisk risikovurdering", utarbeidet av fiskeridirektøren, gir rammer for og prioritering av innsats og ressurskontroll tilknyttet fiskeriene. Disse kommer også til anvendelse for Kystvakten, som prioriterer tiltak mot overfiske i Barentshavet, dumping av fisk, uregistrerte landinger og problemer tilknyttet bifangst. I tillegg yter Kystvakten viktige bidrag til redningsberedskap, sjøsikkerhet, oljevernberedskap og andre sivile oppgaver.

Kystvakten vil fortsatt bidra til den nasjonale beredskapen gjennom deltakelse i kystberedskap og aksjonsledelse (KYBAL).

Organisasjon og styrkestruktur

Kystvaktens moderniserte struktur, med felles kystvaktledelse på Sortland, videreføres i 2013. Fire av de ni havgående fartøyene er helikopterbærende og har derfor potensial for et betydelig dekningsområde. Potensialet vil først kunne utnyttes fullt ut når de nye maritime helikoptrene er innfaset og operative. Fartøy som opererer i kystnære farvann, er utstyrt med mindre, hurtiggående patruljefartøy som kan operere ut fra moderfartøy for å øke fleksibilitet og rekkevidde samt redusere reaksjonstid når hendelser inntreffer. To fartøy i Reine-klassen skal avvikles i Heimevernet og overføres til Sjøforsvaret innen 1. januar 2013 med årsverk og tilhørende ressurser, hvorav ett fartøy disponeres av Kystvakten.

Fornyelsen av kystvaktfartøyene gir multirolle-fartøyer som samlet og hver for seg har bety-

delig bedre egenskaper og kapasiteter enn fartøyene som erstattes, særlig økt overvåkingskapasitet og mobilitet, noe som vil forsterkes ytterligere ved innfasing av maritime helikoptre på de helikopterbærende fartøyene. Opptrening og bruk av de første helikoptrene vil prioriteres til de helikopterbærende fartøyene i Kystvakten. Moderniseringen muliggjør at Forsvarets og Kystvaktens primære oppgaver innenfor suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse i havområdene under norsk jurisdiksjon ivaretas på en god måte.

Personell, utdanning og kompetanse

Sjøforsvarets utdanningssystem ivaretar også Kystvaktens personellbehov. Det foregår utveksling av personell mellom Kystvakten og andre deler av Sjøforsvaret, slik at Kystvakten innenfor utdanning, trening og øving må ses i sammenheng med kapittel 1732 Sjøforsvaret. Kystvakten opplever ikke i samme grad som resten av Sjøforsvaret utfordringer med personellavgang. Utdanning, trening og øving i Kystvakten vil også i 2013 rettes mot å videreutvikle kompetansen med tanke på å håndheve norsk jurisdiksjon og løse Kystvaktens øvrige oppgaver.

Kystvakten gjennomfører jevnlig øvelser for å opprettholde en tilfredsstillende kompetanse i løsning av oppdrag i fredstid, og for beredskap for kriser og krig nasjonalt og i utlandet. Derfor deltar og bidrar Kystvakten også i fellesoperative øvelser og annen trening med enheter i og utenfor Forsvaret for øvrig.

Arbeidet innenfor holdninger, etikk og ledelse videreføres på alle nivåer i Kystvakten. Ambisjonen er at de gode holdninger og den profesjonalitet som preger all operativ virksomhet også skal prege forvaltningsområdet.

Kap. 4790 Kystvakten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsinntekter	2 960	409	1 009
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	4		
16	Refusjon av foreldrepenger	2 223		
17	Refusjon lærlinger	4 185		
18	Refusjon av sykepenges	2 813		
	Sum kap. 4790	12 185	409	1 009

Post 01 Driftsinntekter

Posten er etter tekniske justeringer og kompensasjoner reelt økt med 0,6 mill. kroner ift. saldert

budsjett for 2012, med bakgrunn i salg av materiell.

Kap. 1791 Redningshelikoptertjenesten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	501 260	524 137	573 382
	Sum kap. 1791	501 260	524 137	573 382

Post 01 Driftsutgifter

Posten er reelt økt med 17 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. Økningen er en følge av økt støtte fra Forsvaret til Justis- og beredskapsdepartementets prosjekt nye redningshelikoptre. Kostnader til drift av Redningshelikoptertjenesten fordeles etter en fastlagt fordelingsnøkkel mellom Justis- og beredskapsdepartementet og Forsvarsdepartementet, og er formalisert i en driftsavtale mellom de to departementene. Dette innebærer for 2013 at Justis- og beredskapsdepartementet dekker i underkant av 90 pst. av de budsjetterte utgiftene til operativ og teknisk drift, mens Forsvaret dekker resterende drift, i tillegg til utgiftene knyttet til utdanning av personellet.

Oppdrag og organisering

Luftforsvaret utdanner, trener og bemanner nødvendige besetninger for å sikre en tilfredsstillende redningshelikoptertjeneste. Tolv *Sea King*-helikoptre er organisert i 330-skvadronen og støtter redningstjenesten på permanent basis. Hovedoppgaven for 330-skvadronen i fredstid er å utføre søke- og redningsoppdrag så hurtig og sikkert som mulig.

I tillegg til tilstedevakt for ivaretagelse av redningstjeneste skal helikoptrene også i 2013 inngå i statens luftambulansetjeneste, samt inngå i den norske totalberedskapen ved å ha kontinuerlig beredskap gjennom hele året for å støtte innsetting av militære og sivile kapasiteter ifm. krisehåndtering i norske områder på land og til havs. Maritim kontraterrorberedskap videreføres med eksisterende systemer.

Forsvaret støtter Justis- og beredskapsdepartementets fremskaffelsesprosjekt for nye redningshelikoptre med 17 prosjektmedarbeidere som finansieres over forsvarsbudsjettet.

Faglig og budsjettmessig ansvar for tjenesten tilligger Justis- og beredskapsdepartementet, som setter krav til beredskap og tilgjengelighet. Justis- og beredskapsdepartementet fastlegger, sammen med Helse- og omsorgsdepartementet, rammene

for bruk av 330-skvadronen til luftambulansetjenester.

Søke- og redningsoppdrag innenfor norsk myndighetsområde utføres etter oppdrag fra hovedredningssentralene. Det samme gjelder for luftambulanseoppdrag. Militære oppdrag utføres etter oppdrag fra Forsvarets operative hovedkvarter og koordineres ved behov med hovedredningssentralene eller Justis- og beredskapsdepartementet.

Kap. 4791 Redningshelikoptertjenesten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsinntekter	462 126	480 071	511 148
16	Refusjon av foreldrepenger	1 784		
17	Refusjon lærlinger	63		
18	Refusjon av sykepenge	1 718		
	Sum kap. 4791	465 691	480 071	511 148

Post 01 Driftsinntekter

Forsvarets inntekter på kapitlet vil balanseres mot de utgifter som belastes Justis- og beredskapsdepartementet.

Kap. 1792 Norske styrker i utlandet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	1 699 488	1 234 320	1 162 524
47	Nybygg og nyanlegg, <i>kan overføres</i>	2 256		
	Sum kap. 1792	1 701 744	1 234 320	1 162 524

Post 01 Driftsutgifter

Posten reduseres nominelt med 71,8 mill. kroner grunnet endret behov ifm. tilbaketrekning av norske styrker fra Faryab-provinsen i Afghanistan. Norges innsats i Afghanistan vil også i 2013 være

Forsvarets viktigste oppdrag i utlandet. Styrkene vil i 2013 ha høy prioritet på å gjøre de afghanske styrkene i stand til selv å stå for sikkerheten fra 2014.

Nedenfor følger tekniske endringer ift. saldert budsjett for 2012:

Tabell 4.21 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2012–2013	-71,8
Lønns- og priskompensasjon	-31,0
Endringer justert for kompensasjoner	-102,8
Reell endring	-102,8
Faktisk endring av posten	-102,8

Overordnete målsettinger

Deltakelse med militære bidrag i internasjonale operasjoner er et sentralt element i norsk sikkerhets- og forsvarspolitik og tjener flere målsettinger. For det første demonstrerer det vilje til å ta medansvar for stabilitet og sikkerhet i konfliktrammede områder. Videre tjener det norsk sikkerhet ved å hindre at konflikter sprer seg og utvikler seg til trusler i våre nærområder. Det bidrar dessuten til å støtte opp om FN, til å opprettholde et nært samarbeid med sentrale NATO-allierte og partnerland, og til å styrke viktige internasjonale institusjoner.

Slik deltakelse bidrar videre til å utvikle Forsvarets operative evne, herunder evnen til samvirke med allierte og andre samarbeidspartnere. Styrkeproduksjon til flernasjonalt krisehåndtering og bidrag til NATO er utfordrende. Særlig logistikk, sambandsstøtte og sanitet er nødvendige, men sårbare kapasiteter. Det vil også i 2013 være fokus på å tilpasse vilkårene for personell i operasjoner i utlandet, slik at tjenesten er attraktiv og innebærer minst mulig belastning for personellet og deres familier. Dette betyr at rekrutteringen til internasjonale operasjoner i større grad må trekke på alle forsvarsgrener og fellesinstitusjoner, slik at belastningen fordeles på flere. Fokus på arbeidet innenfor etikk, holdninger og ledelse videreføres i internasjonale operasjoner.

Afghanistan

Etter anmodning fra ISAF er det besluttet å avvikle vårt militære bidrag i Faryab-provinsen i Nord-Afghanistan innen 1. oktober 2012. Den norske uttrekningen er del av den overordnede planen for å overføre sikkerhetsansvaret i Afghanistan fra ISAF-styrken til afghanske myndigheter innen utgangen av 2014. Faryab-provinsen har siden 2005 vært Norges militære hovedsatsingsområde i Afghanistan. De gjenværende norske

bidragene vil i perioden etter oktober 2012 kraftsamles i Mazar-e-Sharif og Kabul.

En forsert men ryddig uttrekning medfører at det norske militære bidraget i Afghanistan reduseres. Samtidig planlegger Norge å omdisponere deler av bidraget som trekkes ut av Faryab-provinsen, for å dekke andre av ISAFs kritiske behov. For 2013 legges det derfor opp til å videreføre en gradvis justering og omstilling av styrkebidraget. De norske støtteelementene vil justeres noe, mens personell til ISAF-hovedkvarteret og Regionalkommando Nord planlegges videreført omtrent som i dag. Det planlegges å videreføre instruktørbidragene ved skolene for den afghanske hæren. Vårt styrkebidrag til veiledning av det afghanske spesialpolitiet *Crisis Response Unit* i Kabul videreføres også. Ett C-130J transportfly er satt inn høsten 2012. Det planlegges videreført utmars 2013, med mulighet for forlengelse i ytterligere tre måneder. Et mindre styrkebidrag for å fylle kritisk behov for drift av *Kabul International Airport* planlegges også videreført ut juni 2013. Behov for ytterligere bidrag eller justering av eksisterende bidrag vurderes fortløpende.

Det har lenge vært en målsetting å etablere et tettere nordisk samarbeid i Nord-Afghanistan samtidig med at man viderefører det gode samarbeidet med Latvia. Det planlegges derfor å etablere en fellesnordisk/latvisk *Transition Support Unit* for å gi rådgivning, opplæring og støtte til afghanske sikkerhetsstyrker. Det norske styrkebidraget vil hovedsakelig bestå av en rådgiverenhet (*Police Advisory Team*) med ansvar for rådgiving til afghansk politi. Styrken, som vil bestå av norsk militært personell, lokaliseres i Mazar-e-Sharif og skal operere i Balkh-provinsen.

Bidrag til FN-operasjoner

Regjeringens budsjettforslag legger opp til at Norge viderefører deltakelsen i FN-operasjonen i Sør-Sudan (*United Nations Mission in South Sudan*, UNMISS) på tilsvarende nivå som i 2012.

Denne operasjonen har en viktig rolle i å bidra til stabilitet, fred og en bærekraftig utvikling, samt å hjelpe lokale myndigheter med å bygge den nye staten.

Regjeringen legger også opp til at Norge deltar på tilsvarende nivå som i 2012 i *United Nations Truce Supervision Organization* (UNTSO), *United Nations Mission in DR Kongo* (MONUSCO) og *United Nations Assistance Mission in Afghanistan* (UNAMA). Norge vil også videreføre bidraget med stabsoffiserer til den internasjonale observatørstyrken *Multinational Force and Observers* (MFO) på Sinaihalvøya. Forsvarsdepartementet vurderer fortløpende behovet for å stille med ytterligere militære bidrag i FNs fredsoperasjoner.

Balkan

Norges bidrag til NATO på Balkan planlegges videreført på 2012-nivå. I tillegg til stabspersonell til NATOs operasjon i Kosovo, bidrar Norge med personell til NATO HQ Sarajevo (Bosnia-Hercegovina). Det kan også være aktuelt å bidra med personell til andre NATO-strukturer på Balkan, særlig innenfor forsvarsrettet sikkerhetssektorreform (FSSR).

NATOs hurtigreaksjonsstyrke (NRF)

Norge vil i 2013 bidra til *NATO Response Force* (NRF) med et "Roll-on Roll-off" fartøy på beredskap gjennom hele året, samt et minerydderfartøy i to 4-måneders perioder, samt et mindre antall

offiserer innenfor NATO *Coordination and Guidance for Shipping* (NCAGS) i seks måneder. I tillegg vil Norge melde inn et minerydderfartøy for hele året, en fregatt for seks måneder, samt seks F-16 kampfly for hele året til NATO *Response Force Pool* (RFP).

Ivaretagelse av personell før, under og etter operasjoner i utlandet

Det er i 2013 avsatt 1,5 mill. kroner til uavhengig tilsyn av Forsvarets helsetjenester i utlandet. Mellomlanding for alle kontingenter ifm. hjemkomst etter tjeneste i operasjoner i utlandet, medaljereemonier og program for individuell oppfølging videreføres også i 2013.

Kjønnsperspektiv i utenlandsoperasjoner

Forsvaret vil videreføre arbeidet med å innarbeide kjønnsperspektivet i planlegging, gjennomføring og evaluering av norske bidrag til internasjonale operasjoner, i tråd med regjeringens handlingsplan for FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 (2000) Om kvinner, fred og sikkerhet i internasjonale operasjoner. Forsvaret skal også legge vekt på forebygging og håndtering av seksualisert vold i væpnet konflikt i tråd med sikkerhetsrådsresolusjon 1820 (2008). Norge vil også i 2013 bidra med en genderrådgiver i ISAFs hovedkvarter og ved det internasjonale gendersenteret i Sverige. Det skal i tillegg legges vekt på oppfølging av sikkerhetsresolusjon 1820 om seksualisert vold i væpnet konflikt.

Kap. 4792 Norske styrker i utlandet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsinntekter	74 083	10 368	10 368
16	Refusjon av foreldrepenger	215		
18	Refusjon av sykepenger	752		
	Sum kap. 4792	75 050	10 368	10 368

Post 01 Driftsinntekter

Posten videreføres reelt på samme nivå som i saldert budsjett for 2012.

Kap. 1795 Kulturelle og allmennyttige formål

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	261 419	246 271	260 651
60	Tilskudd til kommuner, <i>kan overføres</i>	1 500	1 696	
72	Overføringer til andre	2 055	2 119	2 330
	Sum kap. 1795	264 974	250 086	262 981

Post 01 Driftsutgifter

Posten omfatter Forsvarets avdeling for kultur og tradisjon (FAKT), herunder Forsvarets musikk, Forsvarets museer og Forsvarets kommandantskap.

Posten økes nominelt med 14,4 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. Regjeringen foreslår å styrke posten ved å øke inntektskravet og tildelingen med 6,5 mill. kroner, hvorav 1,8 mill. kroner øremerkes forberedelse av Grunnlovsjubileet 2014, herunder utvikling av publikums- og formidlingsaktiviteten ved Forsvarets museer. Det legges for øvrig opp til en videreført satsing på kulturvirksomheten i Forsvaret. De seremonielle aktivitetene i Forsvaret skal fortsatt prioriteres.

Nedenfor følger tekniske endringer ift. saldert budsjett for 2012:

Tabell 4.22 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2012–2013	14,4
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-8,6
Endringer justert for kompensasjoner	5,8
Teknisk justering ifb. utrangering av EBA	-1,3
Reell endring	4,5
Effektivisering	2,0
Faktisk endring av posten	6,5

Ut over den reelle styrkingen av posten med 4,5 mill. kroner kommer effekten av effektivisering, slik at den faktiske økning av posten vil være 6,5 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012.

Forsvarets avdeling for kultur og tradisjon

FAKT skal koordinere og styrke kulturvirksomheten under forsvarssjefen, og er et av forsvarssjefens virkemidler for å ivareta, utvikle og synliggjøre det moderne Forsvaret og den militære profesjonsidentiteten. FAKT skal, gjennom kommandantskapene, museene og musikken, tilby et bredt spekter av tiltak og aktiviteter. Planlegging og gjennomføring av 8. mai-arrangementer skal videreføres i 2013. Videre vil FAKT fortsette planleggingen av grunnlovsjubileet i 2014. Kulturforum for forsvarssektoren, som ble etablert i 2012, videreføres.

Arbeidet innenfor holdninger etikk, og ledelse videreføres på alle nivåer i FAKT. Ambisjonen må være at de gode holdninger og den profesjonalitet som preger all utøvende virksomhet også skal prege forvaltningsområdet.

Forsvarets kommandantskap

De nasjonale festningsverkene er viktige minnesmerker og formidlere av forsvarshistorie. Forsvarsbygg har forvaltningsansvaret og det koordinerende ansvaret for de ulike kulturelle aktiviteter og næringsvirksomhet på festningene. Kommandantene er forsvarssjefens stedlige representant og skal, i samarbeid med Forsvarsbygg, bidra til å sikre festningenes militære egenart og karakter, og således bidra til å holde festningene i militærhistorisk hevd. Kommandantene skal profilere Forsvaret og aktører i det sivil-militære samarbeidet. Kommandantskapene og de militære festningskommandantene videreføres.

Forsvarets musikk

Forsvarets musikk består av fem profesjonelle korps som er viktige kulturbyggere gjennom sin

opptreden i inn- og utland. Fra 1. januar 2009 skiftet Forsvarets musikkorps Vestlandet (FMKV) fra Hærens til Sjøforsvarets uniform, jf. St.meld. nr. 33 (2008–2009). Hensikten var å gi korpset et uttrykk som var mer i takt med den militære kultur som omgir korpset, det maritime vestland, og som passer til den militære profil slik denne oppfattes av eksterne samarbeidspartnere i korpsets hjemmeområde. Som et videre tiltak for å styrke korpsets grentilhørighet og forankring mot hovedbrukermiljøet, vil FMKV endre navn til Sjøforsvarets musikkorps (SFMK), *Norwegian Navy Band Bergen* (NNBB). Navneendringen vil ikke ha noen budsjettmessige konsekvenser.

I 2013 videreføres satsingen på militærmusikken, hvor de seremonielle kapasitetene fortsatt skal prioriteres for å styrke den seremonielle virksomheten i Forsvaret. Seremonier ifm. fullført førstegangstjeneste, markering for personell som skal tjenestegjøre, tjenestegjør eller har tjenestegjort i operasjoner i utlandet, skal prioriteres i denne sammenheng.

Det legges opp til en fortsatt videreføring av Forsvarets musikk i tråd med Innst. 338 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012).

Forsvarets museer

Forsvarets museumsvirksomhet har en viktig rolle som formidler av militærhistorien, samtidig som museene også gjenspeiler verdiene i dagens forsvar. Museene har en sentral rolle i å synliggjøre Forsvarets betydning i samfunnet. I 2013 vil man fortsette arbeidet med å modernisere og utvikle formidlings- og publikumsaktiviteten ved Forsvarets museer. Utstillingen om personell i internasjonale operasjoner, som åpnet i 2012, videreføres og utvikles i tråd med Norges deltakelse i internasjonale operasjoner.

Forsvarsdepartementet har vurdert fremtidig tilknytningsform for Forsvarsmuseet. Forsvarssje-

fen har anbefalt at Forsvarsmuseet videreføres som en avdeling underlagt sjef FAKT. Dette fordi forsvarssjefen anser FAKT at er en hensiktsmessig organisasjon med alle kulturinstitusjonene samlet under en sjef. I tillegg er løsningen kosteffektiv ettersom FAKT kan ivareta virksomhetsstyrings- og arbeidsgiveransvaret for Forsvarsmuseet, slik at museet kan ha sitt fokus på den museale virksomheten. Forsvarsdepartementet slutter seg til forsvarssjefens vurdering. Både ønsket om en kosteffektiv drift av virksomheten og ønske om at museet også i fremtiden skal ha sitt fokus på den museale virksomheten tilsier at Forsvarsmuseets nåværende organisatoriske tilknytning videreføres.

Post 72 Overføringer til andre

Stiftelsen Akershus festning for kunst og kultur

Stiftelsen Akershus festning for kunst og kultur (SAKK) ble etablert i 1989. Stiftelsens formål er å styrke kulturell virksomhet på Akershus festning, hvor samarbeid med andre kulturinstitusjoner står sentralt. Videre har stiftelsen en målsetting om å styrke kunnskapen om Norges historie, og å åpne festningsområdet for mer kunst og kulturutfoldelse. Regjeringen foreslår at støtten til stiftelsen videreføres på samme nivå som i 2012.

Nordland Røde Kors Krigsminnemuseum

Som nasjonalt og internasjonalt opplærings og dokumentasjonssenter utvikler og formidler Nordland Røde Kors Krigsminnemuseum (NRKK) kunnskap om krigen 1940–1945, med særlig vekt på Nord-Norge. Forsvarsdepartementet styrker i 2013 støtten til NRKK til 0,45 mill. kroner.

Kap. 4795 Kulturelle og allmenntilgode formål

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsinntekter	12 068	2 465	9 057
16	Refusjon av foreldrepenger	1 508		
17	Refusjon lærlinger	102		
18	Refusjon av sykepenges	2 981		
	Sum kap. 4795	16 659	2 465	9 057

Post 01 Driftsinntekter

Posten er reelt økt med 6,5 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2012. Økningen er bl.a. knyttet til kon-

serter arrangert av Forsvarets musikk og arrangementer i regi av Forsvarets museer.

Kap. 4799 Militære bøter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
86	Militære bøter	1 009	500	500
	Sum kap. 4799	1 009	500	500

Post 86 Militære bøter

Inntektene gjelder militære bøter.

Del III
Omtale av særlige tema

5 Informasjonssaker

5.1 NATOs toppmøte i Chicago – forsvarspakken

Den såkalte forsvarspakken, som ble vedtatt under Chicago-toppmøtet i mai 2012, består i første rekke av en erklæring om utvikling av ulike kapasiteter, som i sum skal gjøre NATO i stand til å møte hele spekteret av utfordringer de kommende årene.

Forsvarspakken inneholder tre hoveddeler: *Smart Defence*, *NATO Forces 2020* og *Connected Forces Initiative*:

- *Smart Defence* handler om prioritering, samarbeid og spesialisering, og adresserer bl.a. NATOs langsiktige kapasitetsbehov. Eksempler på dette er missilforsvar, droner til overvåking av bakkeoperasjoner og luftovervåking. Norge bidrar bl.a. til alliert luftovervåking i de baltiske landene, i det flernasjonale luftovervåkingssystemet *NATO Airborne Early Warning and Control* og gjennom deltakelse i prosjektet *Alliance Ground Surveillance*.
- *NATO Forces 2020* angir et mål for hvordan NATOs samlede kapasiteter bør være innen 2020. Det er spesielt viktig at de allierte i sine langsiktige planer inkluderer såkalte kjernekapasiteter. Det er disse som skal gjøre det mulig for alliansen å oppfylle ambisjonsnivået i fremtiden. Norge bidrar til dette med f.eks. nye fregatter, anskaffelse av nye kampfly, samt moderne hær- og spesialstyrker.
- *Connected Forces Initiative* har fokus på at NATO må sikre fortsatt evne til effektivt operativt samvirke i alliansen og sammen med partnere, selv om engasjementet i Afghanistan etter hvert reduseres. Herunder kommer økt fokus på felles trening og øving, økt antall NATO-ledede øvelser, bedre bruk av teknologi, økt fokus på *NATO Response Force* og nærmere samarbeid mellom ulike nasjoners spesialstyrker. Norges forslag om en tettere tilknytning mellom det fellesoperative hovedkvarteret i Bodø og NATOs kommandostruktur er eksempel på et initiativ for å sikre operativ evne også i fremtiden.

Forsvarspakken bidrar til å oppfylle målsettingen fra NATO-toppmøtet i Lisboa i 2010 og det nye strategiske konseptet. I arbeidet med forsvarspakken har man fra norsk side vektlagt at den bør settes inn i en bredere strategisk og politisk ramme. Det er i NATO et skifte i fokus fra pågående operasjoner til fremtidige utfordringer, og på hvordan alliansen i fellesskap kan møte disse. Samtidig ser man globalt en maktforskyvning med potensial for nye tradisjonelle sikkerhetsutfordringer, samt at den økonomiske krisen preger diskusjonene i alliansen og begrenser medlemmenes handlefrihet. Dette understreker behovet for å bevare en tilstrekkelig konvensjonell evne i NATO ved økt samtrening og øving, ved å bevare og styrke kommandostrukturen, og ved å prioritere flernasjonalt samarbeid.

I sum støtter dette opp om NATOs kjerneoppgaver, ikke minst evnen til kollektivt forsvar av medlemslandene i tråd med Atlanterhavspaktens artikkel 5. Dette er i samsvar med det norske nærområdeinitiativet, der regjeringen har tatt til orde for et større fokus og nærvær fra NATO på alliert territorium og i nærområdene.

Norge vil, i oppfølgingen av forsvarspakken, støtte aktivt opp om arbeidet med *Smart Defence*. Regjeringen vil legge økt vekt på trening og øving, samt bidra til en mer hensiktsmessig forsvarsplanprosess i NATO for å sikre at alliansen viderefører og videreutvikler en balansert struktur tilpasset ambisjonsnivået.

5.2 Styrking av informasjonssikkerheten

Regjeringens nasjonale strategi for informasjonssikkerhet er under utarbeidelse. Strategien legges opp til å inneholde fire overordnede mål for det nasjonale informasjonssikkerhetsarbeidet:

- styrket samordning og felles situasjonsforståelse,
- robust og sikker IKT-infrastruktur,
- sterk evne til å håndtere uønskede IKT-hendelser,
- høy kompetanse og sikkerhetsbevissthet.

De overordnede målene er likeverdige og danner grunnlaget for strategiske prioriteringer og tiltak som vil fremgå av en handlingsplan som skal revideres årlig.

Hovedansvaret for sikring av informasjonssystemer og nettverk ligger hos eieren av systemene og nettverket. I forsvarssektoren er ansvaret for sikkerhet og virksomhet i det digitale rom plassert hos flere aktører. Ansvar er delvis beskrevet og regulert gjennom instruksjer og regulativer, men området er i stadig utvikling. Forsvarsdepartementet utarbeider derfor retningslinjer for forsvarssektorens virksomhet innenfor det digitale rom. Retningslinjene vil fastsette ansvar, oppgaver og myndighet samt ambisjonsnivå for Forsvarsdepartementet og underlagte etater. Retningslinjene vil danne rammene for den videre planlegging og utviklingen av forsvarssektorens kapabiliteter, struktur og organisering på området.

5.3 Forskningsprogram innenfor samfunnssikkerhet og beredskap

---

I lys av terroraksjonen 22. juli 2011 ønsker regjeringen å bidra til økt forskningsinnsats innenfor samfunnssikkerhet og beredskap. I tillegg har andre hendelser, som ekstremvær og ras som undergravde veier, problemer med telenettet og ulykker til sjøs, vist behov for større forskningsinnsats med et sektorovergripende perspektiv. For 2013 vil det bli startet opp et nytt femårig forskningsprogram innenfor samfunnssikkerhet og beredskap i regi av Norges Forskningsråd. Forsvarsdepartementet foreslår å sette av 1 mill. kroner til det nye programmet for 2013. Den nye forskningssatsingen på samfunnssikkerhet og beredskap vil være på totalt 20 mill. kroner pr. år og øvrige bidragsytere er Justis- og beredskapsdepartementet og Kunnskapsdepartementet. Det vises til nærmere omtale i Prop. 1 S (2012–2013) fra Justis- og beredskapsdepartementet.

6 Sektorovergripende miljøvernpolitikk

Forsvarssektoren følger den nasjonale miljøpolitikken og sørger for å ivareta miljøansvaret i egen sektor. Forsvaret har et selvstendig ansvar for å finne gode løsninger og effektive virkemidler for å redusere egen belastning på miljøet. Forsvarets miljøutfordringer er spesielt knyttet til bruk av materiell, trening og øving som kan påføre omgivelsene miljøskader. Bruk av helse- og miljøfarlige kjemikalier er en stor utfordring for forsvarssektoren. Dette er stoffer som brytes sakte ned i naturen og hopper seg opp i næringskjedene. Forsvarssektorens system for miljøstyring skal bidra til at miljø- og samfunnsansvar veier tungt i alle plan- og beslutningsprosesser. Sentralt i miljøstyrings-systemet er forpliktelse til kontinuerlig forbedring av miljøstatus. Miljøvernarbeidet bygger på føre var-prinsippet, på prinsippet om at forurenser betaler og på prinsippet om samlet belastning, som innebærer at det skal legges vekt på summen av påvirkningene på naturmiljøet. Miljøvernarbeidet i forsvarssektoren omfatter både forebygging av forurensning og opprydding etter tidligere tiders forurensning.

6.1 Bevaring av naturens mangfold

Forsvarssektoren er en av landets største eiendomsforvaltere, med til dels store og svært varierende utmarksarealer spredt over hele landet. Store landområder benyttes som skyte- og øvingsfelt, og det legges betydelig innsats i å forebygge skade på naturen, både under utdanning og trening og ved større øvelser. Det er en målsetting å ha fullstendig integrert kunnskapsbasert forvaltning, der hensyn til naturverdiene ivaretas i alle aktiviteter som kan påvirke naturmiljøet, både ved utvikling, i bruk og drift og ved avhending av forsvarssektorens eiendommer. Det er gjennomført intern opplæring i naturmangfoldloven for å øke kompetansen i organisasjonen, slik at det kan legges til rette for naturfaglige vurderinger i planer og ved gjennomføring av aktiviteter og tiltak.

Kompetansen om naturmangfoldet i Forsvarets skyte- og øvingsfelt og andre forvaltningsarealer må holdes ved like, og hensynet til natur-

mangfoldet skal tillegges vekt ved skjøtsel av forvaltningsområdene.

Tilbakeføring av Forsvarets utrangerte skytefelt til sivile formål omfatter i tillegg til rydding av eksplosivrester og skrot, også fjerning av forurenset grunn, sikring av utslipp av forurensning, fjerning av bygg, anlegg og veier, landskapsforming og etablering av ny vegetasjon. Det legges vekt på at det lokale dyrelivet i minst mulig grad skal forstyrres under tilbakeføringsperioden. Ifm. tilbakeføringen av Hjerkinnskytefelt dokumenteres fuglelivet og villreinsens arealbruk kartlegges. Opparbeidet natur- og miljøfaglig kompetanse fra Hjerkinnsprosjektet videreføres i organisasjonen og benyttes i nye prosjekter for rydding og tilbakeføring av andre utrangerte skyte- og øvingsfelt. Det er betydelig interesse for dette unike naturrestaureringsprosjektet, både fra fagmiljøer i forvaltning og forskning, fra rettighetshavere og fra allmennheten. Tilbakeføring av Hjerkinnskytefelt til sivile formål fase 2 (2013–2020) er ytterligere omtalt under del II, kapittel 1710.

6.2 Bevaring og bruk av kulturminner

Det er et mål at kulturminner og kulturmiljøer skal forvaltes og tas vare på som bruksressurser, og som grunnlag for kunnskap, opplevelser og verdiskapning. Kulturarven må sikres for dagens og fremtidens generasjoner. Forsvarssektoren skal ha kunnskap om forekomster av kulturminner og kulturmiljøer i øvings- og operasjonsområdene. For større øvelser utarbeider Forsvaret øvingskart med informasjon om kulturminner i øvelsesområdet slik at skader kan unngås, og det er bl.a. etablert restriksjoner for aktivitet nær kulturminner. Som en følge av tilbakeføringsaktiviteten på Hjerkinnskytefelt gjennomføres kartlegging av kulturminner og kulturmiljøer. Det utføres flere kartlegginger, arkeologiske utgravninger og merking av arkeologiske kulturminner i Forsvarets skyte- og øvingsfelt. Bevaring og bruk av nasjonale festningsverk og vernede bygg omtales under del II, kapittel 1760.

6.3 Rent hav og vann og et giftfritt samfunn

Forsvarssektoren skal følge opp nasjonale mål for helse- og miljøfarlige kjemikalier, og skal kontinuerlig redusere utslipp og bruk av kjemikalier som utgjør en trussel mot helse og miljø med mål om å stanse utslipp innen 2020. Spredning av miljøgifter fra forurenset grunn skal stanses eller reduseres vesentlig. Forsvarssektoren skal følge opp utfasingsmålet for miljøgifter og for stoffer som står på listen over prioriterte miljøgifter. Forsvarssektoren skal minimere risiko for utslipp og bruk av andre kjemikalier.

Det gjennomføres omfattende tiltak for å rydde opp i forurensning fra tidligere tiders virksomhet. Sjøbunn som er forurenset av forsvarssektorens tidligere virksomhet skal ikke medføre fare for alvorlige forurensningsproblemer. Det gjennomføres derfor opprydding i forurenset sjøbunn i Ramsund for å stanse spredning av miljøgifter til vannmasser og redusere risiko for opptak i organismer. Rydding av eksplosiver og miljøsønering av forurenset grunn i Forsvarets utrangerte skyte- og øvingsfelt gjennomføres for å redusere risiko for helse og miljø når feltene blir tilbakeført til sivile formål. Det gjennomføres også tiltak på eksisterende felt for å redusere fremtidig forurensning og utlekking av tungmetaller som følge av Forsvarets ammunisjonsbruk.

De siste årene har det vært satset på å forbedre kildesortering av alt avfall, og sikre forsvarlig håndtering av avfallet. Nye eller forbedrete miljøstasjoner skal legge til rette for en best mulig avfallshåndtering. Det skal legges særlig vekt på at farlig avfall håndteres forsvarlig slik at det ikke medfører fare for helse eller miljø.

6.4 Et stabilt klima og ren luft

Forsvarssektoren skal innen 2020 redusere utslipp av klimagasser fra bruk av fossil energi til

oppvarming vesentlig. Det skal etableres klimaregnskap for forsvarssektorens virksomhet basert på internasjonal standard for klimaregnskap. Prioriterte tiltak for å redusere energiforbruket og utslipp til luft, bl.a. i byområdene, gjennomføres. De fleste av Forsvarets fartøyer som ligger til kai ved Haakonsvern orlogsstasjon benytter nå landstrøm i stedet for egne dieselgeneratorer.

I samarbeid med Enova SF har Forsvarets energiledelsesprogram i perioden 2006–2011 redusert det årlige forbruket med 114 GWh. Fase 2 (2012–2016) av energiledelsesprogrammet har som mål å redusere energiforbruket ytterligere, slik at den samlede besparelsen i 2016 vil være om lag 30 pst., tilsvarende 180 GWh, sammenlignet med 2006.

Det gjennomføres omfattende prosjekter for å konvertere varmesentraler basert på olje- og elkjeler til varmesentraler basert på fornybar energi. Det er en målsetting å redusere utslipp av klimagasser fra oppvarming med 70 pst. i 2016 sammenlignet med 2006.

6.5 Miljø- og samfunnsansvar i forsvarssektorens anskaffelser

---

Forsvarssektoren er en stor innkjøper av varer og tjenester, og kan påvirke og stimulere leverandører til å utvikle og prioritere løsninger som er miljøvennlige og holder et etisk forsvarlig nivå. Forsvarssektoren inngår omfattende investeringsavtaler og rammeavtaler innenfor et bredt spekter av varer og tjenester, bl.a. innenfor byggsektoren, og det skal legges vekt på å fremme miljø- og energieffektivitet ved anskaffelser. Forsvarssektoren har etablert maler for å sikre at miljøkrav stilles, og leverandører må dokumentere at produkter ikke bryter med relevante ILO-konvensjoner og FNs barnekonvensjon.

7 Oppfølging av § 1a i likestillingsloven

7.1 Forsvarsdepartementet

Likestillingsarbeid i Forsvarsdepartementet inngår som en naturlig del av, og integreres i, Forsvarsdepartementets daglige virksomhet. Pr. 31. desember 2011 var 326 personer tilsatt i Forsvarsdepartementet. Av disse er 33 pst. kvinner, mot 32,7 pst. i 2010.

Kvinneandelen på sivil side utgjorde 41,7 pst. i 2011 mot 40,5 pst. i 2010. På militær side utgjorde kvinneandelen 7,1 pst. i 2011 mot 12,6 pst. i 2010. De militære utgjør nærmere en tredjedel av de ansatte i Forsvarsdepartementet. Samlet sett har kvinneandelen vært uendret fra 2010 til 2011.

Det var 28,1 pst. kvinner i lederstillinger i Forsvarsdepartementet i 2011 mot 17,6 pst. i 2010. Veksten i antall kvinner i lederstillinger er betydelig. Det var imidlertid ingen kvinner på toppleder-nivå i Forsvarsdepartementet pr. 31. desember 2011. Det er samtidig verdt å merke seg at tilsetning eller avgang av én kvinne vil gjøre stor forskjell på dette nivået fordi antallet lederstillinger er relativt lavt.

For å øke kvinneandelen i Forsvarsdepartementet ønsker Forsvarsdepartementet å rekruttere og beholde kvinner på alle nivåer og funksjoner i organisasjonen, med spesielt fokus der kvinneandelen er lav. Forsvarsdepartementet benytter moderat kvotering av kvinner til lederstillinger. Alle ledere med personalansvar har ansvar for å påse at likestillingsaspektet vurderes ved rekruttering til Forsvarsdepartementet og ved interne tilsetninger.

Forsvarsdepartementets interne lønns- og personalstatistikker viser at differansen mellom kvinner og menn på gjennomsnittslønn for ledere var på 2,6 ltr. i 2011 mot 1,7 ltr. i 2010 i menns favør. På saksbehandlernivå er forskjellen mellom kvinner og menn 4,4 ltr. i 2011 mot 3,2 ltr. i 2010 i menns favør. Det arbeides bevisst for å utligne ev. kjønnsbetingete lønnsforskjeller.

Sykefraværet i Forsvarsdepartementet var på 4,20 pst. i 2011, mot 3,74 pst. i 2010. Brutt ned på kjønn, ser vi at kvinner generelt har et høyere fravær enn menn. I 2011 var sykefraværet blant kvin-

ner på 7,58 pst., mot 5,91 pst. i 2010. Menns sykefravær var på 2,63 pst. i 2011, mot 2,68 pst. i 2010.

Overtidsbruken i Forsvarsdepartementet var i 2011 fordelt med 17,5 pst. for kvinner og 82,5 pst. for menn, mot 21 pst. for kvinner og 79 pst. for menn i 2010. Sett ift. at kvinner utgjør 33 pst. av de ansatte i Forsvarsdepartementet, fremgår det tydelig at menn tar en større andel av overtidslastningen enn kvinner.

Statistikk for avvikling av foreldrepermisjon viser en fordeling i 2011 på 75 pst. for kvinner og 25 pst. for menn. Tilsvarende fordeling i 2010 var på 74 pst. for kvinner og 26 pst. for menn.

Forsvarsdepartementet har utarbeidet en livsfasepolitikk som gjelder alle ansatte. Arbeidsgiver gir rom for at arbeidstakere har ulike behov i ulike faser av sitt yrkesaktive liv. Det blir gitt individuell tilrettelegging, i særlig grad for småbarnsforeldre, gravide, langtidssyke og eldre arbeidstakere.

Ved utlysning av ledige stillinger blir det opplyst at Forsvarsdepartementet er en IA-bedrift som vil legge til rette for personer med nedsatt funksjonsevne. I 2011 underskrev departementet en intensjonsavtale med en arbeidsmarkedsbedrift som forplikter oss til å ha personer med nedsatt funksjonsevne på praksisplass i Forsvarsdepartementet. Dette er en ordning som vi benytter oss av, som fungerer godt i praksis, og har resultert i fast tilsetning etter atføringstiltak.

Økt mangfold gir ny og variert kompetanse, samt bredere erfaringsgrunnlag. For å fremstå troverdig i dagens samfunn er det viktig at Forsvarsdepartementet er en inkluderende arbeidsplass hvor ingen diskrimineres.

Personer med flerkulturell bakgrunn blir oppfordret til å søke. Ledige stillinger blir også lyst ut på nettstedet www.inkludi.no som er spesielt innrettet mot søkere med flerkulturell bakgrunn.

7.2 Forsvaret

Forsvaret har som mål å øke kvinneandelen blant tilsatt personell, herunder befal, vervede og sivile, og å få flere militære og sivile kvinner inn i

ledende stillinger. Det er også en målsetting å øke andelen kvinner i førstegangstjenesten, som et virkemiddel for bedre representasjon sammenlignet med samfunnet ellers og for å øke rekrutteringsgrunnlaget til militære stillinger.

Pr. 31. desember 2011 var det i overkant av 17 000 årsverk i Forsvaret. Totalt sett utgjorde kvinneandelen 15,67 pst. i 2011 mot 15,42 pst. i 2010. På sivil side utgjorde kvinneandelen 30,76 pst. i 2011, mot 30,44 pst. i 2010, og på militær side utgjorde kvinneandelen 8,51 pst. i 2011 mot 8,32 pst. i 2010. Militært ansatte utgjør i overkant av to tredeler av årsverkene i Forsvaret.

Det var 5 pst. kvinner i lederstillinger i Forsvaret i 2011, mot 7,5 pst. i 2010. To av Forsvarets toppledere var kvinner ved utgangen av 2011, noe som er uendret fra 2010. Det er samtidig verdt å merke seg at tilsetting eller avgang av én kvinne vil gjøre stor forskjell på dette nivået fordi antallet lederstillinger er relativt lavt.

Forsvarets interne lønns- og personalstatistikker gir en oversikt over likheter og forskjeller mellom kvinner og menn når det gjelder stillingskategori og lønn. Forsvaret har gjennom flere år arbeidet for å utjevne lønnsforskjellen mellom kvinner og menn.

Differansen mellom kvinner og menn på gjennomsnittslønn for ledere var i 2011 på 4 ltr. i menns favør, som er noe mindre sammenlignet med 2010. På saksbehandlersiden er differansen 2 ltr. i menns favør for 2011, noe som er en reduksjon sammenlignet med 2010. Utviklingen viser at Forsvaret arbeid med likelønn er på riktig vei.

Det totale sykefraværet i Forsvaret har vært på 3 pst. i 2011, som er en økning på 0,2 pst. sammenliknet med 2010, men er fortsatt på et lavt nivå. Kvinner har høyere sykefravær enn menn. I 2011 var sykefraværet blant kvinner på 7 pst., mot 6,1 pst. i 2010. Menns sykefravær var på 2,6 pst. i 2011, mot 2,3 pst. i 2010.

Overtidsbruken i Forsvaret i 2011 var fordelt med 12 pst. for kvinner og 88 pst. for menn, mot 16 pst. for kvinner og 84 pst. for menn i 2010. Sammenholdt med at kvinneandelen i Forsvaret er på ca. 16 pst., fordeler bruken av overtid seg relativt jevnt mellom kvinner og menn.

Statistikk for avvikling av foreldrepermisjon i 2011 viser en fordeling på 70 pst. for kvinner og 30 pst. for menn, mens tilsvarende tall for 2010 var 46 pst. for kvinner og 54 pst. for menn.

Rapporteringen fra Forsvaret viser at kvinneandelen har økt noe fra 2010. Etaten har derimot fortsatt en lang vei å gå for å oppnå den politiske målsettingen om 15 pst. kvinneandel blant militært tilsatte kvinner innen 2014. Grunnene til

dette er mange og mangfoldige. Forsvaret har utfordringer både med å rekruttere nok kvinner, og med å beholde dem som er tilsatt. Bl.a. er det begrensende antall tjenestesteder i landet og disse tjenestestedenes lokalisering en utfordring for å få til et godt tjenestemønster og karriereutvikling som samtidig legger til rette for familieliv. Forskning har vist at kvinner i særlig grad søker seg til tjeneste på større tettsteder.

Sesjonsplikt for kvinner er blant de viktigste tiltakene for å øke kvinneandelen i Forsvaret. Sesjon stimulerer til rekruttering både til førstegangstjeneste, lærlingordning og befalsutdanning. Pliktig sesjon for kvinner ble innført i 2010. Dette vil sikre at alle kvinner i aktuelle årskull får informasjon om Forsvaret og gis mulighet for at de best skikkede og mest motiverte kan rekrutteres. Det forventes at pliktig sesjon for kvinner vil bidra til å øke kvinneandelen også i førstegangstjenesten, noe som på lengre sikt kan bidra til å øke kvinneandelen i Forsvaret generelt gjennom førstegangstjenesten som rekrutteringsmekanisme.

Den nye sesjonsordningen med todelt sesjon gir Forsvaret bedre forutsetninger for å kalle inn rett mann eller kvinne til tjeneste. Ordningen med følges tett opp med flere fortløpende evalueringer fra Vernepliktsverkets (VPV) side. VPV har også utarbeidet en tiltaksliste for å rekruttere og beholde kvinner, der flere tiltak allerede er iverksatt – bl.a. skal avdelingene holde kontakt med kvinnene i perioden mellom innkalling til tjeneste og fremmøtedato. Forskning tyder på at kvinner tar karrierevalg tidligere enn menn. Forsvarets rekrutteringsstrategi dreies nå mot å fokusere på ungdomskolenivået kontra videregående skole for å tidligere påvirke og informere om Forsvarets utdanningsmuligheter. Denne dreiningen vil favorisere kvinner.

Forsvaret arbeider med bevisstgjøring av holdninger til mangfold i etaten. Et nytt verdigrunnlag ble gjort gjeldende fra 1. oktober 2011. Verdigrunnlaget bygger på menneskeverd, og her omtales mangfold som viktig. Videre skal en partssammensatt arbeidsgruppe utvikle en mangfoldspolicy for Forsvaret. Som et ledd i arbeidet med mangfold deltar også Forsvaret i et statlig nettverk for mangfold, sammen med seks andre statlige aktører (Politidirektoratet, Statens vegvesen, Toll- og avgiftsdirektoratet, Arbeids- og velferdsetaten (NAV), Likestillings- og diskrimineringsombudet og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet). Nettverkets formål er å utveksle erfaringer, lære av hverandre og diskutere ulike problemstillinger knyttet til diskrimineringsgrunnla-

gene. Rekruttering av kvalifiserte kandidater med innvandrerbakgrunn og funksjonshemming følges opp ifm. kunngjøringer og innkalling til intervju.

Det gjennomføres egne lederutviklingsprogrammer for kvinnelig tilsatte. I tillegg arrangeres det andre programmer hvor kvinner deltar på lik linje med menn. Høsten 2011 ble et karriere- og talentutviklingsprogram igangsatt for militære kvinner og menn som er vurdert til å ha potensial for en vertikal karriere i Forsvaret.

Forsvaret har nulltoleranse for mobbing og seksuell trakassering. Forsvarets verdigrunnlag sier at Forsvaret skal gjenspeile samfunnets mangfold. I et moderne forsvar har mangfold en egenverdi. Alle mennesker er like mye verd, uavhengig av etnisk eller religiøs bakgrunn, alder, kjønn eller seksuell orientering. I 2011 ble "Veiledning for håndtering av saker som omfatter mobbing og seksuell trakassering" utarbeidet og gitt ut. Avdelingssjefer i Forsvaret skal iverksette tiltak for å hindre denne type arbeidsmiljøutfordringer, og rapportere hvilke tiltak som treffes. Det kontinuerlige arbeidet med holdninger, etikk og ledelse brukes også for å bygge bevissthet rundt dette temaet.

Mht. FN's sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet, og spesielt Regjeringens handlingsplan for 1325, har Forsvaret gjennom fastsetting av operative behov og krav spesifisert behovet for personell med spesifikk genderkompetanse i operasjoner. I Norges største bidrag i Afghanistan er det en *Gender Field Advisor* i fulltidsstilling som i tillegg til å være rådgiver for sjefen for *Provincial Reconstruction Team* også leder et *Female Engagement Team* med kvinnelig tolk. Dette bidrar til å ivareta kjønnsperspektivet i planlegging og gjennomføring av operasjoner. Ved hovedkvarteret til *International Security Assistance Force* (ISAF) i Kabul ivaretar Norge stillingen som ISAFs *Gender Advisor*. Norge har i siste halvår i 2011 også stilt seksjonssjef ved *NATO Training Mission – Afghanistan* med ansvar for saksområdet *Gender and Humanitarian Affairs* som del av ISAFs opplæring og utdanning av afghanske sikkerhetsstyrker. NATO har i tillegg nylig opprettet en stilling som spesialrådgiver for alliansens oppfølging av 1325-resolusjonen, hvor Norge ivaretar denne stillingen.

7.3 Forsvarsbygg

Forsvarsbygg (FB) har utformet og praktiserer en HR-strategi og policy som legges til grunn for alle

HR-tiltak i virksomheten. Det dreier seg om rekruttering, kompetanseutvikling, praktisering av IA, ledelsesutvikling, senioriltak osv.

Ved utgangen av 2011 var kvinneandelen blant FBs 1 529 ansatte på 41 pst., mot 43 pst. i 2010. Av 129 ledere var 28 pst. kvinner, mot 13 pst. i 2010. Av tolv personer i Forsvarsbyggs toppledelse var to kvinner i 2011, dette er uendret fra 2010. FB har 22 militære stillinger hvorav alle var besatt av menn i 2011, hvilket er uendret fra 2010.

FB har en rekrutteringspolitikk som understreker en målsetting om tverrfaglighet, mangfold og likestilling. Denne intensjonen er uttrykt i alle stillingsannonser. For å sikre tilstrekkelig fokus på disse aspektene har FB styrket veiledningen til ledere ved rekruttering det siste året gjennom etableringen av en "Minside" med lett tilgjengelig informasjon, og tettere personlig oppfølging for rekrutterende leder.

Når det gjelder lønns- og stillingsnivåer er det ingen tendens til ulikheter kun basert på kjønn. Kvinner og menn befinner seg innenfor samme lønnsspenn i de ulike stillingskodenes lønnstrinn. Det er ingen vesentlige ulikheter mellom kjønn i stillingskoder i typisk manns-/ kvinnedominerte stillingskoder. Tilsvarende gjelder på ledernivå.

Sykefraværet i FB var på 6,07 pst. i 2011, mot 6,61 pst. i 2010. Kvinner har høyest sykefravær; 10,3 pst. i 2011, mot 11,25 pst. i 2010. For menn var sykefraværet på 4,43 pst. i 2011, mot 4,05 pst. i 2010. Det registreres høyt sykefravær blant renholdere i FB som er kvinnedominert. Gruppen renhold utgjør derfor en stor andel av samlet sykefravær. Det jobbes med tiltak på gruppenivå for å identifisere tiltak som kan bidra til å redusere sykefraværet, og FB har utarbeidet en ny IA-handlingsplan for perioden 2010–2013 hvor dette arbeidet er prioritert.

Overtidsbruken i FB i fordelte seg i 2011 med 12 pst. for kvinner og 88 pst. for menn, mot 16 pst. for kvinner og 84 pst. for menn i 2010.

Statistikk for avvikling av foreldrepermisjon i 2011 viser en fordeling på 45 pst. for kvinner og 55 pst. for menn. Tilsvarende fordeling i 2010 var 78 pst. for kvinner og 22 pst. for menn.

FB har iverksatt tiltak for å holde senioren lenger i aktivt arbeid og tiltak som skal hindre aldersdiskriminering bl.a. ved å etablere seniorkurs i egen regi med fokus på seniorer som en ressurs. Forsvarsbygg har økt fokuset på likestilling gjennom å fremheve dette spesielt i revideringen av HR-strategien som nylig er gjennomført. Målet er å oppnå en bedre balanse mellom kjønnene særlig med tanke på lederstillinger.

I kraft av at Forsvarsbygg er en IA-bedrift, har Forsvarsbygg ansatt personer som har falt utenfor arbeidslivet i forbindelse med sykdom til arbeidstrening. Dette er tiltak som har vært gjennomført i samarbeid med NAV og utøvende ledd i Forsvarsbygg.

Når det gjelder rekruttering av kvalifiserte kandidater med innvandrerbakgrunn og funksjonshemming, tar Forsvarsbygg hensyn til dette ved innkalling til intervju. Innstillingsmal inneholder også kontrollpunkt for dette.

7.4 Nasjonal sikkerhetsmyndighet

Pr. 31. desember 2011 arbeidet det 108 menn og 39 kvinner i NSM. Dette tilsvarer en kvinneandel på 26,5 pst. Det tilsvarende tallet i 2010 var 22,9 pst.

Ved årsskiftet var det fire kvinner på ledernivå i NSM. Dette tilsvarer en kvinneandel på 16,7 pst. på ledernivå i 2011, mot 8,3 pst. i 2010. Tre av fire tilhører toppledergruppen, som totalt består av sju personer. Mange av direktoratets fagmiljøer er svært teknisk orientert, og innenfor disse miljøene har det tradisjonelt vært en lav kvinneandel. Over halvparten av direktoratets ansatte er tilsatt i tekniske stillinger. NSM hadde ved årsskiftet 16 militært ansatte. Ingen av disse var kvinner.

NSMs interne lønns- og personalstatistikker gir en oversikt over likheter og forskjeller mellom menn og kvinner når det gjelder stillingskategori og lønn. Differansen mellom kvinner og menn på gjennomsnittslønn for ledere var på 8,03 ltr. i 2011 i kvinners favør, mot 3,0 ltr. i menns favør i 2010. Snittlønn på saksbehandlernivå utgjør en differanse på 0,72 ltr. i kvinners favør i 2011, mot 5,5 ltr. i menns favør i 2010.

Differansen mellom kjønnene antas i hovedsak å være at kvinneandelen på øverste ledernivå har økt, og at det har vært en bevist utjevning ved lokale lønnsoppgjør.

Direktoratet hadde i 2011 et sykefravær på 6,2 pst., som er uendret fra 2010. Sykefraværet blant menn var på 6 pst. i 2011, mot 4,2 pst. i 2010. For kvinner var sykefraværet på 7,1 pst. i 2011, mot 12,7 pst. i 2010.

Overtidsbruken i NSM i 2011 var fordelt med 8,2 pst. for kvinner og 91,8 pst. for menn, mot 9,9 pst. for kvinner og 90,1 pst. for menn i 2010. Tallene gjenspeiler at overtidsbruken er høyest i direktoratets tekniske stillinger, hvor kvinneandelen er lavest.

Statistikk for avvikling av foreldrepermisjon i 2011 viser en fordeling med 45,5 pst. kvinner og

54,5 pst. menn. Tilsvarende tall for 2010 var 47,4 pst. kvinner og 52,6 pst. menn. Differansen tilskrives den store andelen av mannlige ansatte.

Likestillingsarbeid inngår som en naturlig del av, og integreres i, den daglige virksomheten i NSM. Direktoratet arbeider kontinuerlig med å få til en jevnere kjønnsfordeling. Dette gjøres bl.a. gjennom å oppfordre kvinner til å søke ledige stillinger, alltid kalle inn kvalifiserte kvinner til intervju, gjennom stands og tilstedeværelse på utdanningsinstitusjoners karrieredager, samt bruk av bilder med stor andel kvinnelige ansatte i profileringen av NSM. Dette for å synliggjøre virksomheten som en attraktiv arbeidsplass for begge kjønn. Det er prioritert å øke kvinneandelen på mellomledernivå ved ledighet, men dessverre har virksomheten ikke lyktes med dette i 2011.

NSM er en IA-bedrift, og følger de retningslinjer dette medfører.

Det er krav om sikkerhetsklarering og nødvendig autorisasjon for samtlige stillinger i direktoratet. I enkelte tilfeller vil tilknytning til andre land kunne ha betydning for om en person kan sikkerhetsklareres og dermed få ansettelse i NSM. Samtlige stillingsannonser NSM utlyser inneholder følgende formulering: "Mangfold i personalet (mht. innvandringsbakgrunn, balansert kjønnssammensetning og alder) ses som et viktig virkemiddel for at virksomheten skal inneha den rette kompetansen".

NSM søker å legge til rette for personer med nedsatt funksjonsevne. Tiltak iverksettes basert på individuell vurdering.

7.5 Forsvarets forskningsinstitutt

FFI har en uttalt målsetting om å ha en sammensetning av sine ansatte som viser mangfold i alder, kjønn, etnisitet og funksjonsevne. En gjennomarbeidet lønnspolitikk og et målrettet rekrutteringsopplegg, samt bevisst bruk av medarbeidersamtaler er tiltak FFI bruker for å oppnå dette. I dette arbeidet er bevisstgjøring av lederne viktig. Det følges også opp i lønnsoppgjøret, der FFI i 2011 hadde en tydelig lavtlønns- og kvinneprofil. Det er et mål å øke kvinneandelen i de gruppene med lav kvinneandel.

Pr. 31. desember 2011 hadde FFI 693 ansatte, hvor i underkant av 27 pst. er kvinner. Andelen har holdt seg relativt stabil. FFI arbeider aktivt for å øke andelen kvinner i ledende stillinger. I FFIs toppledelse var én av ni kvinner i 2011. Dette er uendret ift. 2010. I ledelsen for øvrig var tre av 16

kvinner i 2011, en reduksjon på én kvinne siden 2010.

Kvinneandelen i ledelsen samlet er gått ned til 16 pst. i 2011 fra 19 pst. i 2010. Åtte av 45 prosjektledere er kvinner, hvilket er uendret fra 2010.

Rekrutteringspolitikken er aktiv og målrettet, og FFI legger vekt på å rekruttere flere kvinner, spesielt til vitenskapelige stillinger. Den vitenskapelige virksomheten er teknologitung, og instituttet rekrutterer fra fag som er dominert av menn. Siden 2004 har kvinneandelen blant vitenskapelige ansatte (forskere og ingeniører) økt fra 13 pst. til 20 pst. i 2011. Dette gjenspeiler seg også i alderssammensetningen blant kvinner, der litt over 60 pst. av kvinnene i 2011 var under 40 år, mens for menn var tilsvarende tall 40 pst. i 2011. Dette skyldes i stor grad en bevisst innsats rettet mot unge, potensielle nye medarbeidere som sommerstudenter og profilering i kanaler rettet mot studenter. I 2011 var 36 pst. av sommerstudentene kvinner, mot 35 pst. i 2010.

Det er ikke påvist lønnsdifferanser mellom kvinner og menn dersom vi sammenstiller utdanning, erfaring, alder og kjønn. Kvinnelige forskere har i gjennomsnitt lavere årslønn enn mannlige forskere. Dette tilskrives lavere gjennomsnittsalder og erfaringsnivå.

Sykefraværet i FFI var på 3,4 pst. i 2011, mot 3,9 pst. i 2010. Sykefraværet blant kvinner var på 6,3 pst. i 2011, mot 5,7 pst. i 2010. Menns sykefravær var på 2,4 pst. i 2011, mot 3,3 pst. i 2010.

Overtidsbruken var i 2011 fordelt med 25 pst. for kvinner og 75 pst. for menn, hvilket er uendret sammenliknet med 2010. Sett ift. at kvinneandelen totalt på instituttet er i underkant av 27 pst., fordeles bruken av overtid seg relativt jevnt mellom kvinner og menn.

Statistikk for avvikling av foreldrepermisjon i 2011 fordeler seg med 56 pst. til kvinner og 44 pst. til menn. I snitt tok mennene ut to uker mer enn regelverkets minimumsandel avsatt til barneføren. Dette er omtrent uendret ift. 2010.

8 NATOs vurdering av Norge

NATO gjennomfører, som ledd i sin felles forsvarsplanprosess, regelmessige vurderinger av den enkelte nasjons forsvarsplaner og forsvarsinnsats. Ved siden av å gi beskrivende vurderinger av utviklingen innenfor ulike deler av forsvarssektoren, inneholder disse også anbefalinger til nasjonene om prioriteringer i det kontinuerlige arbeidet med å videreutvikle Forsvaret. Den siste vurderingen av Norge følger nedenfor og baserer seg hovedsakelig på informasjon fra 2010. Vurderingen, som ble ferdigstilt 28. september 2011, er oversatt fra engelsk og har tidligere blitt offentliggjort i tilknytning til NATOs forsvarsministermøte i februar 2012.

NATO-gjennomgang av forsvarspolitik, styrkeplaner og ressursanvendelse 2010/2011

Norge

Oversikt

1. Norges forsvars- og sikkerhetspolitikk er som før innrettet på å trygge og fremme nasjonale og kollektive sikkerhetsinteresser gjennom tett samarbeid med andre land, særlig gjennom NATO, men innenfor et overordnet FN-rammeverk. Det er lagt større strategisk vekt på den nordlige landsdelen og tilstøtende farvann, noe Norge også setter inn i et bredere allianseperspektiv. Langtidsplanen 2009–2012 er fortsatt rettesnoren for utviklingen av Norges væpnede styrker. Omstruktureringen av Forsvaret som planen legger opp til, er på det nærmeste fullført. Hovedvekten i omleggingen ligger nå på kvalitetsforbedringer i Norges forsvarskapasitet. Det er et sentralt mål å øke andelen styrker som kan bidra i operasjoner også utenfor landets grenser. Det er viktig at styrkebidrag også kan opprettholdes over tid. Videre utvikling av slike styrker med høy kvalitet og god samvirkeevne er fortsatt en prioritert oppgave. Den nasjonale forsvarsplanleggingsprosessen og koordineringsmekanismen er forbedret og brakt mer på linje med forsvarsplanleggingsprosessen i NATO.
2. Norge legger vekt på en helhetlig, integrert tilnærming til alle operasjoner og vil også stille med sivile bidrag til stabilisering og gjenoppbygging. Nasjonale retningslinjer tillater ikke at sivile kapasiteter beregnet på stabiliserings- og gjenoppbyggingsoppgaver inngår i en militær kontingent, men militære enheter kan ledsages av enkeltstående sivile eksperter. Norge trekker et klart skille mellom militære og sivile bidrag; Forsvarsdepartementet er ansvarlig for den militære delen av en operasjon, Utenriksdepartementet for den sivile. Det er opprettet et interdepartementalt organ som skal samordne arbeidet med å stille militære og ikke-militære kapasiteter til disposisjon for NATO-operasjoner.
3. Norge har opprettholdt rundt ti pst. (ca. 800 personer) av sine samlede oppgitte landstyrker engasjert i operasjoner de siste to årene (2009–2011). Hæren har vært en stabil bidragsyter til rotasjonene i NRF (NATOs reaksjonsstyrke), men denne aktiviteten er trappet betydelig ned for å gi økt prioritet til ISAF-operasjonen. Sjøforsvaret hadde én fregatt med i EU-operasjonen *Atalanta* fra august 2009 til januar 2010 og stiller spesialister til rådighet for ISAF. I tillegg deltok ett minerydderfartøy (MCMV) i NRF 2009/2 og NRF 2010/2. Luftforsvarets operative bidrag bestod i perioden av helikoptre til medisinske evakueringsoperasjoner i ISAF – to i 2009 og ett i 2010. Luftforsvaret har bidratt med seks F-16 kampfly til NATO-operasjonen i Libya og deltar nå med ett maritimt patruljefly i operasjon *Ocean Shield*. En medisinsk behandlingsenhet i såkalt rolle 2 er utplassert i Afghanistan, og et feltsykehus avsluttet sitt oppdrag i mai 2010 etter å ha vært utplassert i Tsjad.
4. Landstyrkene fortsetter omleggingen mot flere styrker som også kan brukes utenfor landets grenser, og kan stå i slike operasjoner over tid. Andelen landstyrker som kan påta seg alle oppdrag for alliansen, er økende og overgår NATOs målsettinger. Landstyrkene er fortsatt til en viss grad avhengige av reservemanskskaper for å kunne sendes utenlands, og en viss

bekymring gjør seg gjeldende mht. tilstrekkelig tilgang på regulære mannskaper til å oppfylle rotasjonene på lengre sikt. Heimevernet er fortsatt i hovedsak innrettet mot nasjonale oppgaver og forsvar av hjemlig territorium, men bistår Hæren ved å etablere og lære opp frivillige enheter for utenlandsinnsats. Ifølge analysen av landstyrkene (ekskl. Heimevernet) bestod disse i 2010 totalt av 8 368 personer. Av disse var 4 246 (50,7 pst.) også tilgjengelige for operasjoner i utlandet og 900 (10,8 pst.) kunne opprettholdes over tid. Påbegynt og planlagt modernisering vil gjøre de norske hærstyrkene mer effektive i strid og forbedre evnen til å gå inn i høyintensitetsoperasjoner på selvstendig grunnlag, men enkelte svakheter gjenstår.

5. Den betydelige moderniseringen av det norske sjøforsvaret har resultert i at en betydelig bredde av kapasiteter med evne til å inngå i operasjoner står til rådighet. Særlig vil nye fregatter med helikoptre om bord, støttet av Sjøforsvarets logistikkskip, gi betydelig økt operasjonsevne på en rekke sjøstridsområder når de er fullt operative om ca. fire år. Nye Skjoldklasse fartøyer med avansert utrustning for innsats mot overflatefartøyer og i sikkerhetsoperasjoner i kystnære farvann vil innen 2013 kunne delta i operasjoner langt fra Norge. Pågående modernisering av eksisterende ubåter og minerydderfartøyer vil også gi økt evne til etterretning og styrkebeskyttelse. Noen få svakheter gjenstår, bl.a. mangelen på en langtrekkende kapasitet for sjøbasert luftvern. En kapasitet for presisjonsangrep mot bakkemål med missiler vil fortsatt bare finnes hos Luftforsvarets F-16. Fredstidsbemanningen på norske marinefartøyer er tilstrekkelig til å oppfylle det nasjonale ambisjonsnivået iht. langtidsplanen, men aktivering av enheter i tilfelle krise, krig eller operasjoner vil kreve en oppbyggingsperiode tilsvarende den fastsatte beredskapstiden.
6. Luftforsvaret har en moderne og effektiv kampflyflåte som vil bli ytterligere forsterket med den kommende anskaffelsen av F-35. Dagens mobile støttekapasiteter kan imidlertid i noen situasjoner begrense Norges evne til å sende og opprettholde luftkapasiteter utenlands over tid. Norge støtter seg derfor på flernasjonale ordninger for å kunne mønstre enkelte støtteelementer når det kreves; dette anses som en positiv utnyttelse av multinasjonale løsninger som anbefales i NATOs *Smart Defence*-initiativ. Norge bør fortsette å utnytte

EPAFs *Expeditionary Air Wing* luftvingkonsept for å ha tilgang til de nødvendige ordningene slik at all nødvendig støtte kan ytes ved deltakelse i utenlandsoperasjoner. Et bredt spekter av systemer til egenbeskyttelse og elektronisk krigføring for kampfly og støttefly er tilgjengelig. Norge planlegger ikke å anskaffe noen nasjonal kapasitet for etterfylling av drivstoff i luften, og heller ikke ubemannede luftfartøyer av typen MALE UAV (*Medium-Altitude Long-Endurance Unmanned Aerial Vehicle*). For å veie opp for denne mangelen bør Norge utnytte muligheter for å anskaffe en kapasitet for etterfylling av drivstoff i luften i en multinasjonal sammenheng eller gjennom bilaterale avtaler med andre land. Norge vil være klar til å vurdere deltakelse i flernasjonale løsninger på disse og andre områder ifm. de flernasjonale samarbeidsmulighetene det arbeides med i NATO, og i lys av de forslagene som allierte staber er i ferd med å utarbeide ifm. dette. Videre oppfordres Norge til å revurdere sin beslutning angående anskaffelse av MALE UAV eller lignende kapasiteter i lys av det potensialet disse ressursene har til også å utføre overvåkningsoppgaver i forbindelse med den nye vektleggingen av nordområdene. Ifølge analysen av luftstyrker hadde Norge i 2010 i alt 88 luftfartøyer (unntatt luftfartøyer i lagring samt opplærings-, VIP-, aerobattikk- og glidefly). Av disse var 36 (40,9 pst.) også tilgjengelige for operasjoner i utlandet, ni (10,2 pst.) kunne opprettholdes over tid.

7. Norge forbedrer stadig sin kapasitet for å understøtte styrkene. C3 har tilstrekkelig kapasitet som vil bli ytterligere forbedret gjennom gradvis innføring av nettverksbaserte kapasiteter. Norge har også avanserte data- og informasjonssikringskapasiteter.
8. Norge kan innhente og levere strategisk og operativ etterretningsinformasjon, men en viss mangel mht. utstyr for å sikre ønsket situasjonsbevissthet gjenstår på brigadenivå og høyere, som følge av mangelen på mer avanserte UAV-er. Funksjoner for automatisert utveksling av operativ etterretningsinformasjon forventes oppnådd gjennom deltakelse i NATOs program for felles etterretning, overvåkning og oppklaring (ISR) basert på multisensor luftbakke-systemer (*NATO Multi-sensor Aerospace-Ground Joint ISR Interoperability Coalition programme*).
9. Norge har utviklet en robust strategisk lufttransportkapasitet for å kunne forflytte sine styrker og kapasiteter over større avstander gjennom

- en kombinasjon av militære og kommersielt tilgjengelige ressurser, og gjennom multinasjonale ordninger. Fire nye C-130J vil gjøre landet enda mindre avhengig av andre nasjoner og kommersielle tjenester.
10. Mobile støtteelementer er i første rekke optimalisert for å støtte norske kontingenter; støtte til langvarig deltakelse i utenlandsoperasjoner vil bli ivaretatt på grunnlag av en kombinasjon av nasjonale ressurser, multinasjonale avtaler og kontrakter med kommersielle aktører. Tiltak for å øke antall medisinske eksperter er på plass. Norge benytter seg fortsatt av multilaterale løsninger og bilaterale ordninger for å styrke sine støttekapasiteter, også medisinske, ved langvarige operasjoner.
  11. Noen begrensninger innenfor luftvern og CBRN-forsvar vil gjøre norske kontingenter sårbare i enkelte fiendtlige miljøer.
  12. Som andel av BNP gikk Norges forsvarsutgifter ned fra 1,9 pst. til 1,7 pst. mellom 2005 og 2009. De forventes å holde seg på dette nivået i 2010, altså under de 2 pst. av BNP som er alliansens politiske måltall. Utgiftene til materielinvesteringer beregnes å ha utgjort 18,1 pst. av forsvarsutgiftene i 2010 og forventes å komme opp i 20,7 pst. i 2011. NATOs politiske måltall er 20 pst. Til tross for finanskrisen og den økonomiske nedgangen er Norge i en sterk finansiell stilling sammenlignet med de fleste alliansepartnerne. Norge må derfor anses å være i stand til å finansiere sine forsvarsplaner og andre NATO-behov som ennå ikke er inkludert i de nasjonale planene.
  13. De reelle forsvarsutgiftene bør økes gradvis i retning av de 2 pst. av BNP som er fastsatt i alliansens politiske måltall. Det bør brukes mer ressurser på å utbedre påviste svakheter, inkludert en styrking av kapasitetene til etterretning, overvåkning, mållokalisering og oppklaring gjennom f.eks. anskaffelse av kapasiteter som MALE UAV, slik det tas til orde for i NATOs styrkemål. Videre bør Norge gjennomgå sin personellinnretning og øke antall personer som kan delta i utenlandsoperasjoner, for derved å styrke evnen til å veksle mellom og opprettholde operative enheter over tid. I tillegg er det behov for å øke antall fagfolk på noen områder for å minske risikoen for at moderniseringsprosjekter forsinkes. I denne forbindelse bør Norge også vurdere å anskaffe hyllewareprodukter i større grad fremfor å utvikle løsninger i egen organisasjon. Dette for å redusere etterslepet i noen moderniseringsprosjekter som det ovennevnte behovet for fagfolk har medført.

9 Lederes ansettelsesvilkår i heleide statlige foretak under Forsvarsdepartementet

9.1 Aerospace Industrial Maintenance Norway SF (AIM Norway SF)

Ove Haukåssveen ble tilsatt som administrerende direktør i AIM Norway SF med tiltredelse i april 2012. Administrerende direktør har en årslønn på 1 400 000 kroner. Andre godtgjørelser vil utgjøre

145 400 kroner. Administrerende direktør er del av foretakets innskuddsbaserte pensjonsordning, og beregnet pensjonskostnad utgjør 61 800 kroner. Dersom styret sier opp ansettelsesforholdet gis det 12 måneders etterlønn etter oppsigelsestidens utløp.

Forsvarsdepartementet

t i l r å r :

I Prop. 1 S (2012–2013) om statsbudsjettet for år 2013 føres opp de forslag til vedtak som er nevnt i et
framlagt forslag.

Forslag

Under Forsvarsdepartementet føres det i Prop. 1 S (2012–2013) statsbudsjettet for budsjettåret 2013 opp følgende forslag til vedtak:

Kapitlene 1700–1795, 4700–4799

I

Utgifter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
	alle		
1700	Forsvarsdepartementet		
	01 Driftsutgifter	378 016 000	
	73 Forskning og utvikling, <i>kan overføres</i>	25 840 000	403 856 000
1710	Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg		
	01 Driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	3 060 316 000	
	46 Ekstraordinært vedlikehold, <i>kan overføres</i>	62 980 000	
	47 Nybygg og nyanlegg, <i>kan overføres</i>	1 780 467 000	4 903 763 000
1716	Forsvarets forskningsinstitutt		
	51 Tilskudd til Forsvarets forskningsinstitutt	174 445 000	174 445 000
1719	Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet		
	01 Driftsutgifter	237 931 000	
	43 Til disposisjon for Forsvarsdepartementet, <i>kan overføres</i>	18 000 000	
	71 Overføringer til andre, <i>kan overføres</i>	65 935 000	
	78 Norges tilskudd til NATOs driftsbudsjett, <i>kan overføres</i>	240 000 000	561 866 000
1720	Felles ledelse og kommandoapparat		
	01 Driftsutgifter	3 112 185 000	3 112 185 000
1723	Nasjonal sikkerhetsmyndighet		
	01 Driftsutgifter	176 772 000	176 772 000
1725	Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben		
	01 Driftsutgifter	2 022 720 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	133 000 000	
	70 Renter låneordning, <i>kan overføres</i>	5 670 000	2 161 390 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
1731	Hæren		
	01 Driftsutgifter	5 607 269 000	5 607 269 000
1732	Sjøforsvaret		
	01 Driftsutgifter	3 610 045 000	3 610 045 000
1733	Luftforsvaret		
	01 Driftsutgifter	4 298 998 000	4 298 998 000
1734	Heimevernet		
	01 Driftsutgifter	1 093 503 000	1 093 503 000
1735	Etterretningstjenesten		
	21 Spesielle driftsutgifter	1 115 214 000	1 115 214 000
1740	Forsvarets logistikkorganisasjon		
	01 Driftsutgifter	2 044 686 000	2 044 686 000
1760	Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg		
	01 Driftsutgifter, <i>kan nyttes under kap. 1760, post 45</i>	881 538 000	
	44 Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, nasjonalfinansiert andel, <i>kan overføres</i>	31 923 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 1761, post 45</i>	6 998 359 000	
	48 Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, fellesfinansiert andel, <i>kan overføres</i>	67 000 000	
	75 Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, Norges tilskudd til NATOs investeringsprogram for sikkerhet, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 1760, post 44</i>	88 135 000	8 066 955 000
1761	Nye kampfly med baseløsning		
	01 Driftsutgifter	70 000 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	1 781 000 000	
	47 Nybygg og nyanlegg, <i>kan overføres</i>	41 000 000	1 892 000 000
1790	Kystvakten		
	01 Driftsutgifter	1 001 965 000	1 001 965 000
1791	Redningshelikoptertjenesten		
	01 Driftsutgifter	573 382 000	573 382 000
1792	Norske styrker i utlandet		
	01 Driftsutgifter	1 162 524 000	1 162 524 000

Kap.	Post		Kroner	Kroner
1795		Kulturelle og allmenntilretteleggende formål		
	01	Driftsutgifter	260 651 000	
	72	Overføringer til andre	2 330 000	262 981 000
		Sum alle		42 223 799 000
		Sum departementets utgifter		42 223 799 000

Inntekter:

Kap.	Post		Kroner	Kroner
		alle		
4700		Forsvarsdepartementet		
	01	Driftsinntekter	238 000	238 000
4710		Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg		
	01	Driftsinntekter	3 909 425 000	
	47	Salg av eiendom	163 601 000	4 073 026 000
4720		Felles ledelse og kommandoapparat		
	01	Driftsinntekter	54 343 000	54 343 000
4723		Nasjonal sikkerhetsmyndighet		
	01	Driftsinntekter	2 771 000	2 771 000
4725		Fellesinstitusjoner og -inntekter under Forsvarsstaben		
	01	Driftsinntekter	60 192 000	60 192 000
4731		Hæren		
	01	Driftsinntekter	61 642 000	61 642 000
4732		Sjøforsvaret		
	01	Driftsinntekter	50 787 000	50 787 000
4733		Luftforsvaret		
	01	Driftsinntekter	171 363 000	171 363 000
4734		Heimevernet		
	01	Driftsinntekter	5 623 000	5 623 000
4740		Forsvarets logistikkorganisasjon		
	01	Driftsinntekter	127 577 000	127 577 000
4760		Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg		
	01	Driftsinntekter	1 000 000	
	48	Fellesfinansierte bygge- og anleggsinntekter	67 000 000	68 000 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
4790	Kystvakten		
	01 Driftsinntekter	1 009 000	1 009 000
4791	Redningshelikoptertjenesten		
	01 Driftsinntekter	511 148 000	511 148 000
4792	Norske styrker i utlandet		
	01 Driftsinntekter	10 368 000	10 368 000
4795	Kulturelle og allmenntilgode formål		
	01 Driftsinntekter	9 057 000	9 057 000
4799	Militære bøter		
	86 Militære bøter	500 000	500 000
	Sum alle		5 207 644 000
	Sum departementets inntekter		5 207 644 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II

Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2013 kan:

1. benytte alle merinntekter til å overskride enhver utgiftsbevilgning under Forsvarsdepartementet, med følgende unntak:
  - a) inntekter fra militære bøter kan ikke benyttes som grunnlag for overskridelse.
  - b) inntekter ved salg av større materiell kan benyttes med inntil 75 pst. til overskridelse av bevilgningen under kapittel 1760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold.
2. ta med ubrukte merinntekter ved utregning av overførbart beløp.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

III

Bestillingsfullmakter

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2013 kan:

1. foreta bestillinger ut over gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye bestillinger og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
1720		Felles ledelse og kommandoapparat	
	01	Driftsutgifter	30 mill. kroner
1725		Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben	
	01	Driftsutgifter	80 mill. kroner
1731		Hæren	
	01	Driftsutgifter	600 mill. kroner
1732		Sjøforsvaret	
	01	Driftsutgifter	100 mill. kroner
1733		Luftforsvaret	
	01	Driftsutgifter	600 mill. kroner
1734		Heimevernet	
	01	Driftsutgifter	825 mill. kroner
1740		Forsvarets logistikkorganisasjon	
	01	Driftsutgifter	300 mill. kroner
1760		Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg	
	01	Driftsutgifter	125 mill. kroner
	44	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, nasjonalfinansiert andel	115 mill. kroner
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	17 000 mill. kroner
	48	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, fellesfinansiert andel	165 mill. kroner
1761		Nye kampfly med baseløsning	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	3 500 mill. kroner
1790		Kystvakten	
	01	Driftsutgifter	2 900 mill. kroner
1791		Redningshelikoptertjenesten	
	01	Driftsutgifter	75 mill. kroner
1792		Norske styrker i utlandet	
	01	Driftsutgifter	55 mill. kroner
1795		Kulturelle og allmennnyttige formål	
	01	Driftsutgifter	2 mill. kroner

2. gi Forsvarets forskningsinstitutt fullmakt til å ha økonomiske forpliktelser på inntil 60 mill. kroner ut over det som dekkes av egne avsetninger.

IV

Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2013 kan gi tilsagn om økonomisk støtte ut over bevilgningen, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
1700		Forsvarsdepartementet	
	73	Forskning og utvikling	40 mill. kroner

Andre fullmakter

V

Nettobudsjettering av salgsomkostninger

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2013 kan trekke salgsomkostninger ved salg av materiell og fast eiendom fra salgsinntekter før det overskytende inntektsføres under kapittel 4760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg, post 45 Store nyanskaffelser og vedlikehold og kapittel 4710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg, post 47 Salg av eiendom.

VI

Personell

Stortinget samtykker i at:

1. Forsvarsdepartementet i 2013 kan fastsette lengden på førstegangstjenesten, repetisjons-tjenesten og heimevernstjenesten slik det går frem av Prop. 1 S (2012–2013).
2. enheter oppsatt med frivillig heimeverns-personell kan overføres til forsvarsgrener og fellesinstitusjoner, og benyttes i operasjoner i utlandet.

VII

Investeringsfullmakter

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2013 kan:

1. starte opp nye investeringsprosjekter, herunder større bygg- og eiendomsprosjekter, som er presentert som nye prosjekter i Prop. 1 S (2012–2013), innenfor de kostnadsrammer som der er omtalt.
2. endre tidligere godkjente prosjekter som anført i Prop. 1 S (2012–2013), herunder endrede kostnadsrammer.

3. starte opp og gjennomføre materiellinvesteringer og byggeprosjekter av lavere kategori.
4. nytte bevilgningen på den enkelte investeringspost, hhv. post 44, 45, 47 og 48 fritt mellom formål, bygg- og eiendoms kategorier, anskaffelser og prosjekter som presentert i Prop. 1 S (2012–2013).
5. gjennomføre konsept- og definisjonsfasen av planlagte materiellanskaffelser.
6. igangsette planlegging og prosjektering av bygge-, anleggs- og innredningsprosjekter innenfor rammen av bevilgningen på de respektive poster.
7. inkludere gjennomføringskostnader i investeringsprosjektene for eiendom, bygg og anlegg på post 46 og post 47.

VIII

Fullmakter vedrørende fast eiendom

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2013 kan:

1. avhende fast eiendom uansett verdi til markedspris når det ikke foreligger annet statlig behov for eiendommen. Eiendommene skal normalt legges ut for salg i markedet, men kan selges direkte til fylkeskommuner eller kommuner til markedspris, innenfor EØS-avtalens bestemmelser. Dersom eiendommene er aktuelle for friluft- eller kulturformål kan de selges på samme vilkår til Statskog SF hvis ikke fylkeskommuner eller kommuner ønsker å kjøpe eiendommene.
2. avhende fast eiendom til en verdi av inntil 100 000 kroner vederlagsfritt eller til underpris når særlige grunner foreligger.

IX

Tidspunkt for belastning av utgiftsbevilgninger

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2013 kan belaste utgiftsbevilgninger for bestillin-

ger gjennom NSPA (*NATO Support Agency*), andre internasjonale organisasjoner eller andre lands myndigheter fra det tidspunkt materiell blir bestilt, selv om levering først skjer senere i budsjettåret eller i et etterfølgende budsjettår.

Vedlegg 1

Ordninger i tilknytning til verneplikten

I det etterfølgende gis en oversikt over de bestemmelser som gjøres gjeldende for verneplikten i 2013.

Førstegangstjenesten

Fordeling til førstegangstjenesten skal baseres på rettferdig og mest mulig lik behandling av vernepliktige/frivillige. Den enkeltes ønsker skal vektlegges og alle skal ha samme mulighet til å konkurrere seg til tjenestestillinger.

Førstegangstjenesten er normalt av tolv måneders varighet, men kan differensieres mellom seks og atten måneder i Hæren. Forsvaret kan forkorte tjenesten med inntil fire uker. Av hensyn til utdanning og arbeid, kan den enkelte vernepliktige førtidsdimittere inntil seks uker før fullført tjeneste. Tjenestetidsreduksjonene skal gjennomføres på en måte som gir forutsigbarhet for de vernepliktige og ikke får konsekvenser for beredskap eller svekker rekrutteringsgrunnlaget for operasjoner i utlandet. Mannskaper som ikke ønsker å redusere tjenestetiden, skal gis anledning til å fullføre tjenesten.

Særordninger

Arbeidsledige har prioritet ved innkalling til førstegangstjeneste.

Vernepliktige/tjenestepliktige mannskaper som avtjener førstegangstjeneste kan ta ut inntil seks uker av foreldrepengeperioden. Dette kommer i tillegg til 14 dagers permisjon ifm. eget barns fødsel.

Fellesbestemmelser

Felles øvre grense for samlet ordinær tjenesteplikt er 19 måneder eller 575 dager. Frivillig tjeneste i Heimevernets innsatsstyrke eller i operasjoner i utlandet regnes ikke som en del av den ordinære tjenesteplikt.

Repetisjons-/hjelpetjeneste og kurs

Til hjelpetjeneste i tilknytning til repetisjonstjeneste og etterutdanningskurs kan det kalles inn vernepliktige/tjenestepliktige som ikke er mobiliseringsdisponert til militær avdeling eller ved Forsvarets fellesinstitusjoner.

Repetisjons-/hjelpetjeneste for vernepliktige/tjenestepliktige mannskaper er normalt på 21 dager. Vernepliktig og utskrevet befal og spesialister kan i tillegg kalles inn til tjeneste ni dager før eller etter hver øving. Slik innkalling skal ikke overskride 36 dager.

Innkallinger for repetisjons-/hjelpetjeneste og kurs skal skje innenfor rammen av det totale antall dager som er fastsatt for slik tjeneste. Det gis ingen begrensning i antall innkallinger i tjenestepliktperioden. Det skal normalt gå minimum to år mellom hver repetisjons-/hjelpetjeneste. Hyppigere innkalling skal fortrinnsvis skje etter frivillighet.

Vernepliktig/tjenestepliktig personell (befal og menige) som er mobiliseringsdisponert ved staber eller avdelinger, og som det er påkrevet å trene eller øve hvert år, kan kalles inn til kort repetisjonstjeneste/kurs hvert år.

Vernepliktig og utskrevet befal kan innkalles til etterutdanningskurs av inntil tolv dagers varighet.

Hæren kan kalle inn vernepliktig og utskrevet befal som sier seg villige til sjefsstillinger og forutbestemte nøkkelstillinger på lavere og midlere nivå til etterutdanningskurs av inntil fem ukers varighet.

Vernepliktig akademisk befal og studenter i disse fag som har gjennomført tolv måneders førstegangstjeneste, kan innkalles til 90 dagers tjeneste ved stab eller avdeling. Leger kan alternativt gjøre tjeneste ved styrker i utlandet hvor Norge deltar.

Teologer som har gjennomført 15 måneders førstegangstjeneste kan pålegges repetisjonstjeneste tre ganger.

Vernepliktig/tjenestepliktig personell som gis utsettelse med sin tjeneste, kan kalles inn til avtje-

ning av resttjeneste ved andre avdelinger i Forsvaret og om nødvendig i et annet budsjettår.

I tillegg til repetisjons-/hjelpetjenesten kan vernepliktig og utskrevet befal, menige spesialister og spesielle faggrupper for en mindre del av den enkelte avdelings organisasjonsplan gis inntil ti dagers tjeneste.

Heimevernstjeneste

I Heimevernet er den årlige tjenesteplikten inntil seks dager for korporaler/menige og inntil ni

dager for befal/spesialister. Innsatsstyrken er frivillig personell på tre års kontrakt, og har inntil 30 dager årlig tjenesteplikt i tillegg til den generelle tjenesteplikten i Heimevernet.

Tjenesteplikt for kvinner

Kvinner som har undertegnet kontrakt om tjenesteplikt i Forsvaret, har de samme forpliktelser i fred og i krig som vernepliktige menn iht. gjeldende bestemmelser.

Vedlegg 2**Standardiserte nøkkeltall for forvaltningsorganer med særskilte fullmakter – Forsvarets forskningsinstitutt (FFI)**

Tabell 2.1 Utgifter og inntekter fordelt på art

Alle tall i hele kroner

Utgifter/inntekter	Regnskap			Budsjett
	2009	2010	2011	2012 (i 2012 kr)
1. Utgifter				
<i>Driftsutgifter</i>				
Lønnsutgifter (1)	451 953 381	483 381 610	483 981 380	497 000 000
Varer og tjenester	298 051 017	264 999 708	286 522 127	260 000 000
<i>Sum driftsutgifter (1)</i>	<i>750 004 398</i>	<i>748 381 318</i>	<i>770 503 507</i>	<i>757 000 000</i>
<i>Investeringsutgifter</i>				
Investeringer, større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	30 882 877	23 745 782	38 397 486	44 080 000
<i>Sum investeringsutgifter</i>	<i>30 882 877</i>	<i>23 745 782</i>	<i>38 397 486</i>	<i>44 080 000</i>
<i>Overføringer fra virksomheten</i>				
Utbetalinger til andre statlige regnskaper	0	0	0	0
Utbetalinger til andre i EU-consortiet	0	0	8 789 440	5 000 000
Andre utbetalinger	0	0	19 096 715	0
<i>Sum overføringsutgifter</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>27 886 155</i>	<i>5 000 000</i>
<i>Finansielle aktiviteter</i>				
Kjøp av aksjer og andeler	0	0	0	0
Andre finansielle utgifter	0	0	0	0
<i>Sum finansielle utgifter</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Sum utgifter	780 887 275	772 127 100	836 787 148	806 080 000

Alle tall i hele kroner

	Regnskap			Budsjett
	2009	2010	2011	2012 (i 2012 kr)
2. Inntekter				
<i>Driftsinntekter</i>				
Inntekter fra salg av varer og tjenester	581 530 403	569 512 627	596 216 952	606 264 000
Inntekter fra avgifter, gebyrer og lisenser	0	0	152 278	0
Refusjoner	8 072 014	9 608 109	11 534 972	12 000 000
Andre driftsinntekter	3 725 806	1 296 135	1 167 848	0
<i>Sum driftsinntekter</i>	<i>593 328 223</i>	<i>580 416 871</i>	<i>609 072 050</i>	<i>618 264 000</i>
<i>Investeringsinntekter</i>				
Salg av varige driftsmidler	25 000	49 123	118 550	0
<i>Sum investeringsinntekter</i>	<i>25 000</i>	<i>49 123</i>	<i>118 550</i>	<i>0</i>
<i>Overføringer til virksomheten</i>				
Inntekter fra statlige bevilgninger (2)	186 727 000	195 060 000	200 938 000	206 848 000
Andre innbetalinger	0	0	0	0
<i>Sum overføringsinntekter</i>	<i>186 727 000</i>	<i>195 060 000</i>	<i>200 938 000</i>	<i>206 848 000</i>
<i>Finansielle aktiviteter</i>				
Innbetalinger ved salg av aksjer og andeler	0	0	0	0
Andre finansielle innbetalinger	2 205 205	0	0	0
<i>Sum finansielle inntekter</i>	<i>2 205 205</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Sum inntekter	782 285 428	775 525 994	810 128 600	825 112 000
3. Netto endring i kontantbeholdningen (2-1)	1 398 153	3 398 894	-26 658 548	19 032 000

Tabell 2.1, noter:

Generelt:

Det samlede utgifts- og inntektsnivået i perioden 2007–2009 har vært jevnt stigende. Dette gjenspeiler økt etterspørsel etter FFIs tjenester. Nivået stabiliserte seg i 2010. Dette er et uttrykk for at FFI har som mål å stabilisere sin aktivitet omtrent på det nåværende nivået. Budsjettet for

2012 viser en forventning om en svak prisøkning. Det er hovedsakelig oppdragene knyttet til materiellanskaffelser som øker.

1. Tallene for 2010 er korrigert ift. det som ble rapportert i Prop. 1 S (2011–2012).
2. Inntekter fra statlige bevilgninger består av basisbevilgning, forvaltningsoppdrag og tilskudd til drift av forskningsfartøyet HU Sverdrup.

Tabell 2.2 Inntekter etter inntektskilde

Alle tall i hele kroner

Inntektskilde	Regnskap			Budsjett
	2009	2010	2011	2012 (i 2012 kr)
<i>Bevilgninger til finansiering av statsoppdraget</i>				
Bevilgninger fra fagdepartementet (1)	186 727 000	195 060 000	200 938 000	206 848 000
Bevilgninger fra andre departement	0	0	0	0
Tildelinger fra Norges forskningsråd (2)	694 574	892 552	95 000	500 000
<i>Sum bevilgninger</i>	<i>187 421 574</i>	<i>195 952 552</i>	<i>201 033 000</i>	<i>207 348 000</i>
<i>Offentlige og private bidrag</i>				
Bidrag fra kommuner og fylkeskommuner	0	0	0	0
Bidrag fra private	0	0	0	0
Tildelinger fra internasjonale organisasjoner	0	0	0	0
<i>Sum bidrag</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Oppdragsinntekter m.v.</i>				
Oppdrag fra statlige virksomheter (3)	527 711 363	542 039 518	546 137 182	516 264 000
Oppdrag fra kommunale og fylkeskommunale virksomheter	0	0	0	0
Oppdrag fra private (4)	55 354 671	26 629 680	36 683 973	84 500 000
Andre inntekter	3 725 806	1 296 135	14 739 473	5 000 000
<i>Sum oppdragsinntekter m.v.</i>	<i>586 791 840</i>	<i>569 965 333</i>	<i>597 560 628</i>	<i>605 764 000</i>
Refusjoner lønn	8 072 014	9 608 109	11 534 972	12 000 000
Sum refusjoner lønn	8 072 014	9 608 109	11 534 972	12 000 000
Sum inntekter	782 285 428	775 525 994	810 128 600	825 112 000

Tabell 2.2, noter:

Generelt:

Omfang og utvikling av andre inntekter:

- Bevilgningstildelinger fra andre departementer eller Norges forskningsråd har lite og forholdsvis stabilt i omfang. Gjelder prosjekter som gjennomføres med finansiering av Norges forskningsråd eller andre departementer.

Bidrag og oppdragsinntekter:

- Bidragene til forvaltningsoppdrag og driften av forskningsfartøyet HU Sverdrup har over tid vært stabile.

- Oppdragsinntektene er i all hovedsak relatert til pågående og fremtidige materiellprosjekter og har vært økende de siste årene.

Noter:

1. Bevilgninger fra fagdepartement: består av basisbevilgning, forvaltningsoppdrag og tilskudd til drift av forskningsfartøyet HU Sverdrup. Basisbevilgningen fra fagdepartementet var i 2011 163,8 mill. kroner, og utgjorde om lag 20 pst. av de totale inntektene til FFI.
2. Tildelinger fra Norges forskningsråd: prosjekter med finansiering fra Norges forskningsråd.
3. Oppdrag fra statlige virksomheter: oppdragsforskning for Forsvaret.
4. Oppdrag fra private: oppdragsforskning for institusjoner utenfor Forsvaret.

Tabell 2.3 Virksomhetens kontantbeholdning pr. 31. desember i perioden 2009–2011 med spesifikasjon av formål kontantbeholdningen skal benyttes til

Alle tall i hele kroner

Regnskapspost	Regnskap			Endring	
	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	2009 til 2010	2010 til 2011
<i>Kontantbeholdning</i>					
Beholdning på oppgjørskonto i Norges Bank (1)	411 977 532	402 712 069	385 194 142	-9 265 463	-17 517 927
Andre kontantbeholdninger (avstemmingsposter) (2)	661 085	0	0	-661 085	0
Beholdning på andre bankkonti, andre kontantbeholdninger og kontantekvivalenter (3)	35 187	13 360 629	4 220 008	13 325 442	-9 140 621
<i>Sum kontantbeholdning</i>	<i>412 673 804</i>	<i>416 072 698</i>	<i>389 414 150</i>	<i>3 398 894</i>	<i>-26 658 548</i>
<i>Avsetninger til dekning av påløpte kostnader som forfaller i neste budsjettår:</i>					
Feriepenger m.v.	39 186 012	40 884 174	40 599 227	1 698 162	-284 947
Skattetrekk og offentlige avgifter	35 857 423	36 406 703	33 510 774	549 280	-2 895 929
Gjeld til leverandører	43 814 881	65 667 195	51 669 528	21 852 314	-13 997 667
Gjeld til oppdragsgivere (4)	260 884 518	228 311 548	216 181 555	-32 572 970	-12 129 993
Annen netto gjeld/fordring som forfaller i neste budsjettår	-4 468 783	-3 017 968	-6 467 634	1 450 815	-3 449 666
<i>Sum til dekning av påløpte kostnader som forfaller i neste budsjettår</i>	<i>375 274 051</i>	<i>368 251 652</i>	<i>335 493 450</i>	<i>-7 022 399</i>	<i>-32 758 202</i>
<i>Avsetninger til dekning av planlagte tiltak der kostnadene helt eller delvis vil bli dekket i fremtidige budsjettår</i>					
Prosjekter finansiert av Norges forskningsråd	0	0	0	0	0
Større påbegynte, flerårige investeringsprosjekter finansiert av grunnbevilgningen fra fagdepartementet	0	0	0	0	0
Konkrete påbegynte, ikke fullførte prosjekter finansiert av grunnbevilgningen fra fagdepartementet	0	0	0	0	0
Andre avsetninger til vedtatte, ikke igangsatte formål	0	0	0	0	0

Tabell 2.3 Virksomhetens kontantbeholdning pr. 31. desember i perioden 2009–2011 med spesifikasjon av formål kontantbeholdningen skal benyttes til

Alle tall i hele kroner

Regnskapspost	Regnskap			Endring	
	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	2009 til 2010	2010 til 2011
Konkrete påbegynte, ikke fullførte prosjekter finansiert av bevilgninger fra andre departementer	0	0	0	0	0
Sum avsetninger til planlagte tiltak i fremtidige budsjettår	0	0	0	0	0
<i>Andre avsetninger:</i>					
Avsetninger til andre formål/ ikke spesifiserte formål	-4 000	663 149	912 310	667 149	249 161
Fri virksomhetskapi- tal (5)	37 403 753	47 157 897	53 008 390	9 754 144	5 850 493
<i>Sum andre avsetninger</i>	<i>37 399 753</i>	<i>47 821 046</i>	<i>53 920 700</i>	<i>10 421 293</i>	<i>6 099 654</i>
<i>Langsiktig gjeld (netto)</i>					
Langsiktig forpliktelse knyttet til anleggsmidler	0	0	0	0	0
Annen langsiktig gjeld	0	0	0	0	0
<i>Sum langsiktig gjeld (netto)</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Sum netto gjeld og forpliktelser</i>	<i>412 673 804</i>	<i>416 072 698</i>	<i>389 414 150</i>	<i>3 398 894</i>	<i>-26 658 548</i>

Tabell 2.3, noter:

Generelt:

Kontantbeholdningen har de siste årene holdt seg stabil. En vesentlig del av den skyldes penger som kunden har innbetalt i prosjekter, men der arbeidet ikke er fullført ennå. Enkelte av tallene for 2009 og 2010 er korrigeret i forhold til det som ble rapportert i Prop. 1 S (2011–2012). Dette skyldes endringer i rapporteringsrutinene.

Noter:

1. Beholdning på oppgjørskonto i Norges Bank inneholder feriepenger, skattetrekk, fordringer fra leverandører, ikke gjennomførte prosjektaktiviteter og frie likvide midler. Se også note 4 under.

2. Posten for 2009 er en korreksjon ift. det som ble rapportert i Prop. 1 S (2011–2012) pga. endrede rapporteringsrutiner.
3. Beholdning på andre bankkonti, andre kontantbeholdninger og kontantekvivalenter: kontantkasse HU Sverdrup, beholdning for gavekort og forskuddsinnbetaling fra EU på en valutakonto.
4. Gjeld til oppdragsgivere er prosjekter som er under gjennomføring, men som ennå ikke har blitt utført for kunden.
5. Fri virksomhetskapi- tal: Forsvarsdepartementet har pålagt Forsvarets forskningsinstitutt å ha inntil 10 pst. av årsumsetningen i fri virksomhetskapi- tal. Ved utgangen av 2011 utgjorde fri virksomhetskapi- tal om lag 6,5 pst. av de samlede inntektene for året.

Vedlegg 3**Budsjettstatistikk for perioden 2010–2013**

Tabell 3.1 Vedtatt budsjett og regnskap

Kap.	Formål	Post	2010		2011		2012		2013	
			Saldert	Faktisk endring	Regnskap	Faktisk endring	Regnskap	Saldert	Faktisk endring	Forslag
1700	Forsvarsdepartementet	01	319 823	326 271	418 523	324 472	418 523	330 821	378 016	38,6
		73	17 794	16 049	19 858	17 446	19 858	25 015	25 840	
1710	Forsvarsbygg	01	-	-	3 244 509	2 608 550	3 244 509	2 560 870	3 060 316	-11,7
		24	-1 019 000	-867 662	-	-	-	-	-	
		46	59 000	138 215	97 455	60 239	97 455	61 564	62 980	
		47	1 609 630	1 815 820	1 414 111	1 512 049	1 414 111	1 715 950	1 780 467	
1716	Forsvarets forskningsinstitutt	51	158 847	158 847	163 794	163 794	163 794	168 872	174 445	0,8
1719	Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet	01	335 189	342 729	224 346	229 483	224 346	232 746	237 931	0,8
		43	18 000	1 450	6 549	18 000	6 549	18 000	18 000	
		71	64 854	63 912	65 204	66 267	65 204	68 321	65 935	
		78	265 000	188 241	204 728	265 000	204 728	240 000	240 000	
1720	Felles ledelse og kommandoapparat	01	2 642 083	2 483 928	2 745 428	2 592 246	2 745 428	2 914 228	3 112 185	-140,6
			159,4	159,4	-136,6	-136,6	-136,6	218,7	218,7	

(i 1 000 kr)

Tabell 3.1 Vedtatt budsjett og regnskap

Kap.	Formål	Post	(i 1 000 kr)							
			2010		2011		2012		2013	
			Saldert	Faktisk endring	Regnskap	Faktisk endring	Saldert	Faktisk endring	Saldert	Faktisk endring
1723	Nasjonal sikkerhetsmyndighet	01	112 074	125 861	141 985	152 892	129 617	176 772	43,5	
1725	Fellesinstitusjon og -utgifter under Forsvarsstaben	01	1 715 903	1 963 946	1 913 817	2 023 419	1 985 053	2 022 720	11,0	
		21						133 000		
		50	130 597	102 946	73 984	80 509	19 393	0		
		70	5 964	5 739	6 096	5 168	6 224	5 670		
1731	Hæren	01	4 561 305	5 054 292	5 288 514	5 735 913	5 540 610	5 607 269	97,1	
1732	Sjøforsvaret	01	3 158 848	3 263 907	3 282 481	3 392 000	3 417 958	3 610 044	87,2	
1733	Lufforsvaret	01	3 725 002	3 841 787	3 968 358	4 233 767	4 133 922	4 298 998	83,8	
1734	Heimevernet	01	1 001 921	1 025 441	1 048 559	1 158 779	1 109 252	1 093 503	20,0	
1735	Etterretningstjenesten	21	913 339	929 274	966 010	966 270	998 104	1 115 214	67,9	
1740	Forsvarets logistikkorganisasjon	01	3 081 345	3 171 336	2 377 209	2 507 489	2 317 090	2 044 686	13,3	
1760	Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg	01	1 027 627	964 948	1 006 530	1 002 108	922 061	881 538	4,8	
		44	80 000	58 117	51 680	50 772	40 137	31 923		
		45	7 668 947	7 120 732	8 131 884	6 907 683	8 092 324	6 998 360		
		48	209 000	114 050	134 000	123 412	81 000	67 000		
		75	90 000	136 351	99 790	83 167	95 000	88 135		

Tabell 3.1 Vedtatt budsjett og regnskap

Kap.	Formål	Post	2010				2011		2012		2013	
			Faktisk		Regnskap		Saldert	Faktisk endring	Saldert	Faktisk endring	Forslag	Faktisk endring
			Saldert	endring	Saldert	Regnskap						
1761	Nye kampfly med baseløsning	01										
		45										
		47										
1790	Kystvakten	01	945 090	52,9	953 933	977 565	47,2	1 002 262	993 385	6,0	1 001 965	-15,4
1791	Redningshelikoptertjenesten	01	478 322		496 007	491 502		501 260	524 137		573 382	
1792	Operasjoner i utlandet	01	1 277 049		1 564 766	1 187 463	77,3	1 699 488	1 234 320	0	1 162 524	
		47	-		-	0		2 256			0	
1795	Kulturelle og allmenntilretteleggende mål	01	274 023	13,1	284 464	239 877	-2,5	261 419	246 271	7,5	260 651	6,5
		60	1 564		1 500	1 647		1 500	1 696		0	
		72	1 766		2 005	2 055		2 055	2 119		2 330	
	Totalt for forsvarssektoren		34 930 906		35 862 269	39 248 552		40 871 096	40 526 060		42 223 799	

Tallene i tabellen over er i nominelle kroner. Endringene mellom de årlige vedtatte budsjettene fremkommer som faktisk endring. Faktisk endring bygger på reelle budsjettmessige endringer, men tar hensyn til effekt av effektivisering iht. langtidsplanen 2009–2012 og langtidsplanen 2013–2016.

Kilde: Regnskapstall er hentet fra statsregnskapet og er til informasjon. Regnskapstall for 2012 og 2013 foreligger ikke.

Vedlegg 4**Nøkkeltall for perioden 2010–2013**

Tabell 4.1 Fordeling av vedtatt budsjett

År	Materiell-investeringer	EBA-investeringer	Drift uten kap. 1792	Kap. 1792 Norske styrker i utlandet
2013	20,8 %	4,9 %	71,5 %	2,8 %
2012	20,0 %	4,9 %	72,1 %	3,0 %
2011	20,7 %	4,7 %	71,5 %	3,0 %
2010	22,0 %	5,9 %	68,5 %	3,7 %

Materiellinvesteringer omfatter:

- Kap. 1760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold
- Kap. 1761 Nye kampfly med baseløsning, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold

EBA-investeringer omfatter:

- Kap. 1710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg,
  - post 46 Ekstraordinært vedlikehold
  - post 47 Nybygg og nyanlegg

- Kap. 1760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg,
  - post 44 Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, nasjonalfinansiert andel,
  - post 48 Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, fellesfinansiert andel og
  - post 75 Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, Norges tilskudd til NATOs investeringsprogram for sikkerhet
- Kap. 1761 Nye kampfly med baseløsning
  - post 47 Nybygg og nyanlegg
- Kap. 1792 Norske styrker i utlandet
  - post 47 Nybygg og nyanlegg

Tabell 4.2 Forsvarsbudsjettet og brutto nasjonalprodukt

År	BNP pr. innbygger*	Forsvarsutgifter** pr. innbygger	Forsvarsutgifter** som andel av BNP*
2011	kr 547 868	kr 8 193	1,59 %
2010	kr 516 103	kr 8 034	1,61 %
2009	kr 488 212	kr 8 071	1,64 %

*Basert på nominelle kroner. Foreløpige tall. Endelige BNP-tall offentliggjøres 23 måneder etter årets utløp.

**Utgifter til pensjoner til ansatte i forsvarssektoren inngår iht. NATOs definisjon av forsvarsutgifter.

Nedgangen i forsvarsutgiftenes andel av BNP skyldes hovedsakelig en kraftig vekst i BNP fra 2009 til 2011.

Vedlegg 5**Forsvarets operative struktur iht.
Prop. 73 S (2011–2012)**

Felleselementer	Luftforsvaret	Sjøforsvaret	Hæren	Heimevernet
Etterretningstjenesten	Luftoperasjonssenter	Marinen:	Brigade Nord:	11 distriktsstaber
Forsvarets operative hovedkvarter	Luftkontroll og varslings (K&V) – ARS	1 taktisk maritim kommando	Brigadeledelse	45 000 i innsats- og områdestrukturen
Forsvarets logistikkorganisasjon:	Sørreisa	6 korvetter, Skjoldklasse	2 mekaniserte bataljoner	
- Vertslandsstøttebataljon	57 F-16 deretter inntil 52 F-35 kampfly	5 fregatter, Fridtjof Nansen-klasse m/ NH90 helikoptre	1 infanteribataljon	
- Strategisk luft- og sjøtransportkapasitet	18 Bell 412 transporthelikoptre	3+3 minejakt/-sveip, Oksøy/Alta-klasse	Etterretningsbataljon	
- Stasjonær logistikk og støtte	4 P-3C og 2 P-3N maritime overvåkingsfly	6 ubåter, Ula-klasse	Sambandsbataljon	
Nasjonalt Ledelselement for Logistikk (JLSG)	2+1 DA-20 EK- og kalibreringsfly	Marinejegerkommandoen	Artilleribataljon	
Forsvarets felles sanitetsstyrker	4 C-130J transportfly	Minedykkerkommandoen	Ingeniørbataljon	
Forsvarets informasjonsinfrastruktur:	NASAMS luftvern	Kystjegerkommandoen	Logistikkbataljon	
- Kapasitet for deployerbar kommunikasjon og informasjon	Baseforsvarskapasitet	Logistikk- og støttefartøy	Sanitetsbataljon	
- Militær kommunikasjonssatellitt	Logistikkbase, luft	Logistikkbase, sjø	MP-kompani	
Felles NATO luft- og bakkeovervåkning	14 NH90 maritime helikoptre	Kystvakten:	HM Kongens Garde	
	Redningstjeneste	1 Ytre kystvakt m/ NH90, Svalbard-klasse	Grensevakten	
	12 Sea King redningshelikoptre	3 Ytre kystvakt m/ NH90, Nordkapp-klasse	Forsvarets spesialkommando/ Hærens jegerkommando	
		5 Ytre kystvakt; Ålesund-/ Harstad-/ Barentshav-klasse	Logistikkbase, land	
		5 Indre kystvakt, Nornen-klasse		
			Logistikkbase, felles	
			Transportkontrollenhet	
			Luftterminalenhet	
			Havne- og jernbaneterminalenhet	
			Felles vannrenseenhet	
			Eksplisvryddeenhet	
			Militærpolitienhet	
			Felles landtransportkompani	

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 22 24 20 00

Opplysninger om abonnement, løssalg og pris får man hos:
Fagbokforlaget
Postboks 6050, Postterminalen
5892 Bergen
E-post: offpub@fagbokforlaget.no
Telefon: 55 38 66 00
Faks: 55 38 66 01
www.fagbokforlaget.no/offpub

Publikasjonen er også tilgjengelig på
www.regjeringen.no

Trykk: OFA 10/2012

